JOHANNIS WYCLIF

TRACTATUS DE POTESTATE PAPE

NOW FIRST EDITED FROM THE MANUSCRIPTS

WITH CRITICAL AND HISTORICAL NOTES

BY

DR JOHANN LOSERTH

I. R. AUL. COUNS., PROFESSOR OF HISTORY AT THE UNIVERSITY OF GRAZ.

(ENGLISH SIDE-NOTES BY F. D. MATTHEW.)

LONDON.

PUBLISHED FOR THE WYCLIF SOCIETY BY TRÜBNER & Co.

PATERNOSTER HOUSE, CHARING CROSS ROAD.

1907.

JOHNSON REPRINT CORPORATION
NEW YORK AND LONDON

MINERVA, G.m.b.H.
FRANKFURT AM MAIN

First reprinting, 1966

Printed in the United States of America

INTRODUCTION.

Of the twelve books which the Summa Theologiae contains, the ninth has hitherto not received the attention to which its contents entitle it. In point of importance only one of all the twelve can be compared to it: *De Ecclesia*, which, together with *De Veritate Sacre Scripture,* precedes *De Potestate Pape;* and this work would present many obscure passages, but for the knowledge of the other two. It is because this book was unknown to the biographers of the English Reformer that not one of them has correctly described his attitude in regard to the Papacy: for it contains his theory of true and false Papacy, which must be known in order to understand the position which he takes on this subject in his later works. As I intend to deal with Wyclif's doctrine in a special treatise, these hints must suffice for the present. I must only add that Wyclif's friends and disciples were perfectly aware how great a treasure they had in this book. If we peruse the famous treatise, *De Ecclesia,* by Huss, which contributed to his condemnation at the Council of Constance, we shall see that it is but an echo of Wyclif's *De Ecclesia,* and also of his *De Potestate Pape.*

From another standpoint — that of form — this treatise ought to be highly valued. Even setting aside the exhaustive quotations and definitions of the word "Power", in which our author still keeps strictly to the Scholastic and Aristotelian method, *De Potestate Pape* would still be, together with the Trialogus, the most striking production of his pen, on account of the unity of its contents: a circumstance which obliges us to summarize these contents at greater length.

1. Contents of De Potestate Pape.

Wyclif, in the volume now before us, begins by putting forward certain fundamental notions. To treat of the power which belongs to the Pope, it is necessary to have a clear idea of the nature of this power, and of the different significations given to the words even in the earliest times. It is only then that we shall know what the power of the Church is according to Christ's ordinance; or in other words, what hierarchy He gave it, and how this hierarchy has shaped and evolved itself. To speak of the Church, we must know what the Church is, what its various parts are, and how different the Church is now from what it was in the days of the Apostles. Whilst Wyclif appeals to Holy Scripture almost at every page, and makes it the basis of his expositions, it is easy to see that he assumes a previous acquaintance with his treatises *De Ecclesia* and *De Veritate*, which had been written before.

What is Power? According to Aristotle, it is the principle of movement, of production and destruction; it is either increate, an attribute of God alone, — and as such infinite and eternal; — or created in time and either spiritual or material. Spiritual power, given to the creature, is indeed permanent and indestructible, but may be limited in its action. Material power may be gained or lost.

Another kind of power is the capacity of any creature to be influenced from without; and therefore there must be, not only active, but passive power.

A third kind is the capacity of doing a thing aright: this is either internal or external. In man, according to Anselm, it is called free-will, which may be — either totally or only in part — lost by sin.

Finally, power may be an acquired capacity to produce an alteration in another subject. In man, it is either supernatural, and designed for the utility of the Church, or political and intended to resist the enemies of the Church.

A perusal of Holy Scripture will show us that there are many other significations of this word. The sixth Choir of Angels,

for instance, bears the name of Powers. The word frequently means the same as *dominion;* frequently, too, it bears a figurative signification. All these meanings are in accordance with Holy Writ.

If we restrict ourselves to the consideration of power, as it exists in reasonable creatures, we shall find a great many subdivisions: it is either spiritual or temporal, original or delegated.[1] Amongst these divisions, the most generally accepted is that given by Hugo a Sancto Victore: man's life being two-fold, spiritual and bodily, his power is two-fold also, spiritual and temporal, and each has many and various grades. The Pope is at the summit of the one, the king at the summit of the other. Each has its own laws and its proper character: the lay power, following nature, has earthly welfare for its goal; the spiritual power makes for virtue and follows the law of grace. As spiritual is superior to secular power, as to antiquity, dignity, and usefulness, it came to pass that in the beginning the people of Israel was governed only by the spiritual power.

This division may be objected to, because one and the same person may wield both powers: as in the case of Melchisedech. Again, under the New Covenant, the clergy has aspired to temporal dominion; and lastly it is the King's duty to uproot the vices of the clergy: which is tantamount to spiritual power. We must, therefore, seek for a better definition: Spiritual Power is the power of the Spirit, under whose immediate guidance man is led to follow God's grace. Every man is also a spirit, in his double nature of body united to soul; and if he is not himself the dispenser of grace, he may be the dispenser of the Sacraments, by which his inferiors are led forward in the way of grace. Secular power aims at happiness and progress from a natural point of view. Thus every man possesses two-fold power, spiritual and secular.[2] Spiritual power is of two kinds; one belonging to the clergy alone, the other shared by all alike. One dispenses the Sacraments; the other practises the spiritual

[1] Secundum distinccionem operum est distinccio potestatum p. 7. [2] Et ita videtur, omnis homo debet habere potestatem super actus membrorum et praeterea habet potestatem viandi in gracia p. 11.

deeds of mercy. Secular power is also of two kinds: political or general: the former belongs only to temporal rulers and masters, the latter to the community at large; but the aim of both is to attain for oneself and others all the good gifts of nature and happiness. It follows that every man, *qua* a compound of body and soul, possesses both general spiritual and secular power; the latter, however, is not shared by children and idiots. As spiritual power is from every point of view superior to secular power, so the priestly power is also above that general spiritual power aforesaid; but that it gives any right to temporal possessions, is a vain imagination which priestly greed has created.[1]

Spiritual power is an immediate gift of God. No Pope can either bestow or take it away; though he may have the right to promulgate in due form that which God has commanded. Such power can be neither augmented nor limited essentially; but its exercise requires to be controlled. This power has been given by God to those who deserve it, quite independently of any outward sacerdotal character. Therefore, in the primitive Church, the Apostles never dared to say that they could delegate. or limit, or take away this power; nor did even Simon Magus venture to claim anything of the sort. Civil power also proceeds from God. It was in this sense that Christ spoke to Pilate.[2] Power is not anything that exists in itself, but a gift of God, in virtue of which man acts in His name.[3]

2. If all power proceeds from God, then no one has the right to do what is against God's good pleasure. Nothing is given to man by Him, save to carry out His own purposes. Whoso, therefore, receives power from God, must act conformably to His will. Unhappily, men do not always thus correspond to God's designs. There are priests whose negligence is accused, and by no means excused, by St. Paul; and there

[1] Quod autem limitatur potestas clericis super bonis suis temporalibus, seclusa potestate secularium, videtur esse praesumpcio et avaricia sacerdotum p. 12. [2] Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper p. 19. [3] Concessum est creature quod legitime posset in nomine Domini regulare p. 21.

are some who follow their example. The fault is two-fold: our negligence and the obstruction of Satan, which prevent us from using the power we have. The latter should be striven against, even should the strife end in martyrdom. Can power bestowed by God be entirely lost? Temporal power lasts only during a man's life. But to-day priests have less power than the Apostles: a fact which should be noted by those who boast of imaginary power. He has most, who edifies the Church the most; and to this end a sufficient amount of power is given to every man.

What has become of the power of working miracles, of imparting the Holy Ghost, and of forgiving sins? Miracles are worked by God alone; if a man could work them, he would be himself a God. Not even the Apostles dared to maintain that they conferred the Holy Ghost; the Pope cannot do that. If he could, he would be God. God alone imparts His Holy Spirit, and forgives the sins of such as, by prayer and meritorious deeds, have deserved forgiveness. This, and not the imaginary sacerdotal power of forgiving sins, ought to be believed by every Christian. The Apostles themselves many a time averred that they had no power but that of edifying the Church.[1] How exalted soever a Bishop may be, he cannot absolve one whom God does not absolve; and a simple priest, nay, a layman, has in this respect as much power as the Pope. No one should take upon himself the right either of absolving or of excommunicating, or of inflicting any other penalty; and if he usurps functions that are not his, he is the servant of the devil.

How does God transfer powers? how does He bestow them? and which power is the most exalted? The transfer takes place through inspiration, without regard to external signs and rites. Thus it was with Moses and with the Apostles, who were ordained without external signs. Had any other form of ordination been requisite, we should find it mentioned in Scripture. As to the various divisions of these powers, we must consult

[1] Non habent potestatem nisi ad edificacionem ecclesie p. 30, 3f.

the Bible, since Papal decisions are often perplexing; they set forth as a Divine ordinance what is not so. It is said that as there are nine orders of Angels, so there are nine degrees of power. The first (after Christ) is that of the Apostles, who fulfilled their function according to His command. When Christ ceased to live on earth, there were other Apostles (as Paul and Barnabas) whose functions were those of Bishops. In the second place came prophets, who preached to the people, and were endowed with knowledge of the Gospel, of past testimonies and of the future. The Apostles prophesied with greater depth and vital strength and fruit than the prophets of the Old Covenant. In the third place come the Doctors, who teach the Gospel and the Prophets in public. Then comes the second hierarchy of power:[1] some have the gift of working miracles, others of healing the sick, others give help to the poor. The third hierarchy is that of the leaders of the people. They should have the discernment of spiritual gifts, in order to lead every one in the way in which he should go; they must understand the language of those subject to them, and be able to explain God's Word. Such are the powers by which the Church is governed, and which endure until mortal sin is committed. The highest gift bestowed on man is the grace of predestination.

3. These ecclesiastical powers being therefore known, it still remains to consider the power of that first of all priests, whom some call the Pope, and others the Roman High Priest. Which of the Apostles possessed the Primacy after Christ? Peter, says Fitz-Ralph; and he gives the following reason. Peter loved Christ most, even more than John did; for His sake, he plunged headlong into the sea. He received the primacy of rank, and is named first among the Apostles; he alone received the keys of Heaven; he was commanded to come to the Master on the waters. He alone was called to watch with our Lord; he alone drew ashore the net containing 153 great fishes; he alone was taught by Christ how to mete out punishment; he alone was told to feed Christ's sheep and His lambs. All this

[1] I. Cor. XII, 28.

points to St. Peter's prerogatives: and because his virtue was greater than that of the other Apostles, he was acknowledged as the Head of the Church. His soul is adorned with three virtues especially: Faith, Humility, and Love.

4. Since Christ cannot abandon His Church, the successors of Peter must still possess this Primacy. But must his successors necessarily be the Bishops of Rome? What qualities should Peter's successor have? And how does a man become his successor? As Peter became Christ's Vicar, through his resemblance to his Master in life and doctrine, even so must it be with his successors. That is a grace which God alone can grant; and, therefore, the choice of the Head of the Church is not valid, unless it agrees with God's will. 'Be ye my imitators, as I am the imitator of Christ',[1] is the formula which St. Paul gives us. For such an election, therefore, no law is necessary; and the best form of election is that which best corresponds to Christ's will. There are four ways of electing a Bishop. 1. Choice by drawing lots. 2. Institution by another Bishop. 3. Hereditary succession. 4. The present form of election. Of all the four, that of drawing lots is the best; it was thus that Matthias was elected. There is then no fear of choosing an unfit person. Having nominated a certain number of the best, i. e., of the most humble, let them draw lots. The objections to this mode of election are worthless. The second mode would not be improper; it was thus that Peter instituted Mark in Alexandria, and Clement in Rome; but this mode is now corrupted by manifold heathen traditions. Institution by right of birth prevailed under the Old Covenant, but there are now most valid reasons against it: the Head of the Church ought to lead a life of chastity, poverty and renunciation. But the present mode of institution is the most undesirable of all; it is artificial and dangerous. At any rate, election by drawing lots is more certain and more authorized.[2] The greed and ambition of those who make the election is the cause of its not being adopted now.

[1] I. Cor. XI, 1. [2] Eleccio per sortem est securior, magis autentica et per consequens eligibilior. Sed cupiditas et fastus obviant . . . p. 71.

Moreover, neither Peter, nor Paul, nor any of the other Apostles, withheld the bishops whom they ordained from watching over the people; Peter's distinguished position had no bearing upon jurisdiction, nor did it give him any juridical rights over the whole Church Militant.[1] The other Apostles, without Peter's permission, founded Churches in divers places: Paul more than Peter, because the conversion of the Gentiles was confided to his care. It is unreasonable to assert that the other Apostles used to appeal to Peter, and did nothing but by his command and authority.[2] Christ was always in their thoughts. Paul became a Bishop by Divine, not human institution; he set aside all human authority, and admonished Peter even in his own diocese.[3] All the Apostles had the same jurisdiction with him.[4] To this jurisdiction there was no limit save impossibility.[5] Each of them received the charge of converting the nations; which has only been broken into parts (and pity it is!) by sacerdotal greed. At present the Pope asserts that no one can be holy, unless he admits his claim. What blasphemy! Unless he teaches Christ's law and His love, it is of no use to be under his or any one else's obedience.

5. Both the Pope of Rome and any other Vicar of Christ ought to live as He lived, without any possessions and remote from worldly interests. He should be the most virtuous man of all, resembling Christ both in life and in doctrine. What riches, what pomp, could the Apostles expect to have? They lived in bitter poverty, and were patterns for their successors. It is only so that Christ's Vicars may be enabled to perform their task. The Decretal of Nicolaus III. *Exiit qui seminat,* calling the order of St. Francis (the Minorites) a heavenly and entirely perfect Order, because it is most like the earthly condition of Christ and the Apostles, is an utterance made in this spirit. The Roman Church and its Doctors — especially those of the Minorite Order — should, therefore, uphold the principle of Evangelical poverty; yet they do the contrary, and despise a

[1] p. 75. [2] p. 76. [3] p. 78. [4] Marc. XV, 15. [5] Non fuit restriccio iurisdiccionis nisi ex insufficiencia p. 79.

Decretal which has Scripture warrant. But if John XXII. rejects a doctrine sanctioned by Nicolaus, how are we to believe in Popes, when one contradicts the other?[1] As Evangelical poverty leads to perfection, so must too lavish endowments do harm to the clergy. Riches, according to the belief of holy men, are a burden to the soul. How then should it not be a thing greatly to be desired by the clergy, that the laity should take all worldly power for themselves? From all this we see how awful it is to condemn as heretical the doctrine that the laity ought to aid the clergy by taking away those possessions with which (on account of the laity's own immoderate donations) they have come to be hampered.[2] These words will remind every one of the time when Wyclif, from the professorial chair and the pulpit, demanded the secularization of Church property in England. This demand is the origin of his hard struggle with the Papacy. It is a pity, says Wyclif, that our Bishops ignore the Apostolic example, to which the Pope should encourage the world by word and deed. Wyclif, however, is not a fanatical upholder of this principle of poverty. He favours a modest competence which may enable a man to fulfil his duties of a Christian. But for what the priest has to do, temporal power is unnecessary. Let us take it from the clergy, and no doubt they will receive a thousandfold more.

But we are told that the Pope requires this temporal sovereignty to support his exalted position; and the like is said of Bishops and Abbots. This Wyclif contradicts in the words of St. Bernard. Many Saints have accepted endowments; but it is clear that we should follow the Saints only in so far as they follow Scripture. We can rely only upon Saints of the early times, not on those of more recent date, for the latter are already tainted by the world. The former were sometimes in the wrong: how much more the latter! The titles of honour

[1] Quis crederet talibus prepositis, quorum unus sine fundacione alteri contradicit? p. 82. [2] Et patet horrenda dampnacio istius sentencie tamquam heretice, quod seculares iuvent clericos, exonerando eos a temporalibus. quibus nimis onerati sunt ex stultis dotacionibus dominorum p. 84.

bestowed on them may, therefore, be disregarded; and though they have taken temporalities, that is no reason why these should not be taken back again. Temporalities in themselves are not hurtful, but the abuse thereof is. Church property is the patrimony of the poor; the clergy should take thence what is necessary towards the fulfilment of their duties. Such was the practice of those Saints who should be praised by all.

If we ask which state of life is most perfect, the answer is undoubtedly, Poverty; for it answers best to the life of Christ and to a state of innocence. Almsgiving is the business of the laity; the clergy should only give spiritual gifts.[1] The endowment of the Church has produced stains which are blemishes on her beauty. The Pope should set the example to cleanse those stains, and to imitate Christ, our Pattern.[2] St. Bernard, in times past, said to Pope Eugenius: "In this you have obeyed, not St. Peter, but the Emperor Constantine". If the Pope would renounce temporal possessions, God would bestow upon him more perfect gifts. and the power of working miracles.

What of the Pope's jurisdiction over all the Church? We must distinguish between the power of the clergy and that of ecclesiastical government. According to Fitz-Ralph, all priests have the same spiritual power; but in his opinion there is a difference as to jurisdiction. This is given to Peter and to his successors; facts prove this, and the Church Canons as to ecclesiastical jurisdiction agree on this point. As to this last, he is right. But neither from God's law, nor the Bible. nor the dogmas of the Church, can we infer such a groundless extension of Papal jurisdiction over all Christendom; its origin is more truly Pagan. Ecclesiastical government is in reality a power which is not founded upon human institutions, but on the fact that God has entrusted to a Bishop a larger or a smaller part of the Church. This is irrelevant to the human institution of primacy; it only bears on the greater power which God bestows

[1] Distribucio corporalis elemosine pertinet ad ministerium laycale, clerico intento ad distribuendum spirituales elemosinas pociores . . p. 90. [2] Christi vicarius debet incipere p. 92.

on certain men for the greater edification of His Church. Peter obtained the primacy, not because of the fullness of his jurisdiction, but on account of his greater love for Christ and the Church. Fitz-Ralph thinks that the Church must have a head, and that this head was Peter; but according to the Decretal, the Church was formerly ruled by a general council of priests,[1] and knew nothing of a Sovereign Power.[2] It is also said that Peter received special powers and means whereby to rule over all men; but his primacy was of another nature, not concerning temporal dignities, but his duty to hearken to the little ones.[3] Each of the Apostles had in a certain sense a universal jurisdiction in the Church; Paul above the others. To him, as the representative of the clergy, is given the power of the keys; not to the Roman Church as a special privilege.[4] It was not from Peter that Paul obtained his power; rather was Peter himself sent to Samaria by the Apostles. How would it look to-day, if the College of Cardinals thought of sending the Pope to convert a Pagan nation? But if they did, they would thereby confer no dignity upon him. As all the Apostles were friends, one obeyed the other and thought each worthier than himself, and higher, and receiving directly from God the right of Evangelical authority; even so should it be to-day.

From all this we may infer that the Pope should not interfere in matters temporal, because the clergy has nothing to do with them; he should renounce temporal splendour, because it does not tally with the priestly character; he must watch over his flock and teach the Gospel in prayer and sanctity of life.

6. As none of the Apostles possessed such power as Christ during His earthly life, so none of the Popes has such power as Peter, or any Apostle. Popes cannot work miracles, nor can they write such books as the Bible: and this the Apostles did

[1] Olim ecclesia regulabatur in principio communi sacerdotum consilio; dist. XCV, cap. V. p. 96. [2] Subducta dominacione. [3] Obedire minoribus. [4] Unde miror quod aliquis habens fidem scripture retorqueret ex isto verbo singulare privilegium Romani pontificis p. 97.

under God's leading hand in the early times. If they happen to fall into deadly sin, they lose their power, if they ever had it.[1] Their decisions have not the authority of the Bible, and we need not believe either that they are true, or that their authors were the heads of the Church. Nor do we know whether a given Pope is predestined to salvation — that is, whether he even belongs to the Church.[2] And therefore Christians have no need to take sides *when two Popes quarrel about the Primacy;* it suffices to believe that Christ is the Head of the Church.[3] And as to their decisions, does not one Pope contradict another? What has one Pope to make us believe him rather than another? Holiness of life alone; if he strays from the ways of God, there is no one more hypocritical and mendacious than he. God forbid that we should believe a Pope more than the Doctors of the Church! His writings and deeds often contradict the Bible. We should believe a man only when God speaks through his lips; so his words and acts are to be suspected as mendacious. If the Papal decisions gave authority to the Bible, then the Decretals would be above Holy Writ.

All the Epistles of the Apostles have the same authority. Peter rejoiced when Paul rebuked him; so should the clergy do even now. Wyclif proceeds to answer objections to his doctrine. If it be said that it is contradicted by all the laws and canons of the Church, the clergy (he replies) can rely only on God's authority, for we do not know what authority, if any, has been given to man by God. If again it be objected that there must be a fixed standard both as concerns holiness and power, for otherwise there could be no obedience amongst men, and the higher authority of the Church would be destroyed; he replies: Sanctity is the sign of authority, but not its standard.

The Pope claims to represent Christ: if he goes astray from the ways of the Apostles, he is, in the words of the Bible,

[1] Potestas si quam in principio habuerunt est eis subtracta p. 110. [2] Quia nescimus si prescitus fuerit vel membrum sancte matris ecclesie p. 111. We see that such a passage presupposes the knowledge of *De Ecclesia.* [3] Wyclif uses other expressions on p. 111; but the sense is the same. He returns repeatedly to this point.

the Antichrist, who, as is well known, will come out of the clergy. A man may nominally be a Pope, and yet possess the attributes of Antichrist. This was Wyclif's favourite theme in his last years. Antichrist has eleven characteristics. Whereas Christ is truth, he is a consummate liar, who instead of following Christ in his words and writings, his life and morals, does exactly the contrary, and instead of being Christ's faithful Vicar, leads the people into temptation. Christ loves poverty; Antichrist, treasures and worldly power. Christ left us the Bible as the sole source of all wisdom: Antichrist invents[1] new laws, which have no foundation in Scripture. Christ chose poor men despised by the world for His Apostles; the Pope chooses men of the greatest renown (though they are deceitful wretches) to be, as he supposes, the masters of the world. Christ commands His disciples to preach the Gospel to the whole world; the Pope, sitting on his throne in his palace, like another Chosroës, despises this duty, and sends forth his menials to grow fat in stolen castles. Christ taught His Apostles to sustain persecutions and sufferings; the Pope's hirelings struggle and fight for temporal dominion. Christ forbade His followers to wield the sword: the Pope pays his mercenary troops with the money of the poor. Christ refused to revenge Himself upon the Samaritans, who denied Him the necessaries of life; the Pope lays an interdict on those who resist his tyranny. Christ submitted to His judges; the Pope thrusts himself forward as the universal judge. Christ concealed His Deity under a human form; the Pope foists himself on the people as a demi-god, nay, as God, and no one is permitted to judge him. The Apostles, by Christ's own command, forbade any one to confer power for money; the Pope seizes upon all the fattest livings and gives them to his own people. All these are the deeds of Antichrist, deceiving Christendom. There are also many sophistical arguments, which tend towards the same object. For instance, that the condition of the clergy is infinitely superior to that of the laity; that therefore it is not seemly that the latter should judge

[1] Fabricat p. 121.

the former: whereas it is the duty of every one to correct his neighbour when he sins.

7. The primacy of Peter was not in worldly dignity, might, and renown, but in humility and meekness, whereby he was Christ's follower; such is the opinion of St. Bernard, who, both orally and in his writings, has declared that the Pope should have no temporal power, because the Papacy and temporal power, such as the laity are allowed to possess, are contrary one to the other. The monks, the friars, the Apostles, lived without possessions and power. Peter received the Power of the Keys, not for himself, not for any Pope in particular, but in general for every priest who, by imitating, shall resemble him more closely. No special place, no election by men is necessary thereto, because the Gift of the Keys is a Divine mystery. Those Keys are the power and the knowledge how to edify the Church; they should be apparent in the behaviour of every priest, and they were certainly greater in Paul than in Peter.[1] And this knowledge is the knowledge of Holy Scripture, without which the power of the Keys cannot exist. John XXII and others have abused it, hoarding up money, and making simple people submit to their tyranny. If these abuses exist to-day, under the forms of Excommunications and Absolutions, it is the work of the *God of this World*, who dazzles all Christians with his avidity and pride.

The argument in favour of the primacy of the Roman See are worthless. If, for instance, Peter walked upon the waves of the sea, thus showing his ardent love of Christ, this proves nothing in favour of Primacy. Only the humble and poor can find room on board Christ's ship; such as despise the world, and walk in the ways of Our Lord. If the Pope does so, then indeed is he Christ's Vicar.[2] Peter's Vicar has for his duty to

[1] Sunt dicte claves potestas et sciencia ad edificandum ecclesiam; que signanter debent esse in quolibet sacerdote et (ut credo) in Paulo excellencius quam in Petro. Paulus enim ex fide scripture plus omnibus laboravit p. 140. [2] Et sic papa prepollens in talibus est verus vicarius Christi . . . Clerus sed papa precipue debet viare per illam semitam p. 146.

keep Christ's flock; but if a so-called Pope sleeps in spiritual slumbers, he stands self-condemned and unfit for his office.[1] When Popes wrangle about plenitude of power, whilst their life and deeds are barren, and forgiveness of sins and penalties is sold for money, and those who live according to Christ's example are persecuted by them, they are truly Antichrists. To them do these words apply. "Many will come in my name, saying, I am Christ, and will seduce many." *Such is literally the case to-day, whilst two claimants are wrangling for the Vicar of Christ's position.*[2] But Christ says: "Believe them not;" that is, those who now assert themselves to be Popes. *These two ought to be satisfied with poverty; that would reconcile them.* Since it is impossible to know, either by their elections or by their deeds, which of them is the true Pope, let them hold their peace in the faith of Christ, until the Church shall decide between them; and supposing that they are both good Catholic priests, we are ready to submit to either as the Apostles submitted to Peter. But whosoever forces us to obey by deeds of violence, is suspect by the very fact. Peter exacted no other obedience save faith in Christ and the imitation of this example. He craved no temporal dominion, nor money, nor honours. Thus neither the one (Urban VI) nor the other (Clement VII) has any right to extort money from kingdoms and nations or from private persons, unless he can find authority for his act in Holy Writ. But should one of them preach the doctrine of Christ with signs and miracles, as Peter spread the faith, then would the people follow him joyfully: and only in this case would it be lawful to follow such a leader. But whoso usurps these functions to get money or to satisfy his pride, commits grievous sin. But now simony has taken such deep root, that both the flock and the shepherd are rushing to destruction, unless God brings back the clergy to evangelical poverty. Who, therefore, is Christ's true Vicar? He that lives like Christ and

[1] Nullus dampnabilius se ipsum condempnat et ad officium illud inhabilitat .... p. 148. [2] Necesse est esse verum ad literam; patet quod oportet hoc verificari de pretendentibus se esse Christi vicarios .... ib.

Peter; for no one becomes a Pope by taking that title, nor by election; but only he that preaches the Gospel where Christ's Name is unknown, until, Christ being received into apt vessels, *he moulds the Church according to the four Gospels*; who gives his life for the fallen ones, lays his helping hands upon them, and leads his flock into a fold built up with strong stones. To such a shepherd, who could refuse St. Peter's place? Such was St. Peter's behaviour. There was no quarrel about supremacy then: if Peter spoke first amongst his brethren, he did so with humility. Consider how St. James spoke after St. Peter. He says: "I judge;" an expression that would in our days be most severely condemned.[1] Yet Peter did not call James to account for those words, nor did he desire supremacy over his brethren; may, he submitted to the Apostle who rebuked him. Let the Pope rest convinced that no one owes him obedience, save when he preaches God's law and Holy Scripture; that consideration will urge him to preach the law of God. How can he make others better? Let him begin by amending himself, by patient behaviour and suffering of hardships, by remembering that he is only a servant of the Church, which is greater than he. If Peter received the office of Pastor, that was because of his love for Christ and his people. What if a Pope has no such love? Can it be believed that Christ accepts the person of the Bishop of Rome, on account of an election made according to human laws, whilst the man is Christ's adversary in life and doctrine? What folly! Therefore let the Pope remain within the bounds of poverty and self-denial, as set down in Christ's words to Peter.

8. What is meant by the word, *Pope?*[2] It is nowhere to be found in Scripture. Bishops formerly received this title; the Greeks call their priests by this name even now. It is only since the Endowment, the beginning of the Temporal Power, that the Bishop of Rome has been given this title. Let us suppose, says Wyclif, that a Bishop who like Peter represents

[1] Ego iudico quod verbum foret hodie graviter sic rusticum et inconsonum reprobatum p. 157. [2] Est ab interieccione pape, quod admiracionem signat, p. 165.

Christ in every respect, shall be called Pope. The Romans make the Pope; so we are wont to say. But how did Rome obtain such an honour? Arguments of pure reason, historical fact, and necessity are pleaded here. 'Because', as Fitz-Ralph tells us, 'Rome is the capital of Christendom'. But then we reproach Christ, who chose Jerusalem as the scene of His deeds and sufferings, for not having preferred to reside in the metropolis of the Empire: and we also condemn those Popes who dwell in Avignon. Rome is the chosen city; but Rome was for a long time less the capital of Christendom than of Heathendom. Are not the Kingdoms of the Mongols far greater at the present day? This reason therefore for choosing Rome as the Papal residence is worthless.[1] Fitz-Ralph has already said that Rome and the Papacy are not necessarily connected;[2] so that the second reason, holding that the centre of the world whither all nations converge, must be the centre of Christianity, falls to the ground. The third states that the Emperor and the Pope work there together in harmony, for the good of the Church. It is quite the contrary that has happened. Roman emperors, such as Nero, Diocletian, and others, hindered the spread of Christianity with all their might; Constantine, overburdening it with lands and riches, gave it poison.[3] And the Roman Curia, thanks to this endowment, has given to our princes examples of all kinds of sin; and the clergy, waxing fat, has left off teaching, admonishing, and punishing. The Popes before Constantine — Peter, Clement, Marcellus, and the others — acted quite otherwise. To-day men have gone so far as even to say that this temporal power is inherited in justice from God and Peter, not from the Emperor; for God's power is supreme. Thus spiritual duties have been disregarded in Rome, but emperors and kings have been summoned and commanded to render services, as masters order their servants. But the foundation of

[1] Ideo procul a catholico, ut dicat locum illum vel populum necessitare ut episcopus suus sit optimus sequax Christi . . . p. 168. [2] Papatus et pontificatus Romanus non sic connectuntur, quin ex causa racionali poterunt separari . . . . [3] Constantinus venenando dampnificavit ecclesiam p. 168/9.

this power is unsound. Constantine, not Christ, is its origin, as the Saints — Augustine, for instance, and Bernard — bear witness.

Others declare that Rome must be the seat of the Papacy, because no other place has so many martyrs. But the place does not sanctify the man. No other city was the theatre of so many crimes; and many Popes fled from it on that account. If the blood of martyrs sanctifies a place, then Jerusalem is the holiest of all. But the Bishop of Rome is not necessarily the Pope. Many Bishops of Rome have been wicked Antichrists. Let us also not overlook the fact that an Apostle, who has to preach to all nations, must not be bound to one, whilst he may preach to another with greater success. That is one reason why the Apostles would not accept a fixed endowment; just as Christ preferred to preach in the open air rather than in the Temple. If we infer a constant relation between Rome and the Papacy, because Peter constituted Clement there, we may just as well say the same for Antioch, where he instituted Mark. Here as well as there, Peter was Pope; and moreover he was respected by the people in Antioch, not in Rome.

He that confers power upon any one gives him only vicarious power, and not the same. If therefore Peter set up Clement in Rome, it does not follow that the latter was, like Peter, the Highest Bishop; when he died, there was no need that his successor should be Pope. Christ died in Jerusalem, where James became a Bishop, but not Pope. Should not James therefore be Pope rather than Peter? Peter, unless he had a Divine revelation, would give his succession to no one; and that succession should have taken place as at the election of Matthias. Had Peter any reason to give his succession to Clement rather than to John who outlived him many a year? Was it not rather Christ's desire that the Apostles should act in fellowship, and obey each other, and serve each other, under His own leadership?

It is a mere fiction to say that any one can become Pope by a mere election under human prescriptions: there are no grounds for this assertion. *Any one might be a Bishop of Rome,*

yet not Pope, and *vice versa.*[1] The choice of a Pope does not proceed from the election and power of men, but from the grace of God. We have just as much power to predestine a man to eternal salvation. The Apostles did not elect Matthias, but prayed God to show them whom He had chosen. The present form of Papal election was introduced since the endowment of the Church and should be considered as a merely human procedure, and by no means as a channel of God's grace. It may sometimes happen that a worthy man is elected, conformably to God's will; but the reverse may also occur. Let us grasp the idea contained in the words, "Pope", and "Supreme"; they denote the highest perfection of life, etc; it follows that God *alone* chooses a man to be Pope, or Supreme Bishop. There are thus two elections; one, made by men, chooses an individual to be Bishop of Rome; another, made by God, chooses one to be Pope: if the second is wanting, that person is a Bishop, but not Pope.

By what means has the Bishop of Rome come to be called Pope? Chronicles show us that the title has a secular origin, and coincides with the endowment by which the Church became secularized. Ranulphus Higden, the writer whom Wyclif prefers to consult for his historical expositions, tells us how this took place.[2] For such an origin it is of no use to search the Scriptures. *Other chronicles and decrees admit this purely human origin of the Bishop of Rome's primacy.*[3] It is not an article of faith that Clement, Linus, Cletus and the others were Popes in the modern sense of the word. If we consider the word "Pope" in its widest signification, as it was understood by Ambrose and Augustine, there is no doubt that Paul, Clement, and other holy martyrs and confessors were Bishops of Rome and at the same time Popes; and others as well, who excelled in leading the flock entrusted to their care.

[1] Stat esse Romanum pontificem et non papam et econtra p. 175. [2] Nycena synodus hoc contulit privilegium Romano pontifici, ut sicut Augustus pre ceteris regibus, ita Romanus pre ceteris pontifex haberetur episcopis et papa velut principalis pater vocaretur p. 177. [3] Quotlibet tales fideles cronice et decreta testantur primatum Romani pontificis fuisse humanitus adinventum p. 178.

It is an abuse of language to call every pseudo-pope a Pope. When the Church became secularized, the Papacy and the Roman See were separated. Radulphus de Diceto, dean of St. Paul's, tells us how the Emperor Honorius put things to rights when Eulalius set himself up against Pope Boniface. At that time, Papacy was less spoken against, and this power that had been usurped was not respected so much that a secular ruler who confiscated the temporal possessions and dignities of a Church that went astray should be considered as a schismatic.[1] From the same author Wyclif quotes a list of depositions and of dissensions in the elections of the Popes, which rendered it necessary for the secular judges to interfere. "Then (says he) that law was still valid which empowered the king, as Solomon of old (III. Reg. II, 35), to depose the High Priest.

The Pope was generally elected by the people of Rome, before the secularisation of the Church, and the formation of a sect unknown to Scripture — the Cardinals. Since the Endowment, every century has witnessed some great quarrel amongst the Popes, the cause of which was greed of temporal dignities and possessions. Then, too, it might be said, as Christ said: "Many will come in my name, and say that they are Christ." That can only be said of the Bishops of Rome who blasphemously assert themselves to be the Vicars of Our Lord. But here again we should say, both of those of Avignon and of the others, "Believe them not; their works show them all to be Antichrists, whom we should flee."[2] This passage shows clearly that Wyclif's attitude, even in respect to the obedience due to Rome, is no longer what it was in 1378. And I believe (he says) neither obedience has the conviction that their Pope

[1] Nondum enim tunc tantum sopitum fuit dominium Romani imperii nec ad antum invaluit usurpacio Romani pontificis, quod fuit reputatum hereticum, quod domini temporales possent auferre temporalia, ymo dignitates atque officia ab ecclesia delinquente p. 181. [2] Debemus inniti Christi consilio quod facta divisione diebus nostris quibusdam dicentibus: Ecce hic Avenione est Christus et aliis dicentibus: Nolite credere, quia indubie opera fidelia oportet ostendere vicarium Christi . . . Opera autem ostendunt quod uterque eorum sit Antichristus et per consequens fugiendus p. 185/6.

is the true one.[1] Ours — that of Rome — is in the same case as the other, for we have no proof, either by the deeds of Urban VI or by special revelation, sufficient to convince us that our Bishop of Rome is the Pope.[2] It would be better if there were no Pope, and if we reverted to the practice anterior to the secularization of the Church, when it was governed by a council. Let us not preach blasphemous lies on behalf of either side, for certainly neither of these is the true Pope, and it therefore follows that he is Antichrist. We Englishmen might remain in peace, as formerly, in the old religion of Christ. If they both are Antichrists, the Church should be governed without any such authority. But who can know this? Augustine gives us three marks by which Antichrist is to be recognized. They all of them apply to the present Popes.

9. If the militant Church must needs have a Pope, and no one can be such who has not kept within St. Peter's limits, it seems necessary that we should discuss these limits. Christ is the Head of the whole Church. There must besides be one who, predestined by God to edify the Church, is the Pope by God's election. It is thus that we should understand the passage in the Decretal which relates to this matter.[3] But, as has been shown already, the Pope need not be the Bishop of Rome; for if he is made a Pope, he must be the rightful Pope, and therefore God alone can make him, since he must be the most righteous and holy of men. Cardinals are unable to make such a choice. Their Pope brings no advantage, but only harm to the Church; the present form of Papal election is a scandal.[4] What the Apostles durst not attempt has been introduced by the Cardinals without authorization. Their Chief is superior in power to all the Apostles save Peter. The Cardinals themselves

[1] Wyclif does not use those very words here, but the sense is much the same: Ymo credo indubie utroque clero, qui istis ambobus consensis, neuter clerus habebit contra reliquam evidenciam, quod suus episcopus sit papa. [2] Nec nos possumus contra illos ex operibus vel revelacione convincere, quod noster Romanus pontifex sit papa p. 186. [3] VII. qu. 1, cap. 41. [4] Ritus hodiernus est ecclesie scandalosus p. 195.

form a body unwarranted by Scripture; neither their name nor their institution is mentioned therein. Most of them are not even priests; in no way do they come in the name of the Lord, but only, like Gehazi and Simon, to take Church property and money. They can work no miracles, they do not pray or preach either for those who have instituted them or who approve their deeds. How then can such monsters have received the power to declare who the Head of the Church is?[1] They even set up amongst themselves the most unworthy of all as their chief, and call him Pope, after their fashion, but cannot make him to be Head of the Church.[2] Moreover, we are forbidden to abandon the forms observed by the Apostles. When the Jews desired a King against God's will, they sinned; how much more do Christians sin when, against the Evangelical law, they set up a man to be more than a King, and call him Pope! This sort of election has obtained only since the secularization of the Church, which has been poisoned with riches and power. Formerly there was no difference between the presbyter, bishop and priest; there were only deacons besides, whose duty it was to take the function of preaching, now neglected on account of this election. The choice of a Pope, and the modern fashion of bestowing livings, breeds hirelings; it gives the Popes an opportunity to aggrandize themselves without opposition, and to increase their worldly dignity and their imaginary holiness: for all those doctors who expect temporal remuneration from the Roman Curia flatter it and say that this power is boundless, because it is able to do all that Christ did on earth, and even more. In reality, a faithful priest of Christ has no power to absolve; he can merely proclaim God's sentence that the sinner is forgiven. Whoever misuses the Power of the Keys, and sets himself in opposition to the Church Triumphant, loses that power by the very fact. Such abuses have comple-

[1] Unde igitur talibus monstris innomminatis in scripturâ potestas ad constituendum caput ecclesie p. 197. [2] Principem super eos quantumcunque indignum possunt eligere, eum papam instar sui nominare extranee, sed non possunt constituere caput ecclesie.

tely discredited these men;[1] it is no longer believed that they possess Primacy in the Church Militant. As a matter of fact, no prelate can rightly boast of any such power; because he does not know firstly, whether he really possesses it; secondly, whether he does not commit mortal sin in the exercise thereof; and thirdly, whether one of his inferiors does not stand higher than he.

These modern Pharisees, in order to maintain their power, fall into heresy; they say that God has made with them a covenant, to bind or loose as they may decide. What blasphemy! Deep humility would suit the Pope far better than such arrogance, which is an attribute of Antichrist. Instead of being puffed up with worldly glory, he should seek his reward in secret, like a follower of Christ. From all this we see how great a fallacy it is to determine by human election who shall be Pope or any other Church dignitary; for the choice of man gives no right whatever. And therefore, if Robert in Avignon, or Urban in Rome, or any other, claims to be the supreme Head of the English Church, it means that we should shun him as an Antichrist.[2] Their true Primate, who will bear all responsibility for them at Judgment Day, will serve them humbly, renouncing all honours. It was thus that the Saints understood Primacy. They knew that the choice of men was not necessary, and was dangerous to it.[3] They knew what great trouble, what heavy responsibility it entails; but our Prelates do not want trouble, but only power and temporal rewards.

A wrong choice makes a man, not apostolical, but an apostate.[4] An election made by men is either right or wrong, as it corresponds or does not correspond to God's choice. But

[1] Et creditur quod supercilium phariseicum ad tantum vibravit claves contra semitas immobiles ecclesie triumphantis, quod perit evidencia et surrepit diffidencia in opere clavium, pretendencium, resuperiorem primatum gerere in ecclesia militante p. 203. [2] Videtur . . quod sive Robertus sive Urbanus sive quicunque alius *appetit sic preesse ecclesie Anglie*, signum probabile est, quod sit fugibilis Antichristus p. 212. [3] Sancti susceperunt primatus huiusmodi, scientes quod humana electio vel est primatui suo impertinens vel nociva. [4] Electus talis non apostolicus sed apostaticus est habendus p. 214.

according to this principle, when the election has been due to military force or a tumult of the people;[1] in other words, when, as for Urban VI, the choice being due to a riot is null and void, is not the man whose election was caused by the devil or the sins of the electors, to be considered rather as an apostate than as Peter's successor? No one who is not the son of Christ and Peter can be Pope. This cannot be the result of an election made by men; and so such an election has no power to make a Pope. That a man chosen by the Western Church should receive the name of Pope is an abuse; it has no Scripture warrant, and the title has been introduced by a secular law. But does the choice of men give a greater right than the choice of God? Why, even Christ's choice, as we see in the case of Judas Iscariot, does not necessarily mean eternal predestination and perfect grace.

Our chronicles show the growth of Papacy to be caused by the power of the Emperors. This was just as if the Tartar Khan were converted at the present day, and made the Church of Kambalek in Cathay to be the first of all the churches. Then the authority of Rome would be destroyed. Besides, the laws made by the Popes concerning obedience to the Church of Rome, should be understood as supposing that this Church should be capable of performing its task.

10. The objections to the preceding remarks are easy to refute. If it be said that the Pope ought to be the most mighty lord in the world, because be could not otherwise do what is required of him as a duty; that his inferiors in temporal power would not keep their places; and lastly that temporal power is not a drawback, but a privilege, and that it ought therefore to be upheld: Christ's example teaches the contrary. The legate Otho attempted in the year 1226 to extort money; but John Marshall most energetically withstood this attempt. Indeed, the claim then made by the Roman Curia was scandalous. If the Curia has been maintained for centuries by the alms of the

[1] Quando militaris vel popularis tumultus cogit ad eligendum inhabilem . . pag. 214.

faithful, it can now continue to exist in the same way. St. Paul gave us an example of such a system, when he made a collection in Corinth for the Saints in Jerusalem. Now the Pope decides how great a revenue he must get from England annually.[1] Experience teaches us how greedy of possessions priests are, the Bishops of every country are most greedy during their pastoral visits; they care less for the souls of their diocesans than for the profit they can get out of poor people; and for this purpose superfluous rites and offices have been introduced.[2]

The Pope has no right to demand such sums of the English nation. It is indeed just that every preacher should have wherewith to live. But the Pope does not preach the Gospel in England; his demand is therefore made on secular, or rather, on Imperial grounds. England is no part of the Roman Empire. Constantine's donation gave the Pope no right over England; and that is fortunate for us. We see how the institution of the Empire has abased Germany; ever since the time of its introduction Germany has declined, and is now in such a state that scarcely any Prince or Count will obey. Thus must fall every State that being subject to this form of spiritual government, is forsaken by God.[3] It suffices that England should be subject to the Pope in so far as Scripture authorizes submission.

Secondly, it is averred that the Pope's authority comes from God, not from the Emperor; and that this is demonstated by the fact of the submission of all countries, and by the testimony of the Doctors of the Church. This is true of the Roman Church, if we mean thereby, not a basilica or a throng of people, but Saints Peter and Paul and those who follow them. The Decretal *Sacrosancta*, on which they rely, deals with spiritual primacy, not riches or worldly renown.[4] But the fact of coun-

[1] Hic autem papa et cardinales diffiniat dominative, quantum de redditu annuali in animarum periculum papa vult habere de Anglia p. 226. [2] Ut scriptor, sigillator, barbitonsor etc. [3] Sic enim translatum est Romanum imperium in Germanos, tantum sporiatur, quod vix sibi subditur civiliter dux vel comes. Et generaliter sic decrescit dominium quod est blasphemo clericali dominio subiugatum p. 227. [4] A Deo immediate et non a natura humana papa habet excellenciam dignitatis sed oportet quod mereatur illam excellenciam dignitatis humiliter sine pompa. Et revera

tries and persons having submitted to Antichrist is no proof demonstrative of Papal authority and dignity; even the devil would refute such an argument. This is illustrated by an anecdote quoted by Wyclif from Walsingham.[1]

As to the favourable testimony of Doctors, we should believe them only when they are the channels of God's Word. Nothing of the sort is to be met with in the works of the four greatest Doctors. In fact, the Pope's temporal power proceeds from the Emperors, as is indeed to be seen by Constantine's decree. Christianity has nothing to do with the privileges and indulgences granted by the Pope.[2] Since all men receive indulgences from God according as they deserve them, it is not the Pope's business to bestow them, save only as God's instrument. A doctrine similar to ours, it is said, was promulgated by Urban VI to the cardinals created by Gregory XI — he ordered them to return to evangelical poverty. And for that reason they abandoned him and elected Robert of Geneva to rule over them; a wicked, proud, and quarrelsome man who has no idea of sanctity.[3] May the English never accept him as a teacher! We are willing to follow Urban VI, so far as he follows in God's way, but no farther. If, by a miracle, Robert should also walk in the same way, then we can with a clear conscience adhere to both. Distance of place should not prevent us from following the best men indifferently in all that is good.

It follows from what has been said that this power of the Pope, which was given them by the Emperors, is a mere fiction from which we should shrink as from poison. The Apostle's power had only to do with converting and edifying the people, and leading a saintly life; this power was the same in all. Therefore no indulgences granted by bulls are valid, and the Spirit of God needs no bulls to act in our souls.

non est medium merendi ipsam accipere dignitatem talem cesaream p. 23o. [1] Hist. Anglicana II, 382; Ypodigma Neustriae p. 283. [2] Propter hoc quidam vocant hanc potestatem iurisdiccionis, indulgencias et alia privilegia paparum cesarea p. 232. [3] Quam sentenciam audivi de papa nostro Urbano VI ipsum dixisse cardinalibus . . . et quia increpans eorum (avariciam et) limitavit eos ad vitam apostolicam primevam, conspiraverunt contra eum . . . p. 233.

Again, it is pointed out that certain Saints approved of the endowment of the Church. Otherwise there would be no decree, either of Pope or of Bishop, to decide in spiritual matters; the Church would have no Head. To this we reply that those Saints who approved the endowment against God's will, committed a sin; for if much good have resulted therefrom, so has also evil, and still greater evil. It has been the cause of many dissensious in the Church, and the primary origin of corrupt elections. Let us but endeavour to take away all Church property; we shall see then whether Church dignities will be so much sought after.[1] It is therefore a doctrine of Antichrist to dazzle laymen, which says that the Church is robbed when its property is confiscated.

Those Saints who approved the endowment of the Church, must certainly have repented. Why do we pray that God may give us our daily bread?

Returning to the question of spiritual power, we must divide it into two kinds; one granted by God, the other by the Emperor. The first alone is necessary to the good of the soul. To say that the other is also needful, and that without a Pope having this kind of power, we cannot be saved, is a most wicked heresy. If this diabolical hierarchy did not exist, it were much better for the Church; and no arguments put forth in its behalf have the least value.

What therefore should we think of this hierarchy? We should only believe in it when it preaches the Word of God; and so, too, as to obedience either to Urban VI or to Robert of Geneva.[2] It is no dogma of faith that one of these two is the Pope.[3] Blessed be God, the God of truth, who made this schism to be, because only now can this true doctrine be put in practice! Here Wyclif's language is highly interesting, since, in spite of the praise he bestows on Urban VI, he still says

[1] Cuius causa experiencia doceri poterit, si subtracta dotacione cessaret aspiracio ad huiusmodi dignitates p. 238. [2] Nec Urbano nec Roberto tenetur fidelis credere, nisi de quanto fidem scripture dixerit p. 248. [3] Nec est de substancia fidei explicite credere alterum eorum esse papam, ib.

he will have nothing to do with either party.[1] Both sides would do better to reflect on the qualities that a true Pope ought to possess, and to choose a Pope accordingly. First of all, let the Church be no longer endowed: endowment has caused all this misery. How should we interpret the laws concerning the supremacy of the Church of Rome? To understand this, we ought not to follow glossators like Johannes de Deo, Johannes Andrae or Johannes Monachi, who know nothing of theology; we must hold fast to what St. Jerome says of the predestinate believers whose origin is Roman Christianity. These elect are to be found everywhere, whithersoever they go, whether to Avignon or elsewhere. It is of these believers, predestined to salvation, that Jerome's famous sentence: "Haec est fides, papa beatissime", holds good as to the man that the Church of Rome takes to be Primate. Such believers, being predestined, cannot be everlastingly condemned, however they may sin, for they receive grace. No one should boast of this grace, nevertheless, since no one can tell whether he is of those Elect. And if Jerome indicated Pope Damasus as one of them, he may have had a revelation on the subject, but we do not know that. He probably inferred it from his saintly life. What Jerome says of Damasus cannot be said of every Pope of Rome, for of some of these, as of Gregory XI,[2] it has been said that they fell into heresy by greed of lucre. For instance, he condemned the doctrine that the secular power ought to take away temporal possessions from a backsliding Church.[3] Yet the successor

[1] Nam ego fidelis philosophus extra utrumque istarum parcium sic opinancium .... p. 248. [2] On the personally hostile attitude of Wyclif towards this Pope, see Excurs. No. 2 in my Studies on English Ecclesiastical Polity, Transactions of the Vienna Academy, CXXXV, pp. 112—118. [3] Multi (Romanorum pontificum) ratificarunt multas hereses propter lucrum, ut Gregorius vel saltem pseudocardinales, qui hodie sunt cum Roberto, dicuntur dampnasse tamquam valde hereticum, quod domini temporales possunt auferre temporalia ab ecclesia delinquente p. 252. Here again we see the true genesis of Wyclif's idea of a Reformation. He begins by demanding in the confiscation of Church property, in the name of the Realm of England. From this passage we see how he returns to this point continually. What its final results were is shown in the complete confiscation of all Church property by the Hussites.

of Gregory XI has employed soldiers to accomplish so Catholic a work;[1] and so, too, have secular princes formerly set the Church free from Anti-Popes. Again two Popes are at odds, as in Henry III's time. Each accuses the other of heresy; since the world began, there never was fiercer wrangling. And as formerly the High Priest accused Christ of blasphemy, so now ignorant disciples of Antichrist accuse those of heresy who (like Wyclif) struggle for the true privileges of the Church. Thus a certain man, ignorant in spite of his title of Doctor, has publicly (now that he possesses a fat living) treated the true defenders of the Church as heretics and foes.[2] Wyclif is comforted by thinking that the Apostles fared no better, and also that the King[3] himself is in the same position. Without taking account of his youth, they call him a heretic, who has hired mercenaries against the Church. But are we to believe those men? They are like the cardinals who deserted Urban VI, and now declare solemnly in writing and by their legates that the election which they themselves made is invalid and that Urban VI is not the lawful Pope.[4] Our theologians say,[5] on the contrary, that Urban's election was not lawful on the part of the Cardinals, but that it is valid notwithstanding on account of God's choice, so long as the Pope shows himself to be worthy, by actions that really become a Pope. It is clear how totally different Wyclif's position is from that of his contem-

[1] As to these mercenaries of Urban VI., compare Theodoricus de Nyem de Scismate, lib. I, cap. VI. Otto of Brunswick, however, is not necessarily the only person alluded to here. [2] p. 253. It is not clear to which of Wyclif's adversaries this passage refers. [3] Sed est consolacio quedam mundana p. 253. [4] p. 254. [5] Here Wyclif expresses himself very clearly. And the ideas which he expresses, even if he did not name himself in the following page, completely answer to the doctrine which he has hitherto developed throughout the tractate. As to the pleas brought forward by the Cardinals who came to England from Urban VI. and Robert, see Walsingham: Venerunt et nuncii eorundem cardinalium afferentes literas decem signatas sigillis, petentes et ipsi auxilium prestare cardinalibus, allegantes fortiter pro eisdem. Sed domino Deo favente repulsi sunt apostatici nuncii et admissi papales promissumque subsidium papae gratanter quam cito tempus exigeret oportunum. See also the Littera anticardinalium missa diversis gentibus contra papam Walsingham II. 213—216.

poraries, as to the election of Urban VI. Those who made this choice, may have made it badly, and therefore it may not be valid, if we consider them alone; yet it is valid, so long as it answers to God's will, and as the Pope lives a holy life.[1] Our theologians, in the second place, see clearly that the Church would be far better off were there to be no 'Imperialized' Pope,[2] or in other words if the Papacy were not accompanied by secular power, and had no subsequent secular aims. Thirdly they see considering the great virtues with which Urban VI is adorned, that he is the true Pope, chosen by God, because all holy Bishops are Popes.[3] What then is essential? The works of the elected one make for our belief that he is raised by God to this dignity.[4] How can it be otherwise? If we come to traditions, Robert's party has the same as ours.[5] The faithful theologian condemns neither of the two; both may exist, as in Apostolic times.

It is of no use to set against this view Grosseteste's praises of the Pope and Cardinals. He depicts them as they should be, not as they are. And whoso says that the Pope is the soil out of which all advantages to the Church must spring, thereby condemns the Apostles, who believed in nothing of the sort. Faith is independent of the Pope. When there is an interregnum, when there is a reprobate on St. Peter's Chair, this does not destroy the Church.

11. It may be objected that according both to Nature and to Scripture, the Church must have one leader. It is true; but the Pope is not such as he should be. What are the qualities of a true Pope? St. Bernard has enumerated them in 34 points. If he does not possess them, he is no pope; rather a horrible

[1] Eleccio passiva Urbani nostri ex eleccione activa Dei est valida, dum tamen fiat ab ipso electo in veris factis papalibus recompensa p. 254. [2] Dicunt secundo quod nedum catholice sed melius quam modo conversaretur fidelis ecclesia quocunque papa cesareo subducto p. 255. [3] Et dicunt tercio quod pensando virtutum insignia probabiliter reputant Urbanum nostrum verum papam, cum omnes sancti episcopi erant pape. [4] Opera iusta dent fidem papatus, cum nihil sit fallacius quam humana eleccio et tradicio phariseica cum suo iudicio, ib. [5] Easdem tradiciones habet secta Roberti et nostra . . . . ib.

monster, The ideal Pope, such as St. Bernard wishes him to be, is a true follower of Christ; he does not endeavour, as an 'Imperial' Pope does, to obtain temporal wealth and power, but does his duty humbly, always ready to give up temporal possessions, should the good of the Church require it. It may happen that both these characters are combined in one man; in other words, that a worldly-minded Cardinal, having been elected, may be a true Pope notwithstanding; but the difference will soon appear. A true Pope will renounce the rights bestowed upon him by the will of the Emperor, and only consider the real meaning of his title.[1] In the old Covenant there was a High Priest, and different degrees in the priesthood; so it is in the New. Christ is the Head of all priests.[2] If therefore a Pope maintains that he is the Head of the Church Universal, he at once sets himself above Christ: the very thing that Antichrist does.[3]

It is asked whether, according to these principles, a woman, if she be very holy, or a layman can be a Pope. Certainly the Blessed Virgin was the most holy of all women: but a Pope must be one of the faithful whose life is like that of Christ. Women are therefore excluded, being unable to preach the Gospel on account of the weakness of her sex. The history of the female Pope Agnes shows that she fraudulently passed herself off as a man.[4] A layman, however, can be Pope; but of course we can by no means admit that the priesthood will ever be so corrupt that a layman will be invested with Papal power. Should this come to pass, he would possess the priesthood, even though he had learned no single one of the Seven

[1] Nec videtur quod ista nomina sint directe opposita, cum sacerdos christianus sit sacerdos cesareus vel remisse simul vel per vices; oportet tamen omnem sacerdotum cesareum salvandum titulum imperialem deserere et in predicto titulo finaliter consumare p. 269. [2] Sicut in lege veteri figuratum est tam per Moysen quam Aaron et ceteros succedentes, oportet esse in lege nova unum omnium aliorum sacerdotum principem dominum Jesum Christum p. 270. [3] Illud autem quod Christus docuit latenter et abscondite de se ipso, illud dogmatizat Antichristus publice et infideliter de se ipso; p. 271. [4] Et sic excluditur tam mulier quam angelus a pape nomine. De papa vero Agnete cum ceteris pseudopapis patet quod false vendicaverat nomen pape p. 272.

Liberal Arts, and had not been formally ordained by a Bishop.[1] But does this happen? We can only say that it is possible with God. In every case, God's choice precedes that of man, even when the latter is a right one; for man then only chooses one who is worthy; if worthy, he was already chosen by God.

And as to this point, it is astonishing that the Primate of the Roman Church should be supreme over all functions and rites, as it was in the law of the Old Covenant; whereas those ancient customs lost their validity when Christ came. Why do we not follow the Old Covenant in other matters? in the marriage of priests, for example, and in the heredity of the Pontificate? Let us hold with the Church Triumphant; all imitations of the Old Covenant will disappear. The Apostles shook themselves free of all ancient laws,[2] and new ones should not be introduced to burden the Church. In his lawful actions, every High Priest of the Old Covenant is a figure of Christ; so that Christ alone is our true High Priest and Bishop of souls. Therefore the Apostles did not let themselves be called Most Holy Fathers, nor Heads of the Church. Whilst Christ was with them, they called themselves His servants in tribulation, and the associates and servants of the Church. This state of things was still existing in the days of Gregory the Great, and so it should be to-day.

As to Primacy as regards Church Orders, all sacerdotal powers are equal and indivisible in all priests, as was already stated by Fitz-Ralph;[3] though the execution of certain powers is restricted according to the capacities of each man, none may

[1] Ego credo, quod est necessarium ex supposicione quod sint multi viantes continue a tempore ascensionis usque ad diem iudicii sanciores ceteris, qui teneant statum et ordinem clericalem, sic quod ordinacioni divine repugnat, quin toto clero perverso usque ad laicos Deus subito illuminaret aliquem eorum, sic quod viveret pure exproprietarie et sancte de sorte Domini. Et tunc foret clericus, licet nec aliqua septem artium liberatium sit imbutus nec secundum ritus episcopales sit humanitus ordinatus p. 272. [2] Et haec racio quare apostoli docuerunt in facto verbo, et scripto quod cesserunt huiusmodi legalia p. 273/4. [3] Potestates sacramentales in omnibus sacerdotibus sunt equales p. 275.

glory in it, as though this took place by Divine ordinance.[1] There are those who believe that the Church cannot exist, were this hierarchy to fail, and their dispensation of the Sacraments to cease. And therefore they punish those who disregard such ceremonies more than they would a man who deserts the True Faith. We may accept the threefold division of Bishop, Priest, and Servant, given by Dionysius; but the reception of a higher Order is not a new sacrament. Thus we can scarcely assert that no one will be saved who does not receive the Sacraments in the manner accepted nowadays. Sacerdotal and Episcopal garments may be piously worn, though their primitive signification has been changed, because the outward garb should testify to our internal dispositions.

After a somewhat lengthy digression on sacerdotal vestments in the Old Covenant, of which he speaks only to point out their mystic signification, Wyclif proceeds to deal with the objection that the Orders of the Church would be destroyed, unless the Pope and a sufficient number of the upper clergy possessed the full powers of Holy Orders. He answers: That would be right for a Pope, but not for one such as are the Popes in our days. Formerly every Apostle had, and now every representative of the Apostles has, this plenitude of power. If the Decretals teach that every Pope has much fuller power than any Bishop not Bishop of Rome, it is a lie and a heresy. Peter had no more power than the other Apostles. Why therefore set up such a monstrous idol as the Head of the whole Body of Christ? Truly the Church can exist now as well without such a Head as it did in the Apostles' time without such a hierarchy; and it may remain, now as then, satisfied with the priesthood alone.[2]

As to vestments, even those that have no Scripture warrant may be retained, if they are suitable. Scripture would have

[1] Superiores non superbiant putantes hoc eis contingere pure ex institutione divina p. 276. [2] Quomodo igitur foret utile tale mendax et monstruosum ydolum ducem tocius corporis Christi fingere? Nec periret ex defectu talis monstri ordo confitendi, ordo regiminis vel alterius boni ecclesie, quia sicut in primitiva ecclesia regulabatur sine tali graduacione dominii in clero ex communi sacerdotum officio .... p. 293.

been overcharged if all such vestments and customs had been noted therein. It contains only what is essential. Now the clergy puts the essential in the last place, and human traditions, even when they are heretical, are made much of. The Church is burdened with such heresies, and they who introduced them sinned grievously. Nothing can be worse than those graduations which a worldly legislation requires for admittance into the clergy. It should be just the contrary here; the poorest, the most humble, is the highest. So also should all priests be friends one to another now, as they were in the days of the Apostles. The position in which the Church stands now towards the secular powers may readily be exemplified. Christ, who paid the tribute due to the Emperor for Himself and His disciples, threw all temporal power aside. Now it is quite the contrary. The Church ought to be purged of these errors.[1] Here comes the famous blasphemy which asserts that Popes have power immensely greater than other Bishops, because they can grant much more abundant indulgences, dispensations, and other privileges. By that means they claim for themselves a far greater fullness of power than Christ gave them. Gregory the Great objected to be called Pope and set above all others. In truth, all that the Bible demands of the clergy can be done by a simple priest; he can even ordain others.[2]

But how can the Pope be said to be superfluous, if a Head is needed to decide differences within the Church, and grant parishes and privileges? Indeed, laymen are blind; they think that, were it not for the Church hierarchy, secular government would itself come to ruin. And yet the condition of the Church and the Government was never better than during the three first centuries, when no such hierarchy existed. With what veneration would all the people welcome a Pope who became such by Christ's ordination! And is not secular government, both in time and by nature, anterior to the endowment of the Church? Were the Church in the same position in which it

[1] Ad destruendum errorem paparum totus christianismus et specialiter episcopi debent consurgere p. 300. [2] p. 314.

stood in the earliest times, then the position of secular governments would also be more favourable.[1] They say as a proof of the latter's inferiority: The Pope was instituted by Christ, the Emperor by men. This is false. The Pope as he exists at present was brought in by the Emperor, and Christ instituted a form of Papacy such as is not to be seen to-day. At present the Pope trusts in his privileges; a true servant of God laughs them to scorn.

The second point is also false. The institution of royalty proceeds, not from man, but directly from God.[2]

Dealing now with the well-known comparison between Papacy and the sun, Wyclif says that a sun so liable to eclipses is unnecessary; a thousand manifest examples prove clearly that the Church can exist without it.[3] The Papal claims remind us of the latter days of the Church. Of all those who are from all eternity doomed to be castaways, and therefore Antichrists — one of them is greater than all others; and this is the Pope, in so far as he is one of the most inveterate adversaries of Christ.[4] He takes upon himself to stand in the Holy of Holies, and allows men to call him 'Most Holy Father'. It is said of Antichrist that he will seduce many by the works of the devil, by lies and signs and wonders: this many take to mean the bulls and briefs that set forth the Pope's omnipotence, and are filled with lies regarding indulgences and other matters. Certainly, not all Popes are antichrists. Caiaphas was for instance a great Antichrist, but it does not follow that every high priest was. Nero was too, but not necessarily every emperor. So was Sergius; but not therefore every monk. Whoso deceives the people by Church censures, is above all others an Antichrist. His helpers are those priests who in our

[1] Ordinacio cesaris non potest deficere stante prosperitate ecclesie p. 318. [2] Ordinacio regis longe ante hec tempora processit a Deo p. 319. [3] Non oportet regulariter hunc solem eclipsabilem p. 321. [4] Mihi videtur, quod nihil plus concordat cum litera vel ebdomalibus Danielis, quam exponendo hoc de pseudopapa, qui est potissimus Antichristus. In hoc enim est abhominacio desolacionis . . pretendit se stare in loco sancti sanctorum; in cuius signum consentit quod vocetur pater sanctissimus. See p. 322/3.

days obey his laws; and these men are for the most part enemies to God's law. No better example can be given. If we think that the laws of the Church are indispensable, it may be replied that the Church was best governed when there were no laws but God's; as God gave them, they are destined to remain for ever. If the modern laws of the Church were better, we ought to read the Decretals in Church as well as the Epistles and Gospels. Christ's law brings peace, and prepares the way of salvation; it therefore excels all human traditions, and excites mutual love amongst the faithful. It may be objected that in that case justice could no longer be upheld. We reply: God would see to that. Then would the secularization of the Church come to an end; and so forth. Many saints have already lamented the present hampering of Christ's law. The laws of men often lead away from God, they are full of deceit and injustice. This being so, it follows that the Pope should not decide all Church matters by himself; this is shown by the decrees of Boniface VIII., which are contrary to God's law.[1] The Apostles would not have issued such a decree. It is a decree of Antichrist and a blasphemy to say that God approves of all that such a law contains.

As to the second point, — viz, that the Pope is necessary in conferring benefices, — here the law of Christ must decide. His will, and a sign given by Him, will point out the man who in His eyes is fit. The people are the best judges, and present the worthiest Bishop. So it was of old: so it should be now.[2] The Bible teaches best the duties of the priesthood: how a priest should be inducted, watched over and corrected. The present mode of presentation of Church livings was not known to the Saints who were Popes. Now for the most part they get benefices by protection; the examiners often do not so much as know anything of the life of the chosen man.[3] By

[1] Idem est argumentum de generalibus legum paparum principiis et specialiter de maximis Bonifacii VIII. in Sexto, que manifeste obviant legi Dei . . . p. 345/6.
[2] Sic enim fuit in primitiva ecclesia; nec cessat racio, quare non sic foret hodie.
[3] Examinatores ignorant communiter mores persone extranee p. 348. Pape sanctissimi istam dominativam formam preficiendi prepositos non temptarunt . . . Papa non debet

what right can anyone excommunicate those faithful who are opposed to such proceedings? It is indeed amazing how in our days the Pope installs idiots who have no idea of spiritual teaching, whilst there are numbers of men quite able to take their place. If faith and religion are thus harmed, temporal possession is to blame for it.[1] This too is a sign of Antichrist, whom it is the first duty of the faithful to withstand. Such leaders of the Church ought to be deprived of their benefices. Should laws be promulgated to uphold them, obedience should be denied to such laws. Excommunications therefore are not to be dreaded. At present the Robertians excommunicate the party of Urban VI and himself; and the latter does likewise. Both seize upon the property of the Church, wherever either is the stronger. O happy schism! cries Wyclif, that teaches so many Catholic truths![2] How we should laugh Robert of Geneva to scorn, if he launched an interdict against us because we give no aid to his party! Just so we ought to reject Urban VI with contempt, if, contrary to Christ's law, he should grant property of the Church to unworthy men.[3] Antichrist has by means of snares, i. e., of Church laws, set himself above all secular persons; if these attempted to depose unworthy prelates, the clergy would oppose them.[4] Their chief pretends that laymen have no right to judge the prelates' doings; he alone, he says, in virtue of his position, has that right.[5] The laity stands up for the laws and for peace, for freedom and Royal authority; the clergy makes laws for the confusion of the country. One ought indeed to bestow livings on worthy and distinguished men; but this duty is

propter peticionen aut instanciam secularium dominorum preficere clericum vel carum regis in episcopum, dum reputat alium magis aptum p. 350. [1] p. 351. [2] Multas pulcras veritates catholicas plane docet ista *felix dissensio* p. 353. [3] Sic Urbano nostro excommunicante ecclesiam Anglicanam, nisi det fructus ecclesie eque indignis, deridendo rebellaremus contra suam sentenciam pro lege Domini. [4] Manet (inquiunt) quantumcunque indignus quoad Deum ex auctoritate nostra dignus, quousque nos vel satrape nostri decreverimus, quid sit iustum. [5] Vendicat dux exercitus Antichristi quod subditi non attendant ad dignitatem prelati, quem ipse instituit, cum eo ipso censetur habilis . . . p. 354.

tyrannically, nay even blasphemously exaggerated by the phantoms they evoke; and it is just this that has rendered the Church worldly and completely changed its constitution.[1] But ought we then to refuse paying tribute to a temporal lord, if he be a tyrant or a sinner? Not so. Scripture commands us to obey even a wicked master; and besides, the rights and duties of a secular governor rest upon a quite different foundation. Alms are a free gift to the clergy; but the duties ot subjects are based on compacts and rights that have no sort of relation with the ruler's worthiness or unworthiness.[2]

This passage is of great importance, because it proves how little Wyclif's doctrine and attitude contributed towards the Peasants' Rebellion in 1381; it is therefore worth while to quote from it at greater length. Subjects ought, not by compulsion but freely, to obey a master, though he be an utter unbeliever; and only in the case when he can be converted by refusing to serve him and to pay taxes is this refusal justifiable.

Many secular laws had their origin before the Christian era; they are often a mixture of good and evil. But they are just for the most part, since they forbid robbery and other unjust acts. Those decrees of Antichrist, promulgated under pretence of holiness and God's laws, are heretical, and it is the duty of the faithful to resist them.

The clergy should be properly recompensed, so as to be in no want as regards food and clothing;[3] but they must have no superfluous possessions; especially such as may have come to them by excommunication.[4] Then would cardinals and unworthy foreigners no longer get tithes and revenues out of England; these would go to worthy priests who faithfully fulfil their duty. The holiness of their life and the edification

[1] Et totum hoc seminavit in ecclesia civilitas cesarea, que est in clero ad deterius transformata p. 354. [2] Redditus dati seculari domino ut tali debent dari secundum racionem contractus et subieccionis civilis que non respicit dignitatem prepositi quoad Deum p. 355. [3] Incompossibile est quod desint sibi vite necessaria p. 356. [4] p. 358.

of the Church would be, before God and the people, the surest warrant for a benefice.[1]

By hoarding up riches that belong to the poor, and by accumulating temporal dignities, the clergy sins, from the lowest ranks even to the Pope. He should be the holiest of them all, since holiness alone should give him that title.[2] If he is, God has chosen him; if not, he cannot be Pope,[3] since God's choice is of the most worthy. It is not the Pope's business to grant livings or to decide questions of political strife. No one can claim the Papal dignity, that has not been called thereto by God.[4] Whoso, through pride or greed assumes these honours is self-excommunicated; they therefore that do so evidently care only for what is temporal and disregard the things of the Spirit. And so it were better for the Church, were there no such 'Imperial' Popes,[5] and were the Church, as formerly, to elect a Chief, or (as did the Apostles of the heathens) to select some one whom they could depose if they saw that the spirit of Satan was in him. Thence follows that it is sheer foolishness in the Pope to bestow a principality on the Church. If he does he goes beyond his powers. Nor has he the right to lay any restrictions or prohibitions on men who know more than he and who possess the Power of the Keys in a higher degree.

If he alone can be Pope who is the holiest of all, does it not follow, as a necessary consequence, that every sin which he commits must strip him of his Pontifical garments?[6] Yet is not this contrary to the law of the Church, according to which

[1] Vite sanctitas ac ecclesie edificacio erit carta, procuratorium ac medium interpellans ad Deum et populum propter temporale subsidium acquirendum p. 360. [2] Quilibet papa in quantum talis tenetur esse sanctissimus viatorum; et sub colore accipit illud nomen p. 360. [3] Ad esse veri pape requiritur originalis Dei eleccio, sed Deus non eligit ad papale officium nisi dignum; aliter non est papa . . . Deus eum eligit, qui ad iuvandum populum preeminet p. 362. [4] Nemo sumeret sibi honorem papalem nisi a Deo revelacione abscondita sit vocatus p. 363. [5] Videtur melius fore ecclesie, quod non foret prelatus cesareus p. 364. [6] Si papa debet esse sanctissimus viatorum et aliter non est papa, sequitur quod omne peccatum mortale vel veniale debet degradare ipsum p. 367.

a Pope may only be deposed for heresy? Wyclif answers that all depends on what we understand by 'Pope'; and he once more states his opinions on the matter, in a short summary. What is a Pope? He is called Pope who excels all others in marvellous sanctity, and who is to all men what Christ was to the Apostles. And people call Pope the Bishop of Rome, considering his fortune alone, not his sanctity.[1] Others give the title to any Bishop that, with Ambrose and Augustine, excels the others in holiness.[2] Nowadays, since the clergy interferes in temporal affairs, those who settle temporal differences are called Popes.[3] Only the most saintly man on earth can be Pope. No one is allowed to claim for himself pre-eminence in sanctity. The insignia of the Papal functions, too, are unnecessary; so also are his riches and external dignities. Temporalities ought rightly to be taken from the clergy, because it is on account of them that the Church has fallen from its once prosperous state. Princes have the duty to protect the Church, but not to enrich it; they should watch over the clergy, in order that they live according to Christ's law; if the Pope hinders them in this duty, he is a heretic.[4]

How powerfully Wyclif's arguments tend as a consequence towards the complete separation and secularization of the whole Church of England, may be seen by this powerful exhortation of his: The King's power should be increased; be should not allow a madman, in virtue of his privileges, to squander his own property and that of the poor in the land; and he should restore the Church to its condition in the days of the Apostles. Such is the King's duty.[5]

[1] Aliqui intelligunt papam, ut dicit super quoscunque alios mirabilem sanctitatem, sicut Christus se habuit ad suos apostolos. Et sic intelligunt homines de Romano pontifice in hiis que lucrum et honorem mundanum sapiunt p. 367. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Sive Romanus pontifex sive quicunque alius ex presumpcione impedierit hoc sacrum regis officium, habet racionem heretici et pessimi Antichristi p. 378. [5] Expergiscat igitur rex prudencia et non permittat maniacos per privilegia consumere bona sua et bona pauperum regni sui, nam reducere ad statum primevum ecclesiam regi principaliter spectat ad sui officium p. 379.

Such privileges as the Pope grants to laymen and to the clergy are either of slight importance — as, for instance, the use of domestic altars — or dispensations which are of no avail, unless they have already been granted by God. When Wyclif in the sequel comes to the question of obedience, he does not, as might have been expected in the times of the Great Schism, take one side or the other, but he affirms (as he does all through this tractate) that whenever a Pope takes any measures contrary to God's law, he is not to be obeyed.[1] There were of old persons abler than he to settle differences within the Church.[2] When we are told that in virtue of his supreme authority, his officials have power to decide, since he alone has the right to convoke a Council, this is an empty and imaginary tradition.[3] It is by an illumination from God and with complete unanimity that a Council should assemble.[4] Here the Pope may act together with them, and in case he should fail, another — the Emperor, for instance, — or any of the faithful, might take his place.

Finally, Wyclif draws up a synopsis of Papal abuses. There are twelve of them. 1. The form of Papal elections, unwarranted by Scripture. 2. The greed of temporal honours; whereas Popes should be the servants of their brethren. 3. Temporal power which, as St. Bernard says, is a prison to the Pope's spiritual life. 4. Boasts as to Papal omnipotence, which do not amount to much. 5. Excitations to wars and fighting, that the Popes' power may thereby be increased. 6. Greed not only of possessions and of money, but also of predominance over the brethren. 7. A lack of the requisite purity of heart. 8. Burdens which are laid upon them, and which on account of their honours and possessions, they are not able to bear. 9. Their claim to give leaders to Christendom, and the provisions, reservations and privileges which they

[1] Non valet dispensacio papalis, nisi subsit racio scripture ... p. 385. [2] Fuerant apciores ad decernendum veritatem catholicam quam papa cesareus . . . p. 386. [3] Picta et ficta tradicio ... p. 386. [4] Debet fieri synodus ex mocione divina consensu unanimi . . ibid.

bestow for the sake of lucre. 10. Their false pretensions to grant indulgences. 11. Their institution of unfit persons. 12. Their opposition to Christ's law. These Popes are immersed in temporal affairs. It is astonishing, says Wyclif, that the Roman Church does not set Constantine amongst the Saints; and he adds ironically: No doubt because he did not give up his whole empire, but only one half of it. But possibly there are other and worse reasons.

As usual amongst Schoolmen, Wyclit terminates his work, full of such rich materials, by a protestation that it was not his intent to say anything that should not make for the welfare of the Church. On a survey of the contents as a whole, we see clearly the aim of the work, and may elucidate it by giving it another title: On Papacy, True and False.

2. How Hus and his followers availed themselves of the Tractate, De Potestate Pape.

Twenty years back, we were enabled to recognize the immense influence of this work, in every one of its details, upon Hus and the Hussites.[1] I must once more return to this subject, because the periodical in which my explanations were set forth is little known beyond the frontiers of Bohemia and Austria; and therefore they may possibly not have reached those who take pleasure in Wycliffian researches. And there is another reason besides. Though the conclusions of my work, *Hus and Wyclif*, show clearly that Hussitism is essentially Wycliffianism,[2] and nothing else, there is a tendency amongst Bohemians to underrate the influence on Hus of his English master. If the Christian world speaks of Hus at the present

[1] Wyclif's book *On the Church* and its Bohemian imitations: Vol. 24 of Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen pp. 381—412.
[2] This subject is dealt with at length in an essay of mine, probably little known in England: Die kirchliche Reformbewegung in England im 14. Jahrhundert und ihre Aufnahme und Durchführung in Böhmen. Monatshefte der Comenius-Gesellschaft II, p. 151 and seqq. See also my essay: Der Kirchen- und Klostersturm der Hussiten und sein Ursprung. Zeitschrift für Geschichte und Politik 1888, Heft IV.

day, it does so from a point of view different from that of the Bohemians, who esteem in Hus the man whose activity stirred the Western world to its inmost depths, as the Reformer of the Christian Occidental Church. To appreciate his work to-day, we must study Hus' so-called Reform Tractates. They are few in number, but all so penetrated by Wyclif's doctrines that not one of them, not a single point in them that bears on reformation, belongs to Hus. For instance, were we to reprint (taking only his greatest works *De Ecclesia,* and the controversial tractates against Palecz and Stanislas von Znaim), all the passages which Hus has taken word for word from Wyclif, there would remain nothing that belongs to Hus himself, save a few polemical passages directed against his Bohemian adversaries. When we note that even his lesser works on Reformation are penetrated by Wyclif's teachings, and are presented to us in a thoroughly Wycliffian garb; when we find that his sermons are Wyclif's sermons, word for word;[1] when we know that he caused long quotations from Wyclif's works to be posted on the walls of his Holy Church of Bethlehem; that Wyclif's teachings were at the very basis even of Hus' *Confession,* and that there are many documentary proofs that Hus became a reformer from the time when he perused the Englishman's works:[2] how is it possible to say that it is 'logically and historically mere nonsense'[3] to maintain that Hussitism was but an artificially evolved form of Wycliffianism? Such violent language does more harm than good to the cause it is intended to uphold. Take Wyclif's work out of Hus' writings as a reformer, and there no longer exists what the Christian world once understood by 'Hussitism'. Hus would continue to be not without merit as a Bohemian writer, but he would be no longer mentioned in history. It was Wyclif's doctrine

[1] In my edition of Wyclif's *Sermones,* Vol. I, *Introduction,* p. XXII, I have written more about Hus' adaptations, and especially about those passages in which Hus substitutes *Bohemia* for *Anglia.* [2] I have collected these passages in my book, *Hus and Wyclif* (Prague, 1884). They might be considerably added to at the present day. [3] Český Časopis Historický XII, 214.

of the Holy Sacrament, of the Church, the Papal Power, the secularization of Church property, the hurtfulness of monastic life to the commonwealth, — and so forth — that kindled the great revolution in Bohemia, which set half the world in flames. As to *De Ecclesia,* Hus' tractate which bears the same name as that of Wyclif, it proceeds from the latter as a fountainhead, following it even in externals. Thus *De Ecclesia*, by Hus, has just as many chapters as the same work by Wyclif. And as Hus takes from Wyclif's *De Ecclesia* all his theoretical expositions on the subject and sets them forth as his own ideas concerning the Church, so the idea of Papal Power and the description of its evolution is taken word for word, though more or less faithfully, from Wyclif's *De Potestate Pape.* Years ago I seleeted passages and pointed out their similarity. The text of the work in hand contains an accurate list of the passages appropriated by Hus in his *De Ecclesia.* I refrain from quoting them entire, but at all events two or three may be given, which I have overlooked in the text; and the reader will see, not only that there is dependence, but to what extent this dependence goes.

Wyclif, De Potestate Pape, p. 54:	Hus, De Ecclesia, fol. 211^{b}:
Beatus Dionysius in libro suo de divinis nominibus capitulo tercio vocat beatum Petrum verticalem, id est capitalem seu capitaneum. Et in libello quem scripsit De Morte Apostolorum sic alloquitur Timotheum: Cum separarentur ab invicem, ducti ad loca supplicii, Paulus Petrum alloquitur in hec verba: Pax tecum fundamentum ecclesiarum et pastor ovium et agnorum Christi . . . . Et eandem sentenciam tenent leges ecclesie, nam XXIV, q. I *Rogamus* Marcellus papa sic loquitur: Rogamus vos fratres ut non aliud doceatis	Dionysius in libro suo de divinis nominibus capitulo tercio vocat beatum Petrum verticalem, id est, capitalem seu capitaneum. Et in libello quem scripsit de morte apostolorum sic alloquitur Titum (sic): Cum separarentur ab invicem, ducti ad loca supplicii, Paulus Petrum alloquitur in hec verba: Pax tecum fundamentum ecclesiarum et pastor ovium et agnorum Christi . . . . Item XXIV, q. I *Rogamus* Marcellus papa sic loquitur: Rogamus vos fratres, ut non aliud doceatis. . . .

Wyclif, p. 56:

Tres autem erant virtutes, in quibus pertinencius Petrus precellerat, scilicet fides, humilitas, caritas. Fides, quam oportet esse petram ecclesie, precellebat in Petro, propter quod ordinavit magister Matth. XVI, 16 quod ad questionem, qua quesivit de se ipso, quem dicunt homines esse filium hominis, Petrus pro omnibus responderet: Tu es, inquit, filius Dei vivi. Ubi orthodoxe confitetur humanitatem in Christo, qui signat illum prophetam promissum patribus vel Messiam. Et secunda pars confitetur Christum . . . .

Hus, fol. 211b:

Tres autem erant virtutes, in quibus Petrus precellebat: fides, humilitas et charitas. Fides, quam oportet esse fundamentum ecclesie, precellebat primum in Petro, propter quod ordinavit magister Matth. XXVI (sic), quod ad questionem, qua quesivit de se ipso, quem dicunt homines esse filium hominis, Petrus pro omnibus responderet: Tu es, inquit, filius Dei vivi. Ubi confitetur humanitatem in Christo, quo significavit Christum esse Messiam patribus promissum. Et secunda pars confitetur Christum . . . .

Wyclif, p. 58:

Quantum ad secundam virtutem que est humilitas, patet . . . . . . Et istam leccionem didicerunt apostoli a magistro Matth. XI, 29: Discite, inquit, a me, quia mitis sum et humilis corde . . . . .

Hus, fol. 212a:

Quantum ad secundam virtutem, que est humilitas, cum Petrus audivit a magistro suo Matth. XI: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde . . . . .

Wyclif, p. 60:

Quantum ad terciam virtutem, scilicet caritatem, patet quod Petrus socios suos precesserat, patet ex fervore operum quod oportet correspondenter ex maiori dileccione procedere; et confirmatur ex hoc, quod aliter Petrus foret nimis ingratus, nisi magistrum tam singulariter eum diligentem a tanta blasphemia abstergentem et super oves suas graciose preficientem correspondenter magis diligeret. Et confirmatur tercio ex hoc quod aliter magister Johannis ultimo impertinenter quereret: Simon Johan-

Hus, fol. 212ab:

Quantum ad terciam virtutem quae est charitas, patet, quod illam habuit quodammodo supra alios, ut patet ex fervore operum, quae oportet ex maiori dileccione procedere.

Et confirmatur ex hoc, quod aliter Petrus foret nimis ingratus, nisi magistrum suum tam singulariter eum diligentem a magna blasphemia abstergentem et super oves suas graciose preficientem correspondenter magis diligeret. Et tercio confirmatur ex hoc, quod aliter magister Joannis ultimo impertinenter quaereret: Simon Johan-

nis, diligis me plus hiis, et statim ex maioritate dileccionis committit sibi suam ecclesiam ad pascendum.

Sed notandum, quod multiplex est racio amandi; quidam enim plus amant Christum secundum racionem divinitatis ut creditur de Evangelista, quidam vero plus amant eum secundum racionem sue humanitatis, ut creditur de Philippo, et quidam secundum racionem sui corporis, quod est ecclesia. Et sic de infinitis aliis racionibus et istorum subdivisionibus, pro quibus de quolibet sancto dicunt illud Ecclesiastici XLIV 20 verificari: Non est inventus similis illi . . . .

nis, diligis me plus his et statim committit sibi oves suas ad pascendum.

Sed ibi notandum foret, quod multiplex est racio amandi Christum. Quidam enim plus aliis amant Christum, secundum racionem divinitatis, ut creditur de Evangelista, quidam vero plus amant Christum, secundum racionem sue humanitatis, ut creditur de Philippo, et quidam secundum racionem sui corporis, quod est ecclesia. Et sic de multis alius racionibus pro quibus de quolibet sancto dicunt illud Ecclesiastici XLIV verificari: Non est inventus similis illi . . . .

As to the remaining passages, see below on pp. 5—12, 15—18, 48, 86, 93, 157, 165, 185, 309, 332, 361, 383, 384. On examining these, it will be found that whole pages of Wyclif's explanations have been annexed by Hus. There are also certain theoretical expositions amongst them of which, for the sake of a better elucidation of the matter, I should wish to give at least one instance; it is where Hus speaks about the two sorts of clergy. Compare:

Clerus duplex: Christi et Antichristi.

Wyclif, De Potestate Pape XII, p. 332:

Ideo oportet considerare sectam cleri duplicem, scilicet clerum Christi et clerum Antichristi priori contrarium. Clerus Christi quietatur in ipso capite ac suis legibus. Clerus vero Antichristi vel totaliter vel preponderanter innititur legibus Antichristi; et tamen palliatur esse clerus Christi atque ecclesie, ut populus simulacius seducatur. Et ista tam contraria oportet inniti duobus con-

Hus, De Ecclesia, fol. CCXXVI[a]:

Hic oportet considerare sectam cleri duplicem, scilicet clerum Christi et clerum Antichristi.

Clerus Christi quietatur in suo capite Christo ac suis legibus. Clerus vero Antichristi vel totaliter vel preponderanter innititur legibus humanis et legibus Antichristi et tamen palliatur esse clerus Christi atque ecclesie, ut populus simulacius seducatur. Et ista tam contraria oportet

trariis capitibus cum suis legibus. Et evidencia facti docet descripciones membrorum. Constat quidem quod clerus ecclesie claudicat in duas partes divisa, scilicet in partem Christi et partem cesaream. Ideo necesse est laycos supportatos per ipsos in opinione et vita tam dispares titulare.

Possunt autem iste due partes per hoc discerni potissime, quod clerus cesareus instat attentius pro tradicionibus humanis et privilegiis que fastum et lucrum seculi sapiunt defendendis. Sed clerus Christi laborat assidue pro legibus Christi et eius privilegiis, quibus bonum spirituale acquiritur, ostendendum. Nec fas est fideli discredere quin ista pars sit recta et prior erronea . . . .

inniti duobus contrariis capitibus cum suis legibus. Et evidencia facti docet descripciones membrorum.

Constat quidem quod clerus ecclesie claudicat in duas partes, propter quod necesse est laicos supportatos per ipsos in opinione et vita tam dispares titulare.

Possunt autem iste partes logice per hoc discerni potissime quod clerus Antichristi instat attencius pro tradicionibus humanis et pro privilegiis que fastum vel lucrum seculi sapiunt defendendis . , . . Sed clerus Christi laborat assidue pro legibus Christi et eius privilegiis, quibus bonum spirituale acquiritur ostendendum . . . . Nec fas est fideli discredere, quin ista pars sit vera et prior erronea.

The reader may safely be trusted to decide whether Hussitism is or is not mere Wycliffianism, imported into Bohemia. That the so-called 'Pre-Hussite' reformers knew nothing of these doctrines, and had nothing to do with a teaching which — as the above quotations prove — dealt a deadly blow to the existing order of the Church, is obvious. But this teaching forms the root, the cornerstone of the Hussite system, which evolved itself more gently in one party, more sternly in the other — that of the Taborites — but always on Wycliffian lines. We may infer thence that the characteristic of Hussitism as it sprang to life in 1403 until 1413 or thereabout, is Wycliffianism; without it, the movement would have stopped short, as many a thinker of the time, though friendly to Reformation in Bohemia, did — as we find — stop short. But I need not go any farther into this question, and shall only add one more remark: that Hus appropriated, together with Wyclif's theories, quotations from various sources to establish them, which he previously did not know, and with the existence of which he could not have been acquainted. Nor is it doubtful that here

and there Hus has blundered in copying from his original. In a speech ascribed to him he admonished the students to peruse Wyclif's works diligently. They may indeed contain many things that they will be unable to understand, not being sufficiently mature; but these they may set aside to read at a riper age.[1] The same speech contains also a passage which bears testimony to the dissemination of Wyclif's doctrines that were then taking root in Bohemia, and of which I should not wish my readers to be deprived.[2] For the esteem in which Wyclif was held in Bohemia, as the "Fifth Evangelist", we may quote Magister Johannes Przibram, whose testimony is of great value.[3]

It was the destiny of this work, *De Potestate Pape*, to escape the grand Auto-da-Fé on the 1st July, 1410. Of the great influence it had in the development of the Hussite doctrines we have spoken already, at least in general outline.

3. The Transmission in Manuscript.

No manuscript of Wyclif's *De Potestate Pape* has been preserved in England. Such MSS. as are to be found exist in Bohemian libraries. Shirley's Catalogue indicates four MSS.,

[1] Quod si Aristotelem paganum .... legimus, cur non legamus libros Wicleff, cum in eis infinite veritates sancte ab eodem elegantissime sunt reposite. Quamvis turbant et clericos tumentes et laycos, non mirum, cum eadem claritas lucis delectat visum legentis .... Quis igitur vos o iuvenes prohibebit mineram veritatis in Wycleff libris cognoscere? Ergo, *quantum ad me attinet, summopere vos moneo*, ut libros eius presertim in artibus legatis frequenter atque studeatis diligenter. Quod si in libris eius ea inveneritis, que ob infirmitatem vestri teneri ingenii percipere ut deceret non valetis, pro forciori etate reponite ... Fontes rerum Austriacarum, Scriptores VI, 123. [2] Unde mihi constat quod cum quidam Apocalypsim ad populum non tam predicaret quam garriret inter alia loquens de cauda draconis, que terciam partem stellarum de coelo detraxerat, affirmative dixisset, quod iste draco magister Johannes Wycleff extitit, *qui plus quam terciam partem militantis ecclesie in suum errorem pervertit*. Ibid. p. 124. [3] Temerarie hodie moderni plurimi sic volunt sentenciis omnibus Wycleph immorari et *quasi quinto evangelistae inniti*, ut nemini liceat contra sentire neque melius quam ipse cuiquam sapere...... Vidi enim, quia ipsi heretici de Wycleph veluti a fonte sentencias capiebant et tractatulis suis pestiferis ea interserebant et quod ipsum Wikleph cunctis doctoribus sanctis preferebant et ei supra Augustinum et Ambrosium plus credebant. Ibid. p. 140.

of which MS. C. 73 of Prague Domkapitel and MS. 3 F 11 of the University Library contain the whole tractate; while the MSS. 3 G 16 and 2 E 3 possess extracts therefrom. When I applied to the University Library in Prague concerning these two last, I was informed on Feb. 13, 1905, that Shirley's notice was not accurate, and that no such extracts were to be found in those two MSS. The letterings may possibly refer to other libraries. But in the first volume of the catalogue of MSS. of the Prague University Library, which was published later, it is noted that in MS. III G. 16 (fol. 15^b) there exists an extract from *De Potestate Pape.*[1] As to 2 E 3, I can give no information; but it matters very little, since we possess the whole tractate in two well-preserved MSS. The copy, which has been made in Prague by a man of learning and ability, forms the basis of the present edition.

The Codex C 73 (A) has already been employed, though not described, in the editions of Wyclif's *De Apostasia* and *De Blasphemia.* I must thank Dr. Kamill Krofta, the able editor of *Acta Urbani et Bonifacii IX* (Monumenta Vaticana res Bohemicas illustrantia, tom. V) for the copy; and also for the descriptions of the MSS. The MS. contains *De Blasphemia*, from f. 11 to f. 86; *De Apostasia*, from f. 86 to f. 161, and lastly *De Potestate Pape* from f. 161^b to f. 259^a. The first ten and the eight last leaves are blank. The treatise ends with the words: *Explicit tractatus de potestate pape Johannis W.* after which follows on f. 259: *Cum secundum sanctos spectat ad officium doctoris evangelici.* This is the *Tractatus De Prophetia,* which is to be found in MS. III G. 11 of Prague University Library.[2]

In this MS. C. 73, after f. 262^a come the words: *Scriptoris cuncti memores sint ista legentes, atque precentur ei requiem iubilei. Neb gest toho dobrze hoden (= Isto namque dignissimus est).* Finally the MS. contains a great part of the index, which concludes with the words: Secundo principaliter arguit per hoc quod ex officio et ornamentis sacerdotum. . . .

[1] For the contents of 3 G. 16, see Catalogus Codicum manuscriptorum Univ. Pragensis I. Nr. 541. [2] See Shirley's Catalogue p. 11.

The Cod. III F 11 (= B; saeculi XV ineunt.) contains *De Blasphemia* from f. 1 to f. 69^b, *De Apostasia* from f. 69^b to f. 134^a, on f. 134^b there is: Conclusiones sex de hostia consecrata. Incipit: Hostia consecrata quam videmus. It is therefore a part of Wyclif's De Eucharistia conclusiones quindecim. See Shirley, p. 10. From f. 134^b to f. 223^a there is *De Potestate Pape.* The index runs from f. 226 to f. 228^a; it is, like the index in A (Cod. C. 73) incomplete, breaking off at the same sentence as above. From f. 223 to f. 226 we have Wyclif's treatise *De Vaticinacione.* On the last cover are the words:

En redit e superis Hus: Quid, si forte redibit
Zizka tuus vindex? Impia Roma, cave.

On the first: De Blasphemia pape, liber de simonia et potestate pape, authore Viglepho Evangelico.

This MS. belongs to the first part of the XV. century, and is therefore one of the most ancient Wyclif codices, and has been hitherto treated with undeserved neglect. It deserves in my opinion to be placed beside the famous MS. 1294 of the Hofbibliothek, Vienna, which contains Wyclif's *De Ecclesia* and others; they both possess certain peculiarities which I have also noticed in other Wyclif MSS., and which will require the attention of students both of Wyclif and of Hus.

From what I have said, it will be seen that the two MSS. are closely connected. It is worthy of note that in both the contents are absolutely the same, and this extends even to such short tractates as *De Prophetia.* Then it is curious that the index is incomplete and breaks off at the same words in both cases. Looking closer, we see that the marginal notes are, so to speak, identical. The mistakes in both codices are for the most part the same. Now the question comes: Was B copied from A, or A from B, or are they both from the same original? But since we find that in B (on pp. 19, 94, 18, 102, 107 for instance, and on others besides) certain words, and sometimes important ones, are missing, whilst they are to be found in A, A cannot possibly have been copied from B, but B was copied from A. We must remark here that the copyist

of B had no special acquaintance with his subject-matter; for an omitted word supplied by A in a side-note, has been placed by him in a side-note too. Several other details lead us to conclude that there is, between A and B, a relation of dependence.

It is of interest, from a certain point of view, to read the side-notes. They show that the copyist of A was of the Catholic way of thinking. He takes care to add in one place (f. 225^b) the following words: *Nota argumentum optimum pro papam esse et pro eius regimine, sed cave extortam evasionem illius.* . . . The arguments in favour of Papacy and Papal government please him, but the author's final conclusions do not. There are to be found besides such remarks as: *Cave . . . cave foveam*; or *Hic contradicit sibi*; all of which show that the copyist was not friendly to Wyclif's theological system. The reader will also find (f. 395—397) some variants added under the lettering C, from Cod. XI. E. 3. This MS. also contains (f. 58^a—54^b), the *Protestationes multiplices Magistris Johannis Wicliff.*

Amongst these Protestations, published by Höfler in his *Anna von Luxemburg, daughter of the Emperor Charles IV, wife of King Richard II, Queen of England, 1382—1394* (Proceedings of the Imperial Academy of Sciences, vol. XX), there is also a more lengthy one, taken out of *De Potestate Pape*, with several variants of some importance. As we see by the recently printed Catalogue of Prague University Library, these Protestations are to be found not only in Cod. XI. E. 3 (now Cod. 2050) but also in Codices X. H. 12 (now 1990) and XI. D. 9 (now 2043).

4. Date of De Potestate Pape.

As already said, we suppose the reader to be already acquainted with Wyclif's two great works: *De Ecclesia* and *De Veritate Sacre Scripture.*[1] This gives us a clue to the date

[1] Pro cuius declaracione necesse est supponere stabilimentum auctoritatis scripture; de quo patet cap. XIV libri proximi; see below p. 1. Cf. De Veritate sacre scripture ed. Buddensieg I, 331. As a matter of fact, both these works precede the present one in the Summa.

at which the present work was written. Buddensieg assigns the autumn of 1378 as the date of *De Veritate S. Scripture.*[1] Shirley gives the date as 1378 or 1379.[2] *De Ecclesia,* as I have stated,[3] was written in the autumn and winter of 1378. As *De Ecclesia* and *De Veritate* were written at the same period, it follows that Buddensieg's opinion is the right one. The tractate *De Potestate Pape* could therefore not have been written either before or during the year 1378. That *De Veritate S. Scripture* was anterior to *De Potestate* is also proved by the fact that the former tractate is quoted in the latter; and indeed we find it quoted with unmistakable distinctness.[4] We shall thus obtain as the earliest possible date of this work, the year 1379. Let us try whether we cannot also obtain a latest possible date, by finding a reference to *De Potestate Pape* in one of Wyclif's later tractates. Such a reference we find twice in *De Simonia.* Once, when he says that each Apostle in particular, unaware of any supremacy attaching to St. Peter, ordained Bishops and priests indifferently.[5] Another time he tells us that the Popes formerly begged alms in England, whereas they now claim the first year's revenue, after each new installation of a Bishop.[6] And *De Simonia* was written either at the end of 1379 or at the beginning of 1380. We have therefore the year 1379 as the date at which *De Potestate* was written.

In another tractate — *De Eucharistia* — there is also a reference to *De Potestate.* "There are", says Wyclif, "many of the faithful" who do not acknowledge the Bishops of Rome either as their shepherd or even as members of the Church; and on the other hand there are other Bishops who bring more credit to the Church militant than they do.[7] Though the date of *De Eucharistia* is not easy to fix, still a close investigation shows us that it appeared before 1382. These tractates —

[1] pag. LIV. [2] A Catalogue pag. 7. [3] pag. XXV. [4] pag. 108/9: Quod autem sacerdotes nostri temporis non habent tantam auctoritatem vel potestatem canonizandi libros sicut sunt libri de biblia, videtur ex universali sermone dicto de Veritate et Auctoritate Sacre Scripture. [5] De Simonia, p. 40, l. 26: Patet ista sentencia (in) tractatu De Papa. [6] pag. 59: Ut patet in tractatu De Papa. [7] De Eucharistia, pag. 271: Ut exposui in tractatu De Papa.

De Simonia and *De Eucharistia* — are of no further use in fixing the date of *De Potestate*, and need no further consideration.

Since a great part of *De Potestate* deals with the elections both of Urban VI and of the antipope Clement VII, we must also take into account the short controversial tract *De Dissensione Paparum*, which, according to Dr. Buddensieg's[1] erudite researches, was written towards the end of 1382 or at the beginning of 1383. But if we compare the two, we shall find that this tractate is of a later date than *De Potestate*.

There is too little of intrinsical evidence in *De Potestate* to enable us to fix its date with greater certainty. Formerly it was believed that Wyclif's greater or less leaning towards or aversion from Pope Urban VI expressed in his works was a standard by which we could fix the date of each of his separate tractates written in his last years. This opinion, however, is wrong. Wyclif might very well, though he rejected Papacy in its then form, consider Urban VI to be the lawful Pope. This does not imply any contradiction for one who is acquainted with Wyclif's theory of true and false Papacy. The false Papacy, the 'Imperial' form of it, as it has existed since Constantine, is distinguished by him from the true Papacy, the ideal form which St. Bernard depicted with such brilliant hues. But how can such a distinction be made between the true and the false form? And is such a distinction even possible? Certainly, and in a hundred ways, as Wyclif shows; righteous works and supreme holiness of life afford us a criterion by which we can distinguish one from the other.[2] According to this principle, even in the 'Imperial' Church a true Pope may be found. Is not Urban VI just such a man of most holy life? Has he not, for the first time since hundreds of years, brought back the College of Cardinals to a life of evangelical and apostolic poverty?[3] We can therefore understand why Wyclif, whenever he speaks of

[1] Polemical Works II, 568. [2] Opera iusta dent fidem papatus, cum nichil sit fallacius quam humana eleccio et tradicio phariseica . . . p. 255. [3] Quam sentenciam audivi de papa nostro ipsum dixisse cardinalibus Gregorii, qui excessit decalogum; ac quia increpans eorum (avariciam) limitavit eos ad vitam apostolicam, conspiraverunt contra eum . . . .

this Pope, always uses the word "our"; but we must also take into account that Urban VI was the Pope whom the Kingdom of England had acknowledged, and this for Wyclif was always a decisive point. It follows therefore that it is no paradox to speak of Papacy as Antichristian, and yet to acknowledge one particular Pope as a true one. And this shows us, too, how unsafe it is to take such utterances of our author in order to determine the date of any particular tractate.

If we look more closely into this, we shall notice that in this very tractate, *De Potestate Pape*, there is an undercurrent of doubt all through, as to whether Urban VI is not himself a false Pope; we shall see that the whole tendency of the work is to prove that the Church does not need a Pope for its existence. There are certain deeds of both Popes which indicate them as Antichrists. In one place he says: "Neither by his deeds nor by Divine revelation can we be assured that our Urban VI is the lawful Pope." Such is the standpoint taken by Wyclif in his *Polemical Works*, his *Sermones* and his *Opus Evangelicum*; and we shall not go astray, if we take the year 1380 as the date when he finally made up his mind on the subject. It was therefore in 1379, or at the latest towards the beginning of 1380, that *De Potestate Pape* was written. We may also find a motive for Wyclif's later attitude in his personal relations towards Urban VI.[2]

There is one remark in *De Potestate Pape* that might throw light upon the question of its date. He says that the adversaries of Richard II accused him of a special form of heresy — that of employing mercenaries against Holy Church — notwithstanding his extreme youth, which ought to have shielded him from any such attacks. This has obviously nothing to do with the Great Schism. If it alludes to some incident within the Kingdom, this would probably be the attack on Westminster Abbey, which excited so much indignation at the time,

[1] Circa ista tempora (1380) pape Urbanus viginti quatuor conclusiones erroneas, quas Wyclif et eius discipuli tenuerunt, damnavit. Polychronicon Ranulphi Higden, monachi Cestrensis VIII, 406.

and was alluded to in the Gloucester Parliament. And if so, the date of this tractate cannot be later than 1379.

5. The Edition.

The Editor has in the present volume followed the same principles as in his former editions of the Wyclif texts. It only remains for him to thank all those persons and associations that have aided him in his work. Thanks are due in the first place to the indefatigable Mr. F. D. Matthew, who came to my aid with numerous hints which his abundant treasure of knowledge of Wycliffian literature supplied, and who has provided the text with such excellent side-notes, that even a reader who knows nothing of Scholastic terminology will be able to follow the arguments. The editor owes a debt of gratitude equally great to Dr. F. J. Furnivall, who provided him with an excellent copy of the MS. (made by Patera) perfect in every respect, save that the side-notes to the Metropolitan MS. were wanting. I was supplied with them by the assistance of Kamill Krofta, for which I am indebted to the kindness of Mr. Novaček, Director of the Landesarchiv. I take this opportunity to thank them both, and also the Director of the Prague University Library, and Dr. Eichler, of the Graz University Library, who spared no trouble to procure the MSS.

Graz, October 1906.

J. Loserth.

CAPITULUM PRIMUM.

Fol. 161b

Iam ultimo restat videre quomodo Christus, dominus noster, caput universalis ecclesie, ordinavit sponsam suam secundum gradus ecclesiastice hierarchie. Pro cuius declaracione necesse est primo supponere stabilimentum autoritatis scripture, de quo patet capitulo XIV libri proximi. Secundo suppono vulgatas significaciones terminorum questionis, quas alibi expono diffusius.

Our subject is: What kind of hierarchy Christ ordained for his Church.

Quibus suppositis superest tractare *de partibus, de quantitate, de qualitate et habitudine moderne ecclesie ad priorem*. Et cum innata sit nobis via instar nature a priori procedere, necessarium videtur scholasticum stabiliri in materia de quidditate et accidentibus potestatis.

We must first make clear what power is and what are its accidents.

Potestas enim est universale instrumentum operandi et communicandi in ista materia. Describitur autem potestas ab Aristotele V Metaphysice I quod *est principium motus vel mutacionis aut in altero aut in quantum alterum*. Et

Power is that by which we effect movement or change in another.

15. A in marg.: *Potestas quid est.*

7. *Libri proximi*, error (ut videtur) scribentis. Liber proximus est *De Officio regis*, in quo de potestate solummodo regis agitur. *Stabilimentum autoritatis sacre scripture* in libro Johannis Wyclif De Veritate Sacre Scripture nuper a doctissimo viro Rudolfo Buddensieg edito quasi per totum invenire poteris. 19. Rectius Aristotelis Metaph. IV, 12, ed. acad. Borussica: *Potencia dicitur . . . principium motus aut transmutacionis in altero aut prout alterum est.*

sic est communis ad omnem activam potestatem; quo modo videtur scripturam loqui Apocalypsis IX, 3 dicente: *Quod data est potestas locustis, sicut habent potestatem scorpiones terre;* racione cuius potestatis tenet dominus Ardmacanus II de questionibus Armenorum, capitulo IV, quod *potestas est extensior quam nature racionalis potencia.* Sed quia iuxta Aristotelem (ubi supra) potestas equivocatur ad quatuor, scilicet generaliter ad activam potenciam iam descriptam, que est vis transmutandi aliquid motu proprie dicto vel mutacione quantumlibet extensiva; et sic est vis generandi atque corrumpendi. Nec solum dicitur respectu essencie extra potens sed eadem essencia, in quantum activa, dicitur habere potenciam agendi intra se ipsam, in quantum est passiva, vel racione indisposicionis contrarie, aut racione terminandi quomodolibet | faccionem pro- 161a priam ut passiva. Sic enim est potestas rectificandi se in virga, potestas frigefaciendi se in aqua, et potestas intelligendi se in anima; et sic de similibus.

Various meanings assigned to 'power' by Aristotle.

Quamvis autem transmutatum in istis non sit aliud quam ipsum transmutans, tamen vel est alterum, vel ut terminans potenciam est alterius racionis. Et sic intelligendo potenciam patens est eius divisio, cum aliqua sit increata, et aliqua potencia est creata. Increata potencia potest intelligi dupliciter, vel personaliter ut pro patre in divinis, cuius actum terminat Verbum suum, qui non est aliud sed alter, et alius quam dicta potencia, quia genitus et causatus; vel essen-

It may be created or uncreated.

26. B in marg.: *Divisio potencie.* 27, 28. B: *et aliqua potencia est creata* deest.

3. R. Fitz Ralph, Summa in Quaest. Armenorum mihi ad manum non est. 16. Aristoteles, Metaph. VIII, 1, 2.

cialiter ut tota trinitas est una potencia intelligendi ac volendi se ipsam.

Et sic potest vocari potestas illa solum ad actus intrinsecos vel ad extra, ut est effectus extrinseci productiva. Que potestas licet non sit dispar essencia, tamen dicit disparem relacionem racionis hic et ibi. Et omnis talis potestas est increata, immensa et eterna, sicut natura divina, que est illa potencia; et sic loquitur scriptura Danielis VI, 26: *Potestas eius usque in eternum.*

Created power may be corporal or spiritual.

Potestas autem creata vel est corporalis vel spiritualis, et sic subdividendo secundum differencias activorum, in quibus sunt multe differencie, quia spiritualis potestas racionalis creature est perpetua indelebilis sed restringibilis in effectu, corporalis autem potestas est delebilis et acquiribilis, cum sit qualitas de secunda specie qualitatis non inseparabiliter connaturalis substancie cui inest.

2. Power may be passive, responding to active power.

Secundo vero modo sumitur potestas in textu
162ᵃ Aristotelis, pro passiva potencia | creature, secundum quam dicitur recipere congrue activi extrinseci accionem.

3. Power is what enables us to do things well; i. e. according to our wishes.

Sed tercio pertinencius accipitur potestas pro principio faciendi aliquid, non quocunque modo, sed bene, quod Aristoteles dicit *fieri secundum voluntatem.* Et ista videtur mihi potencia racionalis; de qua nono Methaphisice 30 et 10. Et illa subdividitur secundum homines et angelos bonos vel malos; et illa potestas dicitur vel intrinsece vel extrinsece, proporcionaliter ut dictum est de potencia divina; unde potencia racionalis insepa-

8. B: *ac eterna.* 13. B: *activarum.* 15. Codd.: *indelibilis.* 16. B: *debilis.* 17. *qualitas;* cod.: *quaˡᵃˢ.* 24. B: *tercio* deest.

26. Aristoteles, Metaph. VIII, 1. 28. Rectius Metaph. VIII, 2.

The inalienable power of doing right is called by Anselm Free will.

rabilis a creatura racionali servandi rectitudinem vocatur a venerabili Anshelmo, *liberum arbitrium*, ut patet in libello suo De Libero Arbitrio. *Liberum*, inquit, *arbitrium est potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem;* tales autem potenciae impediri potuerunt sed non extingui. Verumtamen potestas vel potencia sumitur quandoque pro sufficiencia meritorie operandi, vel incitantibus resistendi, et talis per peccatum potest diminui atque tolli.

4. Power may be an acquired accident, e. g. medicinal skill.

Quarto vero modo accipit Aristoteles potestatem sive potenciam pro habitu accidenter aquisito, secundum quod eius subiectum potens est alterius mutatum, ut ars medicinalis vel alii habitus operandi. Nec distat multum sufficiencia iam dicta ab ista potencia. Secundum hoc itaque inest homini duplex maneries potestatis, scilicet supernaturalis et civilis.

It may be supernatural, as in the ministration of the sacraments, or civil, inflicting penalties on rebels to the Church.

Supernaturalis est potestas, quam Deus dat homini ad spiritualiter proficiendum ecclesie, cuiusmodi est potestas sacerdotalis in conficiendo vel ministrando sacramenta aut alia spiritualia bona ecclesie. Potestas autem civilis est potestas dominativa ad cohercendum rebelles ecclesie secundum penam sensibilem et dicit libertatem | in potentatu et subdicione in ex- 162b
trinseco terminante. Et isto modo videtur Salvator dicere Math. XX, 25: *Principes gencium dominantur eorum; et qui maiores sunt potestatem exercent in eos.* Et Jeremie XXXIV, 9 refert Propheta quomodo *Judei dimiserant servos suos et ancillas, ut essent liberi sue potestatis;* quando

3, 4. AB in marg.: *liberum arbitrium quid est.* 18. AB in marg.: *Potestas supernaturalis.* 21. Codd.: *vel ut.* 22. AB in marg.: *Potestas civilis.* 25. Codd.: *subdicionem.*

3. St. Anselmi Dialogus de libero arbitrio Opp. (ed. Lut. Par. 1721) p. 118.

enim homo habet libertatem sine coactivo preposito ad faciendum cum suis quod foret sibi expedicius, tunc dicitur *sub nullius redigi potestate*, ut loquitur Apostolus I. Corinth. VI, 12; et sic videtur Apostolum loqui I. Corinth. VII, 4 quando dicit quod *coniuges non habent sui corporis potestatem*, eo quod oportet eos ex debito servire sibi reciproce in actibus carnalibus, quando esset utilius contemplari. Et sic servitus et obligacio ad carnalem copulam in coniugio sunt status imperfecti quodammodo. Preter istas significaciones sumitur *potestas* in scriptura nunc pro sexto ordine angelorum, ut Colos. I, 16 et aliquando pro ipso potentatu, ut Rom. XIII, 1: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. Et quandoque sumitur equivoce pro potestate pretensa vel false palliata, ut Luce XXII, 53 dicit Christus suis captoribus: *Hec est hora vestra et potestas tenebrarum*. Et istas equivocaciones potestatum oportet diligenter notare secundum pertinencia materie ventilate.

Besides all these meanings 'power' denotes an order of angels.

Quamvis autem nesciam fundare efficaciter ex scriptura, quod aliqua sit potestas nisi racionalis potencia, tamen quia videtur Aristotelem et doctores nostros loqui extensius, et nomen est vox sensitiva ad placitum, satis possunt admitti omnes significaciones termini supradicte, nam beatus Johannes intelligit in primo libro prophetico
162c homines bestialiter conversantes. | In cuius signum Apocal. IX describit bestias descripcionibus, quales non possunt corporaliter competere animali. Ut patet *de locustis*, quas dicit *habere caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum*.

All these meanings must be allowed since they are in common use.

16. AB in marg.: *Potestas pretensa*. 28. *primo;* rectius: *in illo* = *in* 10.

11—19. Quae de potestate hoc loco memorantur in Johannis Hus De Ecclesia fol. 217b verbotenus legimus. 32. Apoc. IX, 10.

Et sic intelligitur de potestate equorum, qui post tubacionem sexti angeli exierunt, et conformiter intelligitur capitulo XIII, 4 *de potestate, quam draco dedit bestie.* Unde propter defectum auctoris non audeo dicere quod Deus habet potestatem producendi quicquam ad intra sed solum ad extra, licet habeat potenciam ad omnia producibilia sui intrinseca producendum, nec personam aut actum in Deo sue dicimus subici potestati. Omnes tamen actus nostri liberi arbitrii, sicut opera extrinseca per hos facta, dicuntur nostre subici potestati, ut patet I. Retractacionum XXXII, III De libero arbitrio et in De spiritu et anima XXVI. Unde non sequitur: si unum convertibilium non sit in potestate nostra, tunc nec reliquum vel e contra; antecedens non est in potestate nostra, igitur nec consequens vel e contra. Et sic argumentando affirmative ex opposito: *in potestate,* inquit Augustinus, *nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem.* Sequitur enim: Deus predestinavit me, igitur habeo virtutem finalis perseverancie et e contra. Sequitur eciam: placet mihi de hoc quod digero alimentum, igitur sic digero; antecedens est in potestate mea et consequens non, quia ex II. Ethicorum *propter illa que non sunt in potestate nostra non sumus laudandi moraliter nec culpandi.*

Even restricting the word to a free rational power exercised by man;

Supposito igitur, quod fiat restriccio potestatis ad racionalem potenciam liberam accidentalem homini, patet quod | tales potestates habent sub- 162[d]

29. AB in marg.: *Potestas multiplex libera.*

2. Apoc. IX, 17. 12. Retract. I. c. *sponte homo in libero arbitrio cadere potuit.* De lib. arbitrio I. c. De spiritu et anima I. c. 19. Aug. Retractationum lib. II, cap. II, III. 26. Aristoteles, Ethic. Nicom. II, 9 (?) 31. Hussii Opp. 213[b].

It is of many kinds.

divisionem multiplicem et terminos magistrales, ut alia est potestas ordinis, alia regiminis vel iurisdiccionis, alia potestas autentica, et alia vicaria vel commissa. Et breviter secundum distinccionem operum est distinccio potestatum. Famosior autem distinccio potestatis pertinens huic proposito est illa quam tangit Hugo II De Sacramentis, parte II capitulo IV, dicens quod *sicut duplex est vita hominis; vita terrena corporalis vel naturalis, alia celestis spiritualis vel supernaturalis, sic duplex est potestas. Prima vita corpus vivit ex anima, secunda vero vita anima vivit ex Deo illapso per graciam, et utraque vita suum bonum habet quo vegetatur et nutritur, ut possit subsistere; ut autem in utraque vita iusticia servetur, est dare secundum duos populos, scilicet clerum et laicos, duplicem potestatem, scilicet spiritualem et secularem; et in utraque diversi sunt gradus et ordines potestatum, sub uno tamen capite ecclesie utrimque distributi, et quasi ab uno principio deducti et ad unum relati. Terrena potestas caput habet regem in terris, sicut spiritualis potestas summum pontificem.* Sed difficultas scolastica est quomodo iste potestates due describi debeant; et videtur Hugonem innuere quod spiritualis potestas sit potestas clerici ad dirigendum ecclesiam, ut bene vivat vita spirituali. Potestas autem secularis vel terrena sit potestas laici ad dirigendum ecclesiam, ut bene vivat vita naturali.
163a Et habent iste potestates suas | leges ac bona sua, de quibus principaliter intromittunt, ut laicus

There are powers spiritual and secular of which the heads are respectively pope and king.

9. AB in marg.: *Vita hominis duplex, naturalis et spiritualis.*
11. AB in marg.: *Potestas duplex.*

1—4. Hussii Opp. I. c. 7. Hugo de S. Victore, Patrol. curs. compl. t. 176, p. 418. Loosely quoted.

bona nature et fortune, sed clericus bona gracie et virtutis.

Iste autem descripciones videntur perplexe, cum clerici nostri videntur habere potestatem secularem concessam eis a regibus. Sicut ad reges pertinet subditos suos in virtute instruere, specialiter cum per se finis vite naturalis sit ut ornetur virtutibus, nec aliter est regnum vel populus, nec aliter vivit legaliter. Cum igitur quicquid potestas potest inferior, potest superior, non e contra, *potestas autem spiritualis excedit aliam ut anima corpus,* patet secundum doctorem quod potestas spiritualis habet aliam instruere, et quando deviat iudicare; *spiritualis,* inquit, *potestas a solo Deo debet iudicari iuxta illud I. Corinth. II, 15: Spiritualis iudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur.*

The spiritual power is said to be superior to the secular in antiquity, dignity and usefulness.

Unde spiritualis potestas excedit aliam in antiquitate, in dignitate et in utilitate. In antiquitate, quia prius iubente Deo sacerdocium institutum est, ut patet Exod. XXVIII, postea *per sacerdocium iubente Deo instituta est regalis potestas,* ut patet Deuter. XVIII et I. Regum XII. Ex quo videtur quod ista potestas excedit aliam in dignitate, quia, cum secundum Apostolum Heb. VII: *Maior est qui benedicit, et minor qui benedicitur,* videtur quod potestas consecrandi et instituendi regem excedit regiam potestatem.

Usefulness: The Jews were governed only by this till the time of Saul.

Utilitas maioritatis eius ex hoc evidet, quod potestas spiritualis per se sufficit ad regimen populi, ut patet de Israhele usque ad tempora Saul sine potestate regia salubriter regulato.

4. B: *videntur* deest. 5. B: *concessa.* 10. B: *quidquid inferior potestas potest.* 14. B: *et* deest. 22. Codd.: *Deo* deest. Addidi e textu Hugonis.

12. Quae sequuntur ex Hugone excerpta sunt. 18—32. Cf. Hussii Opp. 213[b].

163b Potestas | igitur spiritualis cum sit de bonis optimis et per se sufficientibus, excedit potestatem terrenam, cum illa nichil valet sine potestate spirituali principaliter regulante. Sed e contra ista per se sufficit sine illa.

Dignity: This is self evident.

In ista utique materia tenendum est pro constanti quod potestas spiritualis quoad dignitatem excedit aliam, ut testatur doctor et quotlibet leges hominum fundate racionibus et scripturis, ut patet capitulo V huius.

Antiquity: It is believed that Adam and Cain had a sort of priesthood.

Quantum ad antiquitatem, patet quod sacerdocium gentile vel naturale precessit sacerdocium leviticum. Et correspondenter de potestate dicitur, ut tangitur XXI capitulo V libri. Unde illo modo creditur Adam et Cayn eius progenitum ante peccatum fuisse quodammodo naturaliter sacerdotes, et sic potestas spiritualis benedicendi et consecrandi, videtur dignitate, tempore et utilitate precedere potestatem civiliter coactivam, ymmo potestas sacerdotalis levitica videtur potestatem regiam Israheliticam antiquitate precedere, non autem potestatem regiam gentilem, cum tempore Abrahe legitur novem reges fuisse in valle congregatos. Dignitate autem et utilitate videtur sacerdotalis potestas levitica esse prior.

In God however the kingly power has priority.

In Deo autem videtur racio potestatis regie increate precedere potestatem sacerdotalem, sicut secunda persona origine precedit terciam, et opus sustentacionis, opus confirmacionis, que correspondent istis officiis, et per consequens sacerdos eternus primos parentes matrimonio copulavit, licet spirituale matrimonium Christi et ecclesie ipsum precesserit.

6. AB in marg.: *Potestas spiritualis est dignior potestate regia.*

1—5. Hussii Opp. 213b. 14. De Civili Dominio III, p. 425 et seqq.

Objections to accepting Hugo's description. 1. Both powers were united in one person e. g. Melchizedek. 2. A similar union of powers in clerics, 3. and in kings, since it belongs to them to increase virtue.

Redeundo igitur ad descripciones potestatum predictas, videtur quod capiunt multas calumpnias, primo quia eidem persone insunt ambe potestates simul, que persona | fuit layca in veteri 163c testamento, ut patet de rege Salem Melchisedech Genes. XIV, de Moyse et aliis iudicibus qui non erant sacerdotes levitici, in tantum quod videtur multis ipsos fuisse populares vel laicos. Secundo quia in novo testamento videtur multis quod clerici habeant simul utramque potestatem, cum habent secularem dominacionem, ut fingitur. Et tercio quia reges temporales habent spiritualem ad destruendum vicia et plantandum ac augendum virtutes in se et in aliis, *quotquot autem receperunt Christum per fidem, dedit eis potestatem* racione filiacionis spiritualis, ad impendendum opera spiritualia misericordie que indubie est potestas spiritualis, quia potestas data divinitus immediate ad vitam spiritualem gignendam et alendam. Nec potest christianus sine hac potestate sanctificare sabbatum; quam potestatem auferre a quolibet Christiano foret contradicere legi Dei, ut patet Exod. XX. Omnis enim potestas qua homo sanctificiat se vel tempus est potestas spiritualis.

Spiritual power is a power of the Spirit to direct a rational creature according to the gifts of grace.

Et patet impugnacio descripcionis supradicte. Ideo ut descripcio dictarum potestatum sit nocior et ecclesie consentaneor, potest dici quod potestas spiritualis est potestas spiritus per se immediate ordinata, ut creatura racionalis secundum bona gracie dirigatur, et sic individuatur tam a subiecto quam obiecto. Est autem omnis homo spiritus, cum sit duarum naturarum utraque, ut loquitur scriptura Luce IX, 55: *Nescitis cuius*

21. B: *quam* deest. 27. B in marg.: *Potestas spiritualis;* A in marg.: *Potestas spiritualis quid est?*

14. Joh. I, 12. 27 et seqq. v. Hussii Opp. 213a.

spiritus estis, et I. Joh. IV, 3: *Omnis spiritus, qui solvit Jhesum, ex Deo nou est*, spiritus ibi est subtilis hereticus. Et sic sive analogizetur potestas
163a ad Deum et creaturas racionales, | sive restringatur ad potestates hominum et angelorum, verum est, quod omnis potestas spiritualis est potestas spiritus. Et quamvis homo non det graciam, ministrat tamen sacramenta, ut subditus secundum bona gracie dirigatur.

Corporal power is the ordering of the creature according to gifts of nature or fortune.

Potestas autem corporalis, quamvis sit gracia bonorum gracie, tamen immediate est, ut creatura Dei ordinetur secundum bona naturalia vel fortune. Et ita videtur omnis homo habere duplicem potestatem, cum omnis homo debet habere potestatem super actus membrorum, et preterea habet potestatem viandi in gracia.

Different kinds of spiritual power; the power given in orders and that which is common to all christians.

Ideo potestas spiritualis capit subdivisionem multiplicem, cum aliqua sit ordinis, et aliqua sit communis. Potestas ordinis vocatur potestas spiritualis quam habet clericus ad ministrandum ecclesie sacramenta, ut spiritualiter prosit sibi et laicis, ut est potestas conficiendi, absolvendi et sacramenta ministrandi. Nam potestas conficiendi ordinatur per se et immediate, ut sacerdos conficiat, sicut habitus virtutis moralis ordinantur propter actus habitibus meliores, et cum sacerdos, ut digne conficiat, dirigitur secundum bona gracie, ideo patet in isto et sibi similibus descripcio supradicta. Potestas autem spiritualis communis, quam habet quilibet christianus, in exercendo opera spiritualia misericordie in se et in aliis, de quibus meminit iste versus:

10. AB in marg.: *Potestas corporalis*. 18. A: *alia*. 18, 19. B: *fit communis*. 19. A in marg.: *Potestas ordinis*. 21. Codd.: *sacramentalia*. 29. B in marg.: *Potestas communis christianis*.

1—32. V. Hussii Opp. 213ab.

Doc., consul, castiga, solare, remitte, fer. ora,

So secular power may be civil, of the ruler, or common, by which the individual directs his private affairs.

Every man must have common power both spiritual and secular.

Wrongful claims of the clergy as to juridiction.

quia (ut dictum est) *quotquot receperunt Christum fide formata, dedit eis potestatem sic filios Dei fieri,* ut liceat eis dirigere se et fratres suos in via patris sui Christi, eciam corripiendo, sicut patet Matth. XVIII. Unde correspondenter ad potestatem spiritualem potestas secularis est duplex, scilicet civilis et communis. Civilis autoritativa solum domino | civili competit, sed civilis 164a vicaria convenit ballivis vel aliis gerentibus vicem secularium dominorum. Potestas autem communis secularis est qua quilibet potest secundum bona nature et fortune dirigere se et suos. Et ita sicut homo non potest esse sine anima et corpore, nec filius Dei adoptivus sine bonis nature et gracie, sic non stat viatorem esse nisi habeat tam secularem quam spiritualem potestatem communem, quamvis in infantibus et morionibus sit ligata. Spiritualis autem potestas est utrobique perfeccior, sed et sacerdotalis potestas spiritualis superaddit spiritualem communem. Quod autem limitatur potestas clericis super bonis suis temporalibus, seclusa potestate secularium, videtur esse presumpcio et avaricia sacerdotum. Et sic sunt quotlibet divisiones magistrales potestatum, quas curiositas ecclesie adinvenit, ut archidiaconus et electus dicuntur habere potestatem iurisdiccionis, eciam ad absolvendum et excommunicandum, licet non habeant ad hec potestatem ordinis, et talem potestatem in foro contencioso dicitur laycos habere ex commissionibus prelatorum.

Objections to the multiplication of human powers.

Contra dicta de multiplicitate potestatis humane arguitur. Videtur enim quod Deus non potest

7. B in marg.: *Potestas secularis.* 33. B in marg.: *Obieccio.*

1. Joh. I, 12. 1—20. V. Hussii Opp. 213b.

ordinare medium multiplicius pro fine qui eque perfecte fieret per medium brevius, cum omnis talis ordinacio foret frustra; sed omnis finis pro quo ordinaretur potestas tam multiplex eque perfecte si non perfeccius fieret per unicam simplicem potestatem, que est liberum arbitrium, sicud per quotlibet potestates superadditas, igitur
164b superfluit | ponere tam multas. Minor probatur ex hoc, quod omnis potestas creata est propter opus perfeccionis universi secundum ecclesiam vel aliam eius partem, sed in omne tale opus sufficit liberum arbitrium sine potestate accidentali, nam in statu innocencie foret solum talis potestas, sicut post statum innocencie illi qui vixerunt religiosius caruerunt huiusmodi potestate, quid (queso) sufficit homo ordinare vel facere, quod non sufficit ex puro libero arbitrio? Videtur enim quod palliata potestas superaddita pocius perturbat ecclesiam.

Power the same in kind may be enlarged or restricted.

Item, eadem potestas in numero potest nunc laxari et nun restringi, ut patet de potestate ordinis pari in quolibet sacerdote, licet in prelatis suscipiat in laxacione et restriccione gradus multiplices; igitur per idem naturalis potestas potest nunc laxari et nunc restringi quantum oportet pro regimine ecclesie, igitur cum in tali laxacione non acquiritur nova potestas, nec in restriccione deperditur, sequitur quod non oportet superaddere novam huiusmodi potestatem.

Minor patet, tum quia potestas non componitur ex suis partibus intensivis, tum eciam quia aliter non foret eadem potestas restricta vel laxata sed omnino vel antiqua perdita vel nova genita. Et illud evidencius movet quod non oportet in sacerdote ponere distinccionem specificam inter

10. *universi;* B: *verum se.* 20. B: *eadem* deest; B in marg.: 2. 28. B: *ne deperditur.*

potestatem ordinis et iurisdiccionis, sed dans potestatem ordinis dat ut sic potestatem iurisdiccionis, quia aliter foret nuda potestas ordinis nimis superflua, quia insufficiens ut sit in materiam quantumcunque exercita. Christus autem quando dedit discipulis potestatem predicandi | dixit Math. ultimo generaliter: *Euntes igitur docete* 164ᶜ
omnes gentes, baptizantes eos; quando igitur conceditur principale, conceditur accessorium sine quo ipsum non posset proficere.

All spiritual power is the direct gift of God.

Item, nulla pura creatura cooperatur cum Deo in producendo quantitatem mentis indivisibilem; omnis huiusmodi potestas est qualitas mentis indivisibilis, ergo nulla pura creatura cooperatur cum Deo in producendo huiusmodi potestatem, et per consequens preter potestatem quam Deus creat in anima non est dare aliam datam ab homine. Assumptum patet ex hoc quod nullum materiale agit in immateriale, ut dicit Augustinus XII Sup. Gen. ad litteram: *Omnis potentatus est substancia materialis,* igitur non imprimit in animam spiritualem huiusmodi potestatem.

Similiter, nulla pure creatura cooperatur cum Deo nisi ut eius organum, sed Deus non requirit creaturam ut organum in produccione subdita huius indivisibilis qualitatis pocius quam in produccione gracie, cum hoc superflueret, igitur creatura non comproducit cum Deo huiusmodi qualitatem.

The pope cannot confer authority on others,

Similiter, posito quod dominus papa committat potestatem per bullas in Angliam Petro archiepiscopo ad absolvendum Paulum criminosum in

11. B in marg.: *3.* 12—15. AB: *quantitatem — producendo* deest. In cod. A in marg. alia manu additur. 21. B: *inprimerit.* 23. B in marg.: *4.* 25. A: *subita.* 30. B in marg.: *5.*

7. Matth. XXVIII, 19. 20. St. Augustini Opp. tom. III, 1. p.

casibus curie reservatis, et pono quod dominus papa ante adventum bullarum in Angliam moriatur, tunc dominus papa nec pro instanti propositi sui conferendi Petro potestatem huiusmodi imprimit in Petro subito huiusmodi potestatem nec pro aliquo posteriori signando. Et idem iudicium de qualibet creatura, que daret alteri potestatem, igitur non est aliqua potestas huiusmodi nisi ficta; non enim potest Christi vicarius ad votum imprimere tam distanter qualitatem in animam, quia tunc foret superfluum auctorizare potestatem huiusmodi per bullas, et continue post foret accio pape impertinens, sicut foret ipso mortuo
164[d] pro instanti | noticie bullarum.

or revoke or increase power given by God.

Et per idem sequitur, quod non subiacet potestati sue revocare potestatem a Deo datam nec laxare potestatem prius ligatam, sicut non subest potestati sue quod quandocumque pretendit se dare potestatem huiusmodi quod Deus concurrat prebens principaliter potestatem. Et aliter certum est quod non datur potestas talis ab homine; sicut igitur non datur potestas inhabili vel invito, sic nec potentatus dat potestatem alteri si pretendit, aliter enim possent homines in se potestatum commercia experiri, et generalis volicio qua omnis papa vult quod omnes sacerdotes Christi habiles et solum tales habeant potestatem causaret longe aliter quam reputat ecclesia potestatem.

Yet he may have the right of authentic promulgation of what God has ordained.

In ista materia videtur mihi quod potestas dicit nunc absolute potenciam ad regulandum, et nunc dicit aggregative potenciam talem cum notificacione aut promulgacione autentica, et cum

2—3. AB: *ante — papa* deest. In cod. A in marg. alia manu additum.
30. AB in marg.: *Potestas;* B: *Responsio ad obiectum.*

30—33. Hussii Opp. 213[b].

sensus sint eque noti, patet quod non repugnat non esse potestatem nisi a Deo, et tamen aliud a Deo dare potestatem, hoc est promulgacionem autenticam in facie ecclesie, quod persona creata habeat a Deo huiusmodi potestatem; tale quidem aggregatum secundum partem datur ab homine, sed non nisi Deus principaliter auctorizet, ut patet inferius. Ad primum conceditur consequencia cum assumpto, sed negatur minor, cum post lapsum necesse est habere potestatem secundum timorem servilem promulgatam ab homine ad cohercendum rebelles sicut non oportuit in statu innocencie nec in regimine pie obediencium, quia lex talis propter transgressores posita est, quam non timebit humilis Christianus. | Et con- 165a
ceditur quod potentatus male accipiunt occasionem ad perturbandum ecclesiam ex ficticia potestatis; oportet tamen Deum dare potestates spirituales ad ministrandum sacramenta, ad cohercendum seculariter rebelles ecclesie, preter liberum arbitrium, ut patet ex scriptura multiplici.

Power given by God cannot be enlarged or diminished, but the acts orising from it may be controlled.

Ad secundum dicitur quod talis potestas non laxatur vel restringitur, augmentatur vel diminuitur quoad suam essenciam, sed quoad execucionem operis quod ab ipsa procederet, quod licet facere, sed non nisi affuerit causa rationalis, quoad Deum. Et illum sensum exponit XXIV canon, quest. prima, *Miramur: Aliud,* inquit, *est potestas officii, aliud execucio, et ut plurimum in monachis et aliis retinetur potestas officii, velud in suspensis, quibus ministracio interdicitur, potencia non aufertur.* Et ad conformem sensum conceditur quod naturalis potestas que est

8. AB in marg.: *ad 1.* 22. B in marg.: *ad 2m.*

1—7. Hussii Opp. 213b. 22—33. ib. 213b—214a. 28. Decreti secunda pars, causa XXIV, qu. I, cap. XXXVII.

liberum arbitrium potest nunc laxari per graciam et nunc restringi, et sic per equivocacionem solvuntur apparentes discordie doctorum, quorum aliqui (ut Anshelmus) dicunt quod *non potest perdi, augmentari vel minui liberum arbitrium.* Alii autem (ut Augustinus Encheridion) dicunt quod *perdi potest liberum arbitrium per peccatum et augeri per graciam.* Intelligunt autem sufficienciam propinquam ad operam, quam oportet post primum peccatum dari ex gracia, sicut et ordinis potestatem, preter liberum arbitrium naturale, et sic potestas naturalis augetur vel restringitur per adventum potestatis adventicie et illa consistens in successione, potest instar etatis nunc esse amplior et nunc minor, licet sit indivisibilis quo
165b ad | molem. De potestate vero ordinis et iurisdictionis dicetur inferius.

In what sense Free will may be augmented or diminished.

Ad tercium dicitur quod assumptum et consequencia illata videntur michi vera; quamvis enim creatura cooperatur cum Deo, faciendo signa sacramentalia et sic quodammodo faciendo, quia facit occasionaliter quod Deus dat graciam, imprimit karacterem, vel producit huiusmodi qualitatem supernaturalem, non tamen producit cum Deo huiusmodi qualitatem, ut dicetur proximo capitulo; sed Deus nunc antecedenter nunc consequenter et nunc concomitanter ad signum sensibile per se facit opus supernaturale, et potestas ordinis est quodammodo causa, quare Deus sic agit, cum statuit se concurrere cum quolibet sacerdote rite ministrante huiusmodi sacramenta. Sicut natura dat animam post dis-

In the sacraments man's cooperation is but secondary; God gives the grace.

12. Cod.: *stringitur.* 18. AB in marg.: *ad 3m.*

1—8. Hussii Opp. fol. 214a. 4. De Libero Arbitrio 121. 6. Enchiridion ad Laurentium: *Libero arbitrio male utens homo et se perdit et ipsum.*

posicionem materie per qualitates elementares et virtutes corporales, quibus non est pars produccionis anime tribuenda sed disposicionis previe, ideo dicuntur coefficere animam quoad animacionem non nude quoad essenciam spiritus, quia tunc crearent; et sic homo non alterat spiritum imprimendo in ipso aliquod absolutum, sed subautentice facit nosci in signo sensibili, quod Deus dat huiusmodi potestatem.

Concerning nothing is there such a flood of lies as about the grant, withdrawal and restriction of spiritual powers.

Unde inter omnes locuciones blasfemas quibus christianismus illuditur, maximus cathaclismus mendacii est de collacione, subtraccione vel restriccione huiusmodi potestatum. Quando enim Deus et racio cogunt ad utilitatem ecclesie, ut sic fiat per hominem, tunc et aliter non Deus dat huiusmodi potestatem. Ideo in primitiva ecclesia non usi sunt apostoli tali locucione civili, quia tunc foret | potestas symoniaca ven- 165c
dibilis et emibilis sicut officium, ideo propter bullas papales non attribuitur potestas subdito plus vel minus, cum Deus dat potestatem habilibus ad edificacionem ecclesie independenter a tali sacramento sensibili introducto, et rectitudo operis est evidencius signum talis potestatis quam littera vel sacramenta prelati; nec ex hoc infertur quod liceret civiliter assumere sibi potestatem ad taliter operandum, quia nemo assumeret potestatem sibi ipsi, sed acciperet ab alio quando Deus necessitat.

Righteousness in the chief sign of power.

Unde Symon Magus non presumpsit sibi assumere potestatem apostolicam, quia timeret tunc sibi, ne effectualis efficacia operis sequeretur,

10. AB in marg.: *Potestatem* { *collacio* / *subtraccio* / *restriccio* }; B: *kata(clisti)ca*; A: *(kathaclismus)*. 18. B in marg.: *Nota*

10—14. Cf. Hussii Opp. I. c. 214a.

ideo voluit emisse potestatem pecunia, ut patet Actuum VIII. Sed nostri prepositi quietati in cortice signorum, solum querentes honorem et lucrum seculi, sunt odibilius Deo symoniaci; et sic conceditur, ut tangitur in confirmacione tercia, quod nimis multe sophisticaciones volant in ista materia, quia omnes que non sunt fundabiles in scriptura, cum ipsa contineat singulas veritates.

God alone gives civil power,

Potestatem autem secularem regendi civiliter, videtur Apostolum fundare Rom. XIII 1—2 quando vocat temporales dominos *potestates;* et dicit, quod *non sine causa portant gladium,* id est potestatem civiliter coactivam, dicens quod *idem foret resistere Deo et illis* quoad execucionem huiusmodi potestatis, *quia* (ut inquit) *non est potestas nisi a Deo;* quod oportet omnino intelligere quod solus Deus dat huiusmodi potestatem, vel quod non datur a racionali creatura, nisi Deus |
165d prius ipsam dederit, ita quod hoc signum *nisi* sumatur pro *si non,* ad modum loquendi scripture. Et istum sensum dixit Christus Joh. XIX, 10—11, ubi legitur Christo tacente Pilatus dixisse: *Nescis quia potestatem habeo crucifigere te et potestatem habeo dimittere te? Cui Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper.* Super quo Augustinus Omelia CXVI notat, primo quomodo Dominus sepe tacuit et sepe respondit. Tacuit coram Pilato, coram sacerdotibus et Herode propter tria, primo ut impleretur scriptum Isaie LIII, 7: *Sicut agnus coram tondente sine voce, sic non aperuit os suum;* secundo

as Christ declared to Pilate.

4. B: *odibiles.* 10. B: *secularem* deest. 11. B in marg.: *Fundamentum potestatis civilis.* 29. AB in marg.: *Christus sepe tacuit* 30. A in marg.: *1.* 32. A in marg.: *2.*

2. Act. VIII, 18—21. 27. Augustinus in Ev. Joannis cap. XIX, tract. CXVII.

ut ostendatur eius miticia Math. XII, 19 recitata: *Neque aliquis in plateis audiet vocem eius,* et tercio ut doceat quomodo verbalis contencio est sepe inutilis; et ideo quando expedit est silendum. Ideo ad tollendum instancias de huiusmodi negativis dicit Augustinus quod generaliter *non sicut reus vel dolosus obmutuit, sed sicut agnus, hoc est simplex et innocens, non aperuit os suum.* Nunquam enim loquebatur excusando se de suo crimine, sicut nunquam tacuit pro suo reatu; et sic utrobique tam eius silencium quam eius responsio propter latens misterium est notandum; *ubi,* inquit, *non respondit sicut ovis silebat, et ubi respondit sicut pastor docebat. Discamus ergo* quatuor veritates, quas pastor in responsione sua docuerit, primo docet dicendo, *quod non haberet potestatem nisi datum esset sibi desuper,* quod per Apostolum suum docuit, *quod | non est potestas* 166a *nisi a Deo.*

Four lessons from Christ's words.

Secundo docet quod *plus peccat qui potestati innocentem occidendum livore tradit quam potestas ipsa, cum eum timore alterius maioris potestatis occidit; propterea,* inquit, *qui tradidit me tibi maius peccatum habet.*

Et patet tercio, quomodo vanum est excusare Pilatum a crimine sed magis est vanum excusare maioritatem peccati in sacerdote.

Quarto vero innuitur quomodo quis est sub alterius potestate, et quod potentatus superior non est eo ipso culpandus quo inferior excedit

2 A in marg.: *3.* 14. B in marg.: *Quatuor veritates.* 16. B in marg.: *1.* 19. B in marg.: *2.* 21. Codd.: *cum enim;* ib. *potestatis* deest in codd. Addidi e textu St. Augustini. 24. B in marg.: *3.* 30. AB in marg.: *Pilatus habuit potestatem et peccavit.*

13. Ibid. 19. Rom. XIII, 1. 24. Joh. XIX, 11. 30. Augustinus ut supra.

limites potestatis talis: *Talem,* inquit, *Deus Pilato dederat potestatem, ut esset eciam sub cesaris potestate.* Unde quidam intelligunt Christum non solum intelligere dacionem potestatis Pilati desuper non solum a Deo sed cesare, quia cesarem plus timuit ut autorem potestatis sue quam occidere regem gentis aliene. Sed timor ille fuit servilis, cum postposita regula potestatis divine, non timuit occidere innocentem; excusacionem autem non habuit, cum excessit potestatem quam habebat a cesare, qui potuit pretendere se dare potestatem adversum Dominum, sed non Deus.

Power is not a self existent thing, but a grant to a creature to act in God's name.

Et videtur mihi quinto quod magister docet misterium metaphysice per hoc, quod dicit *nisi datum esset tibi desuper,* non solum quod cesar non dat nisi Deus prius dederit, verum eciam quod potestas non est quid absolutum, quod posset per se existere, sed potestas dicitur dari ab autore, quando datum est a Deo creature, ut ministro Dei, quod sic aut sic sufficiat facere ad populum in Dei nomine regulandum, et credere
166b quod hoc sit res que posset | per se esse foret nimis magna stulticia; et sic per hoc participium neutrum *datum* convenienter exprimitur res verbi exprimenda per complexum, ut concessum est creature, quod legittime possit in nomine Domini regulare, et illa licencia est potestas, quam Deus nunc dat immediate per se, et nunc per sacramentale ministerium ad notificandum populo Dei licenciam.

7. AB in marg.: *Potestas quomodo dicitur dari.*

CAPITULUM SECUNDUM.

No one has power to do anything but what God wills.

Sed adhuc videtur, cum omnis potestas sit a Deo, quod nemo habet potestatem ad faciendum aliquid, nisi quod Deus intendit ut faciat. Ex quo videtur quod sacerdotes ociantes excusantur, cum non habent potestatem ad faciendam aliquid quod omittunt.

This is made an excuse by idle priests.

Hic videtur mihi quod questio prima illata concedi debeat, nam Deus omnisciens non dat homini aliquid nisi propter finem, quem plenissime et distinccione intendit, quia aliter frustra daret.

Item, nemo habet potestatem ad aliquid faciendum, nisi liceat sibi illud facere, cum a Deo non sit potestas nisi legitima, et per consequens Deus obligat eum sub pena peccati vel amissionis premii ut illud faciat, sicut Deus intendit.

Item, recipiens talem potestatem a Deo est ut sic obligacior, sed oportet Deum cognoscere excessum obligacionis, et per consequens, quid adequate potentatus debet facere ex illa potestate, et sic Deus intendit ut illud faciat.

But we must note the difference between what God wills we should do and his will that we do it.

Sed notandum est, quod sicut aliud est Deum velle quod Petrus sit salvus et aliud Deum velle quod ipse est salvus, sic aliud est Deum intendere, quod Petrus faciat hoc et aliud Deum intendere quod ipse facit hoc, quia eo ipso quo Deus | obligat Petrum sub obtentu premii vel 16
incursu pene quod Petrus faciat hoc, Deus intendit quod faciat hoc; et sic utrobique solum intendit et vult veritatem, cum veritas est quod

1. A: *Capitulum 2m. De potestate.* 3. A in marg.: *Potestatem habere ad aliquid faciendum;* B: *Potestatem habere.* 2, 3. A: *faciendum aliud nisi.* 8. A in marg.: *1.* 12. A in marg.: *2.* 16. Codd.: *et sic Deus.* 17. A in marg.: *3.*

Petrus debet facere hoc, licet non sit verum, quod hoc facit, et per consequens non intentum vel volitum a Deo.

Idleness of priests condemned by St. Paul.

Et patet quod non excusatur sed accusatur ocium sacerdotum dicente Apostolo: *Hortamur vos ne in vacuum graciam Dei recipiatis.* Quicunque enim aliquam potestatem a Deo receperit, per quam liceat sibi opus Dei facere et ex negligencia pretermittit, in vanum graciam Dei recipit. Et in hoc imitamur eos, qui ex omissione instanter operando bonum peccaverunt continue.

The fault is double; 1. negligence of those who have power.

2. Hindrances of jurisdiction.

In hoc tamen est duplex culpa, prima est negligencia potentatus, et secunda maior, crebrior et periculosior est vetacio sathane, qua adversans impedit ne potentatus exerceat potestatem; et hoc contingit per mille meandros tradicionis humane, et specialiter per ficta de iurisdiccione. Quando autem non stat per illum qui immediate habet potestatem sed per alium irracionabiliter restringentem, tunc non sibi sed alii est debitum imputandum; sed hoc raro contingit, cum causa martirii foret hominem se exponere pro distribucione prudenti thesauri Domini.

Unde videtur multis, quod Deus non intendit ut potens faciat tale opus; nec habet potestatem ad hoc, sed habet potestatem ut mereatur ex
166[d] hoc quod nititur ad sic agendum. Alii | autem dicunt quod habet potestatem remotam ad sic faciendum, hoc est, potestatem mediate, qua potest sic facere, et tamen Deus non intendit simpliciter quod ita faciet, et sic habet potestatem sic faciendi, sed non ad finem ut sic faciat.

10. B: *et* deest. 11. Rectius: *operandi.*

5. II. Cor. VI, 1.

Sed dimissa ista dissensione logica, videtur quod omnis potestas secularis diminuetur usque ad non gradum, quia solum durat pro tempore vie, ut docet Apostolus prima Corinth. XV, 24: *Deinde,* inquit, *finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum et potestatem et virtutem.* Ymo videtur, cum Christus limitat omni sacerdoti suo formam et numerum obiectorum, quod hodie sunt prepositi potestatis minoris quam erant in primitiva ecclesia, et sic usque ad non gradum. Et id considerarent qui stulte et nescie suam magnificant potestatem. Videtur enim quod proporcionabiliter ut plus meritorie nituntur ad edificandum ecclesiam, sic habent amplius potestatis, cum secundum illam mensuram Deus dat potestatem hominibus; quilibet autem clericus vel laicus habet potestatem sufficientem edificandi ecclesiam, si voluerit esse Dei adiutor, faciens quod Deus destinavit eum ad taliter faciendum. Noverunt, inquam, logici quod est in libera potestate hominis facere quod Deus destinavit eum vel ordinavit eum ad fines huiusmodi. Sed aliter loquuntur qui ponunt globum potestatis quam Deus ubilibet potest per se ponere.

Prelates have less power now than in the primitive Church.

Secundo principaliter arguitur | de potestate 167' faciendi miracula, de potestate dandi Spiritum Sanctum vel graciam, de potestate ampla absolvendi vel dispensandi alia sacramenta.

Miracles are works done by God alone and all his works are miracles.

Quantum ad primum videtur mihi quod miraculum potest dici factum vel faccio quam Deus appropriate facit, et sic solus Deus agit miracula et longe crebrius quam putamus, quia quicunque creat licet solita, quia *non miramur ea, non*

2. Codd.: *diminuetur dñe²*. 21. Codd.: *libertate*. 30. AB in marg.: *Miraculum.*

vocamus miracula, ut declarat Augustinus super Joh. Omel., et sic quelibet creatura, sicut quilibet actus creandi potest dici miraculum, sic et quelibet faccio que Deo est propria. Unde idem esset creaturam vendicare potestatem miraculose agere, et vendicare quod sit alter Deus; quod Deus non potest creature concedere. Creare autem non potest Deus communicare creature, nec annichilare potest alicui competere, ut dictum est in materia de universalibus. Et patet quomodo debemus iudicare intellectu et fide miracula. Periculosum autem est instante tempore Antichristi magnificare signa sensibilia, cum Antichristi discipuli *extollunt se super omne quod dicitur Deus,* de principatu, de potestate, et virtute, quas Apostolus dicit *evacuandos per Christum.* Deus autem ad meritum hominis tam vivi quam mortui sepe facit miracula. Ad quem sensum dicitur corpora mortuorum facere miracula, ymo truncos lapides et multa putrida finguntur facere miracula propter lucrum. Sic autem equivocando in faccione miraculi, videtur quod omne membrum sancte matris ecclesie, de
167[b] quanto sic meretur ut Deus | operetur miraculose, facit miraculum, et pauci mortui qui sunt in statu merendi beati in patria. Illi autem qui dicunt quod lapis, herba et alia natura corporea habet virtutem faciendi miracula, videntur michi nimis confuse loqui, quia sic omnia forent miracula, cum nemo posset facere nisi miraculum quoad Deum. Alii autem dicunt quod oportet

Danger of too much attention to wonders.

4. A in marg.: *nota.* 7. A in marg.: *Creare.* 11. Codd.: *intellectum.* 21, 22. B: *Si autem.*

1. Cf. St. Augustini Serm. LXXX De verbis Evangelii Joann. VI. Cf. et Sermonem CXXVI. 14. II. Thess. II, 4. 16. II. Cor. III, 7.

esse opus mirabile, et sic sunt illis quibus sunt mira insolita opera nature miracula, aliis autem non forent miracula, et sic de multis ficticiis infundabiliter adinventis. Vel ergo dicamus quod solus Deus habet potestatem faciendi miracula vel equivoce concedamus quod omnis homo promerens aput Deum, ut faciat ad preces suas miracula, facit quodammodo ipsa miracula.

Man cannot give the Holy Spirit.

Quantum ad potestatem dandi Spiritum Sanctum vel graciam, videtur dicendum conformiter quod foret nimis magna presumpcio dicere quod homo peccator dat Spiritum Sanctum, quia Christo super quem specialiter descendit columba appropriatur baptizacio ista, ut patet Joh. primo, 33. Ymo nullus talis habet potestatem servandi sibi Spiritum Sanctum, quomodo igitur ad dandum alteri, cum ignorat utrum pertineat ad columbam? Ymo apostoli, ad quorum ministerium dabatur Spiritus Sanctus, non presumpserunt asserere quod dederunt, sed, ut patet Act. VIII, 15, oraverunt pro illis *ut acciperent Spiritum Sanctum.* Ideo vel solus Deus habet potestatem dandi Spiritum Sanctum, vel quilibet laycus baptizando vel promerendo habet potestatem dandi Spiritum Sanctum; differenter tamen episcopus, secundum quod autoritative det donum tale, | nimis 16 multum excederet vicariam potestatem. Quis igitur concederet, quod habet potestatem super Deum vel eius graciam, et quomodocunque locuti fuerimus, maximum foret quod unus meretur alteri primam graciam, quia, cum *in omni motu movens et motum sunt simul,* nimis scandalosum foret quod Romanus episcopus tam distanter, tam generaliter et tam improporcionaliter ad

A bishop has a spiritual power but he cannot grant the Spirit at his will.

1, 2. A: *sunt miracula.* 7. B: *promerent.* 9. A in marg.: *Dare Spiritum Sanctum.* 26. Codd.: *Sed quod.*

Deum, alteraret homines, dando graciam, cum multorum talium spiritus, in quibus subiectaretur talis potestas, sunt miserabiliter damnandi non sufficientes iuvare se ipsos. Et si dicatur quod solum limitatur potestas eorum habilibus, cum solum talibus Deus potest dare graciam, revera habiles haberent a Deo graciam non eo plus vel minus, licet tales non sic menciantur se dare graciam. Sicut igitur non habent potestatem faciendi filios Dei, dando graciam predestinacionis, sic nec aliquam graciam, qua Christianus foret gratus Deo. Nec est color si habent potestatem super antecedens, quod habent potestatem super omne consequens vel convertibile, eo quod sic essent potentatus pares Deo, et cum Psalmo LXXXIX, 10 dicitur: *Si in potentatibus octoginta anni, et amplius eorum, labor et dolor.* Et revera minus videtur errorem sapere quod sanitas corporalis subsit hominis potestati, quam quod gracia vel Spiritus Sanctus subsit, nam cum nichil est in potestate hominis dare, nisi quod subiacet sue potestati, nimis magnum foret christianum habere potestatem dandi Spiritum Sanctum; hoc enim est singulare donum sui principii, cum christianus non potest ipsum vendere.

Nor can the pope; indeed many popes have themselves lacked it.

167[d] Et conformis est consideracio | de absolucione; quondam enim reputabatur Deo proprium tollere peccata tam aput fideles quam aput infideles; unde singulariter dixit Baptista de Christo, ut legitur Joh. I, 29: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Super quo dicit August. Omel. IV: *Nemo sibi arroget et dicat, quod ipse aufert peccata*

The power of absolution: Only God takes away sin.

27. A in marg.: *Peccata tollit solus Christus.*

32. St. Augustini In Joannis evangel. cap. I, tract. IV, Opp. tom. III, p. 316.

mundi. Iam attendite contra quos superbos intendebat digitum Ioannes. Nondum erant nati heretici et iam ostendebantur, contra illos clamabat a fluvio. Unde sepe imposuerunt Judei Christo blasfemiam ex hoc quod peccata dimisit simpliciter, quia non dimittitur peccatum simpliciter nisi ex hoc, quod offensa in Deum laxatur, sed quis dimittit iniuriam, nisi vel factam sibi vel suo subdito? Deus enim dando homini potestatem huiusmodi, prius dimitteret suam iniuriam antequam vicarius suus dimitteret. Et ista videtur sentencia multorum doctorum, ut XXIII, q. V ex decreto beati Ambrosii sic habetur: *Remittuntur,* inquit, *peccata per Dei filium, cuius levita interpres et quidam excusator est,* quia, ut dicitur XV, q. I: *Nec is: Levita minister remissionis est.* Unde super illo decreto Archidiaconus ita scribit: *Prelati quando ligant vel solvunt indignos, mirum est si tunc ligantur vel solvuntur in celis, sed intelligitur de illis, quorum merita ligari vel solvi postulant.* Et illud notat XXIV, q. I *Ubi sana* et *Quicunque.*

God himself cannot give absolution save to one whom he has fitted to receive it.

Nec dubium de ista sentencia, ne blasfemetur quod prelati nostri prevalent contra Deum; Deus enim non potest quemquam absolvere, nisi prius ipsum habilitet; cum igitur christianus nullum habilitat, nisi forsan | orando vel merendo, 11 patet quod oportet Deum habilitare hominem secundum meritum eius. Et de isto debet christianus confidere non autem in pseudochristi blas-

4. A in marg.: *Nota bene.* 14. Rectius: *per Dei verbum.* 15. Codd.: *XVI, q. I.* Correxi. 21. Codd.: *XXIV, q. I versus sua (sic) et quodcunque;* B in marg.: *Absolutio.* 22. A: *nec blasphemetur.* 24. A in marg.: *absolvere.*

12. Decreti secunda pars, causa XXIII, quaest. V, cap. XLIX. 15. Decreti secunda pars, causa XV, q. I, cap. XI. Archid. l. c. 21. Decreti secunda pars, causa XXIV, q. I, capp. XXVII et XXIX.

femia, qua sompniat et facit ignaros credere de sua insensibili et infundabili potestate; unde non sinit quod scrutinium sue blasphemie in luce clareat, et licet sit tantum errabilis, blasfemat profundius quod Deus est necessitatus complere omnia sua iudicia. Sicut igitur sacerdotes legis veteris non fecerunt hominem sanum vel leprosum sed notificabant, ut patet IV Sentenciarum dist. XVIII et recitatur inferius, sic presbyteri legis nove. In cuius signum Christus suscitavit Lazarum et fecit Apostolos ipsum solvere, ut patet X, XI: *et decem leprosi, dum ipsi irent, mundati sunt,* ut dicitur Luce XVII, 12, 14 et Psalmus XXXI, 5: *Dixi confitebor adversum me, et tu remisisti.*

The priests in the old law did not cure the leper but declared his state; so it is as to absolution in the new law.

Verum tamen amplius habent sacerdotes Christi quam sacerdotes legis veteris, quia plus est iudicare de macula spiritus quam de macula corporali, plus eciam est dignum et humile habere graciam et meritum ex subieccione ecclesie quam corporaliter infirmum esse notificatum in populo esse sanum; et sic licet in multis excellenciis sacerdocium legis veteris superat sacerdocium legis nove, ad sacerdocium tamen Christi non potest attingere, sed generaliter fallit, quando *non sequitur arbitrium interni iudicis,* ut patet XI, q. III *Ad hoc vera est.* Ista autem blasfema gentilitas, qua sacerdotes debiliores usurpant sibi opus, quod est Deo proprium, maculat matrem ecclesiam, ideo necesse foret eos cognoscere, quomodo quidam tantum a veritate degenera-
168b verant | quod negarunt accionem aliquam competere creature (ut patet IX Metaphysice Com-

How bad priests usurp the office of God.

24, 25. B: *quantum non sequitur.*

8. Petr. Lombard. ed. Lugd. p. 41b. 26. Cap. Decretalis *Ad hoc vera est* non extat. Sed est Causa XI, q. III *Tunc ve a est.*

ment. VII). Alii autem magis blasfeme concesserant quod Deus omnem accionem illis ad extra communicat tamquam eius vicariis, et hii tamquam alter Nabuchodonosor, de quo Dan. IV, et alter Senacherib, de quo II. Paralip. XXXII vendicant se esse socios Trinitatis. Considerarent autem dictum Augustini II De Mirabilibus Scripture Sacre cap. IV quomodo sol et luna steterunt contra Gabaon, *non humani imperii auctoritate sed Domini imperantis. Nil*, inquit, *propter iubentis hominis verbum creature faciunt, sed quod Dominus servi sui oracioni obediens precipit*, et cap. XXIV dicit quod lepra Naaman sanata est *in sermone imperantis Dei, et non in re aliqua sacramentum virtutis continebatur, et hinc Elizeus accipere munera recusavit.* Et sic attribuerent sibi quod servo est proprium, promulgando, operando et promerendo, quod Deus dignatur per illos facere continue, sumendo ut servi humiliter de se ipsis. Ubi autem dubitant de suo opere, debent vere, religiose et secure totam accionem Deo ascribere, cum oportet eum facere omnem accionem creature. Sive utatur igitur in tali accione creatura sua ut organo sive non, sibi laus est operis tribuenda, laudem autem creature de quanto meretur oportet esse aput Deum absconditam, unde magnificantes suam potenciam notarent formam utendi et ascribendi potestatem in sanctis apostolis, et nimis magnum foret, quod nostri illos excederent.

They should attribute to themselves the office of a servant and ascribe all power to God.

Example set by the apostles.

Ipsi autem sepe confitentur, quod non habent potestatem nisi ad edificacionem ecclesie, ut patet

7, 8. Codd.: *III De Mirabilibus .... cap. 3.* Correxi. 12. Codd.: *Cap. 22.* Correxi. 14. Codd.: *non in aqua.* Correxi. 19. Codd.: *continue sumando ut supera.*

7. St. Augustini Opp. III, 2, 1000.

II. Corinth. X, et iterum confitentur quod *ve* 168c *illis nisi edificatorie usi | fuerint potestate,* ut patet I. Corinth. IX, 16: *Ve mihi, si non evangelizavero,* et tercio confitentur se non audere de se ipsis loqui vel aliis nisi quod Christus in eis loquitur. Nam Rom. XV, 18 ait Apostolus: *Non,* inquit, *audeo aliquid loqui eorum, que per me non effecit Christus.* Stulticia igitur foret, episcopum cecum infundabilia et inopinabilia de se ipso presumere.

A simple priest can declare absolution to the contrite as well as the Pope.

Quantumcunque itaque fuerit magnus Christi episcopus, non potest quemquam absolvere nisi de quanto contritus prius et absolutus fuerit apud Deum; et tunc videtur multis quod de tanto quilibet simplex sacerdos posset absolvere, ymo quasi contritus secure absolvitur, etsi humana absolucio non sequatur, dimittere autem suam iniuriam sicut peccatum in ipsum potest quilibet christianus eque plene ut papa, sicut ponit Matth. VI et XVIII. Quomodo igitur auderet aliquis dicere quod ipse habet singulariter potestatem absolvendi quemcumque peccatorem a pena et a culpa? Revera foret nimis damnabilis, qui ad detrimentum ecclesie tantum incarcerat huiusmodi potestatem.

So as to excommunication, no man has the power of punishing thus unless God has already punished.

Et conformiter dicitur de potestate excommunicandi vel puniendi subiectos. Nemo enim habet ut membrum Christi potestatem puniendi aliquem, nisi de quanto Deus prius punierit, quod si excedit, punit ut tortor dyaboli. Et hinc dicit Augustinus in De Mirabilibus Scripture cap. XVII quod *Isaac benedixit non Esau quem voluit, sed*

2. A in marg.: *Potestatem apostoli quam se dicunt habere.* 10. B: *ita fuerit.* 20. A: *similiter potestatem;* AB in marg.: *Dimittere peccata.* 29. B: *Ex hinc.*

31. Rectius Quaestiones ex veteri testamento. Quaestio XI Opp. tom. III, 2, 1030.

Jacob quem noluit benedicere, ut in benediccione non hominis ostenderet beneficium sed Dei benedicentis. Denique dictum est in Numeris ad Moysen et Aaron sacerdotes: Vos ponite nomen meum super filios Israhel, ego Dominus benedicam vos. Nec voluntas sacerdotis obesse aut prodesse possit ultra meritum benediccionem poscentis. Nec dubium | fideli de ista sentencia. 16B

How the power of orders is conferred.

Sed tercio principaliter arguitur de modo committendi potestates nec non de ordine et perdicione potestatum ecclesie; et que potestas sit alia prestancior?

God grants it by his inspiration, and outward signs are unimportant.

Quantum ad primum patet, cum Deus dat omnem potestatem vicariam, qualem solum Deus communicat creature, non refert sive in signo sensibili, sive inspiracione interna Deus potestatem talem communicaverit creature, quia oportet omnino quod insensibiliter communicet sive sacramentum sensibile affuerit sive non. Unde vana est concencio, quando et quomodo apostoli facti fuerant sacerdotes, ut Ardmacanus libro II De Questionibus Armenorum recitat septem opiniones in ista materia. Prima dicit quod, quando Christus dixit eis Math. XVIII, 18: *Quodcunque ligaveritis super terram erit ligatum et in celis,* secunda dicit, quando in cena dixit apostolis de confeccione eukaristie, *hoc facite in meam commemoracionem,* de quo Luce XXII, 19; tercia opinio dicit quod, quando Christus inflavit in eos dicens: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis,* Joh. XX, 22, 23. Quarta opinio dicit quod die Penthecostes, quando Spiritus Sanctus apparuit eis in linguis

26. B: *dicit quod;* AB in marg.: *Apostoli quando facti sunt sacerdotes.*

5. Num. VI, 27.

igneis Act. II; quinta opinio dicit quod in ascensione, quando dixit: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos* Matth. ult.; sexta opinio dicit quod, quando primo misit apostolos ad predicandum Matth. X, 8 dicit: *Infirmos curate.*

Sed doctor reprobat omnes istas sex opiniones per hoc quod, quando fecit eos apostolos dedit eis potestatem sui officii, que est potestas sacerdocii; nec sequitur quod primo, quando precipit eis hec facere, habuerunt huiusmodi potestatem. Nam Joh. IV, 2 legitur quod vivente Baptista apostoli baptizarunt et sic predicarunt et multa sacerdotis officia ante mortem Christi exercuerant, cum Yudas fuit episcopus, ut dicitur Actuum primo.

In such matters we may be content with what Scripture tells us.

169a In ista | materia videntur mihi tria dicenda: Primo quod sentencia ista doctoris sit satis probabilis, secundo videtur mihi vanum nimis discutere quando apostoli baptizabantur, ordinabantur in sacerdotes vel sacramenta alia ministraverant sive receperant ultra quod est in evangelio expressatum. Scivit enim Christus quod infideles christiani signa querentes ad sacramentalia sensibilia, dimissa re sacramenti, attenderent; ideo de ministerio sacramentorum huiusmodi facit modicam mencionem, sed ut ego credo insensibiliter sine sacramento sensibili, tamquam primus magister ordinavit suos apostolos sacerdotes. Sic enim insensibiliter ordinavit Moysen in veteri testamento; ipse autem fuit sacerdos, licet non Aaronita sensibiliter ordinatus; et ita ignoramus locum, tempus et formam, quibus apostoli ordinati fuerant sacerdotes; debemus tamen credere quod si fuisset plus necessarium ad fidem

Christ probably oppointed them without any sensible sacrament.

28. AB in marg.: *Moises fuit sacerdos, non Aaronita.*

3. Matth. XXVIII, 19.

ecclesie, Spiritus Sanctus in evangelio expressisset. Unde vana curiositas videtur, plus quam evidenter ex scriptura elicitur, tractare huiusmodi questiones, sed ignoranciam nostram confitendo humiliter debemus gracias agere Deo, qui noticiam nostram sic salubriter moderavit.

Fitzralph argues that they must have been made priests at once and completely, or the sacraments would be divisible.

Sed tercio videtur doctorem arguere ex inconveniencia quod oportuit simul et plene fieri sacerdotes, quia aliter (ut inquit) *sacramentum sacerdocii foret partibile et non indivisibile ut reliqua sacramenta.*

There is no real objection to such division.

Sed hic videtur mihi iuxta dicta de potestate ordinis quod, quotquot sunt genera officiorum presbyteri, tot sunt genera potestatum, ymo respectu cuiuscunque actus quem debet facere ex potestate | huiusmodi est dare unam insensi- 169b
bilem; et omnes ille tamquam partes integrales vel aggregata eidem subiecto unam potestatem constituunt. Nec videtur illud insensibile sed signum sensibile quod facit ordinans esse ecclesiasticum sacramentum. Nec est inconveniens sed veritati consonum quod quotlibet parcialia constituunt unum sacramentum, licet sint disparium specierum, nam per se notum videtur fidelibus quod Deus posset dare homini potestatem ad unum et subtrahere potestatem ad aliud.

We must allow that powers are given according the need of each case.

Ex quibus sequitur cum dictis de quiditate potestatis, quod oportet dare particulares potestates secundum numerum obiectorum terminancium, quia diceretur aliter quod preter liberum arbitrium nemo acquireret vel perderet potestatem.

We do not know what powers are necessary to a priest.

Ulterius videtur incertum quantam potestatem oporteret viantem habere, ad hoc quod sit sacerdos, vel si omnes sacerdotes sunt paris

7. B in marg.: *de unitate sacerdotalis ordinis.* 27. B: *ex quiditate.* 30. B: *quoniam preter.* 33. A: *oportet.*

potestatis ordinis, quia certum est quod Deus dat vel non dat, ut sibi placuerit, ordinis potestatem. Unde caracterem sacerdotalis ordinis supponimus communiter consequi par officium sacerdotis. In qua materia vellem nostros solempnizantes constituciones humanas ad fidem scripture et puram racionem attendere et non amplius fingere ad onus ecclesie, nisi quod exinde scirent clare deducere, quia potissimum in talibus quod summus sacerdos potest facere, est mereri vel preconizare quod tale sit Dei iudicium, a quo sensu sepe exorbitat; ideo sepe creditur quod absolvit vel excommunicat, et tamen totum contrarium evenit aput Deum, et dum nos viantes sumus ecclesie triumphanti contrarii, necesse est quod sit controversia in universali ecclesia.

Our legislators should not burden the Church beyond what Scripture clearly bids.

The Pope often errs in absolving or or excommunicating).

Quantum ad tercium, scilicet ordinem potestatum, 169c dicitur communiter | quod sicut sunt novem ordines angelorum, sic sunt novem ordines potestatum; et hoc elicitur ex Apostolo I. Corinth. XII, 6 ubi declarans unitatem corporis ecclesie ostendit, primo quod divisio graciarum, ministracionum et operacionum procedit ab uno spirituali Domino, *qui operatur in omnibus;* oportet enim graciam precedere, que sit principium ministrandi in clericis et operandi in laycis. Spiritus autem dat graciam, Dominus recipit ministracionem, Deus exigit ministracionem. *Alii,* inquit, *per Spiritum datur sermo sapiencie, alii vero sermo sciencie secundum eundem Spiritum. Alteri fides in eodem Spiritu, alii gracia sanitatum in uno Spiritu, alii*

St. Paul tells us that our Lord grants various graces,

17. B in marg.: *Novem genera potestatum;* A in marg: *Ordines potestatem* (sic) *in sacerdotibus novem sunt.* 23, 24. B: *spiritu alio dominio.* 27. B: *recepit.*

24. I. Cor. XII, 5 *Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus.* 28. Ibidem 8—10.

operacio virtutum, alii prophecia, alii discrecio Spirituum, alii genera linguarum, alii interpretacio which he enumerates. *sermonum.* Et hec novem videtur Apostolus consequenter ordine suo in subiectis suis exprimere. *Quosdam,* inquit, *Deus posuit in ecclesia, primo apostolos, secundo prophetas, tercio doctores, demum virtutes, exinde gracias curacionum, opitulaciones, gubernaciones, genera linguarum, interpretaciones sermonum.* Que novem videntur aptanda novem 1. Apostles. prioribus. Apostoli autem sunt primi post Christum, quorum officium est preeminenter secundum sapienciam et missionem capitis ministrare, et eorum officium gerunt episcopi, sicut dicitur papam gerere vicem Christi. Nec oportet contendere circa gradum disposicionis requisite ad esse apostoli, quia certum est quod est latitudo supereminentis disposicionis ad statum apostolicum requisita, qua deficiente non est apostolus sive episcopus; nec requiritur quod Christus viando ipsum elegerit, ut patet de Paulo, Barnaba, Luca, Marco et Matthia; nec obest quod habeat multa officia, cum | debeat pro- 169
pinquius sequi Christum assumentem summe ministratorie officium septem ordinum, ut patet libro IV capitulo VIII. Ideo officia cleri debent esse supereminenter in apostolis aggregata, sicut sapiencia excedit alia bona.

2. Prophets. In secundo gradu ponuntur prophete, qui possunt intelligi secundum scienciam evangelizantes prophecias de preterito et futuro; predicatores quidem debent procul fari vulgo abscondita, et secundum scienciam aptare auditorio

14. AB in marg.: *Prima ierarchia;* A: *primus gradus. Ierarchie quomodo in ecclesia sunt posite.* 22. Codd.: *habeant.* 28. A in marg.: *secundus.*

5. Ibidem 28. 25. In libro IV (De Civili Dominio II) hic locus non extat.

sermonem; et sic habuerunt apostoli alciorem propheciam, vivaciorem et magis fructiferam quam prophete veteris testamenti, ut patet II. Petri I; et illud credo esse supremum officium apostolorum ad extra post sapiencialem contemplacionem ad intra, ideo Christus et eius apostoli instanter exercuerunt illud officium, ut patet Marc. ult. et I. Corinth. I. Et ad istum sensum intelligunt quidam illud Matth. XXIII, 34: *Ecce ego mitto ad vos prophetas, sapientes et scribas et apostolos et evangelistas.*

3. Doctors.

In tercio autem gradu sunt doctores qui seorsum ad partem sive scolastice sive private docent evangelizatum vel prophetizatum publice. Et illis correspondet donum fidei, cum debent constanter docere rudes instar Christi, qui domi docebat suas predicatas parabolas, ut patet Marc. IV.

A second hierarchy. 1. Lower members of the Church who manifest the Spirit by various virtues.

Habito itaque pastu triplici secundum primam yerarchiam recipientem a Deo sibi tres gradus exemplariter ad primam yerarchiam celestem, consequenter ponit quomodo suffragatur virtus inferior. Et omnia ista manifestant quomodo Deus qui est spiritus rutilat varie in hominibus donis suis. Sicut enim fumus indicat ignem a quo |
170a efficitur, sic quelibet creatura habens variabiliter lumen virtutis sicut radius dicit lucem. Ideo Apostolus vocat hec dona manifestacionem *spiritus*. Alii autem habent virtutem ut Deus faciat per eos mirabilia; per hoc enim spiritus pascitur et virtus anime roboratur, sed hoc est modicum in comparacione ad priora, sicut modicum sit quod Spiritus Sanctus apparuit apostolis in linguis igneis, nisi eos illustrasset interius;

10. B: *prophecias.* 12. A in marg.: *tercius;* ib. B: *doctores* deest.
25. A: *sic enim.* 29. AB in marg.: *Ierarchia secunda.*

talem autem virtutem habuerunt patres in primitiva ecclesia plus vel minus. Sed non ascribebant sibi virtutes nisi ut organis ex humilitate magis capacibus.

2. Those who heal the sick.

In secundo vero gradu secunde yerarchie est gracia curandi corporaliter infirmos, et sic duo sensus extremi, scilicet visus et tactus, in ordine ad animam erant pasti. Unus autem sensus quoad ordinem dignitatis et propinquitatem ad spiritum est prior, sed alius sensus genere, generalitate et carnis propinquitate preponitur.

3. Who aid the poor.

Sed alie due habent virtutem opitulandi egentibus, pascendi medios cunctos sensus; et hoc fit firmitate fidei, qua auditur, adoratur et gustatur Christus in membris. Apostolus enim corporalis elemosyne pascit tres sensus medios quo auditur vox Christi Matth. XXV, 40: *Quamdiu uni de minimis meis fecistis, mihi fecistis, tunc enim Christi bonus odor sumus Deo,* si gustamus internam Christi dulcedinem.

Third hierarchy. Prelates who need 1. discernment of Spirits, 2. tongues, 3. and their interpretation.

Sed quoad terciam yerarchiam, qua populus a prepositis regulatur, Deus dedit quibusdam gubernaciones sicut prepositis utriusque membrorum ecclesie, ad quod requiritur discrecio donorum spiritualium et per consequens spirituum movencium ad illud officium, ponendo, | servando et protegendo quemlibet in illo gradu, ad quem Deus per dona sua disposuit; hoc enim maxime pertinet ad officium prelatorum. Et quia homo est naturaliter animal communicativum in sermonibus et civile, ideo oportet secundo quod talis prepos.iture curatus habeat genera linguarum, 170b

18. B: *tunc* deest; AB in marg.: *Tertia ierarchia;* A in marg. sup.: *Membra ecclesie quam habent similitudinem ad membra corporis humani.* 19. Codd.: *Christus.*

17. II. Cor. II, 15.

quibus communicabit cum subditis, quia aliter foret eis barbarus. Nec hoc sufficit, cum avis posset voces formare, ideo requiritur ultimo interpretacio sermonum, nam viva vox habet ex cooperacione spiritus multum latentis energie.

These gifts correspond to the members of the body.

Et aptantur hec novem dona spiritualia ad membra humani corporis, ita quod trinarius prime yerarchie correspondeat cerebro, in quo sunt tres ventriculi vasa lucidorum spirituum, et quinque sensuum interiorum, quibus sapiencia, id est Dei noticia, tamquam sol vel dies ad intra percipitur. Sed organa quinque spirituum situatorum in capite figurant secundum spiritum dicentem scienciam mundanorum, collum vero quod est organum vociferandi signat donum fidei ex auditu, sed in regione pectoralium cor, stomachus et pulmo ex proprietate correspondent secundo trinario. In regione vero nutritivorum splen et intestina correspondent tercie yerarchie, ymo sicut Apostolus *factus est omnia omnibus*, ut omnia lucrifaceret, sic non est membrum ecclesie, quin pertinenter possit cuicunque membro corporis cooperari.

Inter-dependence of all members;

Triplex tamen convenienciа et triplex differencia est notanda. Sicut enim membra constituunt unum corpus cui anima copulatur, et iterum sicut omne membrum est cuicunque necessarium, |
170[a] cum iuvant se reciproce in suis officiis, sic est de membris ecclesie ex vi communionis et vinculo caritatis. Tercio vero sicut membra se habent in suo regimine, sic et membra ecclesie, cum secundum Crist. Omel. XXII Operis Imperfecti *homo sit liber quidam, cui tota religio christiana*

23. Coequari? 30. B in marg.: *Membrum.*

33. Chrysostomi Opp. (Ed. Migne) tom VI, 751.

inscribitur. Sicut igitur est affinitas capitis ad pedes, sic racio et affeccio connectuntur, sicut eciam omne membrum nobile vel ignobile sine contencione servit spiritui, sic omne membrum ecclesie sine contencione minoritatis et obediencie servit Christo, et sicut membra preeminencia non de sua nobilitate superbiunt, sed faciunt suum officium secundum regimen anime ad suffragium singulorum, sic debet esse de membris ecclesie; oculi quidem et facies carent tali tegimine, ne velatum deturpent et preparent ad ruinam: sic Christus et apostoli ex fervore caritatis et alienacione a fervore cupiditatis non erant temporalibus seculariter involuti. Sed membra minus nobilia ut pudenda sunt absconsius, multiplicius et tenerius cooperta, et sic est de contemptibilibus per quos feces ecclesie expurgantur.

all are bound, to serve Christ, each in his own way.

Alii autem dividunt membra ecclesie in spiritualia vel dextera sicut clerum et membra corporalia vel sinistra ut laycos, et prima pars que debet esse ut tectum domus ecclesie, eo quod non capit in se incisionem dominii, remanet indivisa. Sed secunda pars dividitur in prepositos et operarios ut parietes et fundamentum ecclesie, et sic habemus tres yerarchias ecclesie cum suis subdivisionibus, in partem infimam, mediam et supremam. Alii autem ex | textu apostoli trahunt 170
novem partes ecclesie ad novem partes simplices et spermaticas in humano corpore et alii aptant ipsas ad organa propter conveniencias naturales.

Difference between membership of the body and of the Church.

Sed quomodocunque loquimur, est notanda diversitas inter membra istorum corporum. Prima, cum partes ecclesie continuantur per graciam, non respiciunt posicionem vel ubicacionem situs

1. A in marg.: *1*. 4. A in marg.: *2*. 6. A in marg.: *3*. 31. B in marg.: *Diversitas in membris corporis organici et ecclesie.*

corporei ut membra hominis; secunda cum membra sint mistica, non repugnat sed convenit quod unum membrum habeat diversorum generum officia; homo enim est quasi universitas, ideo sibi convenit instanter agere quantum potest. Tercia diversitas est, licet membra ecclesie habeant virtutes influxas a Christo, sicut membra corporis habent virtutes influxas ab anima, a quibus ponuntur in esse membrorum, tamen influencia prior et membrorum operacio est voluntaria et graciosa et meritoria, et secundo influencia anime et membrorum operacio sunt naturales et permanencius perdurantes; licet enim membrum ecclesie posset facillime mutari ex sua vertibilitate ab uno membro in aliud vel ex variacione operis desinere esse membrum vivum, hoc tamen non potest contingere ex differencia spiritus influentis, unde quia tota materia ista est insensibilis, est plena illusione zophistica.

Members who fall into mortal sin lose their power.

Sed quantum ad ultimum scilicet perdicionem potencie, videtur, cum potestas illa sit licencia operandi, quod generaliter perditur per mortale, cum sit illicitum tali aliquid operari. Et ista videtur sentencia beati Gregorii posita in decretis XI, q. III: *Ipse,* inquit, *ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus et non subditorum moribus exercet.* Et sequitur: *Iudicare digne de subditis nequeunt,* 171ª *qui | in subditorum causis sua vel odio vel gracia sequuntur. Tunc,* inquit *vera est absolucio presidentis, cum interni sequitur arbitrium iudicis, quod bene quadriduani mortui resuscitacio illa signat, quia prius Dominus mortuum suscitavit*

20. B in marg.: *Perdere potestatem;* A in marg.: *Potestatem homo perdit per peccatum mortale.*

25. Decreti secunda pars, Causa XI, q. III, cap. LX—LXII.

et vivificavit dicens: Lazare, veni foras et postmodum is, qui vivus fuerat, egressus a discipulis est solutus. Et patet cum cursu ecclesie quomodo maior pars ecclesie tam in foro penitencie quam iuris caret potestate iudicii.

Confirmatur secundo ex hoc quod potestas talis cum dativo a Deo ad tam excellens ministerium, est quoddam singulare privilegium. Sed secundum beatum Gregorium ibidem: *privilegium omnino meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate.* Cum igitur quilibet potentatus abutitur sua potestate, dum illam exercuerit in mortali, videtur quod meretur potestatem talem amittere, et cum Deus qui dat insensibiliter potestatem non defert meritum sive dignum, videtur quod eo ipso Deus aufert ab homine potestatem.

Item, Deus potest auferre licenciam vel potestatem ab homine pro delicto, sed quando auferret graciosus dominus si non quando se ipsum dampnificat per abusum ad quod non habet licenciam? ideo cum nemo potest abuti tali licencia nec virtute, videtur quod Gregorius equivocat vocando potestatem, posse vel potenciam aut liberum arbitrium, et alias vocat potestatem amissam ipsam licenciam.

Although the wicked lose power, the righteous may profit by their ministrations.

Et idem videtur ex decreto beati Augustini posito XXIV, q. prima, ubi dicit *omnes hereticos, id est, peccato mortali ab ecclesia divisos, non habere aliquid potestatis.* Sed notandum est, ut alias declaravi, quod opus heretici vertitur dignis ad commodum, sicut Deus per se supplet, | quando prepositi excommunicati a Deo subditis 171b
suis deficiunt.

29. A in marg.: *Nota.*

9. Ibid. cap. LXIII. 27. Decreti secunda pars, causa XXIV, q. I, cap. XXXI. *Didicimus.*

The greatest power God grants is that of predestination.

Et ex istis videtur quod potestas predestinacionis (de qua Joh. primo et sepe alibi) est maxima potestas, quam Deus communicat viatori. Potestas autem, quam Deus dat beato ad plene fruendum dominio, et in ipso qualis creatura est potestas hominis consumata, de qua quidam intelligunt illud Matth. ult.: *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra*, beati enim habent fructum cuiuslibet potestatis.

CAPITULUM TERCIUM.

The power of the Pope.

Habito generali sermone de potestate membrorum ecclesie cum suis subditis et eorum singulis superest videre de potestate summi sacerdotis, quem alii vocant papam et alii Romanum pontificem. Et quia tota moderna ecclesia exemplata est ab ecclesia peregrinante pro tempore Christi, ideo restat videre in isto explicari, quis apostolorum post ascensionem Christi primatum tenuit; et arguit dominus Ardmacanus VII libro De Questionibus Armenorum viginti racionibus quod Petrus inter omnes habuit preeminenciam capitalem, primo per illud Math. XX, quando facta est contencio inter discipulos Jesu, quis illorum videtur esse maior, in determinando questionem docet *ut qui maior est eorum fiat ut minor;* quod dictum implicat aliquem esse inter eos maiorem ceteris. Unde postquam ostenderit quod maioritas, quam ipse definitive diligit

We must first decide which of the apostles held the primacy.

Fitzralph's proofs of Peters preeminence.

1. B in marg.: *Potestas (predestin)acionis maxima;* A in marg.: *Potestas predestinacionis est maxima potestas viatoris.* 5. Codd.: *domino.* 6. B in marg.: *Consummata potestas.* 10. A: *Cm tercium.* 21. A in marg.: *Petrus si ut caput ecclesie primatum tenuit.*

7. Matth. XXVIII, 18.

attenter penes maioritatem mitis et humilis ministerii vertitur verbum ad Symonem: *Ecce*, inquit, *sathanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Ecce post generalem | solucionem 1 facta est particularis applicacio preminencie ad Petrum, cum non aliter pertinenter magister optimus decideret questionem sedando brigam et instruendo eos in regulis religionis sue, quas in posterum observaverunt; unde relinquens exemplum suis, ne superbiant de prepositura ecclesiastica, sed pocius timeant propter annexum periculum, sub quodam velamine includente periculum adiutorium atque officium insinuat Petro primatum. Per cribrum intelligunt doctores ad sensum misticum naturam lapsam corpoream. Ipsa enim est quasi caminus temptacionis, in qua spiritus humanus colliditur, sicut in cribro triticum ventilatur. Curvitas ligni signat declinacionem hominis a rectitudine originalis iusticie per peccatum. Tegule dicto ligno infixe que se intersecant ex adverso sunt versucie diaboli et fraus mundi, quibus sensualitati infixis spiritus temptacionibus periculosis concutitur, et eo timorosius quo gradus prepositure est alcior; foramina vero spatulis intercepta sunt genera virtutum, quibus temptatus cognoscit humiliter vitam suam esse ventum aut vacuum. Per istas siquidem rimas patet temptati subterfugium, ut ex gracia et gravedine humilitatis evadat collisionis hostilis periculum, si fuerit horreandus in terra vivencium, quia aliter ventus superbie ex-

Explanation of the 'sifting'.

16. B in marg.: *Per cribrum intelligitur;* A: *Cribrum mistice quid signet?* 30. B: *ruinas.*

2. Lucae XXII, 31—32.

sufflat ipsum ab area virtutum comburendum ut paleam vel bestiis civitatis dyaboli devorandum. Expetivit igitur sathanas ut post percussionem 171d pastoris posset eos | temptando concutere vento superbie, perplexitate diffidencie et aliis collusionibus spiritualibus, non ad expurgacionem predestinatorum, licet hoc sciverit, sed ad dampnificandum prescitos relictos ut palea, quod obtinuit in Juda. Et sic licencia concessa a Deo sathane ad temptandum apostolos preter eius propositum sicut in beato Job cessit eis ad commodum, cum erant cribrati sicut triticum.

Christ suggests the primacy of Peter in addressing him as if he were the Church.

Sed secundo, ut cognoscat ecclesiam non a se hoc habere, sed a fide et gracia domini Jesu Christi, ut vel sic postposita superbia celebret eius laudem, statim subiungit: *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua,* in quo videtur innuere primatum Petri in hoc quod nomine suo exprimit totam ecclesiam militantem; semper enim manet fides ecclesie in una persona vel in alia, sicut in sancto sabbato, quando defecit in Petro, servata fuerat in Maria. Ista igitur negacio accomoda, verificans dictum Christi, docet quod nomine suo tamquam capitanei expressit ecclesiam. Sed tercio (ut exposui in capitulo V huius) limitat prelacie officium, cum subinfert: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos,* quod officium post Joh. XXI, 17 exponit expressius, cum sibi singulariter iniungit tribus vicibus *pascere oves suas;* unde Joh. XX, 1—9 dicitur quod apostoli audito a Magdalena *sublatum esse corpus Domini* Petrus et Johannes, in quibus fides remissius est extincta, cucurrerunt, ut haberent experienciam

5. B: *perplexitate*. 20, 21. A: *vel alia*. 21. B: *deficit*. 22, 23. Codd.: *negacio accomoda aconda* (sic). 26. B: *tu* deest. 28. Codd.: *Joh. XX*.

Behaviour of Peter and John at the Sepulchre.

rei gestae. Et quamvis Johannes, virgo et sterilis, synagogam singnificans, *precucurrit citius* | *Petro,* 172a tamen Petrus ex fervore amoris in effectu posito *introivit* et ab experiencia cum inspiracione interna edoctus resurreccionem credidit, et sic Johannem qui fuit post eum precipuus confirmavit. Unde sequitur in textu: *Tunc,* inquit, *introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit et credidit; nondum enim sciebant scripturam, quia oportuit eum a mortuis resurgere.* Quamvis enim Johannes quoad devocionem amoris contemplantis fervencius Petro Christum dilexerit, tamen Petrus quantum ad amorem practicum plus ceteris apostolis diligebat.

John more fervent in contemplative, Peter in practical love.

In cuius signum Johannes, tamquam speculativus ad percipiendum archana Dei magis dispositus, de *Jesu stante in littore* ad signandum cursum mundane viacionis sibi transactum, prius percepit quam Petrus, quia *dominus* est, ut dicitur Joh. ultimo, verumtamen Petrus, audito quia dominus est, misit se fervencius in mare. Et propter magnitudinem istius amoris practici et experienciam fragilitatis humane, cum ipsemet ter negavit Christum Math. XXVI, fuit racioni consonum, ut ipse preficeretur caput ecclesie, Johannes autem virgo et contemplativus a mundo abstractus habuit custodiam matris et virginis que fuit iocale sponsi preciosissimum. Et sic habuit signum preeminencie amoris in hoc, quod de tam prope quietus factus est celestis coniugii paranymphus, et preter hec habuit cum ceteris apostolis generalem custodiam matris ecclesie, sed | quadam prerogativa Petrus. Et sic secundum 172b unam racionem amandi videtur catholicum quod Johannes plus Petro dilexit celeste coniugium,

17. Joh. XXI, 4.

et sine huiusmodi repugnancia quoad aliam racionem amandi Petrus plus hiis diligens plus dilexit Christum atque ecclesiam quam Johannes; et proporcionaliter erant a sponso ecclesie readamati; racione cuius Johannes tam crebro dicit, non quod Jesus eum maxime diligebat, ut patet Joh. XIX, XX et XXI, sed quod eum quodam amoris privilegio precipue diligebat.

Peters primacy confirmed from other parts of Scripture.

Ex ista ranga potest pius theologus tamquam fundamento colligere quod Petrus habuit quendam primatum apostolice dignitatis, secundo confirmatur idem ex serie verborum sacre scripture et prerogativa pre ceteris data Petro. Nam Math. X, 2 sic dicitur: *Duodecim apostolorum nomina sunt hec: Primus Symon, qui dicitur Petrus, et Andreas frater eius.* Cum autem nec ordo verborum nec sillaba in scriptura ponatur, quin sit omissa sentencia, quid pertinencius daretur intelligi, quod Petrus dicitur primus apostolorum, nisi quod ipse singulariter tenet primatum apostolice dignitatis, cum vocacione Andreas Petrum precesserit, ut patet Joh. I. Non igitur ex indifferencia preposuit Christus Petrum in vocacione; tercio, ut patet Math. X et Luce VI, ymo communiter connumerando apostolos Petrus preponitur ab eo, qui *dixit et facta sunt.*

Quantum ad privilegia dignitatis ecclesie Math. XVI, 18—19 post confessionem Petri de filiacione Christi naturali, respondit Christus, quasi pro arris mercedis fidei: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meam et porte inferi non prevalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni celorum, et quod-*
172c *cunque ligaveris super terram | erit ligatum et in*

9. *ranga;* cf. De Veritate S. Scripturae p. 124 l. 4. It seems to be taken from English range or rank (Matthew). 24. Cod.: *tercia* 27. A in marg.: *Petra Christus, non Petrus.*

celis, et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in celis. Sed post Math. XVIII et Joh. XX dat apostolis communiter potestatem. Sed nusquam legitur in scriptura quod alteri quam Petro dedit dominus claves celi; per hoc igitur quod Petrus ex approbacione Christi respondit pro omnibus in precipua materia fidei, que est fundamentum spirituali preposito, et per hoc quod Christus mutato nomine a Symone in Petrum, quod nomen contraxit a se ipso, qui est Petra et fundamentum ecclesie, ut patet I. Corinth. X et I. Corinth. III, videtur concedere Petro quandam prerogativam super ceteros apostolos ad regendam suam ecclesiam, ac si diceret secundum exposicionem Augustini De Verbis Domini sermone XIII: Ego sum petra, (quia Christus) a qua tu es Petrus, id est christianus in fide firmus, inmediatus mei vicarius, super quam petram, quam confessus es, per te ut proximum eius capitaneum fundabo ecclesiam meam. *Ideo,* dicit Augustinus, *a petra petrus non a petro petra, sicut a Christo Christianus, non a Christiano Christus. Ideo super me edificabo ecclesiam meam, non super te, nam volentes edificare super homines dicebant: Ego quidem sum Pauli, ego quidem Apollo, ego vero Cephe, sed apostolus dicit se esse lapidis, qui est Christus.* Cum igitur Christus nominat Petrum primo nomine suo, videtur concedere primitatem, ideo dicit Augustinus quod *apostolatus tenuit principatum* in signum cuius possessionis et preeminencie subdit Christus: *Dabo tibi* post mortem meam *claves ecclesie,* quam forti-

Only to Peter were given the keys of heaven.

19. *per te;* B: *peter.* 28. B: *Petrum* deest.

15. St. Augustini episcopi Sermo LXXVI de verbio evangelii Matth. XIV, Opp. tom. V, 415. Cf. Hussii Opp. 210ᵃ. 30. St. Augustini Sermo LXXVI ubi p. 416.

ficabo super ecclesiam malignancium, dando tibi potestatem ligandi atque solvendi, ut non superflue occupes claves ecclesie, quas dedi tibi racione confessionis meritorie humanitatis et deitatis | 172d qua a Spiritu Sancto edoctus dixisti, tu es Christus et per consequens verus homo filius Dei vivi; quod non fuisset pertinenter additum, nisi intelligeretur de filio naturali. Et ista confessio est maxime pertinens christiano preposito, ut patet Joh. IV, eo quod maxime obviat Antichristo, cum ipse negabit divinitatem et infatuabit, quantum in ipso erit, Christi pauperiem et voluntariam passionem. Ubi enim nos christiani docemur a Christo et ecclesia expetere constanciam, prospera mundi despicere et nulla eius adversa formidare, Antichristus econtra cum multis suis docet homines ad mundi prospera aspirare et penalitates contempnere, unde Petrus, quia dixit Christo, *absit hoc a te Domine* ut vadas Jerusalem crucifigi, vocatus est ab eo *Sathanas* paulo post hoc privilegium singulare, ut patet Math. XVI, 23, ad denotandum quod ipse est potissime Christo adversans tamquam alter Antichristus, qui in paupertate et penalitate abnuit sequi Christum. Unde isto scuto fidei armatus est Petrus postmodum, cum pro Christo reliquit *uxorem et omnia*, sequendo ipsum Math. XIX, 27, pro Christo promisit se mori *percuciendo servum pontificis* Joh. XVIII, 10, pro Christo exposuit se in aquam Math. XIV et Joh. ultimo et demum in capite mundi Roma pro Christo pertulit mortem acerbam.

Peter's confession a check to Antichrist.

Quid igitur datur intelligi, quod solus Petrus videbatur a domino Math. XIV venire ad ipsum supra mare, nisi quod presens seculum per mare

Peter's walking on the water.

14. Codd.: *ecclesiam*. 17. B: *aspirare* deest.

19. Matth. XVI, 23.

signatum ipse a Deo adiutus, singulariter presidens navicule significanti ecclesiam Christi, subiceret servituti; et istum sensum ponit Augustinus

His plunging into the sea.

Sermone IV. Quid autem per secundam in mari missionem, de qua Johannis ultimo, *aliis discipulis navigio ad Christum venientibus,* | ipse solus tunica succinctus audacter misit se in mare, daretur nobis intelligi vere quod omnes alii Christi discipuli ducatu Petri tunica virtutum et zona potencie ligandi ornati fuerant in via tendendi ad terminum regulandi? Hoc eciam figuratur per

Christ's address to him in Gethsemane.

hoc, quod soli tempore passionis Salvator dixerit Marc. XIV, 37: *Simon dormis? Non potuisti una hora vigilare mecum?* per hoc innuens quod ipse solus pre ceteris et pro ceteris haberet capitaliter in cura pastoralis officii vigilare. Et hoc idem

His dragging the net to land.

figuratur per hoc, quod ipse solus in secunda piscacione traxit ad litus rete *plenum centum quinquaginta tribus magnis piscibus,* ut dicitur Joh. ult ; per hoc enim figuratur quod ipse solus inter apostolos trahit capitaliter sponsam Christi ad terram vivencium in retibus legis Dei. Magnum itaque privilegium vicarii, qui potest trahere animas ad beatitudinem, cum ista secunda piscacio significat capcionem hominum ad ecclesiam triumphantem, sicut prima piscacio signat capcionem hominum ad ecclesiam militantem.

Idem eciam figuratur per hoc quod Christus doctrinam correpcionis, quam voluit tradi cunctis fidelibus, per Petrum voluit in alios derivari. Nam Math. XVIII, 15 legitur: Aspiciens Ihesus in discipulos suos dixit Simoni Petro: *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et*

11. Codd.: *ad dominum.* 13. Codd.: *Marci XXVI.*

3. St. Augustini ubi supra p. 320.

ipsum solum, ut exposui VIII capitulo IV huius et XXIV cap. V libri. Idem figuratum est Joh. ultimo, ubi in conventu duodecim discipulorum universitatem fidelium Christi signancium post triplicem examinacionem amoris ipse singulariter recepit a pastore summo curam et pastum simpliciter | [173a] tam ovium quam agnorum, ut sicut ter Christum negaverat, sic ostendat eius amorem in pascendo magnates, vulgus et clericos verbo, opere et exemplo.

Christ's charge to him to feed the sheep.

Quamvis enim sensus misticus scripture non sit de se evidens ignaris ad probandum scolastice figuratum, tamen si probari potest ex racione vel scriptura alia quod sensus iste misticus intentus fuerat ab autore, tunc sensus ille est equivalens literali; et sic sepe probat Apostolus ex figuris veteris testamenti figuratum allegorice in novo, ut patet I. Cor. X, Gal. IV et Heb. VII. Cum igitur non dicetur quid pertinencius figurarunt ista singulariter facta Petro quam prerogativam Petri super alios, videtur quod iste suasiones quietarent fidelem theologum ad fidem questioni proposite adhibendam. Dicat igitur adversarius istam sentenciam, vel quod aliquid est a Christo inpertinenter factum, aut ex indifferencia positum in scriptura, vel aliter dicat quid ordo et singularitas prenarratorum operum quoad Petrum pertinencius quam eius preeminenciam super alios figuraret. Cum enim scriptura sacra exprimit et racio necessitat oportere aliquem apostolum esse talem, ecclesia autem generaliter credat hoc de Petro, Deus notabiliter permitteret

A mystical sense was intended in these passages.

2. B: *34;* A in marg. alia manu: *Nota quod sensus figuraliter equivalet literali.* 13. Codd.: *tamen sic.* 19. Codd.: *dicetur.*

1. De Civili Dominio II, 62 et III, 519.

ecclesiam suam a principio oberasse, si isti fidei falsitas sit substrata.

Peter's distinction continued after the Ascension.

Item, secundo ex opinionibus Petri post ascensionem eadem veritas probabiliter convinci poterit, nam soli Petro ostensum est lintheum submissum de celo, in quo erant omnia quadrupedia et repencia terre et volatilia celi, ut patet Act. X, 13 et XI, 7 et sibi soli dictum est de | omnibus 1
illis animalibus: *Surge Petre, occide et manduca.*

His vision of the great sheet.

Lintheum autem quatuor iniciis submissum signat superficiem terre habitabilis hominum, cuius planicies est contexta et trita ut lintheum descendente influencia celi ab oriente, occidente, borea et austro ad temperandum soli planiciem ad usum hominum. Illa autem tria genera animalium submissa in lintheo signant per ordinem seculares dominos ut quadrupedia, vulgus ut terre repencia, et clerum ut volatilia in consideracionem contemplativam temporum volancia. Ista quidem tria genera hominum integrant incolas huius mundi. Petrus autem surrexit armatus virtutibus et occidit de istis tribus generibus, cum extinxit in eis mundialitatem et fecit eos non homines quoad mundum. Sic enim accipitur homo sepius in scriptura, ut patet I. Corinth. III, 3: *Cum sint inter vos zelus et contencio, nonne carnales estis et secundum hominem ambulatis?* Unde beatus Petrus verbo et opere interpretatus fuit visionem ymaginativam ad hunc sensum, quod manducare suum erat perversos mores in eis prescindere et eos personaliter incorporare ecclesie; sic enim dicit Christus Joh. IV, 32: *Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis.* Quando enim predicator, qui Canticorum IV, 2 dicitur *dentes sponse,* gladio spiritus occidit carnalitatem et ore ecclesie conterit ad penitenciam convertendos: tunc spiritualiter comedit conversos assimilando eos in

Meaning of that vision.

membra matris ecclesie, quod officium pertinuit Petro primarie. Unde Actuum I, 15 legitur quod 173a *exsurgens Petrus* | *in medio fratrum ostendit per scripturam veteris testamenti quod oportet loco Yude proditoris alium episcopum eligere,* qui suppleat vices suas; et sic secundum prioritatem dignitatis celebravit eleccionem Mathie. Item, Act. II, 14 legitur quomodo *Petrus cum undecim elevavit vocem suam loquens pro omnibus* contra imponentes eis ebrietatem, ostendens ex scriptura quod sit spiritualis replecio per Spiritum Sanctum Yohelis III prelocuta. Item, Act. II, 31 consequenter predicavit Judeis *de resurreccione* et predixit eis pre omnibus apostolis quid esset eis necessarium ad salutem, et infra capitulo tercio, 1, 2, Petro et Johanne ascendentibus in templum Petrus habuit prepposituram locucionis in claudi sanacione sicut et prenominacionem in serie scripture, Petrus eciam pro omnibus respondit magistratibus templi, ut patet Act. capitulo IV, et pro omnibus protulit mortis sentenciam in Ananiam et Saphiram, ut patet V capitulo, et sic in Symonem magum, Act. VIII. Item, in consilio generali, de quo Act. XV, Petrus protulit pro omnibus sentenciam quod conversi ex gentibus non debeant circumcidi nec legis cerimonias observare. Talem autem prepposituram usurpare non presumeret tam sanctus apostolus post missionem Sancti Spiritus docentis ipsum omnem veritatem et confirmantis in ipso omnem a Christo instructam humilitatem, nisi sciret pertinere suo officio accipere magnanimiter huiusmodi dignitatem, que videtur specificata a Christo Math.

Peter's lead in electing Matthias,

and on the day of Pentecost.

Other instances.

3. B: *ostendit* deest. 14. Codd.: *pro omnibus*. 25. B: *exigentibus*.

12. Recte Joel II, 28. 13. resurreccione sc. Christi.

XVII, 23, 26, quando exactores didragmatis in presencia apostolorum singulariter dicunt Petro tamquam eorum maximo: *Magister vester non solvit didragma?* quod Salvator docuit in effectu, quando Petrum solum | in solucione census sibi 1
coniunxerat: *Vade,* inquit, *ad mare et mitte hamum, et piscem qui primo ascenderit tolle et aperto ore eius invenies staterem, illum sumens da illis pro me et pro te.*

Testimony of St. Dionisyus.

Tercio confirmatur ista sentencia ex testimonio sanctorum. Nam beatus Dionysius post autores scripture testis precipuus in libro suo De Divinis Nominibus capitulo tercio vocat beatum Petrum *verticalem*, id est, capitalem seu capitaneum, motus ex dicto Christi Joh. I, ubi in prima vocacione Petri nominat eum Cephas, quod sonat caput. Et libro suo De Ecclesiastica Yerarchia V capitulo vocat eciam beatum Petrum *discipulorum verticalem,* quod ostendit ex hoc quod ipse principaliter celebravit eleccionem Mathie loco Yude, ut patet Act. I. Unde iste sanctus beati Pauli precipuus discipulus et in morte assistens in libello quem scripsit De Morte Apostolorum sic alloquitur Thimoteum: *Cum separarentur ab invicem ducti ad loca supplicii, Paulus Petrum alloquitur in hec verba: Pax tecum, fundamentum ecclesiarum et pastor ovium et agnorum Christi.* Hec testimonia non testaretur tam sanctus et tam subtilis theologus se sensibiliter audivisse et tam diligenter notasse, nisi crederet beatum Petrum fuisse caput collegii Apostolorum post

12. In capitulo tercio De divinis nominibus solummodo legitur: *Aderat autem et Jacobus frater Domini et Petrus summa et porrectissima theologorum summitas.* Ed. Col. 1536. 18. Rectius: *Discipulorum summum* ibid. 24. Epistola apocr. vide Pitra, Anal. sacra IV.

mortem Christi, sicut ecclesia sepe inculcat in servicio huius sancti. Et eandem sentenciam tenent leges ecclesie, nam XXIV, q. I *Rogamus* Marcellus papa sic loquitur: *Rogamus vos fratres,*
174b *ut non aliud doceatis | quam quod a beato Petro et a reliquis apostolis accepistis, ipse est enim caput tocius ecclesie, cui ait Dominus: Tu es Petrus.* Et idem patet XXI dist. capitulo. *In novo*, et XXII dist. capitulo. *Omnes* et *Sacrosancta.* Item, XXIV, q. III *De illicita.* Item beatus Augustinus in De questionibus veteris et nove legis, LXXIX capitulo, dicit, quod *Petrus erat primus inter apostolos.* Ideo dicit Christus quod Petrus *solveret pro se didragma, ipsum,* inquit Augustinus, *constituit caput eorum, ut pastor esset gregis dominici.* Et idem dicit cap. finali, et in libello Ad Spiritum Sanctum dicit: *flere fecisti apostatam et ordinasti in summum pontificem.* Nec oporteret tantum immorari in declaracione istius sentencie, nisi fuerit propter tria: primo pro declaracione autoritatum scripture per quas questio ista ostenditur, secundo ut cognoscatur sensus ecclesie, ad quem concedit Petrum habere super alios apostolos preeminenciam dignitatis, et tercio ut Petri vicarii cognoscant formam, secundum quam potestas Petri est ad pastores derivata.

Quantum ad primum, expeditum est in parte, sed pro secundo notandum quod racio quare Petrus ordinatus fuit a Christo post eum caput ecclesie fuit preeminencia virtutum ad regendum

Christ chose Peter for his fitness to rule the Church.

9. Cod.: *Omnis.* 11. Rectius: *cap. LXXV.* 20. Codd.: *propterea.* 27. AB in marg.: *Petrus caput ecclesie quare nominatur.*

3. Cap. XV. 9. Cap. II. Cap. *Omnes* = Dist. XXII, Cap. 1. *Sacrosancta,* Cap. II. 10. *De Illicita* = Cap. VI. Ibid. Aug. Opp. tom. III, App. p. 75. Cf. In Joh. Evangel. Opp. tom. III, 2, 724.

ecclesiam; aliter enim sapiencia patris inprovide eum constituisset ecclesie sue episcopum. Et cum omnes virtutes in genere sint connexe, patet quod Petrus habuit quandam preeminenciam in omni genere virtutum. Tres autem erant virtutes in quibus pertinencius Petrus precellerat, scilicet fides, humilitas, caritas; fides, quam oportet esse petram ecclesie, pre | cellebat in Petro, propter 174c quod ordinavit magister Matth. XVI, 16 quod ad questionem, qua quesivit de se ipso, *quem dicunt homines esse filium hominis,* Petrus pro omnibus responderet: *Tu es,* inquit, *filius Dei vivi.* Ubi orthodoxe confitetur humanitatem in Christo, quia signat illum prophetam promissum patribus vel Messiam. Et secunda pars confitetur Christum Dei filium naturalem, quia aliter impertinens foret confessio. Et inter omnes articulos fidei nullus est ad edificandum ecclesiam Christi pertinencior quam secundum beatum Joh. I. Joh. V, 4 Dei filius vincit mundum: *Quis est,* inquit, *qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Ihesus est filius Dei.* Nam hoc fundamento habito consequenter credendum, quod omnia, que fecit vel docuit, sunt sine calumpnia possibili a tota ecclesia acceptanda. Ideo audivit Petrus a Domino: *Beatus es Symon Baryona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed pater meus, qui est in celis.* Et ex ista fide accepit arras prefecture ecclesie. *Et ego dico tibi,* inquit, *quia tu es Petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meam.* De quo August. super Johannem sermone ultimo sic loquitur: *Ecclesia quatitur sed non cadit, quando fundatur super petram, unde Petrus nomen accepit,*

He excelled in faith, humility and charity.

1. Faith.

19. Codd.; *I. Joh. IV.* Codd.: *quia quam.* 20. B in marg.: *Excellencia Petri in tribus virtutibus.*

26. Matth. XVI, 17. 32. Opp. tom. IV, 1207.

non enim a Petro petra, sed Petrus a petra, petra autem erat Christus. Et propter istas raciones tenentur superiores prepositi predicare fidem ecclesie, unde Luce XXII, 32: *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando*
174d *conversus* | *confirma fratres tuos.* Ecce quomodo Christus exauditus pro sua reverencia singulariter rogavit pro fide Petri; et secundo iniunxit sibi primatum officii et per hoc fundamentum operatus est Petrus singulariter supra ceteros apostolos; per hanc, ut supra dixi, fidem extraxit Petrus gladium et percussit servum pontificis auferendo dextram eius auriculam, ut patet Joh. XVIII; per hanc eciam introivit in monumentum Evangelista, qui prius venerat stante foras, per hanc audito ab Evangelista, quia dominus est, misit se in mare, aliis discipulis venientibus navigio ad littus, ubi Christus stabat, ut patet Joh. ultimo, et sic de aliis superexcessivis operibus, que ex vehemencia sue fidei processerunt. Primum autem allegorizatur a sancto Gregorio, ut patet XXIV, q. I, *Si Petrus: Primo* inquit, *docetur quod aurem in specie habere non debent, quam in ministerio non habebant.* Sed bonus dominus ipsi refundit auditum demonstrans et ipsos, si convertantur, posse sanari qui in passione Christi vulnerati sunt; tollit eciam gladio spirituali interiorem auriculam male intelligentis de passione Domini, dum vel prescindit errorem quo putant esse dexterum non pati pro Christo, vel quod eius divinitas paciatur. Per secundum allegorizatur quod Petrus, gentes signans, licet tardius venit ad thesaurum fidei quam Johannes ex virginitate

St. Gregory's allegorical interpretation.

5. *ut;* B: *unde.* 8. B: *Petri* deest. 13. Codd.: *Joh.* deest.
21. A: *allegorizant.* 23. Codd.: *qui in.* 26. Codd.: *saciari.*

22. Cap. XVII.

sterilis, signans synagogam, tamen prius plenius introivit copiosius ad credendum in Christum. Per tercium vero signatur anagogice quod imitatores Petri et specialiter martyres in sermone fidei citius veniunt | ad Christum stantem in littore 175ᵃ eternitatis quam alii navigio, qui arte confessorum prudenter certant diu in vita cum hostibus.

2. Peter's humility.

Quantum ad secundam virtutem que est humilitas, patet quod necesse est cementem fidei coniungi lapidi ad construccionem celestis edificii, unde Math. XVIII, 1, 2, quando mota est questio, quis *maior est in regno celorum* magister decreverat, quod *parvulus* in mente humilior; ideo cum Petrus sit post Christum fundamentum ecclesie, necesse est quod sit quodammodo fratribus suis humilior. Et istam leccionem didicerunt apostoli a magistro Math. XI, 29: *Discite,* inquit, *a me, quia mitis sum et humilis corde,* quod Petrus quia eminenter didicerat constitutus est fundamentum primum inter apostolos; unde Augustinus in De Verbis Domini Sermone X: *Discite a me non mundum fabricare, non creare, non miracula facere, nec mortuos suscitare, sed quoniam mitis sum et humilis corde.* Quamvis autem istam leccionem convenit et oportet quemlibet salvandum advertere, oportet tamen Petrum, si debet esse fundamentum substratum aliis, profundius illam cognoscere, oportet enim fundamentum ecclesie esse humillimum, quia aliter tanta fabrica cuius fundus in terra capitur et cacumen usque ad summum celum erigitur non stabit solidum; fabrica igitur tam gravis in moribus requirit fun-

8. AB in marg.: *Humilitas.* 9. B: *cernentem.* 14. *sit;* B: *fit.* 18. A in marg.: *Fundamentum ecclesie quomodo dicitur Petrus.* 21. B: *in* deest.

21. Cf. St. Augustini Opp. tom. V, 1688.

dacionem in summo gradu humilitatis possibili. Et hec racio quare Christus noluit fundare suam ecclesiam in mundi diviciis tamquam stercoribus vel aquis labilibus nec in mundi gloria vel fastu
175b seculi tamquam ventis, sed | in stabili paupertate, que securius, brevius et statui innocencie conformius facit humiles regnum celorum acquirere. Unde, ut declarat Lincolniensis in quodam sermone de humilitate, quod vere humilem iste octo condiciones inseparabiliter consequuntur: *Discutiat,* inquit, *unusquisque se ipsum diligenter, an vere humilitatis signa ipsum sequuntur. Vere namque humilis hiis signis dinoscitur: Si correptus a minori non dedignatur, si non insolescat honoribus, si non elevetur vel delectetur in suis laudibus, si non reddat malum pro malo, nec maledictum pro maledicto sed e contrario benedicit. Si inter equales primus est in ope et ultimus in ordine, primus in labore et ultimus in requie, primus in ministrando et ultimus in recumbendo. Si gracias agit divine benevolencie, si tam libenter obedit quam precipit, si in potestate constitutus prius se noscit subiectum quam prepositum, sicut fecit centurio, de quo Luce VII.* Et inter omnes scolas pertinentes preposito et Petri vicario non est alia pertinencior, sicut enim Petrus acute correptus a Paulo, ut patet Gal. II, humiliter toleravit, quando eciam missum est pro illo ad confirmandum centurionem Act. X, non petiit constipacionem comitive elegantis equestrium sed humiliter resedit in Yoppen pedester et requisitus in domo Simonis coriarii iuxta mare venit sibi humilius et instruxit, non expectans ab eo retribucionem temporalium vel

Grosseteste's 8 conditions of humility.

Peter's humility shewn in submitting to Paul's reproof;

in his behaviour to Cornelius.

8. Cod.: *Lincon.* 13. A in marg.: *Humilis vere habet octo condiciones; B.: Octo signa vere humilitatis.*

10. Cf. Trialogum p. 166, Serm. II, 149.

donorum, et quando crebro se exposuit ante alios apostolos, non sic fecit gracia mundani honoris vel | commodi, sed humiliter, obedienter et servi- 175a liter pro supportando onere Christi. Et sic quicquid de ipso legimus sonans in eius maioritatem super alios apostolos dicit maioritatem sue humilitatis atque servicii, quia iuxta hoc debet in eis maioritas attendi, ut patet Math. XVII et Luce XXII ex diffinicione magistri.

3. Peters charity.

Quantum ad terciam virtutem, scilicet caritatem, patet quod Petrus socios suos precesserat, patet ex fervore operum, quod oportet correspondenter ex maiori dileccione procedere; et confirmatur ex hoc quod aliter Petrus foret nimis ingratus nisi magistrum tam singulariter eum diligentem a tanta blasphemia abstergentem et super oves suas generose preficientem correspondenter magis dilexerit. Et confirmatur tercio ex hoc, quod aliter magister Joh. ultimo inpertinenter quereret: *Symon Johannis, diligis me plus hiis*, et statim ex maioritate dileccionis committit sibi suam ecclesiam ad pascendum.

Different ways of love.

Sed notandum (ut supra tetigi) quod multiplex est racio amandi: quidam enim plus amant Christum secundum racionem divinitatis, ut creditur de Evangelista, quidam vero plus amant eum secundum racionem sue humanitatis, ut creditur de Philippo, et quidam secundum racionem dileccionis sui corporis, quod est ecclesia; et sic de infinitis aliis racionibus et istorum subdivisionibus, pro quibus de quolibet sancto dicunt illud Ecclesiastici XLIV, 20 verificari: *Non est*

4. A in marg.: *Petro quidquid ascribitur super alios apostolos dicit maioritatem sue humilitatis et servicii.* 10. AB in marg.; *Caritas.* 16. B: *blesphemia* deest. 23. B in marg.: *Racio amandi multiplex.*

20. Joh. XXI, 15.

inventus similis illi. Et sic quilibet humilior est caritativior, et sic de aliis virtutibus; et quoad aliquam earum eminenciam. Videtur tamen Augustinum super Joh. Omeliam CXXIV difficultare istam materiam in hoc, quod inpertinenter tam crebro diceret Johannes de se ipso quod ipsum diligebat Ihesus, nisi eum ultra alios preeminenter
175a diligeret. Et certum | est quod proporcionaliter ut Deus quicquam prius diligit est *ipsum melius et e contra,* et ex alio latere videtur quod *si Petrus plus diligit Ihesum suum est ipse melior, et per consequens plus amatur.*

Peter represents the active part of the Church, John the contemplative.

In ista materia videtur sanctum sic dicere, quod isti duo apostoli signant duas partes ecclesie, Petrus activam et Johannes contemplativam, quarum prima imperfecta finitur in via, et secunda perfeccior consumatur in patria, et sic ad sensum anagogicum Christus plus diligit Johannem dum plus amat vitam in patria, sed Petrus plus amat Christum, quia senciendo miseriam nostram plus diligimus Dei misericordiam, veritatem autem contemplacionis, quia nondum apparet nobis, minus diligimus. Et ad istum sensum Christus plus amavit Johannem, *quia minus,* inquit Augustinus, *amat nos Christus miseros quam beatos,* sed quam personam de illis plus diligit in celo non innotescit. Ex isto dicto videtur tamen quod in vita activa plus amoris Christi presbiter hic indicat in effectu, et sic Deus eternaliter plus amat membrum suum esse in beatitudine quam in via; et tamen quidquid amaverit eternaliter eque amat; et sic non est nostrum modo cognoscere utrum Deus simpliciter plus amat Petrum

3. B: *eorum.*

4. In Joh. Evang. Opp. tom. III, 2, 820.

in beatitudine quam Johannem. *Non,* inquit Augustinus, *quantum ab alio quolibet Christus diligitur scire poterat, qui cor alterius videre non poterat, et ideo prudenter non dicit Petrus: Domine, Tu scis, quia amo te plus hiis sed asseruit: Domine, inquit, Tu scis, quia amo te; caritatem itaque et alias virtutes Petrus habuit in via secundum aliquam racionem ceteris apostolis plus perfectas.* |

CAPITULUM QUARTUM.

Peter's primacy was continued to his successors.

Supposito quod beatus Petrus habuit primatum 176a inter apostolos ad regendum, arbitror quod non solum accepit primatum pro se ipso sed pro eius vicariis succedentibus in ecclesia militante. Cum enim Christus non potest ecclesiam suam deserere et oporteat ipsam militantem post Christum exemplari ab ecclesia apostolica, mandatum est quod, sicut Christus fuit capitaneus cetus apostolici et post ipsum Petrus, sic oportet continue esse capitaneum in ecclesia militante. Sed antequam discuciatur utrum oporteat ipsum esse

What is required of Peter's vicar and what makes him such.

Romanum pontificem necessarium, arbitror precognoscere aliquas sentencias premittendas. Et primo, qualem oportet esse beati Petri archivicarium et per quid constituitur Petri vicarius. Nec debet fideli verti in dubium quin sicut Petrus ex hinc per se fuit Christi vicarius, quod magistrum suum quoad actus et mores secutus fuit similius, sic oportet Petri vicarium similius sequendo Petrum de corpore ecclesie derivari.

9. A in marg.: *Capitulum 4m.* 18. *post;* B: *oportet esse.* 22. B: *permittendas.* 25. B in marg.: *Qualis debet esse archivicarius Petri;* A in marg.: *Vicarius Petri per quid constituatur.*

1. Loosely quoted.

Vicarius enim in quantum huiusmodi gerit vicem superioris a quo capit vicariam potestatem. Si igitur in principio quod debet regulare sequencia Petrus non fuisset sic Christi vicarius nisi quia secutus fuit eum propinquius, per locum a sufficienti similitudine oportet quod Petri archivicarius de propinquiori sequatur Christum et per consequens Petrum in moribus.

We must follow Peter in his way of life, and must have authority from God.

Item, illius est homo vicarius cuius vicem gerit et a quo procuratoriam potestatem legitime accepit, sed nemo gerit vicem Christi vel Petri nisi sequatur eum in moribus, cum nulla alia
176b se | quela sit pertinens nec aliter recipit a Deo procuratoriam potestatem, igitur ad illud officium vicarium requiritur et morum conformitas et instituentis auctoritas. Cum enim Deus necessario agit omnem accionem creature, patet quod impossibile est habere quemquam talem vicariam potestatem nisi Deus ipsam dederit, sicut dicit Apostolus Rom. XIII, ymo cum illa potestas sit tam excellens dominium supernaturale, videtur quod oportet ipsum singulariter et supernaturaliter dari a Deo. Deus autem non daret provide potestatem huiusmodi illi quem sciret esse proditurum suam ecclesiam, sicut nec dat graciam predestinacionis illi quem scit finaliter periturum.

Human choice avails nothing unless it declares God's will.

Ex quibus patet quod humana eleccio nichil valet in eligendo talem prepositum, nisi forte de quanto promulgaverit conformiter ad divinum iudicium. Et ista est secunda sentencia supponenda. Item suppono quod electores devient eligendo unum inhabilem propter affeccionem persone, pecunie vel in penam peccati populi, non concordando divine sentencie, tunc cum Deus non approbat nec confirmat quod peccator

13. B: *fit pertinens*.

quem eligunt sit eius vicarius, patet quod eorum activa eleccio non dat electo iusticiam quoad Deum. Sic enim possent electores perverti quod eligunt in Christi vicarium pessimum Antichristum. Et hinc credo quod ritus ecclesie religiose nominant talem electum permissione divina episcopum; non presumunt dicere approbacione vel gracia divina; quod sepius mentiretur. Si dicatur, quod eo ipso quis eligitur aput Deum autorizantem eleccionem, quo in eum maior pars consenserit electorum, eo ipso subditi debent sequi eum quomodocumque viaverit, patet quod nichil infidelius, | quia non solum membra dyaboli co- 176c
gerent Deum ad malum; sed fides consequentis subverteret statum ecclesie, ideo absit a fidelibus hoc porisma; tunc enim posset currus Dei ex principiis fidei duci in precipicium, descendendo per latitudinem itineris Antichristi. Ideo debet esse maxima fideli quod precise de tanto debet subditus sequi suum privatum prepositum vel sibi aut sue prepos
iture legitime consentire, de quanto imitatus est Christum vel docuerit legem suam, aut conversacione et opere ostendit signum vivum sui officii. Patet ex decreto sancti pape Cypriani distinccione VIII *Si solus Christus,* et docet apostolus prima Cor. XI, 1: *Estote imitatores mei sicut ego Christi.* Ecce quam breviter forma exprimitur imitandi. Et hec racio quare apostoli, ne eclipsarent, sed declararent visionem ad sequendum Christi vestigia, non ediderunt novas leges sed legem quam a Christo acceperant sedule docuerunt; dixerunt se esse vacuos et dyasones quasi *nichil,* ut patet prima Cor. XIII, 2,

Rulers are to be obeyed so far as they set forth the life and will of Christ.

5, 6. Cod.: *Nominat.* 6, 7. Codd.: *talem episcopum.*

25. Decreti Prima pars, dist. VIII. cap. IX.

et Christum non se vigilancius predicabant, ut patet II. Cor. IV. Nichil enim periculosius in ecclesia quam obumbrare viam sequendi Christi vestigia, ducendo populum ab eius semita, quia error talis secundum imaginacionem Aristotelis primo De Celo et Mundo cresceret in declinacionem maximam Antichristi.

Et ex isto quarto colligitur quod, sive electores bene vel male elegerint, operibus bonis debemus credere et quicumque modus perficiendi prepositum fuerit iudicio Christi conformior est eo melior. Nam ex dictis secundo capitulo de potestate eo ipso quo quis copiosius operatur meritorie habet a Deo ad hoc copiosius potestatem. Et hinc dicit Christus Joh. X, 38: *Operibus*
176d *credite,* et hinc dicit | Crisostomus in De laude Pauli: *Si,* inquit, *magisterii atque primatus adipiscendi gracia ad procuranda tanta negocia apostoli prosiluissent, consequenter essent de ambicione culpabiles.* Sequitur: *Sicut enim, qui princeps fuerit ordinatus, nisi digne sibi impositum ministret officium, meretur eciam maiora supplicia, sic alter etsi non ordinetur, suscipiat tamen et sicut oportet impleat non dico sacerdocium sed solicitudinem curamque multorum, tunc profecto honore est dignissimus.* Iste sanctus non ponderavit elecciones nostras sed recta officia.

The success of an election is to be judged by the good works of the elected.

Sed contra illud arguitur per hoc, quod iuxta istam sentenciam perirent de eleccionibus multe leges et multa legum principia.

4. Codd.: *et ducendo.* 8. A in marg.: *Officii explecio debita ostendit prelatum habere potestatem.* 17. B in marg.: *Nota.* 20. A in marg.: *Ministrans sollicite ecclesie est honore dignissimus.* 28. A in marg.: *1.*

16. Opp. (ed. Migne) tom. I, 830, 931, cf. et IX, 205. 17. Cf. Chrysostom: in ep. ad. Tit. cap. I, Hom. II et saepe alias.

Laws would not be set aside except so far as they were heretical.

Sed negetur illud, nisi forte vocentur leges hereses, quibus intricatur ecclesia. Nichil enim est magis hereticum quam pertinaciter defendere quod eo ipso quo electores vel maior pars eorum consenserit viva voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona legittime est electa; oportet enim subducere subduccionem. quia stat in culpatis electoribus quod electus sit pessimus antichristus et stat illos amore vel odio eligere personam in quam Deus non consenserit, sicut stat ipsos male eligere personam cuius eleccionem passivam Deus approbat. Ideo idem hoc foret credere et electores extollere super Deum, quia ratificare per eos eleccionem quoad personam apud Deum inhabilem, quod Trinitas non potest facere. Ideo illi qui religiosius eligunt subducta revelacione solum probabili reputacione pronuncciant pro electo.

It is argued that without elections order would fail in the Church.

Sed secundo replicatur per hoc quod oportet pro salvando cursu et statu ecclesie incidere in tales errores absconditos, ne ecclesia destituatur regimine. | Sed iste est communior lapsus in 177* heresim, qua dogmatizatur *peccandum esse ut bonum eveniat.* Constat quidem ex fide quod pro toto mundo non consentiret fidelis mendacio electorum, sicut nec electores contra veritatem eligerent unum inhabilem quem Deus prius non elegerit et habilitaverit. Et patet quod sentencia electivarum legum debet supponere cetera paria et conformia in preeleccione divina, quia aliter est dicta maxima summe impossibilis et fidelium seductiva. Nec aliquis fidelis ad tantum infatuatur, ut credat Deum ex pacto electoribus assistere et suam eleccionem qualiscumque fuerit confir-

This is doing evil that good may come.

God has not engaged to confirm any election made.

10. A in marg.: 2. *Eleccionis leges quomodo sunt intelligende. Eleccionis modus in prelatum.* 28. Codd.: *humilitaverit.*

mare; tunc enim forent electores inpeccabiles, cum in eligendo facilius errare potuerunt. Nec tunc convinci poterit error eleccionis nec esset eius confirmacio ab homine expectanda. Ideo nichil fideli nocius quam quod in eleccionibus huiusmodi contingit errare crebrius; quod regulariter contingit, quando electores eligunt personam quam Deus non approbat vel habilitat ad tale officium. Et hec racio quare apostoli elegerunt Mathiam per sortem, ut patet Actuum I. Ubi sunt notanda misteria, primo quomodo beatus Petrus ex illo Psalmo CVIII, 8 *episcopatum eius accipiat alter* concludit quod oportet ex hiis viris, qui viderunt conversacionem apostolorum cum Christo, unum institui loco Jude et, quia nondum habuerunt revelacionem de persona, constituerunt duos plus habiles scilicet Barsabam
177b et Mathiam | , relinquentes divino iudicio quem illorum voluerit per sortem ostendere electum penes eum; cuius arbitrio oportet in eleccionibus dare fidem. Unde triginta electores sequentes dixerunt verba notabilia sepe dicte sentencie expressiva. *Tu Domine*, inquiunt, *qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris ex hiis duobus unum accipere locum ministerii huius,* ubi patet quod oportet Deum eligere et secundum alios ritus eligentes valde ecquivoce eleccionem Dei fideliter promulgare, ideo dicit, *ostende quem elegeris* non ad dignitatem sed ministerium.

Electors often err.

The apostles elected Matthias by lot.

Sed tercio obicitur, cum eleccio nostra debet exemplari et autorizari ab apostolis, a quibus trahimus ritus alios, videtur quod debemus in nostris eleccionibus sequi illos, nam magis auten-

6, 7. B: *irregulariter.* 8. Codd.: *humilitat.* 12. *Petrus.* Codd.: *P.* 17. Codd.: *humiles.* 23, 24. Recte: *corda omnium.* 30. A in marg.: *3.*

12. Act. I, 20. 23. Act. I, 24, 25.

ticam formam eligendi non possumus cogitare; et obiectus eque moverent contra apostolos. Et iterum videtur quod non plus in isto quam in illis que sonant commodum et honorem licet a ritu apostolorum recedere, quia sic pertinenter imponeretur nobis quod deserentes fidem scripture exequimur infideliter ritus gentilium.

Four ways of choice: 1. Lot. 2. Bishop's appointment. 3. Hereditary succession; 4. Election as as now practised.

Quantum ad istam materiam diffuse tractat eam dominus Ardmacanus libro VII De questionibus Armenorum, recitans quatuor vias constituendi pontifices: una via est per sortem, secunda via per episcopi institucionem, tercia via per hereditariam successionem et quarta via per eleccionem; quod variatur secundum diversitatem variam electorum. | Nec movet triplex obiectus 177
istius materie. Primo quod sic temptaretur Deus, si non habentibus ad hec revelacionem liceret sortes mittere, quia ista argumenta procederent contra factum apostolorum et contra sortem veteris testamenti. Nec est Dei temptacio, ubi devotus Dei orator ignorat quid sit Dei voluntati conformius; qualis ignorancia communiter est in electoribus.

It may be well to select to the best of our judgement and then cast lots, as did the apostles.

Secundus obiectus est quod apostoli elegerunt duos scilicet Barsabam et Mathiam, ideo nos debemus operari conformiter. Quantum ad illud non contendo si ordinare multitudinem ut Deus de illa digniorem eligat vocetur eleccio, sed scriptura sic loquitur: *Statuerunt duos* etc. Sed rogo sic arguentem ut consenciat quod utrobique fiat conformiter nisi subsit racio diversitatis; statuant igitur de humilioribus, quantum adest illis certitudo, et de incerto residuo mittant sortem.

8. A in marg.: *Eleccio pontificis quatuor modis;* B: *Quatuor vie eligendi pontifices.* 16. A in marg.: *1.* 24. A in marg.: *2.* 25, 26. A: *nos debemus nos.*

This would prevent the objection that the lot might fall on one quite unfit.

Et per hoc patet racio ad tercium obiectum, quo arguitur sorte sepe contingeret ineptum eligi; non nominentur, inquam, primo aliqui nisi apti et tunc indubie sors communius indicabit apciorem quem Deus elegerit quam faciunt elecciones hodie celebrate, et preter hoc tradiciones humane de eleccionibus, occupaciones superflue ad illos regulandum et conspiraciones, contenciones nec non deviaciones a divino arbitrio delete multum exonerarent et prosperarent ecclesiam.

Appointment by bishops might be good, but is now ruined by all kinds of traditions.

Secunda via est probabilis subducto errore in-
177d stituentis, cum Petrus sic instituit Marcum | et Clementem Antiochie et Rome, Paulus autem Thimoteum et Tytum. Ceteri vero apostoli ordinarunt episcopos super populos quos evangelizando converterunt, modo autem superadduntur sicut in ordinibus clericorum, de eleccionibus, de presentacionibus, de institucionibus, de induccionibus et confirmacionibus, que pharisei tantum ponderant ut sacramenta ecclesie; et certum est quod totum est tradicio gentilis superflua nisi forte sit medium ducens ad exequendum divinum arbitrium, sic quod rite exequens opus talis officii sine tali cerimonia introducta, sicut dicit Crisostomus, est tam autentice a Deo electus, sicut aliquis cum quotlibet tradicionibus phariseicis quantumlibet sollempniter celebratis.

Et quantum ad omnes leges que videntur sonare contrarium, omnes intelliguntur de legibus humanis in quantum conferunt ut ordinetur conformiter ad divinum iudicium et de inobedientibus ecclesie triumphanti, ideo ne sit contencio de

1. A in marg.: *3*. 12. A in marg.: *Secunda via*. 17. *superadduntur;* deest verbum.

istis, ordinavit Spiritus Sanctus quod teneremus nos in limitibus legis sue. Unde istam materiam de eleccionibus tangit beatus Crisostomus super I. Thim. V: *Dignitas,* inquit, *magisterii et sacerdocii magna est et mirabilis et vere sentencia Dei indigens ut eum qui dignus est in medium deducat.* Nec audivi alios tam insanos, quod dissentirent isti sentencie. Unde quantum ad eleccionem sic loquitur iste sanctus: *Ita antiquitus fiebat, ita et modo fit, cum sine passione humana elecciones facimus, cum ad nil vite huius* | 178a *respicimus, non ad amiciciam, non ad odium; et si in discrecione non tanto spiritu participamus, sufficit voluntas bona in Deo ponere intronizacionem, quia neque apostoli spiritu participabant, cum Mathiam elegerant, sed oracioni rem committentes in cathalogo apostolorum Mathiam annumeraverunt neque ad dileccionem humanam aspiciebant. Et ita in omni eleccione fieri oporteret, ubi electores sunt ambigui quis est habilior apud Deum.* Videtur michi quod debent instar apostolorum sortes mittere, devote committendo sibi iudicium, sicut dicit iste sanctus, quia nemo diffiniret contra divinam sentenciam nec in materia ambigua, in qua non habuerit racionem naturalem, testimonium scripture vel revelacionem. Nec est factum apostolorum, a Deo tam crebro in lege veteri exemplatum, magis cerimoniale vel reprobandum, quam leges gentiles in ecclesia minori auctoritate vel evidencia introducte. Ideo secun-

Chrysostom is in favour of lot where choice is doubtful.

7. B in marg.: *Nota.* 11. Codd.: *respicientes.* 15. B: *participant.* 17. Codd.: *cum Mathiam.* 19. Codd.: *fieri oporteret* deest. Addidi e textu Chrysostomi.

4. In Epist. I ad Timoth. cap. I, Hom. V (Migne), tom. XI, p. 525.

dum Crysostomum *cum ista via sit secura et magis utilis propter multa et illam despicimus. qualiter Deus abscondita revelabit?* Est enim intencio huius sancti quod apostoli in eligendo episcopos habuerunt revelacionem vel prophe- ciam. *Que*, inquit, *opera secundum nil humanum fiebant, a prophecia et spiritu sancto fiebant. Prophecia enim non est solum dicere futura sed presencia, cum Saul secundum propheciam monstratus est in vasis occultatus; Deus enim iustis revelat et prophecia fuit hec dicere: Separate, inquit, michi Paulum et Barnabam; ita et Thimoteus electus est*
178b *a Paulo, qui multas prophecias | habuit, ut quando circumcidit Thimoteum et intronizavit.* Et ideo dicit, quod *Deus eum elegit, non humanum iudicium, quod intronizatus recoleret custodiendo Dei depositum.* Quando igitur electores spiritu ducuntur, alieni a vento calliditatis humane, tunc est simplex institucio vel multorum eleccio legitima; et aliter est infecta. Ideo debent electores postposito omni humano iudicio committere se divino regimini, sicut geromantici in punctuando suspendunt fantasiam propriam et committunt impulsum ad motum influencie celestis corporis. Et patet quod quilibet istorum trium modorum eligendi est laudibilis, quando fit conformiter ad eleccionem divinam.

The apostles had divine guidance in their choice.

Patet insuper quod eleccio adinventa humanitus est artificiosior sed callidior et postquam avari plus sunt terrenis dediti quam merito et labori officii est periculosior. Eleccio vero per sortem est securior, magis autentica et per con-

10. Codd.: *in istis revelat.* 20. B in marg.: *Nota.*

1. Chrysostomus: *Ad nos in extremam ignaviam delapsi, eciam manifesta abiicimus: si vero manifesta pretermittimus. quomodo nobis Deus obscura et incerta revelabit?*

sequens nunc eligibilior. Sed cupiditas et fastus obviant; dicitur enim quod nostri electores discernunt melius sicut apostoli; nec tales blasfemias credo cessare antequam status prelatorum sint tantum extenuati a commodo temporali quod officium capiatur propter meritum et non honorem vel commodum temporale.

Hereditary succession was allowed in the old law.

Quantum ad quartum modum instituendi summum sacerdotem iure hereditario patet quod hoc fuit ex ordinacione Dei olim autenticum, quia Exod. XXVIII et XXIX docetur quomodo filii Aaron forent sacerdotes iure perpetuo, et idem patet Numeri XXV de Finees, | filio Eleazari, filii 178c Aaron cum genere suo, quod fungeretur sacerdocio iure perpetuo.

Reasons against its present use.

Sed triplex ponitur causa quare tempore legis gracie sacerdocium non sic vadit iure hereditario. Prima quia sacerdotes nostri et specialiter summi pontifices debent caste vivere instar Christi et per consequens non relinquere sue carnali soboli ius ad quicquam. Secunda causa est quia Christus noluit eius vicarios habere seculare dominium vel honorem sed omnino specie hereditatis celestis, que solum datur patrissantibus in moribus spiritualibus filiis adoptivis. Tercia causa est ut nos tempore legis gracie spiritualius procedentes, discamus eligere meliores et amare duplicem virginitatem, et quod spiritualis prepositura vel dignitas sacerdotis non sit carnalis sed spiritualis ex filiacione in moribus, cum hereditas illa sit cuicumque promerenti indifferens. Necesse est igitur quod summus sacerdos noster sit in se totus collectus circa edificacionem ecclesie et non

8. A in marg.: *Summi pontificis institucio iure hereditario.* 16. B in marg.: *Tempore legis gracie sacerdocium non currit iure hereditario triplici causa.*

divisus ad placendum uxori sue, ut loquitur Apostolus I. Cor. VII. Et hec racio quare oportuit legem illam cessare et novam introduci, ut dicitur Heb. VII. Sed illud calliditate dyaboli est frustratum, cum episcopi nostri gravius fornicantur cum seculo. Sed quarto obicitur per hoc quod iuxta dictam sentenciam contingit duos episcopos super eodem populo legittime ordinari; quod concedo, cum Christus animarum necessario est episcopus cuiuslibet populi christiani et habet multos episcopos vicarios super eodem populo adiutores. Ipse tamen excellenter et differenter est episcopus ecclesie triumphantis et tocius ecclesie militantis.

There may be more than one bishop in a diocese if all work together usefully.

178d Similiter, eedem persone, quas Petrus, | Paulus et ceteri apostoli ordinarunt episcopos, non excluserunt eos a superintendencia populi sed iuverunt, ut beatus Clemens quem beatus Petrus ordinavit prudenter ut oportet dicere episcopum Romanorum fuit episcopatui Petri nedum conpossibilis, sed adiutor, nam in quadam epistola beati Clementis directa Jacobo Jerusalimitano sic scribitur: *Beatus Petrus morte sibi appropinquante in collegio fratrum positus ipsum Clementem per manum accipiens dixit, hunc Clementem episcopum vobis ordino, qui ab inicio mecum fuit.* Nec dubium quin tanti capitis ordinacio quam oportuit ex Spiritu Sancto procedere non instituisset Clementem episcopum, nisi de facto foret episcopus; ymo videtur quod sicut actus episcopales non repugnant tam simul quam paulative super eodem populo, sic nec

9. A in marg.: *Episcopos duos stat esse super eodem populo.* 30. B in marg.: *Plures episcopos super eodem populo contingit legitime ordinari.*

23. Clementis I. Rom. pont. Opp. dubia. Epist. decret. Migne, Pat. curs. compl. Ser. Graeca I, 464.

pontificum dignitates, sicut videtur de Christo et Petro, cum simul cum eo fuit summus pontifex. Sic enim beatus Johannes fuit episcopus continue ecclesie Asyane et tamen habuit septem episcopos adiutores. Actus ergo spirituales non repugnant et per consequens potestates vel habitus respectu eiusdem populi. Sed tota repugnancia videtur civilitas et dominium, quod haberent in populo. Hec enim fuit racio quare Abraham et Loth scilicet propter proprietates possessionum non potuerunt habitare simul, ut Gen. XIII.

No essential distinction between priests and bishops.

Tercio confirmatur de rectoribus et suis episcopis, qui sunt simul episcopi eiusdem parrochie, et Deus scit quis quoad Deum est suo adiutore superior, quia certum est quod ille qui magis spiritualiter prodest parrochie est episcopus superior | quoad Deum; et certum est quod pro- 179'
fectus suus est extensior. Nec valet dicere quod sacerdos talis non est episcopus, quia iuxta decretum Jeronimi positum 95 distinccione *Olim*: *Olim*, inquit, *erat idem presbiter, qui et episcopus, et antequam dyaboli instinctu studia in religione fierent et diceretur in populis, ego sum Pauli, ego Apollo, ego sum Cephe, communi presbiterorum consilio ecclesie gubernabantur. Postquam autem unusquisque eos quos baptizaverat suos esse putabat, non Christi, decretum est ut unus de presbiteris superponeretur et scismatum semina tollerentur*. Nec est fingendum quod propter adinventas prepösituras secundum dignitates reputacionis humane fit novus ordo supra sacerdotum, sed manent septem ordines antiqui humanitus alterati. Non enim princeps secularis per viam dotacionis et maioritatis reputacionis mun-

20. B in marg.: *Nota*. 28. Codd.: *supponeretur*. Correxi.

20. Decreti prima pars, dist. XCV, cap. V.

dane instituit novum ecclesiasticum sacramentum. Multi igitur sunt episcopi super eodem populo se iuvantes, quia aliter non liceret habere episcopum suffraganeum, cum ille sit episcopus non Nullatensis, sed illius loci quem incolit et illius populi, cui superintendit. Et idem est iudicium de Petro et Paulo qui simul erant Romani episcopi. Paulus enim erat episcopus sicut Scarioth et omnes apostoli, sed cuius populi si non gentium quas tantum edificando superintendit predicacionibus, miraculorum faccionibus et scriptura, et hec consumavit excellenter et finaliter cum Romanis. Ideo non beatus Petrus sed ipse fuit precipue episcopus Romanorum. |

Peter and Paul were Roman bishops at the same time.

179b Sic igitur non repugnat sed consonat multos angelos deputari ad unius custodiam, sed fides scripture testatur Deum, Paulum et ceteros apostolos habere in eodem officio spirituali plurimos adiutores; sic est de spirituali episcopatus officio senciendum; sed oportet illum excellere qui spiritualiter magis servit. Nec est credendum institucionibus civilibus vel ficticiis de repugnancia iurisdicionum, nisi de quanto fundata fuerint in scriptura, quomodo preeminencia Petri super ceteros apostolos stat in universali iurisdiccione super totam militantem ecclesiam, aut quod certa potestas iurisdicionalis debet esse in alios apostolos, per illam potestatem ad locum et populum limitata. Nam ceteri apostoli edificarunt ecclesiam in regionibus variis, non petita licencia a Petro, Paulus vero universalius quam Petrus convertit gentes, eciam antequam vidit Petrum, ut patet Actuum IX et infra, Galat.

We need not concern ourselves about clash of jurisdictions.

6. A in marg.: *Paulus apostolus fuit gencium et Romanorum episcopus.*
13. Codd.: *non* deest.

5. Nullatensis Cf. De Ecclesia p. 583. Serm. II, 65.

The apostles preached and suffered without asking authority from Peter.

primo et infra; Joh. in Asya minori diu post Petri martirium. Nec oportuit vel decuit illum, qui tam crebras revelaciones Spiritus Sancti habuit, quomodo agendum fuerit, querere instruccionem a suo conservo et consocio Petro vel eius vicario qui instruccione eiusdem magistri indiguit. Et idem est iudicium de sancto Thoma, quando Christus in foro venalium precepit sibi, quod transiret in Yndiam, et sic de ceteris apostolis, ut patet ex fideli eorum cronica quam legit et sollempnizat ecclesia.

Unde Januensis in suo Katholicon narrat ex quadam cronica conformiter | ad cantum ecclesie, 179c
quomodo *apostoli per orbem post ascensionem Domini sunt dispersi: Petrus Romam venit, Andreas Achaiam et uterque ibi crucifigitur, Johannes Ephesum vivus intrat sepulcrum, Jacobus maior Jerusolimis decollatur, Thomas in Yndia lancea transfigitur, Philippus in Frigia crucifigitur, Jacobus minor partica fullonis Jerusolimis occiditur, Bartolomeus in maiori Yndia excoriatur et decollatur, Matheus in Ethiopia in altari lancea perforatur, Symon et Yudas in Persyde a pontificibus ydolorum tumultu populi interimuntur, Mathias in Yndia pro Christo patitur, Lucas in Bythinia obiit, Marcus Alexandrie martirium complevit, Barnabas in Salamia occisus est.* Stultum autem et infidele mendacium foret fingere quod omnes alii apostoli habuerunt recursum ad Petrum vel eius vicarium, et ex eorum precepto ac auctoritate fecerunt quicquid fecerant, primo quia habuerunt magistrum omnium eis continue assistentem, iuxta

15. B in marg.: *Natalicia apostolorum;* A: *Apostolorum mortes.*
27. A in marg.: *Apostoli non habuerunt recursum ad Petrum.*

8. In foro venalium. The lesson in the Sarum Breviary says: Apparuit ei Dominus in visu noctis. (Matthew). 12. Januensis Catholicon, Cf. De Civili Dominio III, 425.

Thev acted on Christ's command given with promise.

promissum suum Math. ultimo: *Ecce ego vobiscum sum, omnibus diebus usque ad consumacionem seculi.* Quomodo igitur foret necessarium tam ambigue querere auctoritatem sive consilium, quando tanta copia fontis sapiencie continue fuit presens. Secundo quia Paulus testatur Gal. I, 17 quod post conversionem suam *non venit statim Jerusolimam ad apostolos sed continuo predicavit*
[179a] *in Arabya. Deinde post* | *annos tres venit Jerusalem videre Petrum et mansit cum eo diebus quindecim,* quia (ut dicit in principio) *non fuit factus apostolus ab hominibus neque per hominem,* eleccione vel instrumentali institucione, *sed per Ihesum Christum* secundum deitatem, per cuius revelacionem evangelium suum didicerat, *deinde* (ut narrat cap. II, 1, 2) *post annos quatuordecim iterum ascendit per revelacionem in Jerusalem cum Barnaba et Tito contulitque cum precipuis apostolis. Michi,* inquit, *qui videbantur esse aliquid nichil contulerunt, sed e contra cum vidissent, quod creditum est michi evangelium prepucii, sicut Petro circumcisionis, cum cognovissent graciam Dei, que data est michi, Jacobus et Cefas et Johannes, qui videbantur esse columpne, dextras dederunt michi et Barnabe societatis. Cum,* inquit, *venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Numquid credimus vas eleccionis et scribam Spiritus Sancti qui vidit quanta mala futura erant in ecclesia pro primatu usus fuit falsitate vel levitate in verbis fidei? quin pocius ad destruendum hereses quas sciverat postmodum pullulare premittens Jacobum dicit quod omnes illi tres

Paul's rejection of human authority,

15. B: *narravit.* 19. B in marg.: *Paulo nihil contulerunt columne ecclesie.*

1. Matth. XXVIII, 19. 11. Gal. I, 1. 16. Gal. II, 6—8. 25. Gal. II, 11.

nichil sibi contulerant? Cuius sensus repugnaret isti quod Paulus necessitatus fuit accipere autoritativam potestatem a Petro.

Et ad idem vadit secundum verbum quod illi apostoli gaudebant quod habuerunt tales socios in dextero brachio sancte | ecclesie, ista (inquam) 180* apostolorum societas excluderet eosdem esse subditos a paritate potestatis non auctoritative vel iurisdicionalis super consocios. Et idem patet per hoc quod Paulus reprobavit Petrum in sua parrochia; ideo absit fidelem credere hoc de Petro, cum ipse apostolorum humillimus fecit cuncta sua opera post ascensionem auctoritate et nomine Ihesu nichil auctoritati sue attribuens, quia aliter tota scriptura illud obmittens foret nimium defectiva. Tercio confirmatur de iurisdiccione data comuniter cunctis apostolis Matth. ultimo tam quoad locum quam populum. *Data est,* inquit, *michi potestas in celo et in terra, euntes igitur docete omnes gentes servare omnia quecunque mandavi vobis.* Et Mar. ultimo limitatur iurisdicionis locus: *Euntes,* inquit, *in mundum universum, predicate evangelium omni creature;* ubi patet primo quod alloquitur omnes apostolos pro se et suis vicariis. Apostoli enim iverunt in Asyam, Africam et Europam: et per omnem terram habitabilem exivit virtus sermonis eorum, quia (ut patet ex sepedictis) non est aliqua pars terre vel mundi, quin spiritualiter aleretur ex predicacione evangelii per potestatem datam Christo. Et sic docuerunt mediate vel immediate omnia genera gentium: Grecos, Latinos et barbaros.

Christ's commission to the apostles extended to the whole world.

12. Codd.: *humilius.* 22. A in marg.: *Potestas iurisdiccionis data est omnibus.*

18. Matth. XXVIII, 18—20. 22. Marc. XV, 15.

Et patet secundo quomodo Christus tempore quo apostoli magis recolerent, dedit eis preponderantem sentenciam, quomodo fideliter docerent populum ex integro servare mandata et consilia sua que ad hoc eos docuit. Omnis enim gens
180b debet servare ipsa in una parte | vel alia. Quidam tamen apostolorum peragrarunt plures regiones et quidam pauciores, ut Paulus, qui *plus omnibus laboravit*, visitavit corporaliter et convertit plures provincias. Et breviter cuilibet apostolo vel eius vicario fuit nedum licitum, sed debitum tantum de populo vel terra convertere vel confirmare in fide Christi quantum sufficeret, et non fuit restriccio iurisdicionis nisi ex insufficiencia. Non enim dicit singulariter Petro: vade tu et singulariter predica toti mundo limitaque ceteros apostolos quantum sub iurisdicione sua de terra vel populo subiacebit, quin pocius Spiritus Sanctus dixit Paulo quod predicaret lacius inter gentes, Petro vero quod striccius iret in Judeos, uterque tamen sicut omnes apostoli et eorum vicarii sunt debitores omni homini, ut sibi prosint meliori modo quo poterint. Absit quin rector vel episcopus debeat proficere populo de alia parrochia sive dyocesi, et in casu quo crederet plus prodesse ecclesie et placere Christo, debet parochiam suam dimittere, et aliis in quibus magis proficeret se gratis adiungere. Sed heu ista religiosa regula primeva temporalium cupiditate disrumpitur, et nostri satrape vertunt evangelizacionem in pecunie colleccionem et propter questum circa limites iurisdicionis contenditur, cuius civilitatis origo dicitur cepisse a capite Romane ecclesie. Dicitur enim in nobis

He gave no charge to Peter to control the other apostles.

Our prelates quarrel over limits of iurisdiction for the sake of gain.

1. B: *tempore* deest: A in marg.: *Apostoli habuerunt recursum ad totum orbem.* 19. A in marg.: *Paulus habuit iurisdiccionem latam.*

It is said that none can be saved who do not pay the Papal dues.

occiduis, quod Romanus pontifex vendicat infideliter quod nemo salvabitur nisi subiaceat taxis suis; sed nichil plus horribile | vel blasfemum; 180c cum sine personarum accepcione, quecunque persona vel populus de Yndia, Ethiopia, Grecia vel quantumcunque remota insula crediderit in dominum Ihesum Christum salvabitur, per quemcunque apostolum vel Christi discipulum conversa fuerit nisi finaliter ad infidelitatem redierit; ideo omnes tales fideles, ubicunque terrarum fuerint, sunt imitatores Petri, Pauli, et cuiuscunque apostoli, ita quod sufficiat diligere caput Christum, cum diligendo ipsum universitas diligitur ordinate. Nec valet alterius obediencia vel subieccio, nisi de quanto docuerit legem et dileccionem Christi servare, in tantum quod sive dyabolus sive paganus sive inmediate Christus ipsam anuncciaverit subducto quocumque apostolo vel eius vicario sufficit ad salutem, cum amor Christi sit per se sufficiens. Et ista est concors apostolorum sentencia qui se ipsos parvipenderant et magnificaverant nomen Ihesu.

He who loves Christ, and only he, will be saved.

CAPITULUM QUINTUM.

Christ's chief-vicar should be free from all worldly cares.

Supersunt alie tres sentencie premittende: prima sive Romanus pontifex sive quicumque alius fuerit Christi archivicarius, debet vivere maxime exproprietarie et esse a mundo maxime elongatus; patet ex hoc, quod debet esse inter viantes maxime virtuosus et in conversacione Christo similior. Ipse autem sic vixit, ut ex fide

12. *ita quod.* B: *quod si.* 17. *ipsam.* B: *iam;* A in marg.: *Romano pontifici subesse non est de necessitate salutis.* 23. A in marg.: *Cap. V.* 27. A in marg: *Exproprietarie vivere debet vicarius Christi.*

scripture sepe declarata supponitur; quomodo igitur non oportet eius proximum vicarium conversari conformiter. Hoc enim movebat Petrum, Johannem et ceteros apostolos, qui potuerunt facillime, copiosissime et splendidissime fuisse
180d dotati | et tamen ex religione et debito imitandi magistrum illud omiserant. Johannes autem, qui post ascensionem Domini septuaginta annis et amplius in maiori parte vixit fixe in pace, potuit dotasse suam ecclesiam, si fuisset expediens, cum silvestres frondes mutavit in aurum et fragmina saxorum in gemmas, sed in detestacionem amoris pecunie. Et revera ista sentencia de verbis et factis apostolorum daret fidem fidelibus, quod proximi Christi et Petri vicarii debent exire de mundo et conversari similiter et quod conversacio illa perficeret statum cleri. Christus enim ipsam elegerat in se et suis apostolis; quod omnipotens et omnisciens non faceret, nisi quia scivit quod perficeret statum suorum militum. Et idem confirmatur ex decretali ecclesie, quam papa Nicolaus tercius in sexto incorporat, *Exiit qui seminat*, ubi declarat quod status fratrum Minorum est ideo celestis et perfectissimus, quia statui Christi et apostolorum simillimus. Et ex istis credo quod ecclesia Romana, decretiste et fratres, sed specialiter fratres Minores, defenderent istam sentenciam. Aliter enim non crederetur alicui decretali, cum illam que evidencius fundatur ex scriptura ipsimet parvipendunt. Et conformiter dicitur ad obiectum quo dicitur Johannem XXII ordinasse decretales multas

The apostles did not endow churches, though St. John could easily have done so.

Christ chose a poor life for himself and his apostles. Nicholas III. praised the Minorites for their poverty.

31. A in marg.: *Decretales invicem contradicunt scilicet Nicolai III et Johannis XXII.*

11. Sarum Missal First lesson for S. John's day. Cf. De Ecclesia pag. 189. 23. De Verborum Signif. V, 12, 3.

The utmost we can infer from the contradiction of John XXII is that neither pope speaks with authority.

contra istam sentenciam. Quis, inquam, crederet talibus prepositis, quorum unus sine fundacione alteri contradicit? Scolares igitur legis papalis defenderent decretalem predictam, quia aliter non crederetur alicui ipsorum textui, sed eo ipso quo textus eorum | sic asserit foret sentencia 181* minus credibilis et de mendacio plus suspecta; nec dat fidem quod papa subsequens approbat hoc vel illud, quia sequentes sunt communiter minus religiosi et plus ignari; ideo debet eis minor fides in talibus adhiberi. Et istam sentenciam credo fratres et specialiter Minores velle defendere, quia aliter indubie ipsi tamquam mendaces ypocrite multipliciter perturbarent et molestarent ecclesiam. Item, quantum ad scolasticos in fide ecclesie credo quod ipsi consentirent eidem sentencie; nam bonum quod afferunt seculares divicie, non est nisi mundi prosperitas. Sed illam tam sancti doctores quam oraciones ecclesie docent despicere, igitur cum pauperies affert bonum spirituale, videtur quod superhabundans dotacio magis imperficeret clerum Christi. Confirmatur primo per hoc quod, cum imperatores sint pontifices, ut patet distinccione *De Capitulis*, videtur quod ante dotacionem ecclesie ipsi erant summi pontifices, quia tunc episcopi expropríetarie viventes erant miseri et egeni, cum caruerunt perfeccione quam modo ecclesia habet ex mundi diviciis. Illam autem perfeccionem diviciarum pertinencius tunc habuerunt cesares, igitur undequaque ipsi erant perfecciores pontifices, et sic summi dupliciter tam quoad seculum quam ad Deum. Et ex isto videtur dotacionis imperfeccio quod recipientes illam inperfecerant dominos qui dotarunt. Sed do-

The emperors are pontiffs and if endowment of pontiffs is good, they should keep it for themselves.

25. Dist. X, cap. IX: *Leges imperatorum custodiri oportet.*

minium Christi, quia spirituale fuit, nulli perfeccioni incompossibile, fuit perfeccius. Cum igitur secundum legem ecclesie XIV q. V *Denique si* 181b ***non potest*** sacerdos non debet illi | officio vel arti intendere, per quam sequitur deterioracio proximi, videtur quod non debent intendere proprietati civili. Si enim renunciacio temporalium per viam elemosine sit perfecta in laico, multo magis in clerico. Illi igitur qui tantum imperfecerunt laicos, remitterent illis sua dominia ex causa multiplici. Omnis enim, qui se regem facit, per quod diminueretur imperium, contradicit cesari. Oportet igitur quod temporale dominium ponat plus imperfeccionis quam perfeccionis in clerico. Similiter, ultra vite necessaria non est perfeccio in mundi diviciis, nisi ad eas debite regulandum, sed hoc officium est alienum a clerico, igitur et superhabundans possessio, sicut docet Apostolus Thim. VI. Regimen enim spirituale et regimen corporale, sicut et occupacio eorum, mutuo se retardant. Et hinc dicunt sancti quod divicie sunt pondus anime. Et quantum ad securitatem habendam et clerum multiplicandum, patet quod illa mundi insecuritas est meritoria et pertinens Christi discipulo, ut patet Math. VI. Mundi autem securitas est fallax et irreligiosa et solum affectabilis imperfectis.

The clergy should not accept a gift which injures the giver.

There is no perfection in wealth save in ordering it properly, but this is not the duty of the clergy

Ex istis quarto colligitur, cum quilibet ex lege caritatis debet appetere maius bonum, sed maius bonum foret tam clero quam laicis, quod laici occuparent totam civilitatem secularis dominii, videtur quod clerici ex caritatis regulis hoc optarent. Ipsi enim forent exinde exonerandi et layci forent circa laycum officium in temporalibus meritorie occupati, quomodo igitur non dictaret

who should desire all civil rule to be in the laity.

3. Decreti Secunda pars, causa XIV, q. V, cap. X.

caritas, que *non querit que sua sunt*, quod tota civilitas foret contenta in manibus laycorum. Nam nulli dubium | quin secularia iudicia, contenciones, 181c pugne et alia laboriosa manualia sunt laycis plus pertinencia, illud igitur magis bonum debet clerus appetere. Et quantum ad arbitrium cleri variantis in perfeccione ac utilitate bonorum seculi, standum est plus Christi et apostolorum arbitrio et non arbitrio nostrorum spiritualiter infirmorum. Et patet horrenda dampnacio istius sentencie tamquam heretice, quod seculares iuvent clericos exonerando eos a temporalibus, quibus nimis onerati sunt ex stultis dotacionibus dominorum. Et quantum ad obiectum quod per idem, cum layci conversi tempore apostolorum vixerunt exproprietarie, clerici debent ex habundanciori caritate auferre bona a laycis, constat quod pauci layci perfecte conversi per apostolos reliquerunt omnia temporalia sua et devenerunt clerici illiterati; et sic apostoli titulo elemosine auferebant illa relinquentes imperfectum, scilicet proprietatem civilem ut eis inconsonum. Et utinam nostri episcopi recolerent quomodo apostoli quorum officio funguntur taliter converterint laycos ad perfeccionem regule christiane, relinquendo laycis coaccionem civilem. Perfecti enim debent niti assimilare inferiores ad suam perfeccionem et non per media illicita inducendo in eorum imperfeccionem. Papa igitur qui debet esse proximus vicarius Christi ducendo christianum exercitum ad eius sanctitatem debet ista principaliter facere tam opere quam sermone. Item, secundum principia philosophorum melius est

Would that our bishops like the apostles set an example of perfection and drew others to it.

28 Codd.: *induendo*.

1. I. Cor. XIII, 5.

philosophari quam ditari, sed quam bonum est philosophari tam bonum est amare sapienciam 181a incarnatam, igitur melius est | ipsam diligere quam ditari. Sed de quanto christianus diligit legem suorum consiliorum sequendo ipsum in moribus, de tanto diligit ipsum, igitur hoc est melius quam ditari, cum stat hominem esse peccato miserrimum cum quantumlibet mundi multis diviciis. Ideo (ut sepe dixi) paupertas evangelica non stat in non habere temporalia, sed in moderate habere quoad modum habendi et multitudinem habiti propter amorem Christi, si quod quantumcumque temporalia iuverint ad faciendum opus viatoris officii, tantum precise Deus vult ut habeat. Unde cum in statu innocencie et statu patrie deficiet talis civilitas, videtur quod ipsa sapit imperfeccionem et est officio cleri dissonum; nec enim est necessarium ad humiliacionem nec evangelisacionem nec aliam sacerdotalem ministracionem, sed ad vite ministracionem ad quam pauca ex promissione Dei sufficiunt. Ideo sapiens Proverb. XXX, 8 petit a Domino: *Divicias et mendicitatem ne dederis michi, sed tantum victui meo prebe necessaria.* Consideremus igitur equalitatem iusticie, si aliquid habemus preter necessarium ad nostrum officium, et indubie senciemus quod superfluit nobis quodcumque civile dominium, cum multi clerici vivunt operosius sine tali; quare igitur non nos qui debemus scire quod Dei filius naturalis venit in mundum ob amorem nostrum in artissima paupertate, et hoc ad exemplandum nobis de sorte sua, ut ob eius amorem ac nostrum immensum commodum conversemur conformiter. Nec dubium 182a quin sic multiplicaretur clerus ut olym, | cum

Evangelical poverty does not consist in having no wealth, but in the spirit in which wealth is held.

For our work as priests we need no civil dominion.

4. Codd: *ditare.* 8. B in marg.: *Paupertas evangelica in quo stat.*

Alms sufficed for the priests when Christians were fewer and there were no tithes.

talis non foret familia secularibus onerosa nec in sustentacione subducto globo monstruose multitudinis sumptuosa. Si enim private elemosine, quando mundus fuit irreligiosior et clerus necessarior, suffecerunt ad sustentandum totum clerum Christi, quanto magis hodie superaddite oblaciones et decime. Subducamus itaque in clero avariciam, fastum et officio suo impertinens ac superfluum, et non dubium quin satis sufficerent et commodum spirituale ex hinc in secularibus et clericis circumcrescens infinitum excederet prosperitatem et gloriam mundanam ex opposito contingentem. Affecciones itaque personales caritati contrarie faciunt quod ordinacio Christi contempnitur et tot scripturarum ac sanctorum testimonia vel sunt sinistre glossata vel a clero infideliter parvipensa.

Christ's ordinances are explained away or disregarded.

Sed contra illud arguitur, primo de papa quomodo non sufficeret dignitati sui officii nisi haberet regna et copiosa dominia pro se et suis officiariis limitata. Et idem est iudicium de nostris episcopis atque abbatibus. Sed ad istud sepe dictum est quod officiariorum superfluitas et apparatuum sumptuositas est in causa. Unde correspondenter ad istorum crementum decrescit religiositas et edificatoria officiositas. Unde Bernhardus libro IV ad Eugenium: *Inter hec tu pastor procedis deauratus, tam multa circumdatus varietate. Oves quid capiunt? Si auderem dicere, demonum magis quam ovium pascua hec sunt. Non sic factitabat Petrus vel Paulus ludebat.* Et sequitur: *Pastorem te populo aut nega aut exhibe; non negabis, ne cuius sedem tenes* | *te neges* 18
heredem; Petrus hic est, qui nescitur processisse

17. A in marg.: *Papa ornatus seculariter.*

27. Cap. II (Migne) Opp. I, p. 776. Cf. Hussii Opp. 212[b].

vel gemmis ornatus vel sericis, non tectus auro vel vectus equo albo nec stipatus milite nec circumstrepentibus ministris; absque hiis tamen credidit satis posse impleri salutare mandatum. Si amas me, pasce oves meas. In hiis successisti non Petro sed Constantino. Inconsequens igitur foret quod sequitur quod in prelatis mundi gloria sit sepulta vita edificatoria instar Christi et apostolorum in ipso abscondita et undique conversacio consona ac lucrifactiva in clero et laycis copulata. Sed donemus autori isti iniuriam. Non querat igitur prelatus mundanam excellenciam sed iuxta regulam Christi inferioritatem ministerii et pacienciam contemptus mundani et iniurie, si contingat propter fervorem anhelandi celestia et totum reputatum mundo inconveniens erit dulce; et loco momenti mundane glorie accrescet nomen vite et operum sanctitate et quod est maius gaudium eterna inscripcio libro vite.

Let prelates devote themselves to Christ's service and welcome the contempt of the world.

Unde racio quare non insequimur istam sentenciam est infidelitas, qua non credimus scriptis sanctorum et iudicio sapientum. Ad tantum enim pulvis mundi et suorum sensibilium nos cecat et diutina delectacio innaturalis in illis sopita palatum animi discrasiavit, quod ad magnum Ve nobis iuxta vaticinium Ysaie V, 20 dicimus *bonum malum;* et sic de illorum contrariis perversum est nostrum iudicium maniace in contrarium iudicium racionis, et tam multi ac magni inciderunt
182c in istam rabiem, quod maior pars | mundi arguet docentes et servantes istam sentenciam ut insanos, sic quod generalior, accusacior et perseverancior est persecucio in paucos docentes licet remisse

We are so blinded that we persecute those who teach Christ's doctrine.

4. Cod.: *implere.* 21. Codd.: *scripti.*

4. Joh. XXI, 15.

istam sentenciam quam olim fuerat in prophetas. Cuius causa est quia superiores ecclesie qui videntur esse aliquid perseveranter dogmatizant oppositum, cum summe odiunt recedere a mundi deliciis, quibus ex declinacione a Christi vestigiis tam diu subdole sunt sopiti. Quomodo igitur non duceretur currus in precipicium cuius veredus et auriga ducit tam fervide ad deorsum?

It is urged that many saints have approved of endowment.

Secundo obicitur per hoc quod multi sancti dotacionem huiusmodi approbarunt; cum igitur in secularibus sit licita, foret in clericis magis sancta; quamvis igitur quibusdam expediat vivere exproprietarie, tamen decorat totum corpus cleri quod docetur ut regina celi sit circumdata varietate. Ad illud sepe dictum est quod tales argucie non procedunt, ideo cum sanctus sanctorum docet verbo et opere quod clerus suus debet omnem secularem modum habendi relinquere, patet quod sibi debemus in isto plene credere. Nam iuxta dicta non debemus credere vel imitari alium sanctum ecclesie, nisi de quanto in ipso sua sentencia est fundata. Specialiter autem debemus credere et exemplum capere ab illis sanctis, qui primicias spiritus habuerunt, modo autem ordine nimis prepostero fundamus nos in sanctis infimis et postremis, qui magis declinarunt | ad seculum, 182[d] supponentes infideliter si ipsi sic fecerant igitur bene, nam apostoli multa culpabiliter fecerunt de quibus posterius sunt purgati; et multo evidencius posteriores confessores commiserunt multa crimina, de quibus finaliter penitebant. Magna itaque cecitas in nostris arguere: ipsi sic fecerant, igitur bene. Quis igitur color, si isti per magnam partem vite sue appropriaverint

All saints are not to be followed in all things; even the apostles committed faults.

9. A in marg.: *Secunda obieccio pro dotacione.* 10. B: *huius; modi* deest. 32. Codd.: *ipsis.* 34 an: *approbaverint (?)*

dotacionem ecclesie, tunc non fuit illicita. Secunda stulticia est, qua plus credimus portentis quomodocumque factis, ut imponimus virtuti corporum mortuorum, quam signis vivacibus sanctorum evangelizancium, peccatores plurimos convertendo, in tantum quod si portentum tale sancto nostro ascribimus, cece arguimus quod quicquid fecerat non pecavit. Sed tercia stulticia est qua arguimus, si illi meritorie susceperunt elemosinas donatas ecclesie sub condicione, quam oportet intelligi, quod tunc nec licet ipsas auferre a nostris, nec phas est negare, quin licet nobis ipsas expendere quomodolibet consumendo. Notaremus igitur formam, condicionem et usum sanctorum et equaremus ista in nobis, antequam concluderemus per locum a simili. Nec est color, si cerimonia sit in laycis meritoria, quod foret in clericis magis sancta. Sicut patet de homicidiis, de connubiis et multiplici meritorio ritu in laycis, qui foret in clericis venenosus.

Another folly is the weight laid on portents as a proof of saintliness.

A third folly is to argue that if alms were rightly received they must not be withdrawn, even though the conditions of the gift are disregarded.

Notandum tamen quod temporalia non occasione
183* ab eis data | sed male accepta venenant ecclesiam. Si enim totus clerus diceret effectualiter quod omnia temporalia que habemus ut clerici forent pure elemosine secularium et bona communia pauperum, secundo effectualiter et indifferenter ministraremus de illis magis egentibus et tercio consumeremus precise de illis quantum est necessarium ad nostrum clericale officium, possemus proprietate usus et ministerii occupare licite omnia temporalia que habemus. Et sic occuparunt omnes sancti episcopi ex mundi diviciis commendandi. Quod si blasfemamus quod nude materia

Endowments would be quite other if we recognized that they are the common property of the poor.

3. Codd.: *virtute*. 21. A in marg.: *Divicie quomodo venenant ecclesiam*. 23. A in marg: *Nota quomodo clerus potest cum Deo habere omnia bona que habet et quomodo ea sancti habuerunt.*

We claim wealth as Christ's heritage but use it as worldly property.

successionis Christi et apostolorum qui dominati sunt seculariter omnibus mundi diviciis habemus hec omnia, et secundo consumimus illa differenter seculariter et proprietarie, et tercio dimittimus vel remittimus exinde debitum officium clericale, manifestum est quod irreligiose, iniuste et proditorie consumimus bona Dei; et hoc totum inportaret in clerico monstruosa civilitas. Sed dubitatur supposito usu legitimo, quis modus vivendi foret perfeccior; nec dubium quin modus vivendi parcior et exproprietarius, quia est securior et vite Christi ac innocencie utrique conformior.

Danger of riches.

Vix enim reperies mundi divitem quin vel nimis afficiatur et occupetur circa eius divicias vel inique ipsas distribuat vel tercio voluptuose atque superflue ipsas consumat, in tantum quod de divite | evadente ista pericula scribitur Eccli. 183b
XXXI, 9: *Quis est hic et laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.* Et hec fuit racio quare sapiencia Dei patris ob amorem nostri sic vixit exproprietarie et docuit suos cariores sic vivere. Ex quo invincibiliter colligitur quod status cuiuscumque cleri vel episcopi foret subducta appropriacione dotantis perfeccior, licet aliqui sancti in hoc evadant periculum, quia indubie predicta triplex occupacio temporalium foret ad onus cuiuscumque clerici qui intenderet perficere officium clericale, nam multitudo familie et mundani honoris nimis distraherent. Distribucio vero corporalis elemosine pertinet ad ministerium laycale, clerico intento ad distribuendum spirituales elemosinas pociores. Et sic ex dotacione sparguntur in clero macule, que ultra varietatem, quam Christus instituit, non pulcrificant matrem

8. A in marg.: *Nota quod perfeccior modus est vivere clero exproprietarie, id est, nihil horum sibi appropriando vel ecclesie.*

nostram. Et si dicatur quod alicui clerico foret melius sic dotari, revera hoc est valde remotum ad inferendum quod status dotati cleri sit statu expropriętarie viventis perfeccior. Sic enim expediret alicui clerico quod foret laycus, ymo ut dicit Christus Math. XVIII: *Expedit scandalizanti ut suspendatur mola asinaria circa collum eius et demergatur in profundum maris.* Hoc est secundum beatum Gregorium in De Cura Pastorali II: 183ª expediret prelato | prescito quod ob errorem laycalis officii sit dampnatus. Non igitur sequitur: Utilius foret Petro esse in statu tali, igitur status ille est alio statu perfeccior. Nam iuxta istam vesaniam quilibet gradus turpis status foret statu honesto perfeccior, quia status perfeccior, quem statuatus deturpat, facit per accidens quod deturpatori peius eveniat, sicut inferioritas status potest cum gracia Dei esse causa per accidens unde homo amplius mereatur; ymo necesse est ut status dyaboli ac membrorum suorum prosit per accidens ecclesie, sicut status peccandi Petri et aliorum sanctorum secundum Augustinum fuit multum expediens. Numquid propterea servabimus talem statum? Notato igitur illo clerico, quem decorat imperatoris dotacio, patet quod ipse posset eque perficere opus predicandi, orandi et contemplandi sine tanta copia terrenorum, cum omne quod per se superaddit sonat in mundi gloriam et retardat ab officio clericali, quomodo igitur non foret status signancius ex dotacione imperfeccio? Et idem est argumentum de quocumque clerico signato; ex quo colligitur quod si status tocius cleri dotati foret alteratus

It may be best for a given man to be in a state that is not the best.

Even the devils profit the church accidentally.

10. B: *Clerico prescito.* 20. *suorum;* codd.: *ecclesie.*

St. Gregorii De Cura Past. I pars, cap. II. Loosely quoted.

All priests should live alike and only on alms.

in statum exproprietarium similis statui apostolorum vel rectorum in communi vivencium pure de oblacionibus, decimis et privatis elemosinis, uniformitas faceret ad decorem ecclesie, quia pulchrius pulchriori additum, facit totum aggregatum pulchrius quam totum minus pulcrum additum minus pulchro. Unde igitur auctoritas membris ecclesie sic strangulare contra exemplum vel autoritatem Domini clerum suum, cum in veteri testamento non licuit arare | in bove et 183a
asino nec indui vestimento ex lana et lino, ut patet Numeri XII et Deutronomii XXII. Si igitur levite et sacerdotes legis veteris et Christi discipuli vixerunt conformiter, quare non sic viveret clerus sequens? quam uniformitatem

The pope should set the example.

Christi vicarius debet incipere, ut coraula; Christus enim fuit homo pauperrimus sic quod nemo potuit esse pauperior, ut hic supponitur, quomodo igitur non eius sequax in terris simillimus, cum paupertas illa sonat perfeccionem virtutis viancium. Sicut igitur oportuit Petrum in fide, in humilitate, in caritate evidencius sequi Christum ex dictis in fine tercii capituli, sic oportet Petri vicarium sequi ipsum. Sed que fides est regulam perfeccionis, quam Christus instituit, tam cito propter mundum deserere? Vel que humilitas est sine auctoritate Christi supra alios mortales, eciam supra elemosinantem seculariter se extollere? Nam libro IV dicit Bernhardus ad papam Eugenium, ut recitavi superius: *In hiis,* inquit, *successisti Constantino non Petro.* Et beatus Jeronimus, ut recitatum est XCII distinccione *Olim,* et XCV distinccione *Absit,* dicit quod *tale sacra-*

5. Codd.: *pulcrus.* 8. Codd.: *stragulare.* 28. Cod.: *eliantem.*

30. Cap. III. V. p. 87. 32. *Olim* = Dist. XCV, cap. V. In distinccione *Absit* quae supra memorantur non inveniuntur.

mentum superioritas non est a Deo et tunc indubie est a dyabolo. Si igitur papa viveret recte exproprietarie cum ceteris paribus sicut Petrus, quomodo non omnes eius subditi conversarentur conformiter? Et istam doctrinam dat Petrus I Pet. IV precipiens quod ***seniores et prepositi non sint dominantes in clero sed forma gregis.*** Et illud verbum notaret Petri vicarius propter reverenciam dignitatis.

That the pope should have so much wealth is against charity.

Quantum ad caritatem non video quin repugnat perfectissime caritati viantis quod in Petri
184a vicario sit tam | dominativa et copiosa possessio, quia cum caritas non querit proprietatem huiusmodi, ut dicit apostolus I. Corint. XIII, patet quod si Petri vicarius ex fervore caritatis omnia illa propter amorem Christi relinqueret, sicut fecerunt apostoli, quod cum paribus foret in eo caritas intensior et foret Petro similior, qui Actuum III, 6 confitetur: ***Argentum,*** inquit, ***et aurum non est michi.*** Et tunc liberalis dominus donaret sibi meliorem possessionem, scilicet virtutem faciendi miracula, sic quod curatus dicere possit cum Petro: ***Quod autem habeo, hoc tibi do,*** scilicet sanitatem; qui enim habet virtutem sanandi, habet eius fructum, licet non formaliter. Cum igitur iste gradus caritatis foret vicario Petri possibilis et ab illo deficit in magnum dampnum ecclesie, videtur quod propter dissimilitudinem non sit Petri vicarius et per consequens neque heres.

If like Peter, he had not gold or silver, God might give him the power of healing.

Examples of Silvester and Gregory.

Et quantum ad beatos Silvestrem, Gregorium et similes dicitur quod cum pena habuerunt tantum tumultum temporalium exproprietarie per

10. *quin;* codd.: *quando.* 13, 14. B: *modi* deest. 23. Codd.: *do* deest.

6. I. Petr. V, 3. 10. Cf. Hussii Opp. 212b.

medias personas distribuendo bona ecclesie, ipsi autem servabant vitam humilem et pauperem in se ipsis, quod si scivissent peccatores sequentes sic obtinuisse illas divicias, firmiter credo quod ipsas pro se et posteris reliquissent. Et stultus est qui sompniat et defendit quod non in hoc venialiter peccaverunt. Non enim repugnat quod remisse in gracia occuparunt illud officium sicut

They sinned venially.

meritorie, sed defectu veniali occuparunt temporalia et in posteris propter profundiorem maliciam in occupacionem mortalem et simpliciter Deo odibilem est perversa. Periculum igitur foret trahere in exemplum vel consequenciam modum agendi venialiter culpabilem, quia sic ex pietate doceremus cum Petro | gentes iudaizare, propter 184'
quod fuit a Paulo, ut patet capitulo II ad Gal., reprehensus. Et credo quod longe maius peccatum fuit in dotatis episcopis ex hoc quod dotacionem huiusmodi admiserunt, Caveamus igitur exempla capere sanctorum ab operibus eorum mixtim laudabilibus et venialiter culpabilibus secundum disparem racionem, quia nescimus si in nobis sit predestinacionis gracia vel excusandi

Let us follow the Holiest and the virtues shown in his members.

racio a mortali. Ideo debemus sequi secure sanctum sanctorum et virtutes in membris suis, nec non in operibus sic mixtis debemus colare racionem laudabilem et illi inniti racione alia separata. Et credo quod ignorancia huius sentencie fecit multos a via Domini declinare. Noverunt sophiste quomodo eadem res est simul laudabilis et culpabilis secundum disparem racionem, ut Petrus et operacio sua est laudabilis, quia sub aliquo gradu bona moraliter, et est cum hoc culpabilis et reprobabilis propter defectum habun-

3 Codd.: *scissent*. 7. A in marg.: *Sancti suscipiendo dotacionem venialiter peccaverunt*. 31. B: *et culpabilis* deest.

dancie virtutis et fervorum amoris. Sic enim sumus omnes in vita continue increpandi; et talis tepiditas, ut dicitur Apocalipsis III, 16 causat vomitum, quia indubie inducit plurimos in mortale.

Sed tercio arguitur contra dicta per hoc quod iuxta sepe et publice dicta a me alia est potestas iurisdicionis et alia ordinis, sicut declarat dominus Ardmacanus libro VII De Questionibus Armenorum VI capitulo, ubi dicitur, quod *potestates ordinis in omnibus sacerdotibus sunt equales.* Sed potestates regiminis variantur, cum Petro et suis successoribus qui soli habent universalem potestatem regiminis data est sic potestas super universalem ecclesiam; et consonat factum |
184c ecclesie cum multis legibus de regimine vel iurisdicione loquentibus; oportet igitur docere quod officium Petro conveniat et quid sit ab eo vetitum.

I am said to have admitted the distinction between povers given by orders and powers of government; and the pope is said to have the latter over the whole Church.

Quantum ad illud non discucio, quid fiat de facto, sed quid auctoritate scripture vel racione debet fieri. Unde Deum contestor, nec ex scriptura nec ex sanctis doctoribus fundari video istius iurisdicionis extensionem tam vanam, sed ex ritu gentilium sicut institucionem pape et cardinalium introductam. Concedo igitur distinccionem predictam. Pro quo notandum quod multi sacerdotes et episcopi habent dispares potestates. Sed potestas ordinis, que est par in quolibet sacerdote, est potestas quam clericus habet in quantum est Christi sacerdos, quam oportet esse communem et quodlibet eius iudicium est potestas sic remissa, qua sacerdos non potest carere manente suo sacerdocio; et illa potestas non potest maius et

I do not dispute the fact, but deny the authority.

Every priest of Christ has the same power by his orders.

3. Codd.: *30 causat.* 8. A in marg.: *Nota de duplici potestate scilicet iurisdiccionis et ordinis.* 9. B: *Archidmanus.* 27. AB in marg: *Potestas dispar in episcopis et sacerdotibus.*

minus suscipere. Et preter illam est dare aliam maneriem potestatis iurisdicionis sive regiminis, que fuit dispar in diversis apostolis et continue est dispar in diversis episcopis. Sed illa non attenditur penes institucionem humanam, sed penes hoc quod Deus ordinavit episcopum intensius vel remissius debere regere maiorem partem ecclesie vel minorem. Et non attenditur in isto ad humanum primatum sed ad quantitatem potestatis quam Deus attribuit ad edificandum suam ecclesiam, et (ut dictum est) omnes habuerunt commixtam potenciam super eodem populo sine repugnancia, Petrus primatum non propter amplitudinem iurisdiccionis sed propter fervorem dileccionis Christi et sue ecclesie. Nam ut credo ceteri extensius laborarunt, ita quod tur | pissime 184' et inevidentissime arguitur quod, si Petrus habuit primatum inter apostolos, tunc ille habuit iurisdiccionem universalem tocius ecclesie, et alii particularem a Petro et eius vicariis limitatam.

There is a varying power of government, but in thus Gods ordinance should be followed.

Tres tamen evidencias innuit dominus Ardmacanus ad roborandum istam arguciam, primo quod oportet aliquem capitaliter sic regere ex auctoritate domini, sed ille potissime foret Petrus.

Fitzralph argues that there must be a head to rule the Church.

Ad illud dicitur et in futurum declarabitur quod hodierna gentilis iurisdiccio fuit preter autoritatem Domini ex superbia introducta, quia iuxta decretum beati Jeronimi XCV distinccione: *Olim ecclesia regulabatur in principio communi sacerdotum consilio,* sicut fuit tempore apostolorum subducta dominacione. Et ad docendum nos istam sentenciam credo Spiritum Sanctum ordinasse, quod in lege Christi preponeretur quandoque

6. B: *quod Deus est.* 13. AB in marg.: *Petrus quomodo primatum habuit inter apostolos.* 21. A in marg.: *1.*

28. Vide supra pag. 92.

ante Petrum alius Christi apostolus, ut Gal. II Paulus preponit Jacobum fratrem Domini et Act. VIII miserunt apostoli Petrum et Johannem Samariam. Et Act. II docetur eleccionem Matthie ex communi apostolorum consilio processisse.

Secundo arguitur per hoc quod Petro singulariter dicta sunt et concessa multa a Domino; oportet igitur quod illa dicant in Petro quandam preeminenciam, sed nullam pertinencius quam regimen universale predictum; et illud multum notatur, quod soli Petro dictum est Math. XVI, 19: *Tibi dabo claves regni celorum.*

It is said that special powers were given by Christ to Peter.

Quantum ad illud, patet quod turpiter petitur quod probaretur, quia, ut patet in parte ex dictis, propter spiritualem primatum, quo ceteris fuit humilior, servicior et ecclesie Christi amancior, et non propter aliquam dignitatem mundanam Deus dedit sibi primatum ecclesie, et sic fuit ad
185a laborem et sollicitudinem | suam, quod habuit illam preeminenciam, et hoc fuit obligare obedire minoribus. Et hinc sumitur racio, quare sic meruit paciendo humiliter reprobacionem Apostoli, de qua Gal. II, ut declarat Augustinus Epistola IX. Quilibet igitur apostolus habuit regimen quodammodo universale viantis ecclesie, sed Paulus Petro extensius. Et quantum ad illud dictum Petro Mat. XVI *Tibi dabo claves regni celorum,* patet quod fuit dictum in persona ecclesie sacerdotum, quod aliter nos non gauderemus hoc privilegio virtute horum verborum Domini; unde miror quod aliquis habens fidem scripture retorqueret ex isto verbo singulare privilegium Romani pontificis in solvendo. Hoc enim fuit singulariter

Such primacy was given only because he was more loving and humble than the rest.

The power of the keys was given to him as representing the priesthood and confers no privilege on the Roman pontiff.

6. A in marg.: 2. 15, 16. A: *fiunt humilior.* 20. A: *et hinc fuit.*
23. A in marg.: *Petrus habuit primatum super apostolos.*

23. St. Augustini Opp. tom. II, 85.

dictum Petro tamquam generali procuratori ecclesie sacerdotum et non tamquam singulari recipienti pro se solum hoc privilegium, sed limitatum et diffinitum fuit a Christo preter ordinacionem humanam quomodo sacerdotes sibi habiles privilegio isti participent. Et ista est sentencia Augustini super X, Omelia CXXIV: *Petrus,* inquit, *apostolus propter apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam ecclesie;* quod enim ad ipsum proprie pertinet, natura unus homo erat gracia christianus, habundanciori gracia unus idemque primus apostolus. Sed quando ei dictum est: *Tibi dabo claves regni celorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in celis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in celis,* universam signat ecclesiam, que in hoc seculo diversis temptacionibus ut ymbribus et tempestatibus quatitur, et non cadit, | quoniam fundatur super 185'
petram; unde Petrus nomen accepit, que fundatur in Christo. Horrenda itaque et infidelis seduccio simplicium laycorum foret ex isto textu evangelii episcopum irracionabiliter reservare sibi potenciam ad ligandum et cecare populum cum laxacione potestatis proprie et suspensione potestatis alterius, ut patet in materia de sacramento penitencie.

Paul did not accept authority or licence from Peter.

Sed tercio nimis leviter sollempnisatur quod Paulus accepit autoritatem et licenciam a Petro ad predicandum in gentibus ex textu Gal. II, 9: *Cum cognovissent,* inquit, *graciam que data est*

4. B: *diffinitum fuerit modo preter.* 7. Codd.: *super 10 omelie.* 12. B: *apostolus* deest. 19. B: *qui fundatur.* 24. B: *populum* deest. 28. A in marg: *3.*

7. Augustini Enarr. in Psalm. CVIII, tom. IV, 1215, tom. V, 702, 706. 20. Cf. Hussii Opp. 210ᵃ.

michi, Jacobus et Cephas et Johannes, qui videbantur esse columpne, dexteras dederunt michi et Barnabe societatis, ut nos in gentes, ipsi vero in circumcisionem. Sed notet rogo arguens ex isto textu, quomodo Paulus triennio ante illud tempus sine eorum auctoritate predicavit in gentibus, de quo non cepit penitenciam vel reprobacionem a Petro, quia Paulus cicius illud insereret quam reprehensionem Petri. Notet secundo quomodo communi consilio et auctoritate Christi, ut dicit Jeronimus, locuti sunt apostoli in ecclesia primitiva. Petrus autem ex decreto cetus apostolici fuit paracior ad laborem, ut patet Act. VIII, 14 ubi dicitur, quod *apostoli, qui erant Jerusolimis, miserunt Petrum et Johannem in Samariam* ad confirmandum populum, qui prius receperat verbum Dei; ubi non notatur Petro humana dignitas, quod apostoli eum miserunt ad illud officium, sicut papa non acceptaret sibi dignitatem et honorem, quod cardinales mitterent eum et unum episcopum socium ad convertendum 185c unam gentem. Et patet quod minus | inevidenter eliceretur ex isto textu quod Petrus et Johannes cepissent autoritatem ab apostolis qui residebant Jerusolimis; non enim est magna auctoritas cursorem mitti ad operam. Sed tercio notet falsarius verba textus Apostoli et videat si sequatur: Jacobus, Petrus et Johannes dederunt Paulo et Barnabe dextram societatis, igitur dederunt eis autoritatem sive licenciam; dederunt, inquam, eis bonam societatem, gaudentes quod dedit eis Deus graciam predicandi gentibus, sicut Petro Judeis, ymmo precepit separare sibi Paulum et Barnabam ad illud officium.

He had preached three years before he met Peter.

Peter was sent to Samaria by the apostles.

3. *vero;* A: *non.*

The apostles would not have given licence to one who had already received it of God.

Unde nimis magna stulticia foret apostolos presumere dare illis vasis licenciam, postquam cognoverunt quod Deus prius dedit ad hoc licenciam et preceptum. Maniaca, inquam, foret stulticia, nos dare licenciam angelis ad exequendum suum officium, quod Deus preceperit, Sufficit igitur Christi auctoritas sive licencia, qua cognita licet rogare et hortari ad illam sedule exequendum. Unde oportet notare pro intellectu istius historie apostolice benedicte, quomodo Apostolus incipit calculare a conversione sua, de qua Act...; tunc enim segregatus fuit ex utero matris sue synagoge, pro cuius defensione infideliter laboravit; et hinc vocat se ipsum *abortivum* prima Cor. XV, 8: *Novissime,* inquit, *tamquam abortivo Christus visus est michi,* quia de matre sua synagoga prodiit ipsa ocasione illius exitus pereunte, quia, ut dicitur Act. IX, 10: *Mansit cum discipulis diebus aliquot*; quos absit credere fuisse apostolos, et continue | invalescebat confundens 183d
Judeos propter amorem indubie, quo dilexerat matrem suam.

The apostles consorted on terms of mutual service and honour.

Ex istis colligitur, quod sicut omnes apostoli preter Scarioth erant socii sibi obedientes, honore invicem prevenientes et superiores invicem arbitrantes, qui inmediate a Deo potestatem et licenciam ad evangelizandum acceperunt; sic debet esse de sacerdotibus et episcopis ecclesie iam instantis, ita quod disparitas ditacionis societatem et amiciciam evangelicam non dissolvet, quia per idem Christus per possibile reconversans nobiscum, observans scolam suam ex integro sicut olim, non haberet papam vel dotatos episcopos socios vel amicos sed dominos, quibus solveret tributum sicut olim fecit cesari. Non enim con-

So should our priests and bishops do.

2. *vasis;* ita cod.

If Christ were to revisit the earth, he would find few faithful servants.

sonat scole sapientis habere familiam tam discordem a capite quod monstruose et contra policiam humanam servicium ab eis exigeret, et in propria familia doctrine capitis repugnaret, quod si veniens in mundum illum non invenerit episcopos in conversacione sibi consentaneos et amicos, quomodo laudaret eos ut fideles vicarios, nec ut fideles negociatores in die iudicii beatitudine premiandos; a multis creditur quod nullos vel paucos inveniet, in quibus scintilla sue conversacionis sit propter antichristianam declinacionem ad seculum exemplata.

We priests ought to devote ourselves entirely to priestly duties.

Si autem queritur quid nos sacerdotes debemus facere, dicitur indubie quod debemus in conversacione sequi ipsum quantum sufficimus. Sic quod primo abraderemus quantum sufficimus omnem occupacionem mentis aut corporis, que fuerit inpertinens aut contraria officio sacerdotis.
186ª Secundo vero poneremus omnem | sacerdotalem potestatem quantum sufficeremus efficaciter in effectum, et omnium istorum exemplar et specula debet esse dominus Jhesus Christus.

The pope should not judge in secular business.

Ex istis sequerentur tres conclusiones graciose ecclesie, primo quod papa non intromitteret se iudicando de negocio seculari, quia est alienum a sacerdotali officio iuxta illud II Thim. II, 4: *Nemo militans Deo implicat se negociis secularibus.* Secundo quod renueret omnem dotacionem cesaream, cum ex facto Christi et Petri patet quod foret impertinens papali officio, et per consequens omnes alii episcopi ut sit conformitas ad caput, et revera necessarior foret conformitas paparum sequencium in ista pauperie ad Christum, sicut

He should give up all cesarean endowments.

13. B in marg.: *Sacerdotes quid debent facere.* 23. *graciose;* Codd.: *gloriose;* A in marg.: *prima conclusio.* 26. B: *II* before *Tim.* deest. 28 B in marg.: *Secundo.*

Petrus et alii sub quibus crevit ecclesia se Domino conformarunt. Tercio quod papa et omnes alii episcopi debent evangelizacione, oracione et sancte vite exemplacione assidue pascere oves Christi; patet ex officio ter limitato Petro Johannis ultimo. Unde Augustinus Epistola CXLI ad Paulinum notat, quomodo in textu Apostoli Ephe. IV, 11 officium pastoris et doctoris iunguntur: *Pastores,* inquit, *et doctores quos maxime discernere voluisti eosdem puto esse et non alios pastores et alios doctores intelligamus; et ideo cum predixisset pastores, subiunxit doctores, ut pastores intelligerent ad officium suum pertinere doctrinam. Ideo vero non ait: quosdam vero pastores et quosdam doctores, ut superiori locucionis genere, sed quosdam pastores et doctores, tamquam unum aliquid duobus nominibus amplexus est, quosdam, inquit, pastores et doctores.* Et sic spoliatis superfluis, | pateret quis episcopus remaneret habilis ex 186b thesauro Domini et quis remaneret vacuus prescisso organo et officio laycali; et forte reperirentur plures pastores cesarei quam fideles vicarii domini Jhesu Christi. Et utinam talis discernendi monstracio foret facta.

CAPITULUM SEXTUM.

No apostle had all Christ's human powers, nor has every pope all the

Septima facta sentencia premittenda est hec: Sicut nullus apostolorum habuit tantam potestatem quantam habuit Christus humanitus, sic nec omnes

2. B in marg.: ʒ. 6. AB in marg.: *Pastores debent esse doctores plebem exemplo et verbo docentes.* 11. *intelligamus* deest in codd. Addidi. 14. *ait:* B: *agit.* 25. A in marg.: *C. VI.* 26. B: *facta* deest.

6. St. Augustini E. ad Paulinum, Ep. CXLIX. Opp. tom. II, pag. 508.

pape habent tantam potestatem quantam habuit beatus Petrus vel alius Christi apostolus. Prima pars patet ex primogenitura Christi, que non potest communicari alicui eius vicario, cum tunc foret Deus et homo; cum igitur Christus habuit illam potestatem primogeniture humanitus, sequitur probandum.

powers of an apostle.

Item, Christus habuit potestatem ponendi animam suam et iterum sumendi eam, ut patet Johan. X, et sic non potuit aliquis eius vicarius, ut declarat Augustinus Omelia XLVII, ergo conclusio. Si enim Petrus haberet potestatem iterum sumendi animam suam prius positam, oporteret Petrum esse naturam terciam a corpore et anima cui inesset potestas resumendi animam sic positam, quod soli Deo potest competere, quia oportet dare subiectum cui competeret sic assumere, corpus vero exanime, non habet huiusmodi potestatem nec anima potest se ipsam assumere.

Christ could lay down his life and take it again, which only God can do.

Item, Christus habet per se potestatem ad redimendum genus humanum et ad principiandum graciam cuilibet alteri de suo genere, sed sic non habet aliquis eius vicarius, ergo conclusio. Antecedens patet per illud Johan. I, 14: *Vidimus*
186ª *gloriam eius quasi unigeniti a patre | plenum gracie et veritatis; de cuius plenitudine nos omnes accipimus, graciam pro Gracia.* Sic igitur nullus alius potest mutari in Deum et hominem, ut sit per se fons gracie, a quo oportet omnem graciam datam ecclesie derivari, quia sic nec potest alius homo vel angelus Jhesu nostro in potencia, in plenitudine gracie vel preeminencia coequari.

Christ had power to redeem the human race.

1. B in marg.: *Potestatem Christus habuit humanitus quantam nullus habuit apostolus.* 14. *terciam;* sic in codd.: *separatam.* 27. Codd.: *accipimus.*

11. Opp. tom. III, 610.

This power was due to the two natures in Christ.

Nec hoc verti debet fideli in dubium, qui credit, quod nullus alius potest idemptificari personaliter Jhesu nostro, et quod natura divina ac humana idemptificantur in persona filii, licet ille nature infinite distinguantur, quodammodo necesse est divinitatem Christi in humanitatem eius ex vi unionis supereminenter incomunicabiliter aliis personis influere.

Some argue that God can give to a man the grace and power given to Christ's humanity.

Nec sunt obiectus, quos ignari obiciunt digni memoria. Arguunt enim quidam: cum gracia et potestas date Christo humanitus sint tantum finite, derogaretur infinite divine potencie nisi posset eandem vel tantam ponere in quocumque. Et confirmacio est quod Christus sicut est eiusdem speciei nobiscum sic et quelibet gracia vel potestas quam habet humanitus. Stat igitur Deum ex omnipotencia sua augere potestatem vel graciam in Petro, quousque parificata fuerit qualitati in Christo. Tercio confirmatur per hoc quod omnem qualitatem potest per se ponere et per consequens in quocumque subiecto voluerit et cum anima Petri sit tante capacitatis, ut anima Christi, Deus potest facere qualitates tales positas in aliis spiritibus informare. Sed et istud arguunt ex hoc quod verbum Dei potest quamcumque | naturam humanam seorsum vel simul assumere; 186 quo facto inessent sibi tanta gracia et potestas sicut Christus habet humanitus, igitur non posita illa unione Deus potest faciliter facere qualitates huiusmodi informare hominem non assumptum. Sed benedictus dominus qui nos liberavit de istis arguciis. Dictum est autem in materia de

2. B: *et personaliter*. 9. A in marg.: *1*. 12. Codd.: *infinite*. 14. A in marg.: *2*. 19. A in marg.: *3*.

32. Cf. De Benedicta Incarnacione cap. XI, pag. 189 (?)

In treating of the Incarnation we have said that Christ was of the same species with his brothers but by the hypostatic union his power and beauty were other than man's.

incarnacione, quod Christus non potuit aliam humanitatem assumere, verumtamen potuit facillime si voluisset, dictum est eciam quod ipse tam secundum corpus quam animam est eiusdem speciei cum quolibet alio fratre suo. Et dictum est tercio quod ex vi unionis ipostatice gracia, potestas et pulchritudo vel speciositas in Christo est alterius speciei quam aliqua qualitas consimilis nominis in alio homine potest esse. Et ideo incarnacio Christi perfecit totam universitatem creatam tam secundum individua quam universalia, cum multa talia aliter non fuissent. Sicut igitur individuum unius speciei licet infinitum creverit, non potest in toto parificari individuo alterius speciei, sic est de gracia Christi, de potestate, speciositate sue humanitatis. Qualitates autem multe, sicut patet de corporali pulchritudine, principiantur a relacione, ideo idem esset querere istas qualitates in alio homine et querere alium hominem qui simul sit Deus et homo. Ideo errant, qui nude arguunt idemptitatem specificam qualitatum ex idemptitate specifica subiectorum. Oportet enim principia rerum tendere ad maiorem unitatem quam sit in suis effectibus,
187a cum summa unitas sit in primo | principio et summa diversitas in sua universitate creata. Nec est michi sermo de qualitate que potest per se esse, quia certum est quod est dare unam naturam qualitatis, que non potest esse nisi informet substanciam, cum non sit nisi substanciam accidentaliter esse qualem. Et qui sompniant aliam ex vanitate subtilitatis circa sacramentum eukaristie, ultra hoc quod sciunt fundare in scriptura sacra, in antiquis sanctis doctoribus vel racionis efficacia, debilitant scolam Christi. Paratus sum tamen eis annuere si illud probaverint et non ante. Et credo quod scola possit aliunde occu-

A quality cannot exist without a subject and those who fancy it may do so in the Host injure the Church.

pari circa fidem scripture ut olim usque ad tubam novissimam, antequam rima ad fundandum illud in scriptura sacra in qua est omnis veritas sit reperta; et tamen, si foret utile, autor scripture non omisisset illud inserere nec quatuor sancti doctores illud detegere neglexissent; unde oportet ecclesiam cavere ab huiusmodi novitate. Et colligi potest solucio ad tres predictas argucias, quomodo vel peccant in materia vel in forma. Et patet prima pars predicte sentencie.

The popes have not all the powers of the apostles.

Et secunda pars patet ex potestate faciendi miracula et ex potestate auctorizandi scripturam sacram et ex potestate edificandi ecclesiam.

Our prelates cannot work miracles, which are not needed now.

Quantum ad miracula, patet quod cessant hodie in nostris episcopis, cum satis est post fidem in evangelio divulgatam ipsam impressam sanctis exhortacionibus confirmare. Cum igitur Deus non dat quicquam superflue, sequitur quod Deus non dat | nostris prepositis, ut olim dedit discipulis, 187[b] potestatem faciendi miracula, et per consequens nunc non habent; hec autem fuit racio, quare Apostolus non miraculose sed per viam naturalis medicine sanavit Thimoteum, bonum regimen iniungendo. *Utere,* inquit, *modico vino propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates* prima Thim. V. Sed communicando cum infidelibus convertendis per miracula exercuit illam potestatem, ut patet Actuum ultimo copiose.

Item, si nostri episcopi habent tantam potestatem faciendi miracula eciam primitiva ut olim, cum sepe foret necessarium uti huiusmodi potestate, culpandi sunt ex ocio potestatis et discredendi tamquam fictores pompatici, cum nesciunt

11. AB in marg.: *Secunda pars.* 24. A: *utere inquam;* B in marg.: *inquit.*

24. I. Tim. V, 23.

racione vel facto ostendere huiusmodi potestatem. Apostoli enim sicut habuerunt potestatem vexatos a sathana liberandi, sic eciam habuerunt potestatem tradendi Sathane peccatores inficientes ecclesiam. Nam Mar. ultimo dicit Christus: *Signa autem eos qui crediderint, hec sequentur: In nomine meo demonia eiicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint non eis nocebit.* Et patet in cronicis quod apostoli habuerunt huiusmodi potestates, ut patet de Paulo Act. ultimo; et quod apostoli habuerunt potestatem tradendi perversos sathane, patet Act. V de Anania et Saphira, et prima Cor. V de fornicario, qui cognovit uxorem patris et 187c prima Thim. primo de Ymeneo | et Alexandro, quos Apostolus tradidit sathane propter blasphemiam.

The apostles had power to cast out devils and to deliver offenders to Satan.

Item, secundum Apostolum prima Cor. XII, 4 *divisiones graciarum sunt,* quas Dominus dividit singulis prout vult; et ille gracie vel sunt potestates vel ad potestates consequentes, igitur sicut non omnes parificantur in graciis, sic nec in potestate. Nec valet dicere quod nostri prelati in potestate precipua sunt pares apostolis, quia summa potestas concessa christiano stat in hoc, quod sit Dei filius adoptivus, cum aliis inde sequentibus, ut puta quod constituatur super omnia bona Dei. Sed ex dubio cuiquam prelato nostro simplex ydiota sibi subiectus in hoc ipsum exuperat, igitur non in hoc debet pompare de preeminencia potestatis, ymo si parificatur apostolis in potestate ministrandi sacramenta et aliunde apostoli ipsum excesserant, videtur quod

All are not alike in grace or power.

1. B: *modi* deest. 6. Codd.: *sequuntur.* 7. Codd.: *loquuntur.*

5. Marc. XVI, 17—18.

Even in the ministrations of sacraments the Apostles had greater power.

tota aggregata potestas in apostolis fuit maior, ymo cum apostoli mediate eadem potestate suffecerunt instituere sacramenta et tam miraculose ac tam efficaciter ministrare eadem sacramenta, videtur quod apostoli habuerunt ampliorem et efficaciorem potestatem ad dispensandum ecclesie sacramenta. Nec ostendunt in signis efficacibus, quod habeant vel absconditam potestatem; cum igitur posset esse error in institucione et error in potestatis abusione, racione cuius Deus non conferat sed auferat huiusmodi potestatem, videtur signum luciferinum gloriari sine efficacia operis de huiusmodi potestate. Opus inquam | meritorium de celo ecclesie in- 187a
stanter tractum in preteritum gigneret consolacionem et gaudium potentatus et daret fidem subditis quod Deus sibi communicat potestatem.

It our prelates have these great powers they should use them.

Status autem et potestas magna viancium incuteret eis ex altitudine casus formidinem. Et patet ex secundo capitulo per multa media quomodo in qualibet potestatum novem patres in primitiva ecclesia excesserunt. Aliter enim prelati nostri nimis illuderent subtrahendo usum huiusmodi potestatum.

Our priests cannot rule books to be canonical,

Quantum ad auctorizacionem scripture sacre patet ex modo loquendi beati Augustini IV De Doctrina Christiana VI cap., quod *apostoli et evangeliste qui scripserunt libros canonicos erant eorum autores, licet solus Deus fuerit autor summus.* Aliter enim nulla creatura haberet auctoritatem ad aliquid faciendum. Quod autem sacerdotes nostri temporis non habent tantam auctoritatem vel potestatem canonizandi libros sicut sunt libri de biblia, videtur ex universali sermone dicto

27. Opp. tom. III, 1, 67.

de veritate et auctoritate scripture. Et patet ex hoc, quod idem esset parificare eorum dicta auctoritati scripture, et asserere quod Spiritus Sanctus et Jhesus noster hec in ipsis loquitur. Sed vite eorum elongacio, sentencie contrariacio et propria confessio contradicunt; vivunt enim voluptuose et sermo eorum sapit avariciam. Sed Sapiencie I, 5 dicitur, quod *Spiritus Sanctus discipline effugiet fictum,* ideo perit illis evidencia auctoritatis, quod Spiritus Sanctus dicit in illis suas sentencias
188a et cum in Christo non fuerunt *Est et Non,* | ut patet II Cor. I, 17, 18; ipsi autem sepe contrariantur evangelio ac eciam sibi ipsis, ideo perit illis quantum ad illa in quibus extraneant, Christi auctoritas; sepe enim contradicit posterior precedenti. Et quantum ad conformacionem propriam, sunt multa dicta sanctorum paparum eminenciam scripture concorditer confitencium, sicut faciunt sancti doctores, in quibus fundant suam sentenciam, ymo in V Decretalium de sentencia excommunicacionis cap *A nobis* confitetur papa de sua ecclesia, quod *sepe fallit et fallitur,* eciam de excommunicacione et absolucione in quibus magis attenderet. Ideo non possent patencius accusare se ipsos de supina blasfemia quam parificare dicta sua extranea evangelio, specialiter cum deficiunt in potestate minori, ut puta interpretacione sermonum facta in loquendo omnia linguarum genera, ut fecerunt apostoli et sui conversi, ymo in exercendo gracias sanitatum. Et ista sunt modicum in comparacione ad

nor have their writings any claim to such authority as belongs to Scripture.

21. AB in marg.: *Auctoritas sacre scripture excellit omnes alias scripturas.*

1. De Veritate Sacre Scripture = Book VIth of Wyclifs Summa Theologiae ed. Buddensieg (Lipsiae et Londoniis) 1904. 21. V, 39, 28.

superiora carismata. Ostendant igitur istas potestates, conversiones infidelium vel sanaciones infirmorum per suas epistolas, ut factum est cum scripturis apostolorum, et est evidencia quod Christus in eis loquitur, ymo ut dictum est superius, generaliter potestas subtrahitur pro mortali. Sed multi eorum ex ingratitudine incidunt in mortale, ideo necesse est quod potestas si quam in principio habuerunt ex ingratitudine sit subtracta.

If they had such power theological study and canon law would be useless.

Item, si sint paris auctoritatis cum nostris auctoribus, cum continue multiplicant | leges suas 188b addiscere sicut legem fidei scripturarum, quod est contra leges multas ecclesie, que preferunt theologiam et privilegiant eius discipulos, similiter tunc destruerentur iura canonica, quia tota illa facultas foret pura theologia, quia sermo quem Deus in eis loquitur eque evidenter sicut locutus est olim in scribis fidei scripturarum.

Similiter, tunc difficultaretur christiana religio ultra patres veteris testamenti vel infideles de secta Machometi, qui de paucioribus legibus sunt contenti, multo magis in secta Christi, qui Mat. XI, 30 promisit *onus suum esse leve*, et ille qui Mat. V, 17 dicit, quod *non venit solvere legem sed implere*, facit verbum abbreviatum Mat. XXII, 40 dicens, quod *in dileccione Dei et proximi lex pendet et prophete.*

It would imply that God gave an imperfect law to the apostles.

Similiter, Deus foret insufficiens et improvidus, si incomplete dedisset legem suam per eius cariores apostolos, relinquens ingracioribus eius presbiteris ex declinacione ab eius vita et verbis legis tam necessarie complementum. Sic enim fuissent patres primitive ecclesie frustrati a fructu

12, 13. multiplicant . . . addiscere; ita codd. 14. Codd.: *prefuerunt.* 15. B: *privilegiant* 24. Codd: *levem.* 29 AB in marg: *Lex Christi sufficientissima est.*

finali legis dominice, cum nescierunt decretales epistolas.

We are not bound to believe that the pope is head of the Church. What if rival popes are elected?

Similiter, non plus tenemur credere illis epistolis quam tenemur credere quod auctor eorum sit caput ecclesie militantis, sed hoc non tenemur credere absque formidine, non solum quia nescimus si moritur, verum quia nescimus si prescitus
188c fuerit vel membrum sancte matris ecclesie. | Sic enim electis duobus papis de primatu contendentibus christianismus foret perplexus et non sufficeret in Christum credere; non enim teneor plus credere dicto hominis quam teneor de illo credere sanctitatem vel quod Deus in ipso loquitur, sed non teneor pariter credere sanctitatem vite in nostris prepositis, sicut in sanctis apostolis, igitur non tantum teneor credere suis scriptis; tunc enim tenerer credere quod sunt confirmati gracia predestinacionis.

Similiter, ista sentencia inficeret totam scripturam sacram, cum Apostolus Gal. I, 8 audacter asserit, quod si illis *vel angelus de celo evangelizaret preterquam quod evangelizatum est, anathema sit.* Modo autem multe gentes transferuntur cum Gal. doctrina Apostoli per epistolas decretales. Cum igitur per falsigraphum oportet tantum illis credere sicut apostolo, relinquitur quod oportet apostolo in isto discredere, cum licet eis ut referunt contra apostolum dispensare, eo quod ipsi auctorizant scripta apostoli.

Item, Apoc. ultimo propter auctoritatem libri propheta sic loquitur: *Si quis apposuerit ad hec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro*

11. AB in marg.: *Credere epistolis decretalibus.* 14. A in marg.: *Nota de Caifa.* 20. AB in marg.: *Auferre* / *Addere* } *scripture sacre non licet.* 21. Codd.: *illi.* 22 B: *quod* deest.

30. Apoc. XXII, 18, 19.

isto, et si quis diminuerit de verbis libri prophecie huius, auferet Deus partem eius de libro vite et de civitate sancta. In veteri vero testamento est aliud duplex testimonium: primo Deutero. IV, 2 per sanctum Moysen Deus precipit Israeli: *Non addetis ad verbum quod vobis loquor neque auferetis ex eo.* Et Proverb. XXX dixit *vir cum quo Deus est ne addas | quicquam verbis illius et ar-* 188
guaris et inveniaris mendax. Cum igitur nostri non doceant quod *hec dicit Dominus,* illud videretur nimis magna presumcio parificare dicta illa legi scripture.

One pope revokes the decrees of another.

In cuius confirmacionem unus papa revocat, suspendit vel abrogat epistolas et bullas alterius, sed facta sua falsificat. Ideo vel oportet falsificare totam fidem scripture vel omnes satrapas sequentes in auctoritate postponere. Hoc tamen papa habet pre aliis, quod sibi ut pape plus credi debet propter vite sanctitatem, cum debet ut sic conformius sequi Christum, quod si manifeste declinat ab hac semita, nullus est simulacior, mendacior et quidquid tunc locutus fuerit de mendacio plus suspectus. Ideo absit michi plus credere cuicumque Romano

I would rather rely on the four great doctors.

pontifici, quam quatuor sanctis doctoribus vel eis similibus, primo quia facta et scripta multorum paparum plus discordant a lege Dei; secundo quia non debemus credere verbis hominis nisi de quanto debemus credere quod prima veritas in ipso loquitur. Fides inquam est, si quid sit veritas, verbum Domini ipsam loquitur, libencius autem loquitur sapiencia in iusto sibi benivolo, quam in mendace sibi contrario. Tercio quia criminosus mentitur quicquid dixerit, non auctori-

5. B: *precepit*. 17. AB in marg.: *Credere pape*.

7. Prov. XXX, 1, 6.

tate vel racione sui, sed racione sermonis primi dicentis, credenda est veritas quam ipse balbuciet menciendo. Revera qui convictus est mendax in opere vel sermone, antequam purificetur quicquid dixerit est suspectum.

If the pope's claims are allowed, the decretals would be of more authority than the gospels.

Item, si quilibet papa haberet tantam potestatem edificandi ecclesiam et quicquid aliud faciendi cum sanctis apostolis et cum non exce-
189[a] deret Mattheum, Johannem | et ceteros citra Petrum, videtur quod, sicut omnes alii apostoli, ut fingitur, erant minoris auctoritatis quam Petrus, sic et quilibet papa ipsum succedens. Si igitur papa habet auctoritatem canonizandi epistolas Pauli, quod ipse non habuit, quia tunc foret per se autenticus, videtur quod quilibet papa sequens omnem apostolum citra Petrum auctoritate excesserat, et sic decretales essent maioris autoritatis quam quatuor evangelia et paris auctoritatis cum Petri epistolis.

All the Scripture is of equal authority, as were all the apostles.

Sed deliramenta sunt ista, cum tota scriptura capit parilitatem auctoritatis a Spiritu Sancto, quem credimus eius autorem. Nec credo beatum Petrum fuisse maioris auctoritatis quam ceteros, quia ore, digito et auctoritate Domini locuti sunt et fecerant facta sua. Ideo auctoritas Dei non cepit magis vel minus in ipsis. Nec aliquis apostolus in quantum illa privata persona sed in quantum homo divinus, ut loquitur Augustinus IV De Doctrina christiana cap. VI; vel in quantum Christus participative, ut loquuntur multi sancti, ut sic (inquam) sunt omnes paris auctoritatis, unus ad unum et alius ad aliud, secundum quod Deus eis diviserat dona sua, et quicquid aliquis apostolus ut talis dixerit est paris auctoritatis cum

10. AB in marg.: *Auctoritatis paris sunt scripture apostolorum.*
26. B: *in episcopis.* 31. B: *in quantum.*

quolibet. Et hinc Petrus ut solidum membrum sancte matris ecclesie gaudebat de Pauli iusta correpcione; non enim spectat ad membra corporis usurpare vel remurmurare contra aliena officia. Et sic videtur michi quod quilibet sacerdos debet esse sub non gradu potestatis et auctoritatis secularis, et pure in nomine Domini precipere sic vel sic facere; quod si sit antichristus, membrum dyaboli vel aliter Scarioth, non habet aliquam huiusmodi potestatem. Unde ut sepe repecii, pure de tanto debet christianus implere quod precipit.

So should it be with priests now, who should speak in the name of the Lord.

Sed contra illud | arguitur per hoc quod iuxta 189b
dicta nullus apostolus vel predestinatus citra Christum est maioris auctoritatis quam quilibet, quod confunderet gradus ecclesie et iura papalia, cum sicut Petrus et ceteri apostoli fuerunt paris auctoritatis, sic debet esse papa et quilibet sanctus episcopus, ymo quilibet predestinatus. Ubi igitur foret papalis sentencia de maioritate et obediencia?

Objection: 1. This would confuse all law and order in the Church.

Similiter, iuxta dicta de sanctitate debet capi auctoritas, sed unus est reliquo sanccior, igitur maioris auctoritatis quam evangelium. Nec valet referre omnem auctoritatem pure ad Deum, quia sunt gradus auctoritatum, cum unus constitutus est sub alterius potestate, aliter enim periret regula obediencie humane et maioritas auctoritatis ecclesie.

2. There must be degrees of authority, even if it rests on holiness.

Similiter, suscipiendo potestatem ordinis, quis suscipit a Deo potestatem et auctoritatem regiminis, quia potestatem pascendi ecclesiam, quod est optimum regimen et iurisdiccio summa, quam Christus umquam instituit, cum plus sit differencie

3. In receiving orders a man receives authority and rule.

13. B in marg.: *Obiectus de auctoritatis maioritate;* A in marg.: *1.*
20. Codd.: *papali.* 22. A in marg.: *2.* 30. A in marg.: *3.*

ius Dei quam ius cesaris. Nec dependet potestas regiminis a loco vel populo, quia distinguitur ab actu potestatis, data indistincte a Deo ante locum vel populum, ideo cum non variatur correspondenter ad tale obiectum, manifestum est quod quiescit ante tale iurisdicionis obiectum. Sic enim habuerunt apostoli quiescentes in Jerusalem datam a Spiritu Sancto potestatem regiminis, et tamen nondum fuit ad eorum noticiam distinctus populus limitatus.

Ad primum videtur michi, ut sepe tetigi, quod omnis clericus debet pure inniti auctoritati divine, dimittendo auctoritatem gentilem adinventam a regibus gencium, qui infideliter blasfemaverant quod sunt Deus, ut patet de Nabugodonosor Danielis IV; et hinc sumpserunt sibi nomen auctoritatis et capitalis dominii, Christus autem
189c docet suos apostolos gentilitatem istam | aufugere, ut patet Luce XXII et Matth. XX. Unde quia aliquid licencie remansit in ista gentilitate, ideo remansit cum civilitate verbum auctoritatis, per quod ego intelligo superioritatem potestatis civilis. Sed postquam dotata est ecclesia, introducta sunt irreligiose nomen iurisdicionis et auctoritatis cum similibus, que civilitatem sapiunt. Et sic conceditur quod unus episcopus est reliquo maioris potestatis quam quidam vocant auctoritatem. Referendo autem auctoritatem ad Deum et negando auctoritatem sed promulgacionem inesse formaliter creature neganda foret in apostolis auctoritatis maioritas. Secundo vero intelligendo auctoritatem in quantum dicit Dei preconem habere potestatem ad promulgandum eius sentenciam, sic omnes apostoli vel evangeliste

I reply: 1. The clergy should rely only on divine authority, having nothing to do with civil power.

All authority belongs to God; man's part in it is only promulgation.

11. B in marg.: *Solucio.* 23. AB in marg.: *Auctoritas potestatis vel iurisdiccionis.* 28. B in marg.: *Nota.* 31. B: *auctoritas.*

We do not know what grace or power God has given to any man, and we try to make up for our ignorance by ordaining degrees in the clergy.

sunt paris auctoritatis, cum ipsa non potest maius aut minus suscipere. Ad quem sensum scriptura sacra est paris auctoritatis utrobique. Sed tercio michi infundabiliter loquuntur quidam de auctoritate, ut dicit maioritatem sanctitatis vel carismatum multitudinis, et quia illud est nobis incognitum, transferunt auctoritatem gentiliter ad ordinacionem humanam, ut quotlibet gradus ponunt in papa, archiepiscopo, rectore et simplici sacerdote, cum quotlibet intercisionibus, que quia auctoritate divina bene possunt fieri secundum divisiones graduum, discrecionis et potestatis quam ipse distribuit, ideo sollempnizantur instituciones humane, quamvis ordinacioni divine contrarie, et observantur amplius quam lex Dei. Sed loquatur sic de auctoritate, qui in scriptura sacra sciverit hoc fundare. Leges autem papales de maioritate et obediencia possunt intelligi, | quando insti- 189[d] tucio humana de prepositturis hominum correspondet divino iudicio, sic videtur quod proporcionaliter ut quis ponitur in maiori preeminencia quoad homines, sic ponatur realiter in maiori preeminencia virtutum et gracie quoad Deum; quod quia nunquam vel raro contingit, nec superest (ut credo) ad illud fundandum scripture auctoritas, ideo taceo quoad leges et facta, dicens quod illud bene potest fieri de Dei potencia absoluta, sciens quod sic non fuit inter Christi sacerdotes in ecclesia primitiva. Et patet in parte quomodo dicendum est ad primum obiectum.

2. Holiness is a sign but not a measure of authority.

Ad secundum patet ex dictis, quomodo ex sanctitate ut signo remoto debet capi duplex auctoritas, et non ut de equata mensura, quia tunc diminueretur vel extingueretur ut sanctitas

3. *tercio;* adde: *videtur.* 19, 20. Codd.: *correspondent.* 20. Codd.: *sic videt.* 30. A in marg.: *1.* 31. A in marg.: *2.*

Balaam and others prophesied though wicked.

promulgantis, quod est falsum, cum infideles ut Balaam, Cayfas et ceteri dampnabiles prophetarunt. Sanctitas tamen est signum auctoritatis divine et firmitatis inaugmentabilis auctoritatis humane, et sic gradus prepositure et auctoritatis civilis nuncupate surrepserunt cum dotacione et temporalium cupiditate non solum in seculares clericos sed in fratres, cum ipsi constituunt tribunos, centuriones, decanos et alios sicut Judei, qui servarunt cerimonias veteris testamenti, ut notatum est Exod. XVIII. Sed servata vera humilitate octuplici, de qua superius, omnia ista superfluerent sicut superfluissent in sanctis apostolis, et sic defectus instruccionis virtutis est causa, quare ista sunt modo utilia.

3. The power of orders is also a power to rule,

Ad tercium patet quod potestas ordinis est potestas regiminis, quam quilibet habet in quantum presbiter; quam solum cognoscunt qui noverunt universalia, et illa distinguitur a potestate ordinis sive regiminis excedente gradum remississimum|
190ª potestatis. Et sic idem episcopus habet multas potestates ordinis sive regiminis, ut patet superius.

but a curate does not receive it by a bishop's appointment unless he is a faithful herald of God, from whom the gift comes.

Nec prelatus dat curato novam potestatem regiminis nisi sit fidelis preco Dei prius dantis; ymo videtur michi quod sacerdos prius fuit debitor eidem populo, cui per episcopum suum preponitur, cum apostolus Rom. I, 14 confitetur *se esse Grecis, Latinis et barbaris debitorem*, verumtamen ex novo voto et munere recepto est amplius obligatus. Ritus autem gentilis ecclesie in hac parte videtur dare licenciam ad congregandum commodum temporale et inhabili quoad Deum, et talis iurisdicio non frenata per scripturam maxime induceret sectam Antichristi. Si igitur nostri habent potestates episcopales pares

15. A in marg.: *3*.

cum apostolis, ostendunt se dampnabiles, quod ociando tantum illis potestatibus abutuntur. Si autem potestates terrenas habuerint supra apostolos, hoc false et antichristiane habent a principe mundi huius.

A pontiff who claims to be Christ's Vicar while leaving his way is the worst of Antichrists.

Octava sentencia est: Romano pontifice vel quocumque alio fingente se gerere primatum vicarie potestatis Christi in terris, ab eius semita declinante secundum sensum scripture nullus plenius vel periculosius gerit de facto nomen et opera Antichristi. Pro declaracione istius sentencie notandum est primo secundum modum loquendi scripture: Quod quicumque est Christo vel legi sue contrarius, dicitur Antichristus, et concordat literalis composicio, cum Antichristus dicitur ab *anti*, quod est *contra*, et Christus quasi contra Christum. Et isto modo loquitur Evangelista in prima epistola sua canonica II cap. 18: *Et sicut audistis*, inquit, *quia Antichristus venit*, *nunc Antichristi multi facti sunt.* Et illos vocat Christus | Matth. XXIV cap. *Pseudochristos* a *pseudo* quod latine dicitur falsus vel decipiens, et sic quilibet dyabolus vel membrum eius est realiter antichristus. Unde videtur michi illos esse culpandos qui preter auctoritatem scripture sompniant quod de tribu Dan in illo loco cum equis et curru igneis et ceteris ficticiis dominabitur Antichristus. Doctores autem qui sic loquuntur vel ad modum loquendi propheticum loquuntur mistice vel videntur ad modum concionatoris fingere. Certum est itaque quod persona prescitorum aggregata, est unus Antichristus, sicut quotlibet membrum eius, et illius erit unus capitalis in malicia plus

The whole body of the reprobate are Antichrist; so is each of its members.

6. AB in marg.: *Antichristus quis est secundum scripturam.* 16. B in marg.: *Anti valet contra.* 24. A in marg.: *De Antichristo.* 27. AB in marg.: *De Antichristo.*

accensus; ymo videtur predestinatum, dum crimine fuerit Christo contrarius, dici posse realiter Antichristum, modo quo ille qui *dixit et facta sunt* Mat. XVI propter adversacionem nominat Petrum *sathanam*. Est igitur christiano necessarium cognoscere Antichristum.

Antichrist must originate from the clergy.

Secundo notandum, quod de clero necesse est Antichristum trahere suam originem; cum enim non omnes sacerdotes confirmati sunt, necesse est quod aliqui propter status excellenciam cadant profundius. Sic magnus Antichristus fuit Lucifer cum suis complicibus, sic magnus Antichristus fuit Scarioth cum avaris suis sequentibus, et ita de generacione nequam, que processit Cayn usque ad novissimum reprobandum, unde beatus Evangelista II epistola canonica concedit, quod multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jhesum Christum venisse in carne; hic est seductor et antichristus, unde prima epistola IV, cap. 1: *Multi pseudoprophete exierunt in mundum;* et sequitur eorum descripcio: |
190c *Omnis spiritus qui solverit Jhesum ex Deo non est, et hic est Antichristus de quo audistis quoniam venit,* et declarat quod ille Antichristus sit mundo deditus et de clero prodiit. Cui conformiter loquitur Christus Matth. XXIV, 5: *Multi,* inquit, *venient in nomine meo, dicentes quia ego sum Christus, et multos seducent,* et illos nominat posterius *Pseudochristos*. Ex quibus videtur quod surgent de clero.

The special sin of Antichrist is hypocrisy.

Et concordat racio cum antichristus peccato gravissimo et magis subdolo erit Christo contrarius. Sed illud peccatum oportet esse tradi-

1. A in marg.: *Nota contradicit sibi de ecclesia.* 7. A in marg.: *Antichristus ex clero.*

7. Cf. Wyclif, De Antichristo = Op. Ev. III, 6.

toriam ypocrisim, quia illam scit dyabolus magis efficere, et simplices propter velamentum eam minus percipere. Et ad istum sensum vadunt verba Apostoli II epistola ad Thym., II Petri epistola, et epistola Jude cum aliis dictis propheticis, quia indubie talis est apcius instrumentum dyaboli ad simplices seducendum. Quando enim dyabolus videt constantem dileccionem Christi in laycis et cum pietate ceca ignoranciam legis Christi, ex alioque latere avariciam Scariothis in clero, non est sibi placencius crimen propter ingratitudinis et duplicitatis gravedinem, quam seducere christianos in propriis instrumentis; sic enim victus est a Christo.

A man may be a pope in name, yet have the conditions of Antichrist.

Unde sine assercione ymaginor tercio quod sit unus nominetenus papa pseudonomine, cui iste XI condiciones insint ex instinctu patris mendacii. Primo quod ubi est Christus veritas Joh. XIV, Pseudo ubique innititur mendacio, quod notum est esse contrarium veritati, innititur, inquam, mendacio in verbis,

1. He says he is a follower of Christ, yet goes and leads others astray.

in scriptis et vita, dicendo se propinquissime | sequi Christum tamquam eius fidelem vicarium, 190a dum tamen sit ab eo in moribus maxime elongatus, aliter enim non palliaret seducendo populum, quomodo veniret in nomine crucifixi, ut Christus prophetavit Matth. XXIV et Joh. XV.

2. He does not imitate Christ in his poverty,

Secundo, ubi Christus regularissime tenuit summam pauperiem, iste Pseudo irregulariter summe seculo innititur; aliter enim non esset de mundo, sed ex Deo, qui per pauperiem vicit mundum, ut prophetatum est I Joh. II et Joh.

16. AB in marg.: *Antichristi condiciones.* 17. AB in marg.: *1.* 18 et 20. Codd.: *innitatur.* 23. *tamen;* A: *tantum.* 27. AB in marg.: *2.*

16. De Condicionibus Antichristi in plurimis operibus Johannis Wyclif tractatur. Conferas e. g. Opus evangelicum III, IV, 106, 135/6. De Christo et suo adversario Antichristo cap. XI. Pol. Works II. 680. Sed sunt ibi duodecim condiciones.

XVII, cum enim sibi desunt miracula et vite sanctitas; aliter valde pauci suo disciplinatui iungerentur. Modo autem ex instinctu dyaboli totus mundus est mundo deditus, sic ubi Christus renuit oblacione dyaboli omnia regna mundi, ut dicitur Matth. IV, iste Pseudo dicit maniace quod dominetur capitaliter super tota habitabili et per eius licenciam et pacienciam singuli reges regnant.

but claims rule over the whole world.

Tercio, ubi Christus anathemate gravi prohibuit quod non adderetur aliquid impertinens legi sue, ut patet Gal. primo et sepe alibi, iste Pseudo fabricat leges novas, que nusquam reperiuntur in scriptura sacra; in qua secundum Augustinum est omnis veritas, sed sunt legi Christi latenter contrarie. Nec mirum quia sacerdos et propheta paulative declinantes a lege Domini preposituram talis legiferi meruerunt, ut prophetatum est Psalmo IX, 21. Ubi propheta de Antichristo loquens secundum exposicionem sanctorum: *Constitue,* inquit, *legislatorem super eos.* Et istam legis translacionem oportet sequi extraneum sacerdotem, quia Heb. VII, 12 dicit Apostolus,
191a quod *translato* | *sacerdocio necesse est ut legis translacio fiat.* Et iste triplex funiculus, scilicet commentum mendacii, commentum favoris seculi et commentum tradicionis inique sunt basis tocius retis dyaboli.

3. Against Christ's prohibition he makes new laws not founded in Scripture.

Quarto, ubi Christus elegit discipulos simplices idiotas, mundo pauperes et introitu ad suam religionem fecit plus pauperes, ut patet Matth. XIX; iste Pseudo eligit sibi plus inclitos, callidos et astutos, et prius mundo abiectos elevat in falsos dominos urbis et orbis. Aliter enim foret discipulus magistro nimis dissimilis et ex con-

Christ chose poor simple men for his disciples; the pope chooses such as are illustrious or astute.

6. Codd.: *dicat.* 10. AB in marg.: *3.* 20. Codd.: *supositum.* 29. AB in marg.: *4.*

trarietate foret societas desoluta, quia Ecclesiastici XIII, 3 scribitur: *Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint confringetur.*

5. Christ bade his disciples to go out through the world preaching; the false pope dwells in a rich palace and does not preach.

Quinto, ubi Christus precepit suis discipulis ire in mundum universum et predicare indifferenter evangelium docereque omnes gentes servare quecumque eis mandaverat, ut patet Matth. ultimo, iste Pseudo docet et care conducit suos discipulos modo contrario servare oppositum, cum ipse residens in sumptuoso palacio constructo de bonis pauperum, ut alter Cosdroe, nulli predicat et discipulos tales optat, qui in castris conquestis mutescendo resideant nisi forte superbe, blasfeme, eciam scandalose in verba de potestate sua proruperint. Et istarum scolarum promulgata contrarietas confundit seculum.

6. Christ taught his disciples to submit to persecution; the pope teaches his to fight for dominion.

Sexto, ubi docuit Christus suos discipulos possidere et servare vitas suas quietas atque perpetuas in paciendo tribulaciones atque iniurias, ut patet Matth. V et Luce XXI, iste Pseudo docet verbo et opere suos discipulos ex immensitate sue dignitatis | quoscumque eis contrarios [191b] debellare, quia aliter paulative periret ab eis dominium; et sic sunt in capitulo impiorum, de quibus Sapiencie II, 1 scribitur: *Dixerunt impii cogitantes apud se non recte: Exiguum et cum tedio est tempus vite nostre, non est refrigerium in fine hominis,* et cetera que sequuntur.

7. Christ forbade his disciples to take the sword;

Septimo, ubi Christus prohibet suis ferire cum gladio sed pati ut ipse, cum potuit hostes suos faciliter superare, ut patet Joh. XVIII, iste Pseudo docet et conducit milites de bonis pau-

3. Codd.: *colliderint;* ib. B: *refringentur;* A: *confringentur.* 4. AB in marg.: *5.* 11. B: *Cosdree.* 15. Codd.: *prorumperint.* 18. AB in marg.: *6.* 30. A in marg.: *7.*

perum ad cumulandum sibi superfluitates stercorum et discipulos suos, qui severius exequuntur illud officium, plus commendat et promovet ad seculi dignitatem, sic quod Christo conversante nobiscum non foret suis cum illis societas vel amicicia nisi inter homines prope pares. Et secundum Apostolum II Cor. VI, 15 *non est communicacio Christi ad Belial,* ut tangebam superius.

the pope uses the spoils of the poor to hire soldiers.

Octavo, ubi Christus prohibuit cariores eius discipulos Jacobum et Johannem inprecari ignem de celo descendere instar Helye, IV Reg. primo ad vindicandum de Samaritanis negantibus eis necessaria, cibum et tegumina, ut patet Luce IX, 56, iste Pseudo deficiente materiali gladio fingit fulmen anathematis in eos, qui nolunt sue tyrannidi obedire, sic quod ubi Christus dicit suos discipulos esse spirituales nulli obnoxios, cum *ipse non venit animas perdere sed salvare,* ut ibi dicitur, iste Pseudo pro nichilo perdit utramque vitam multiplicium animarum.

Christ would not call down fire on the Samaritans; the pope curses all who do not obey him.

Nono, ubi Christus dicit in suo Apostolo prima Cor. VI, 7 quod *omnino est delictum* in gentibus, 191c quod *iudicia* | *secularia sic exercent,* cum ipse renuit tale iudicium, ut patet Luce XII, iste Pseudo hortatur viis et modis scolares suos contendere, dicens quod condidit multiplices leges sacras ecclesie et ordinavit satrapas ad complementum talis iusticie; ideo sicut excomunicantur qui impediunt pugiles ecclesie, qui volunt exequi eius iura, sic excomunicantur iniuriati in paciendo iniurias, cum ob torporem eorum leges et possessiones ecclesie sunt extincte. Unde Apostolus dicens: *Quare non magis iniuriam patimini?* per

9. Christ refused to be a judge; the pope is always grasping at jurisdiction.

5. *sui* in codd. 9. AB in marg.: *8.* 21. AB in marg.: *9.* 25. AB: *ortatur.*

33. I. Cor. VI, 7.

antiphrasim locutus est yronice, sicut quando dicit quod talia debent per contemptibiles ecclesie iudicari, et sic ubi Christus cum sua familia suspensus fuit a talibus intendens pure saluti anime, iste Pseudo cum sua familia trahit sibi omnia secularia negocia, gracia congregandi pecunie.

10. Christ humbly hid his deity under cover of his manhood; the pope claims to be God in earth,

Decimo, ubi Christus ostendit humiliter suam inferioritatem celans sub testa humanitatis suam divinitatem, ut patet Joh. XIV et alibi sepe in evangelio, iste Pseudo proclamat pompatice et blasfeme quod est Deus mixtus vel Deus in terris, quem nemo debet corripere, cum habens omnes leges in scrinio pectoris, debet ad votum scripturam autorizare, exponere vel quantum libuerit abrogare, et sic propter iniustam pene gravedinem periculosius est in mandatum suum quam in mandatum | Christi offendere, cum potest 191a declarare quoscumque sibi contradicentes, licet pure asserentes fidem scripture, esse hereticos, cum pure ex bullis suis ad votum habilitat et inhabilitat quemcumque voluerit, ymo eo ipso quo pretendit se quovis modo solvere vel ligare, eo ipso sic solvit vel ligat. Et ipse supra Christum habet plenam potestatem civiliter dominandi, et sic de infinitis blasfemiis, ex quibus infertur prophecia Apostoli II. Tess. II, 3 de Antichristo dicta quem *hominem peccati* nominant, ita ut *in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus,* ymo ut dicit Apostolus, *extollitur super omne quod dicitur Deus.* Deus enim non potest taliter dominari nec nude per bullas sine interiori illapsu quemquam habilitare, nec potestatem preter Dei licenciam ab imperatore capere.

and fulfils St. Paul's prophecy of the man of sin.

8. AB in marg.: *10.*

28. II. Thess. II, 4.

Christ's disciples made no money by prelacies, the pope makes all appointments a matter of gain.

Undecimo et ultimo patet quod Christus abnuit omnem sentenciam, in qua necesse foret facere alicui iniuriam, ideo Luce XII, 14 dicit cuidam petenti eius iudicium: *Quis me constituit iudicem aut divisorem super vos?* Unde et eius apostoli abalienati sunt a divisione cuiuscumque prepositure, que lucrum temporale sapiunt, quia didicerant a magistro Matth. X, 8: *Gratis accepistis gratis date.* Iste autem Pseudo cum discipulis suis palliat, quod ad eum solum spectat in solidum, omnes prepposituras sapientes pinguedinem temporalem tribuere; | 192a nec potest propter plenitudinem potestatis symoniam committere, sed propter plenitudinem dominii oportet quemcumque secundum pinguedinem sui beneficii de thesauro Pseudo afferre; et de plenitudine potestatis facit reservaciones mentales absconditas, et virtute earum plus offerens preponetur, cum potest anteriorare vel posteriorare tempus ad libitum, ymo non obstante quod *Christus sit cum suis apostolis omnibus diebus usque ad consumacionem seculi,* ut dicit Matth. ultimo, iste tamen Pseudo potest dispensando tempus redimere et mutare, sic quod quando est maxime necessarium Christo et sue ecclesie consilia Christi servare, liceat sibi consilia ipsa suspendere, privilegia quecumque propter questum concedere, et quantumcumque Christo inhabiles tamquam habiles approbare, et quicquid fecerit debet tota militans ecclesia, quam oportet esse sub dicione ut legem Christi ratum credere.

Multe sunt versucie velate sub istis XI, in quibus falluntur simplices versuciis Pseudochristi, et indubie quicumque fuerit talis Pseudo vel ei

1. AB in marg.: *11*. 32. Multe; codd.: *materie*.

22. Matth. V, 20.

consenciens est secundum quod plus vel minus istis condicionibus participat Antichristus. Ideo docet beatus Evangelista epistola sua canonica, postquam Antichristum descripserit: *Nolite*, inquit, *eum recipere in domum vestram, nec ave ei dixeritis;* quod oportet intelligi nec in persona sua propria nec in membris, *qui*, inquit, *dixerit illi ave, communicabit* | *operibus eius malignis*, et 192b iste si est talis est heresiarcha solvens Christum infideliter in naturis persone, in Christi legibus et in membris, cuius scolam oportet cordatos theologos affeccione donorum suorum et timore suorum supplicacionum postpositis animose detegere. Et ipsum describunt omnes libri sapienciales vel prophetici alterius testamenti, et propter nostrorum vecordiam et membrorum suorum crescenciam in brevi tempore magis invaluit. Nec dubium quin sit infidelis Christo, qui aliquo quinque modorum consentit homini contra Christum.

The pope says that the clerical state is more perfect than the lay and that the laity have no right to judge the clergy. He says too that the man and his state are one.

Sunt autem multa sophistica quibus homo iste illudit simplicibus christianis; dicitur enim primo quod status cleri sui est infinitum perfeccior quam status aliquis laycalis, ideo non pertinet ipsos de statu cleri cognoscere. Dicit secundo palpatus in metaphisica quod omnis status hominis est realiter ipse homo.

A man may and must judge of deeds open and visible.

Contra utrumque istorum invexi sepius: contra primum est decretum Crysostomi Imperfecto Omelia 26, ubi docet, quod *homo debet iudicare de operibus manifestis, quia aliter precluderet lex Christi naturale iudicium et foret sibi ipsi con-*

8. Codd.: *ille*. 18. B: *infideles*. 25. AB in marg.: *Judicare de prelatis*.

4. 2. Joh. 10. 30. Opp. tom. VI, 743 (?) Cf. In Matth. Hom. XXIII Opp. tom. VII, 307.

traria, cum ipsemet docet Matth. VII, 15 attendere a falsis prophetis ex fructibus cognoscendis, aliter enim necessario cecaret laycos ad elemosinas suas Antichristi discipulis improvide parciendum. Contra secundum patet quod repugnat priori, cum
192c tunc omnis clericus foret infinitum | perfeccior quam laycus; quod soli Christo potest competere; iterum omnis homo vel angelus maneret continue in eodem statu, sicut manet constanter in eadem humanitate, et sic nullus status posset maius aut minus suscipere. Et iterum periret status et christianorum distinccio, ymo propter casum Luciferi non foret status angelorum deterior, nisi forte dicatur quod status sit qualitas anime vel peccatum. Ideo certum est quod status iuxta methaphisicam scripture verissimam est denominacio, qua natura racionalis dicitur formaliter stare respectu finis ultimi, et sic in homine aliquis est status corporis, aliquis status anime et aliquis mixtum; aliquis eciam est status quoad mores et aliquis quoad ritus vel religionem, aliquis totalis et aliquis parcialis. Unde de statu corporali et statu mentali racionali vel integra individua potest intelligi illud Yob. XIII quod homo miserabilior lapsus nunquam in eodem statu permanet continue, nam secundum statum integrum variatur, ut patet de etate, de morum varietate et de circumstanciis statum integrantibus, que communiter variantur; manet tamen idem status communis et individuis successivis intercisus vel continuus.

If the man and his state are one every cleric is infinitely more perfect than any layman. Moreover the state of every man and angel would be unchangeable.

Ex istis logici sollicitant se quod continuum componitur ex non quantis, cum status continuus sicut etas per indivisibile vel duo aut quot-

5. Codd.: *tercium.* 11. Godd.: *status christianorum.* 15. AB in marg.: *Status hominis quid est.* 30. *intricisus* in codd. 32. B in marg.: *Nota.*

libet indivisibilia excedit aliud, nam P. superstes, qui incepit cum Paulo nunc desinente est per instans antiquior quam fuit Paulus vel ipse; nec est possibile unum continuum | per indivisibile 192a excedere aliud nisi indivisibile faciens ad maioritatem eius sit pars talis maioris, ut est in numeris. Et sic potest argui de statu sanitatis vel infirmitatis, de quo quis meritorie continue elicit actum caritatis, gaudendo et laudando Deum de statu; et patet quod actus terminatur exclusive ad instans ut sanitas vel infirmitas, et (ut videtur) est continue novus actus, sicut continue novum obiectum, ad quod actus essencialiter terminatur. Et ita videtur quod captis duobus predestinatis, quorum primi meritum terminetur exclusive ad septimum gradum, et secundi totale meritum terminetur inclusive ad eundem gradum, status primum in patria correspondenter se habebunt; nec negabitur antecedens, cum stat de duobus predestinatis unum exclusive et alium inclusive incipere mereri ab eodem instanti. Postquam originaliter peccando continue antefuerant in mortali et continue equaliter merendo pro eodem instanti decedant. Constat quidem quod actuum merendi aliquis est successivus, cuius incepcio est per remocionem de presenti, et aliquis per posicionem de presenti. Sic enim Christus potuit incipere purgasse Baptistam ab originali pro primo instanti sui esse, et alium communem sibi et aliunde undique parem creasse in gracia et beatificasse eos correspondenter ad merita, et sic de mille casibus possibilibus et de facto in quibus implicatur unum quantum excedere aliud per indivisibile. Ex quibus oportet concedere aliquam esse maximam partem quantitativam,

1. Il. codd. 6. *numeris*. Cod.: *m'us*. 7. B in marg.: *Casus notabilis*.

eius parem excesso, et adiectum cum facit quantitative totum maius, oportet esse partem quanti- 193ª tativam maiorati | per ipsum.

The state of being without property is, as a state, better than that of a civil owner.

Istam materiam diffuse prosecutus sum alibi cum aliis dubiis annexis, ideo transeo dictum repetens superius, quod status exproprietarie vivendi est quocumque statu civili perfeccior, sicut status virginitatis est quocumque statu coniugati perfeccior, natura angelica est naturaliter natura humana superior, vita contemplativa est vita activa perfeccior et sexus femineus est sexu masculino fragilior; et tamen constat quod multi coniugati sunt multis virginibus meliores, multi homines superiores dyabolis gracia non natura, multi activi sunt multis contemplativis sancciores, et multe femine virgines in iuvenili etate multis viris eciam decrepitis plus constantes, ut sepe meminit Augustinus in scriptis istius materie. Ideo necesse est volentem istam materiam intelligere considerare perfeccionem quam habet homo in quantum exproprietarie vivit, et perfeccionem quam habet in quantum civilis proprietarius, et illarum perfeccionum quas voco perfecciones simpliciter supra perfecciones individuas, primam inveniet plus perfectam. Ille autem perfecciones more universalium non possunt augmentari vel minui, sed perfecciones vel status individui secundum quod illis alia commoda sunt adiecta, et sic, ut sepe repecii, status exproprietarie vivendi propter excellenciam perfeccionis, congruit clero Christi.

Et istam sentenciam approbat tota Trinitas cum tota ecclesia triumphante, tota natura be-

4. AB in marg.: *Status diversi secundum gradus.* 12. B: *et tantum.*
26. B in marg.: *Perfecciones in universali non augentur sed in singulari.*
32. AB in marg.: *Status exproprietarius approbatur a tota Trinitate.*

stiarum cum condicione status innocencie et saniores monachi, qui propter perfeccionem decreverunt statum illum eligere. Et patet probabilitas cronice, | quam narrat Cestrensis libro IV, 193b cap. LXXXVI quomodo tempore dotacionis ecclesie audita est angelica vox in aere, dicens quod ***hodie effusum est venenum in ecclesia sancta Dei.*** Nam quomodocumque hoc fuerit, hoc est verum, cum clerus a statu perfecciori decidit sine equivalente recompensa, ut eventus patulus rei probat. Unde manifestum signum foret Pseudochristi dampnantis ut hereticum quod genus illorum qui sic maculaverunt matrem nostram possunt eam purgare de macula quam ex eorum stulticia sic contraxit. Unde capitalis defendens pertinaciter istam sentenciam contra perfeccionem membrorum Christi et sancte matris ecclesie, heresiarcha racionaliter potest dici.

A man may be in several states at once.

Sed dubitatur si homo sit simul in multis statibus. Et videtur planum quod sic de statibus tam corporis quam anime compossibilibus, sicut homo habet simul denominaciones multorum actuum, ut puta qualitatum.

The higher a man's state, the worse his sin.

Similiter differendum est utrique preposito peccanti propter dignitatem status, ut patet LXXXII distinccione cap. *Presbiter* et sepe alibi; et cum hoc valet efficaciter testimonium Augustini in multis locis, ut ubi docet quod in Pharaone, in Nabuchodonosor propter statum et dignitatem regalem ad regimen populi subiecti Deus inspiraverat propheciam, et propter sacer-

2. *monachi.* Codd.: *monses.* 7. AB in marg.: *Vox hodie effusum est venenum.* 19. AB in marg.: *Status multos si tenet homo.*

4. Cestrensis, i. e. Radulphus de Higden in Polychronico. Non est cap. LXXXVI sed XXVI, tom. V, 130. 26. Decreti Prima pars, dist. LXXXII, cap. V.

dotalem dignitatem Deus dedit Cayphe propheciam, ut dicit Augustinus in de Questionibus veteris et nove legis XXXV, et hinc David rite pepercit Sauli, ut patet I Reg. XXIV.

Similiter, aliter nullius status celsitudo gravaret peccatum, quod est contra illud Sapiencie VI, 6 *Durissimum iudicium hiis, qui presunt, fiet*, ymo aliter cuiuscumque prepositi status extingueretur, 193a antequam quicquam boni vel mali | faceret, que contradicunt scripture, cum ecclesie legibus, communi modo loquendi et sanctis doctoribus. Supposita igitur constancia statuum et facta limitacione ad statum quem preter nudos ritus humanos Deus ordinat, est dubium quomodo status variatur propter actus statui dissonos vel peccatum. Videtur enim quod status cum sit accidens tam parve constancie quod sit inalterabilis et per idem immobilis, cum manet eius dignitas cum peccato; aliter enim status sacerdotalis posset per alteracionem subiecti equiparari statui laycali et quilibet status cuilibet. Similiter, cum dignitas status hominis sit impertinens suis moribus, videtur quod stat eundem esse simul quantumcumque dignum et indignum et propter multiplicitatem .statuum foret impertinens discernere per statum de hominis dignitate, nec sufficit homo cognoscere statum totalem aggregatum, tum quia infinitus est statuum numerus, tum quia aliquem statum proximi oportet viatorem quomodolibet ignorare. Similiter, cum status denigrari et debilitari poterit et alias serenari, videtur quod omne mortale statum quem invenit inficit, cum secundum Augustinum facit hominem esse nichil.

A man's state is not changed by his sin.

5. A in marg.: *1*. 22. A in marg.: *2*.

3. Opp. tom. III, App. p. 53.

We cannot judge of the spiritual state of others.

Ex quo videtur quod sicut homo dubitat de proximo si sit in mortali vel prescitus, sic dubitaret de excellencia cuiuscumque status viantis. Sic enim fuit status exproprietarie vivendi Scariothis vilissimus, ymo cum status sit successivus et dubitatur de fine qui est status beatitudinis secundum Boecium III de Consolatione philosophie videtur, quod quilibet foret de totali statu fratris sui ambiguus. Hic oportet supponere descripcionem et distinccionem supradictas | de statibus. 193

Change may be in substance or in concomitant good or evil.

Et secundo oportet notare quomodo dupliciter aliquid dicitur transmutari, vel subiective vel gracia concomitancie. Subiective ut sola substancia transmutatur; gracia concomitante omnis status vel res alia inexistens homini melioratur vel peioratur propter concomitanciam virtutis aut vicii. Et sic res in natura sua continue nunc est melior et nunc peior, et sic fides et spes possunt nunc formari caritate et nunc remanere informes, cum ipsa non permittit secum crimen ut suprema virtus et simplex. Et patet, quod triplex primum argumentum roborat veritatem. Quantum ad primum trium argumentorum sequencium patet ex distinccione iam posita, quomodo status non alteratur subiective sed concomitative. Et quandoque per peccatum extinguitur, quod pertinet ad eum cognoscere, qui nobis incomprehensibiliter ordinat cunctos status; quamvis autem materia de statibus sit valde ampli ambitus, ut medicus tractat de statu corporis, ut precedit ad felicitatem vie sive miseriam, politicus

It is in the latter way that state is altered.

1. A in marg.: *3.* 4. A in marg.: *Nota optime.* 5. B: *Vilissimis.* 7. Codd.: *de questione.* 11. AB in marg.: *Mutari dicitur aliquid dupliciter.* 19. Codd.: *caritatem.* 23. B in marg.: *Ad primum.* 30. AB in marg.: *Diversitas statuum. Dignum et indignum stat eundem esse hominem.* 31. B: *policitus.*

7. Opp. (ed. Migne t. LXIII), pag. 720.

As doctors treat of the state of the body, so priests should of the soul.

autem considerat de statu partis populi, secundum quem respicit pacem reipublice, tamen theologus et curatus, qui debet esse animarum medicus, considerat de statu hominis secundum virtutes vel vicia, ut respicit statum beatitudinis; et de tali statu est nobis sermo. Ipse autem infinitum excedit status alios, eciam status vivendi sive officii, qui dicuntur racione concomitancie virtutis vel vicii alterari; et patet ad primum obiectum. Ad secundum dicitur quod status temporalis est
194ᵃ impertinens moribus quantum | ad naturam status pertinet, vel in se simpliciter quod solum considerantes naturas universalium et reduplicativas concipiunt, verumtamen quantum ad denominacionem respectivam concomitancie status, tales valde pertinenter respiciunt virtutes et vicia; et hinc voco eos status disposicionis et alios virtutis; et sic concedo quod stat eundem esse dignum et indignum equivoce quoad dignitates morum et status, ideo pertinet specificare de qua hominis dignitate loquimur, quando ex statu dignitatem hominis arbitramur, et ultra conceditur quod non sufficimus hic cognoscere nisi imperfecte de statu totali hominis, quia ignoramus de exitu.

Duty of reproving superiors.

Ad tercium patet quod status denigratur vel serenatur solummodo concomitanter, et hoc quoad Deum, quomodo omne mortale denigrat, et super isto currunt multe leges hominum propter quas pusillanimes timent sibi nedum corripere sed peccata publice predicare, ut V decretalium De Hereticis cap. *Cum ex iniuncto* in fine prohibetur quod inferior publice corripiat patrem suum; et

10. AB in marg.: *Ad 2.* 26. AB in marg.: *Ad tercium.* 27. *solummodo;* cod.: *sodo.* 30. AB in marg.: *Corripere potest subditus prepositum.*

32. Decr. Greg. IX, Lib. V, tit. XXXII, cap. 2.

multe sunt leges huiusmodi, que omnes intelliguntur quod nemo debet illegitime fratrem suum corripere; non enim subiacet ordinacioni humane correpcionem fraternam quam Christus precipit Matth. XVIII cap. prohibere. Nec debet quis attemptare corripere suum prepositum, nisi propter defectum notorium, quem dicere debet ecclesie, quando prepositus notorie excidit a racione patris et pastoris. Quando scilicet nec gignit nec fovet subditum verbo Dei, tunc enim est tam expers racionis patris quam expers est quilibet a quocumque patris opere alienus; unde peccant qui mendaciter tales patres nominant vel pastores. Sed ut procedam | minus intricabiliter [194b] et remocius a verbis scandali, securius servo me in verbis generalibus et condicionalibus, que ad auditorium et personam rei debent faciliter applicari efficaciter ad errantem, ut nullus papa nisi forte sibi conscius imponeret sibi raciones declaratas superius convenire autonomatice pseudopape. Unde non evidencius posset quis scandalizare se ipsum, quam sibi applicare sine pluri data evidencia verbum huiusmodi generale. Sic enim exierunt incipiendo a senioribus adulteram accusantes Joh. VIII. Sic et sacerdotes et Pharisei cognoverunt quod Christus de ipsis diceret in suis parabolis, Matth. XXI. Quod si probabiliter cognovero, quod predicans applicat ad me verbum huiusmodi generale, examinabo primo veritatem sentencie, secundo utrum in hoc sum conscius michi ipsi. Et tercio festinanter instar me ipsum corrigere et reddendo Deo gracias verba generalia nitar equaliter tollerare, quia nimis ostendunt suam stulticiam, qui ex talibus verbis com-

Our attack on the pseudopope is not personal except to any who feels that it fits him.

13. B: *patres* deest. 16. B: *et* deest. 17. B: *et rei.* 16. Codd.: *ad* deest.

munibus convincunt illegitimam correpcionem vel scandalum, verumtamen sciens peccatum quantumcumque alti prepositi esse notorium et periculosum ecclesie, debet ex fervore spiritus peccatorem quem credit aliunde non corrigi publice arguere cum Johanne, ut patet Mar. VI de Herode; oportet tamen in talibus quod homo a se ipso correpcionem incipiat et pura intencione procedat et utrobique sensui legis Domini innitatur, pro cuius exposicione nullus fidelium offendetur, ut patet de Paulo.

CAPITULUM SEPTIMUM.

Causes of Peter's primacy.

Sed ulterius transcurrendum est per argumenta capta ex fide evangelii, ut sciatur quam sententiam reportant in testimonium veritatis. Ex
94ª primo | itaque argumento capto a diffinicione Christi Luce XXII elicitur, quod preeminencia Petri in alios non stat in honore, in dominatu vel gloria seculari sed in omnino oppositis. Patet primo ex hoc quod stat in fidei sinceritate et humilitate et in servitute, ut patet ex dictis.

Humility.

Similiter primatus Petri stat in preeminencia sequendi Christum in moribus; Christus autem omnia predicta abnuit et condiciones oppositas acceptavit.

Mildness.

Similiter, Luce XXII, 26 sic loquitur: *Qui maior est vestrum, fiat ut minor.* Constat autem ex doctrina prima Petri II quod maiores in ecclesia debent esse quasi modo geniti infantes, qui magis alienati sunt ab honore, a dominatu vel gloria seculari; debet autem primas post Christum esse minor, ad serviendum flexibilior, ut dicitur

10. *pro cuius*. Codd.: *procius*. 22. A in marg.: *2*. 26. A in marg.: *3*. 29. B: *infantes qui magis* deest.

Matth. XX. Sic enim Christus fuit omnium hominum servus necessarior ac mitior, ut docet Ambrosius epistola, et Augustinus De Verbis Domini sermone VIII: hominem coaptatum unam fecit Deus cum servo personam. Voluit inquam regnum suum conquirere per humilem pacienciam iniurie, et cetera arma virtutum et non per gentilem dominatum, quem apostolis suis prohibuit, sed reverti voluit ad iudicium in celesti Dominio glorioso. Unde infidelior, horribilior et stulcior non posset fieri argucia quam ex vicaria primatus Petri et Christi eius magistri, arguere vel fundare in eorum vicariis triplicitatem predictam mundanam, cum omnino contrarium inferatur.

Pro declaracione vero istius materie adduxi alia multa testimonia de Christo et unum de beato Bernhardo oportet repetere. Nam libro secundo ad Eugenium ita scribit: *Quid dimisit tibi sanctus apostolus, quod habeo, hoc tibi do.* | *Quid illud?* 194[d]
Unum scio: non est aurum neque argentum, cum ipse dicat: argentum et aurum non est michi. Si habere contingat, utere non pro libitu sed pro tempore. Sic eris utens illis quasi non utens. Ipsa quidem ad animi bonum non spectant, cuiusmodi sunt divicie, nec sunt per se bona nec mala, usus autem horum bonus, abusio mala, sollicitudo peior, questus turpior. Esto ut alia racione hec tibi vendices sed non apostolico iure. Nec enim ille tibi dare potuit quod non habuit; quod habuit hoc dedit, sollicitudinem ut dixi super ecclesias. Numquid domina-

7. Codd.: *veritatum.* 18. A in marg.: *Nota. Nota beatum Bernardum contra dominacionem cleri sed non contra temporalium possessionem et appropriacionem evangelicam;* B in marg.: *Quid dimisit Petrus suis successoribus.* 23. *utere.* Codd.: *vere.* 24. Codd.: *malicia temporis.*

3. St. Augustini Opp. tom. V, p. 373. 19. Cap. VI. Opp. (Migne) I, 748.

cionem? Audi ipsum: non dominantes, ait, in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes non eciam veritate, vox Domini est in evangelio: Reges gencium dominantur eorum etc. Et infert: vos autem non sic. Planum est, apostolis interdicitur dominatus. Et igitur tu tibi usurpare audes aut dominans apostolatum aut apostolicus dominatum. Planum est, ab utroque prohiberis. Si utrumque simul habere voles, perdes utrumque. Alioquin non te exceptum de illorum numero putes, de quibus Deus sic conqueritur: Ipsi regnaverunt et non ex me, principes extiterunt et non cognovi eos. Iam si regnare sine Deo iuvat, habes gloriam sed non apud Deum, at si interdictum tenemus audiamus edictum, id est qui maior est vestrum, fiat sicut minor et qui precessor est sicut qui ministrat, forma apostolica hec est, dominacio interdicitur, indicitur ministracio, que et commendatur exemplo ipsius legislatoris, qui secutus adiungit, ego autem in medio vestrum sum tamquam qui |
15a *ministrat.* Ecce quam breviter iste sanctus et quam plane dilucidat sentenciam sepedictam tamquam sequentem formaliter ex scriptura, et revera dampnare, hereticare vel impugnare sentenciam tam sancti, tam devoti, tam profundi atque subtilis theologi sicut fuit beatus Bernhardus ab ecclesia canonizatus et in celo cum angelis gloriosus propter istam sentenciam quam verbo docuit et exemplo, videretur nimis ceca presumpcio et specialiter in materia fidei quam dictavit tam lex Christi quam lex naturalis.

Great authority of St. Bernard.

Constat quidem ex dictis sanctorum et testatur canon XXIV q. III cap. *Heresis*, quod *qui aliter*

7—8. Codd.: *aut dominus .... aut apostolatus dominium.* 18. Codd.: *que et commendatur* deest. 19. Codd.: *adiungi.*

33. Cap. XXVII.

intelligit scripturam sacram, quam Spiritus Sanctus flagitat, adiuncta pertinacia, *est* expresse *hereticus*. Iste autem sanctus intellexit et expressit tam opere quam sermone quod non licet sacerdoti Christi, specialiter Romano pontifici, seculariter vel civiliter dominari, in tantum quod papatus et vera secularis dominacio qualis est licita in laycis formaliter contradicunt. Et virtute huius precepti vixerunt apostoli, sancti monachi et mendicantes exproprietarie, usque hodie dicentes tam vita quam verbo quod Dominus suis sacerdotibus hoc precipit; aliquos tamen voluit habere usum temporalium largius et alios striccius ex titulo elemosine secularium dominorum subducto seculari dominio. Unde credo beatum Bernhardum habuisse noticiam de toxico dominandi in Romano pontifice; et ideo dicit libro III ad Eugenium: *Nullum tibi venenum, nullum gladium plus formido, quam libidinem dominandi;* non enim | se- 195b quitur ex primo testimonio scripture Luce XX, quo docetur Petrum super alios preeminere sed eius oppositum.

He taught that the Pope should not exercise secular rule.

Et ideo libro II declarans pape officium: *Si hec facis*, inquit, *honorificas ministerium tuum, non mediocris est iste principatus. Hoc enim est extirpare malas bestias a terminis tuis, quo greges tui securi in pascua educantur. Domabis lupos, sed ovibus non dominaberis. Pascendas utique non premendas suscepisti.* Timebat enim iste sanctus ex dominacione illius sedis subversionem vocate ecclesie.

Quantum ad secundum argumentum de illo Matth. X, ubi recitatis nominibus apostolorum Petrus preponitur, indubie notatur primatus Petri,

18. Cap. I, p. 759. 24. Cap. VI, p. 749. Recte: *ministerium tuum et ministerium te.*

Peter was not to maintain his primacy by force.

quem Christus intenderat, ut scilicet Petrus sit capitaneus et pugil precipuus ad ducendum Christi exercitum sibi similius, scilicet fide, humilitate et passione, ideo Petrus querendo de vita evangeliste signantis vitam contemplativam recepit responsum a Deo: *Quid ad te, tu me sequere* Joh. ultimo, 19. Istum igitur sensum comportant argumenta duo facta, ut sepe repecii, et non dominacionem vel honorem secularem, aut, ut dicit Bernhardus, potestatem seculariter castigandi; sicut caput verbis et intuitu, non autem corporali invasione vel instrumentali defensione, pascit et regit residuum corporis, quod si pape deficiunt visus, auditus et omnis sensus ad regendum capitaliter corpus Christi, quid sibi et pape vel capiti Christi ecclesie? Revera nulla eleccio vel approbacio humana potest facere quod talis fit caput vel articulus Christi ecclesie, sed mendaciter presumendo sic nomen fit caput ecclesie malignancium et synagoge sathane. Homo
195ᶜ enim habet ex se | potenciam vadendi et esse membrum dyaboli, sed non habet nisi a Deo esse membrum ecclesie; oportet enim proximum Christi vicarium esse instar sui spiritualem, ut docet Luce IX, 55, 56 de tribus apostolis appetentibus humanam vindictam: *Nescitis*, inquit Christus, *cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere sed salvare.* Miticia namque et non guerra possidebunt terram vivencium, ut docet Veritas Matth. V. Et hinc notat Crysostomus super primam epistolam Thym. Omelie V: *Non,* inquit, *ait apostolus auctorabiliter neque dominative neque cum potestate, sed fili,* ait, Thymothee, et ideo

30. A in marg.: *Claves Petrus recepit non simpliciter pro se sed generaliter pro ecclesia.*

31. Opp. tom. XI, 527.

dicit Bernhardus, quod *pascendas non premendas* suscepit Eugenius oves Christi; debet enim pugnare tamquam spiritualis miles cum gladio spiritus, ad spiritualem Dei iniuriam vindicandam. Sed postquam mixta est cum religione sacerdotum civilitas, surrepsit in clero superbia, civilis exaccio et monstruosum dominium, ita quod illud Psalmi IX de Antichristo loquentis verificatur hodie: *Dum superbit impius, incenditur pauper.*

The gift of the keys was to Peter as attorney for the Church.

Et quantum ad illud tactum de clavibus singulariter datis Petro, ut dictum est, nulli fideli licet ambigere, quin Petrus tamquam generalis attornatus gerebat personam ecclesie, ubi recepit potestatem non singulariter pro se et quocumque Romano pontifice sed generaliter et supereminenter pro quocumque sacerdote similius sequenti, cui est quicumque locus vel eleccio humana impertinens, quia donacio istarum clavium | est divinum misterium. [195d] Sunt enim dicte claves potestas et sciencia ad edificandum ecclesiam, que signanter debent esse in quolibet sacerdote, et (ut credo) erant in Paulo excellencius quam in Petro. Cum enim impium videtur sine racione ponere in Petro ocium et potestatis abusum, Paulus autem ex fide scripture prima Cor. XV, 10 *plus omnibus laboravit,* videtur quod habuit amplius potestatis; laboravit, inquam, evangelizando, scribendo et persecuciones amplius paciendo, et clavis potestatis regiminis quam dicimus auctoritatem singulariter Petro competere non fundatur. Potestas enim ad regendum eccle-

Paul held the keys (knowledge and power) even better than Peter.

7. A in marg.: *Ad 2;* B in marg.: *Ad secundum in secundo argumento.* 10. A in marg.: *Ad 2 in secundo argumento.* 19. AB in marg.: *Claves potestas et sciencia ad edificandum ecclesiam;* ib. A in marg.: *Claves Petrus recepit non singulariter pro se sed generaliter pro ecclesia.* 25. AB in marg.: *Paulus habuit amplius potestatis.*

1. Ubi supra. 9. Psal. X (sec. Hebr.) 2.

siam datur unicuique episcopo, quantum potest matri sue proficere, sive evangelizando sive sacramenta ministrando sive oracione, contemplacione, exemplacione edificando. Unde propter excellenciam, quam debemus habere, claves iste dicuntur singulariter sacerdotibus Christi competere, sic quod potestas sit materiale spiritualis clavis presbiteri, et formale est sciencia Dei, non sciencia mathematica, non logica vel disputacio scolastica, sed sciencia scripture, quam episcopus debet excellenter cognoscere et docere. Unde sicut materia prima non potest esse sine forma materiali nec econtra, sic videtur michi quod potestas clavium sacerdotalium non potest esse sine predicta sciencia nec econtra.

John XXII an others forged keys which subjected simple men to their tyranny.

Unde Johannes XXII et alii seculum sapientes, quia non excesserant in istis clavibus et earum
196a officiis, finxerunt claves | potestatis et auctoritatis, quas congregando pecunias simplices sue tyrannidi et ypocrisi subiecerunt. Sicut enim sunt due vie, una descendendi in viciis ad infernum et alia ascendendi in virtutibus ad ecclesiam triumphantem, sic sunt due porte sive introitus. Sacerdos autem debet habere claves ad serandum portas inferi a simplicibus sibi subditis et ad aperiendum simplicibus portas celi, et sic debet aperire pascendis ovibus thesaurum virtutum, et ipse primo virtuosis operibus sequelam ovium exemplantibus et excitantibus introire. Unde quotquot potestates vel sciencias tales prelatus habuit, tot claves habet, que omnes solum duas constituunt. Quod autem claves iste specificantur ad excomunicaciones et absoluciones, Deus huius seculi per fastum et avariciam cecando simplices introduxit.

It is false that the keys mean excommunication and absolution.

17. *non;* adde: *parum*; ib. AB in marg.: *Clavium abusus quomodo fit.*
32. B: *ad* deest.

Et sic intelligo decretum XXIV, q. I, *Quodcumque* cum eis similibus, que omnia oportet intelligi potestate militantis ecclesie non errante; quod solum est verum quando iudicio triumphantis ecclesie est conformis; non enim potest aliter aperire ianuam regni celorum eciam sibi ipsi. Si autem claves iste quoad materiam sint verse in affeccionem terrenam et quoad formam declinant monstruose a sciencia apostolorum ad artem luciferi, necesse est quod tales suis clavibus aperiant portas suas et dogmatizent discipulorum suorum precipicium ad infernum.

Peter's boldness in walking on the sea gives no authority to his vicar.

Quantum | ad tercium argumentum de adventu 196b
Petri ad dominum super aquas cum aliis exemplis audaciam Petri signantibus, patet quod docent ad sensum expositum vicarium Petri obligari diversissime ad faciendum similiter. Unde non video quomodo patencius, turpius aut convincibilius posset papa mendax allegare pro sua preeminencia quam afferre dictas autoritates ad confirmacionem sue preeminencie, faciendo ad sensum misticum eis contrarium, quia hoc esset afferre dampnacionem suam ex verbis propriis. Cum igitur ambulacio Petri super aquas signat suppeditacionem temporalium sub affeccione per quam viam vicarius Petri ut talis duceret ecclesiam plus vel minus, que maior confusio quam allegare illud iudicium ex lege Domini et cum hoc vivendo sub aquis mundi profundius in fastu et questu seculi, perplexius profundari? Deus enim ex ore proprio iudicat huiusmodi servum nequam.

His courage should be an example,

Si igitur sequimur Petrum moraliter in dictis audaciis, debemus postponere vecordiam omnium omissionum temporalium, omnium tribu-

1, 2. B: *Quicunque.* 13. B in marg.: *Ad 3.*

1. Cap. VI.

lacionum corporalium et omnium amissionum favorum mundialium, ut similius sequamur Christum et Petrum et induemus formalius corpus suum, cum secundum doctrinam prima Petri V, 3 debemus esse *forma facti gregis non coacte sed ex animo.* Quomodo igitur non proficit sed officit ad hoc seculare dominium; unde beatus Evangelista prenuncius Antichristi, qui statum tocius
196c ecclesie previdit | prophetice Apoc. XII, 3—4 sic effatur: *Ecce,* inquit, *draco magnus rufus habens capita septem et cornua decem et in capitibus eius septem dyademata, eciam cauda eius trahebat terciam partem stellarum celi, et misit eas in terram, et draco stetit ante mulierem, que erat paritura, ut cum peperisset, filium devoraret.* Mulier ista amicta sole habens lunam sub pedibus est mater ecclesia, sponsa Christi, habens ipsum qui est sol iusticia amplexantem, cum de sponso Cantic. II, 5 dicit sponsa Christi: *Leva eius sub capite meo, et dextra illius amplexabatur me.* Ista mulier habet lunam sub pedibus, quando omnia temporalia, que sunt ut luna mutabilia, appetitui ecclesie substernuntur iuxta illud Apostoli Philipp. III. *Omnia detrimentum esse* et *arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.* Hec mulier habet capitaliter duodecim apostolos et eorum veros vicarios; hec mulier, ut dicit Johannes, parturiens cruciatur ut pariat, quia Christi vicarii signando Christum in animabus fidelium, utrimque sicut oportet varie tribulantur, cum Act. XIV, 21 dicitur *per multas tribulaciones oportet nos intrare in regnum celorum* et prima Cor. IV, 15 post multas tribulaciones expressas dicit Apostolus *in Christo Jesu per evangelium,*

teaching us not to fear worldly trouble.

In the Apocalypse the woman is the Church and the changing moon beneath her feet a symbol of things temporal.

3. *induemus* (sic); Cod.: *minemus.* 4. Cod.: *Petri IV.* 10. AB in marg.: *Mulier ecclesia sancta cuius filium araco voluit devorare.* 24. *esse.* Codd.: *feci.*

ego vos genui. Et Gal. IV, 19 signanter dicit Apostolus: *filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Ideo dicitur quod mulier peperit filium masculum, qui redempturus est omnes gentes. | Draco autem est quicumque 196d capitalis in ecclesia Antichristi, draco propter venenum ypocrisis et voracitatem populi simplicis. Magnus autem propter pretensionem potencie, rufus propter effusionem sanguinis, quem consilio, auxilio et specialiter omissione causat in ecclesia ex consensu; necesse quidem est ut veniant bella inter gentes et regna pro inordinato amore temporalium, quando sacerdotes Christi, qui debent mundum relinquere, sunt maxime mundiales. Septem capita sunt universitas peccatorum vel evidenciarum, quibus suadet se esse caput ecclesie. Et decem cornua universitas potentatuum, qui militant sub vexillo huius principis Antichristi. Cauda eius est cleri communitas, que exemplo suo trahit stellas in terram, quando viros contemplativos inducit, ut deserentes splendorem virtutum et situm altum in firmamento ecclesie mundialiter conversantur. Oportet igitur quod Christi vicarius sit minime mundialis, ut patet Joh. XVII, et I. Joh. V, quia aliter submergit se in mari non cum Petro ambulans fideliter super aquas. Et iste sentencia evangelica movebat beatum Bernhardum libro III ad Eugenium, quando dixit: *Nullum tibi venenum, nullum gladium tibi formido, quam libidinem dominandi.*

The dragon signifies the chief Antichrist.

Unde Augustinus sermone XIV De Verbis Domini notans *navicellam Petri signare ecclesiam et mare seculum,* cuius fluctus sunt persecuciones tyrannorum inflicte fidelibus, docet quomodo

8. B in marg.: *Draco agnus rufus.*

28. Ubi supra. 31. Opp. tom. V, Append. p. 132.

How the ship of the Church is to be navigated.

nauta huius navicelle debet artemonem arbori crucis infigere et ipsum lignum cum Christo | 197ª suspenso ut velum erigere et sic eum efficaciter respiciens erit securus a turbine. Et hinc dicit Petrus nauta huius navicelle: *Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius.* Et beatus Johannes: *Sicut Christus pro nobis animam suam posuit et nos debemus pro fratribus animam ponere. Huic igitur velo simplex conversacio et vera confessio religentur et tuti esse possumus, quantumlibet mare seviat aut ventus incuciat, quod nostra navicella non mergetur; quantumlibet inter flatus et fluctus seculi conturbetur.*

The navigator must follow Christ in humility and poverty.

Sed notet fidelis quod in ista nave non navigat nisi qui in humilitate et paupertate odit seculum sequendo Christi vestigia. Ideo dicat fidelis prepositus: *Si tu est Christus,* non miror si solidam carnem super liquantes aquas suspenderis, *sed fac* quod mirer, *iube me* ex potestate divina *venire ad te super aquas,* quod non facit fidelis ad sensum misticum nisi calcata affeccione cunctorum temporalium imitetur Christum in moribus, et sic papa prepollens in talibus est verus Christi vicarius, ut tangitur in quarto argumento, quo Petrus Joh. ultimo *misit se in mare* ex calore fidei satis salvum. In quo, ut reor, datur intelligi quod stat christianum meritorie sequi Christi vestigia et sic esse in corpore Christi mistico, quod est Petri navicula, licet videatur in facie errantis ecclesie esse foris. Decet enim scripturam sacram esse gravidatam multiformi

1. *artemonem;* B in marg.: *antempnam.* Aug.: *Sed in his sensacionibus erigatur antenna.* 5. AB in marg.: *Petri navicula.* 6. Codd.: *sequimur.*

5. I. Petri I, 21. 7. I. Joh. III, 16. 9. Aug. l. c. loosely quoted. 17. Matth. XIV, 28. 26. Joh. XXI, 7.

sentencia, ut preter literam factum illud signat iuxta | quod martyrio cicius venitur ad Christum 197b stantem in eternitatis littore, quam contemplacione vel officio confessorum. Et preter hec tercio signatur quod sicut apud Deum est possibile quod quis intromittat se cum mundo et adiutorio ac miraculo suo evadat periculum, ut dicit Christus Luce XVIII, 24—27 *quam difficile qui pecunias habent regnum Dei introibunt; facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum Dei. Et dixerunt, qui hec audiebant, et quis potest salvus fieri? Et ait illis: que impossibilia sunt apud homines possibilia sunt apud Deum.* Et videtur michi quod illam difficultatem signavit Petrus Matth. XIV, 30, quando veniens super aquas ad Dominum propter ventum validum cepit mergi; quamvis enim multi divites proni ad pompam, quos oportet finaliter mundum deserere, innitentes Christi adiutorio salvabuntur, via tamen veniendi navigio est clero securior, quia lignum salutis supponitur, ut medium impulsivum periculorum, que ex aquis mundi contigerint.

The rich man may be saved by Christ's power, but the way of poverty is safer.

Ex quo videtur quod clerus sed papa precipue debet viare per illam semitam, in qua posset securius et expedicius sequi Christum; securius, quia status exproprietarius est elongacior a periculo temptatorum, et expedicius, quia minus intricatur cum mundo et hostibus, qui a legis Dei observancia retardarent. Unde propulsa vecordia ex temporalium pinguedine talis exproprietarius est ad martyrium pro Christo paracior; in cuius signum cronicantes notant quod post dotacionem fuerunt pauci vel nulli pape martyres. |

Nec obest talis sensus varietas, cum aqua nunc 197c signat divicias, nunc tribulaciones et nunc po-

9. B: *et facilius.*

A man engaged in worldly pursuits sees spiritual things confusedly.

pulum in scriptura. Posset et quartus sensus moralis elici ex isto opere secundum doctrinam Crysost. super secundo capitulo, II. Thym. morali V, scilicet quod vadentes in mundi diviciis tamquam vertiginosi habent de spiritualibus incertum iudicium. Constat quidem naturalibus quomodo in vertiginosis spiritus, qui sunt vehicula interiorum sensuum, circumducti faciunt apparenciam eciam quieti corporis, ac si corrotaretur homine stante fixo. Sic cogitacione et fantasia fixis in temporalibus detecto timore Dei inmobilis, diviciis se sperificantibus ad corrupcionem sensibilium instar aque, necesse est fantasiam et affeccionem vertiginosi proporcionaliter circumduci; et talis non foret bonus dux itineris ad sequendum. Unde erivatis multis malis avaricie imaginatur iste sanctus animam talis extrahi et peccata sua in qualitates sensibiles commutari. *Videres tunc,* inquit, ***animam pallidam trementem, verecundantem, velatam, agoniam habentem, se ipsam miserabiliter contempnentem.*** Et hec racio quare Christus voluit duces sue ecclesie instar sui a mundialibus elongari, ne fantasia corrupta contempnant veras divicias, et talis indubie licet reputacione humana, tamen non auctoritate Domini foret papa.

The vicar of Peter must be a watchful guardian of the flock.

Ad quintum patet ex illo Mar. XIV quod P. et quilibet eius vicarius debet cum Christo vigilare attencius in custodia gregis sui, quia Psalmo CXX, 4 dicitur quod ***non dormitabit neque***
197[d] ***dormiet, qui custodit Ysrahel,*** quod si no|mine

4. Codd.: *vadantes.* 12. *sperificantibus.* B: *ad modum spere se rotantibus;* additur et in A in marg. 25. *tamen;* A: *tantum.* 27. B in marg.: *Ad 5.* 31. AB in marg.: *Papa non est verus vicarius Christi, dum Christum non imitatur.*

3. In Ep. II ad Timoth. cap. II Hom. V, Opp. tom. XI, 628.
19. pag. 628.

tenus papa dormierit sompno spirituali letifero, nullus dampnabilius se ipsum condempnat et ad officium illud inhabilitat, cum sibi ipsi in vita et nomine contradicit. Nec debet communitas fidelium sequi talem; habet enim ex mendacio signum potissimum Antichristi, ut declarat Crysostomus Omelia VIII, exponens illud II. Thim. III, 1 *In novissimis diebus instabunt tempora periculosa,* ubi declarat processisse hereticos a mundi principio, dyabolo contra plantacionem Dei mendacium seminante. Et correspondenter de membris istorum causatum ut Caym contra Abel, filii Dei contra filios hominum, Abraham et Pharao, Yacob et Esau, Moyses et magi, prophete et pseudoprophete, apostoli et pseudoapostoli, Christus et Antichristus continue repugnarunt et continue opponebatur mendacium veritati. *Dyabolus,* inquit, *et membra sua operibus nichil monstrant, sed verbis magna false promittunt, ut patet Genes. III, 5 ubi dicit dyabolus: Nequaquam moriemini, sed eritis sicut dii.* Quod si de maioritate potestatis pompose contendimus et in vita ac sanctis operibus sumus steriles, absolucionem a pena et a culpa pro pecunia promittentes et tamen in vivendo Christo conformiter subditos non iuvantes, sumus indubie Antichristi. Quod si torpemus in declaracione talium, Spiritus Sanctus necessario dissipabit consilium Achitofel, dividens membra Antichristi ab invicem fidelibus precipiens ne sequantur. Nam Matth. XXIV, 5 dicitur: *Multi venient in nomine meo, dicentes quia ego sum Christus | et multos seducent,* quod cum necesse 198a
sit esse verum ad literam, patet quod oportet hoc verificari de pretendentibus se esse Christi

If not, the faithful should not follow him.

Christ's prophecy of Antichrist.

12. *Causatum.* Codd.: *catum.* 21. AB in marg.: *Antichristi qui sunt.*

7. Opp. tom. XI, p. 643. 17. Loosely quoted.

vicarios, unde quia sofisticacione dyaboli nimis seducitur populus, non credens signo abhominacionis stanti in loco sancto Dan. IX cap. prophetato, abbreviabit Deus dies propter electos faciendo divisionem inter apostatas, ut vel sic noscatur veritas. Et statim de cavendo periculo divisionis subiungit, tunc *si quis dixerit vobis: Ecce hic est Christus aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi et pseudoprophete, et dabunt signa magna. Ecce,* inquit, *predixi vobis.* Istam propheciam Christi omnis catholicus tenetur credere. Et videtur michi ipsam posse exponi de istis dicentibus hodie se esse papas; uterque enim dicit se esse Christum Deum, et maioris vel pluris potestatis quam Ihesus noster; in cuius nomine tamquam eius summos vicarios referunt se venire; et certum est quod ista divisio est ad instruccionem ecclesie. Ideo videtur salubris doctrina Christi, quod neque nudis verbis dicencium, quod nunc papa sit Rome, nunc quod papa sit Avinione, debemus credere, sed ipsis operibus Christo conformibus, ut docet Joh. X, 38 de se ipso, quia certum est, quod nuda verborum promulgacio nec fallax et subdola satraparum eleccio facit fidem de Christi vicario, sed ut dicit beatus Crysostomus: *Nudis foliis verborum ut signis generacionis adultere innititur Antichristus,* quia
98b hoc est magis contrarium verbo | Dei. Unde uterque istorum, ut michi videtur, debet contentari de isto regnorum responso: ex quo non claret eis ex eleccione vel opere quis est papa, quiescuntin fide filii Dei, quousque ecclesia plene doceatur, quis eorum fuerit verus papa, et sup-

It may refer to those who now claim to be popes.

They should wait patiently for a decision and meanwhile serve the Church as true priests.

13. Codd.: *se hodie esse.* 16. Codd.: *summos vicarius.* 30. *De isto regnorum responso* i. e. que regna eis respondere debeant.

7. Matth. XXIV, 23, 24, 25.

ponentes utrumque eorum esse bonum sacerdotem atque catholicum, parati sunt obedire utrique secundum formam, qua Apostolus obedivit debite beato Petro. Et quicumque extorserit maiorem obedienciam est suspectus. Petrus enim non peciit obedienciam maiorem a populo nisi quod credatur fides Christi et efficaciter opere compleatur. Non enim peciit dominacionem seculi,

They have no authority to claim tribute and the nations should not allow their lordship.

pecuniam vel vectigal. Nec subest alteri eorum auctoritas plus querendi, et specialiter de regnis, populis vel personis exigendo pecunias vel pinguium beneficiorum collaciones, nisi fundare sciverit ex racione vel scriptura quod Christus vel Petrus obedienciam huiusmodi vendicavit vel debuit vendicare. Si autem alter eorum regno vel populo fidem Christi predicare voluerit vel fidem susceptam instar Petri confirmare miraculis, videtur michi quod populus gratanter debeat obedire, dominacionem autem ut venenum debet expellere, gracias agens Deo, qui abbreviavit et detexit venenosam tyrannidem Antichristi. Nec moveat quod tempora ista sunt prospera, Christus autem dicit, quod *est tribulacio magna, qualis nunquam fuit.* Loquitur autem de miserabili tribulacione anime maxima que iam instat, quia dormicio Symonis et Yude vigilia in cautelis faciunt litargire quod multi sompno letifero | insensibi- 198c

Wyclif will recant if taught better.

liter moriantur. *Paratus sum autem revocare istam senienciam, docto quod sit contraria fidei christiane.* Sed videtur michi indubie quod non amplius quam ostensum est, debet catholicus talem ducem sequi vel ei ut Christi vicario obedire, et nichil

5. AB in marg.: *Obedire pape.*

23. Matth. XXIV, 21. 28. In Protestationibus J. W. (ed. Höfler, Anna v. Luxemburg in Denkschriften der Wiener Akademie 1870/71, p. 147) haec protestacio deest.

infidelius quam quod oportet de necessitate salutis christianum exercitum tali capite regulari. Et patet quod in isto quinto argumento facto pro papa debet ipse diligenter attendere quod non sit ad instar Petri reprobati fumo fastus vel avaricie soporatus; de quo sompno dictum est alibi. Nam habere solum nomen Petri vicarii vel pastoris est ex mendaci ypocrisi magis dampnabile quam si foret homo huius prepositure, cum Gregorius beatus primo libro De cura Pastorali II cap. exponendo illud Matth. XVIII, 6 *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis minimis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria circa collum eius et demergatur in profundum maris: Pastores*, inquit, *perversi in moribus quod verbis predicant, moribus impugnant; unde fit, ut cum pastor per abrupta graditur, ad precipicium grex sequatur; quia, cum layci dicta prelatorum cognoverint, per opera pervertuntur. Hinc scribitur per prophetam: Causa sunt ruine populi sacerdotes mali, de quibus dicit Dominus per prophetam: Facti sunt domui Ysrahel in offendiculum iniquitatis. Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quam qui perverse agens habet nomen vel ordinem sanctitatis, delinquentem autem hunc redarguere nullus audet; et in exemplum culpa vehementer extenditur, quando peccator pro reve-*
198a *rencia ordinis | honoratur. Indigni namque, tanti ponderis pericula fugerent, si Veritatis sentenciam sollicite cogitarent, qui scandalizaverit etc. Per molam quippe asinariam secularis vite circuitus*

2. B: *regulare*. 9. Codd.: *foret si homo*. 9—10. In codd. hic locus corruptus est. Legitur in A: *prepositure tam Gregorius beatus, Gregorius primo libro De Cura* ... B: *tam Gregorius beatus quam Gregorius primo libro* ... 10. AB in marg: *Nocent in ecclesia maxime mali sacerdotes. Sacerdotum perversitas causat mala.* 17. B: *ut* deest. 30. B in marg.: *Mola asinaria quid signet.*

10. De Cura Pastor. l. c. Cf. Hussii Opp. fol. CCXXIV^a.

ac labor exprimitur et per profundum maris extrema dampnacio designatur. Qui igitur ad sanctitatis speciem deductus vel verbo ceteros destruit vel exemplo, melius profecto fuerat, ut hunc ad mortem sub seculari habitu terrena acta constringerent, quam quod sacra officia in culpa ceteris imitabilem demonstrarent, quia nimirum si solus caderet hunc utrumque pena inferni tollerabilior cruciaret.

Iste sanctus papa novit condiciones et pericula adiacencia perverso preposito et specialiter Romano pontifici, cum peccatum commissionis vel omissionis in ipso foret scandalum toti gregi.

Danger of accepting the office of Pope from wrong motives.

Per hoc patet responsio ad sextam racionem, in qua ex secunda piscacione Petri notatur in ipso preeminencia sepedicta. Ex quo notaret papa ex preeminencia dignitatis periculum, sciens quod vocatus ad tale officium ex corpore vel negligencia gravius est dampnandus, ymo acceptans illud officium plus propter piscacionem fastus aut questus, quam propter piscacionem animarum trahendarum ad litus soliditatis perpetue in retibus regis Christi, ut sic peccat mortaliter, ut patet XXIII cap. quinti libri, et per consequens quamdiu duraverit talis declinans intencio in occupacione vocati beneficii ecclesiastici vel dignitatis crimen amplius continue invalescit, dicente Lyncolniensi in quadam epistola: *Dispensacione beneficiorum quisquis abutitur, qui ad alium finem quam ad fidei et caritatis augmentacionem eadem utitur.* Quomodo igitur excusatur | distribuens bona ecclesie propter carnem vel fa- 199ᵃ

4. Codd.: *suaverat ut hunc.* 5, 6. B: *constringerentur.* 14. A in marg.: *Ad 6.* 28. Codd.: *Linconiense.*

10. Hussii *De* Eccl. fol. CCXXIVᵃ. 24. De Civili Domi nio III, 485 seqq. 29. Epistola Roberti Grosseteste directa domino Hugoni de Pateshillis ed. Luard p. 99.

vorem mundi lucrificacione Christi postposita. Recole quomodo Petro dabatur titulus beatitudinis, quia *caro et sanguis non revelavit sibi*, et per consequens ex equo opposito acquirit titulum dampnacionis qui propter carnem vel sanguinem sic accipit vel distribuit bona Dei. *Consule*, inquit, *conscienciam tuam, utrum plura ecclesiastica queris beneficia, ut caritas augeatur in ovibus aut tu augearis ex ovium operibus, ut tu pascas oves verbo, exemplo et oracione aut tu pascaris ex ovium lacte, vide utrum Deo dicere possis cum Augustino in De Verbis Domini Sermone XLIX: Domine, tu scis quia dixi, scis quia non tacui, scis quo animo dixi, scis quia flevi, cum dicerem et non audirer; ipsa puto integra racio est nostra*. In ista materia convincere potest pius theologus, attendens ad conversacionem pontificum ydolorum, quod peccatum Symonis est tam publice induratum, ut nisi pastor summus trahat clerum ad vitam pauperem per subtraccionem elemosinarum secularium, tam grex quam pastores vadent in precipicium. Stupor enim huius veneni mortiferi ex diutina consuetudine ad tantum invaluit, quod verba quantumlibet acuta et ex fide desiderabilia non movent clerum possessionibus soporatum. Ideo non restat nisi denudare stertentem litargicum, subtrahendo velamentum sompniferum; olim enim verificatum est illud Apostoli Hebre. V, 4: *Nemo sibi sumit honorem, sed qui vocatur*
199b *a Deo*, ymo hodie debet esse, si non | essemus peccatis cecati occultatis periculis, quod nemo sumeret sibi dignitatem huiusmodi per procuratoria media sumptuosa, subdola et laboriosa, quin pocius necessitatus apostolo, propter vite sancti-

Prevalence of simony.

17. AB in marg.: *Prelatus verus* (B: *bonus*) *non est qui vita bona caret.* 29. AB in marg.: *Dignitates ecclesiasticas quomodo usurpant.*

tatem coactus susciperet onus tam arduum cum intencione faciendi opus evangeliste, subducta affeccione prosperitatis terrene et per consequens cum timore. Inde distinccione XL sub auctoritate Jeronimi dicit canon: *Non est facile stare in loco Petri et Petri tenere cathedram, quia non sanctorum filii sunt qui tenent loca sanctorum sed qui exercent opera eorum.* Attendamus igitur ad opera pastorum primitive ecclesie et non ad temporalia preter ordinacionem primevam ex pia ignorancia conglobata, et videbimus ex decreto (ut sepe repecii) quod nimis multi mendaciter sunt prelati. Ideo dicit Spiritus Apoc. III, 9 quomodo illi *de synagoga sathane dicunt se esse Iudeos et non sunt sed menciuntur.*

The mystical meaning of the 153 fishes.

Redeundo igitur ad exposicionem scripture videamus secundum mellifluum sub cortice verborum *centum qninquaginta trium magnorum piscium.* Nam, ut inquit Augustinus, De Verbis Domini Sermone XIV: *Quando possumus de divinis operibus, que leguntur, intellectum alicuius mistice significacionis exculpere quasi de abstrusis favorum cellis mella producimus. Vel Christi discipulos imitantes spicas manibus confricamus, ut ad grana vitalia in eis latencia contingamus.* Exponit autem Augustinus LXXXIII questionum questione LVII illum numerum seriose notans, primo quatuor gradus status ecclesie; primo enim a quaternario resultat denarius sub quo ecclesia ymo tota universitas continetur. Dicit enim Apostolus | prima Cor. XI, 3 quod *mulieris caput est* 199c
vir, sed viri caput est Christus, caput autem Christi est Deus, in quo gradu quadruplici patet quod

25. AB in marg.: *Pisces 153 quid signant.*

5. Cap. II. 20. Opp. tom. V, App. p. 131/32. 26. tom. VI, p. 25 De centum quinquaginta tribus piscibus.

Various significations to be drawn from the number 153.

Deo correspondet unitas, Christo binarius propter duplicitatem naturarum, cum humanitas in potencia fuit sibi semper adaptata, trinarius vero correspondet homini, cum sit memoria, racio et voluntas, quaternarius autem correspondet carni vel corpori quod dicitur ex quatuor principiis scilicet punctali, lineari, superficiali et profundali vel quatuor electis, colligendo autem unum duo tria quatuor constituunt decem. Sed natura humana egrediens denarium ex prevaricacione decalogi (ut dicitur cap. XXIII, V huius) indiguit reformante, ideo mediator Dei et hominum, sponsus et formator ecclesie, corpus suum quod est quaternarius duxit in dictum denarium et passione sua redemit ecclesiam. Et hec racio quare ieiunavit quadraginta diebus. Sed quia quadragenarius resultans ex ductu quaternarii in denarium habet septem partes aliquotas, ut XX, X, VIII, V, IV, II, I, que integrant quinquaginta, iam post resureccionem quadraginta diebus exspectavit ascensionem et post decem dies reformatam ecclesiam confirmavit, mittendo consolantem Spiritum dono septemplici. Sed quarto dictus cesar semper augustus augmentando semper progrediens dictam ecclesiam, consumavit, quando dictum quinquagenarium triplicavit, quod constituit centum quinquaginta et in eternitate extra illum numerum beatificavit; quod fit, cum fides, spes et caritas tocius ecclesie quoad miliciam consumatur. Pisces igitur captos a spiritu predestinante ministerio hortancium ad bona gracie Petrus

The fishes are the elect.

199[d] trahit in | terram vivencium, quando usque ad

2. *naturarum.* B in marg.: *vel anime.* 7. *punctali.* Codd.: *peccali.* Aug. l. c. . . . . *quod progressio a puncto ad longitudinem, a longitudine ad latitudinem . . .* 20. 21. B: *quadraginta — ascensionem* deest.

11. De Civili Dominio III, 485.

finem oves diligens corroborat verbo et opere finalem docens perseveranciam in virtute. Qui igitur voluerit esse Christi vel Petri vicarius, oportet ut ad instar eorum ex animo faciat similiter cum vita imitatoria et non nudum nomen vel eleccio in facie ecclesie facit papam. Predicet igitur cum apostolo, ubi nominatus est Christus, donec in vasis capacibus formetur Christus et tunc ex quaternario evangeliorum format ecclesiam. Secundo lapsis conversis suis det animam complens quadragesimam penitencie pro ovibus reformandis, tercio implorando eis Spiritum Sanctum imponat eis manus operatrices, oves morbidas confirmando, recolens illud Luce XXII cap. 32 dictum Petro: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Unde Act. VIII, 17 legitur quod Petrus confirmando *imposuit eis manus.* Et quarto reducat oves ad stabilimentum cubi supra petram firmam quomodolibet proiecti, stantis sine vituperio anguli. Quod si quatuor virtutibus cardinalibus tamquam quatuor equis superficialibus lateralibus substrata sit equa operacio et supposita virtutum continuacio secundum similitudinem captam ex operibus presidentis, tunc enim vendicare potest ex debito locum Petri.

The vicar of St. Peter should preach to bring men to Christ, should help the fallen and confirm the sickly.

Per hec patet responsio ad septimum, in quo probatur preeminencia Petri per illud Act. XV, quod Petrus humiliter se pretulit ad laborem. Non fuit tunc inter apostolos de prepositura contencio, sed octuplex vera humilitas necessitavit Petrum respondere pre aliis. Et utinam papa modernus vellet exercere illam clavem | sciencie 200[a]
fidei instar Petri, tunc enim non temptaret im-

Peter's behaviour at the council of Jerusalem.

2. AB in marg.: *Vicarius Christi verus qualis est.* 26. A in marg.: *Ad* 7.

6.—7. Cf. Rom. XV, 20.

ponere fidelibus graves cerimonias eciam ultra ritus iudaycos, sed sine illis vel obediencia exacta a Petro diffiniret libertatem eorum stare in isto, quod eis et gentibus suffecit ad salutem gracia domini Ihesu Christi. Et post hec Jacobus socialiter et domestice alloquitur populum in hec verba: *Viri fratres, audite me, Symon narravit quomodo Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo; propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur.* Ubi notum est quod Spiritus Sanctus non scribit eum beatissimum papam Petrum, sed vocat eum Symonem ex humilitate socium, et Jacobum non ex auctoritate Petri, sed Domini sic locutum, et ideo singulariter dixisse, *ego iudico,* quod verbum foret hodie graviter ut rusticum et inconsonum reprobatum. Nec valet allegare contra modernos episcopos Jacobi sanctitatem, quia tantum distat papa a sanctitate Petri, qui nec in hoc reprobavit Jacobum nec vendicavit quod ex sua auctoritate Jacobus sic loquatur. Sicut igitur episcopi longe sunt a sanctitate Jacobi, sic pape nimis distant a sanctitate Petri. Unde igitur pape auctoritas ad vendicandum de episcopis quod non est exemplatum in iurisdicione Petri super alios sanctos apostolos vel conversos? Petrus autem nullam dominacionem vendicavit super alios fratres suos, sed apostolo reprehendenti ipsum hu-
200b militer | obedivit. Recolat igitur papa quomodo nemo debet sibi obedire, nisi de quanto ut Dei organum dixerit legem suam, nec tenetur sibi credere, nisi de quanto tenetur credere quod Deus in ipso loquitur; et hoc movebit eum ad allegandam legem Domini, in qua est omnis

Peter claimed no authority over James.

33. Codd.: *movebat.*

7. Act. XV, 13, 14, 19.

veritas et ad innitendum preeminencie sanctitatis, quia aliter est ut Antichristus maxime discredendus et a comitiva fidelium precipue fugiendus. Et tercio recolat quod Roboam ex dominacione pompatica, quam didicit ex consilio iuvenum dixit false, quod *minimus digitus suus fuit potencior dorso patris*, et per hoc divisum est regnum, ut patet III. Reg. XII, 10 et notat Crysostomus Omelia prima Operis Imperfecti. Et applicet ad hoc verba sua et opera, si implicat se *extollere super omne quod dicitur Deus*, exigens dominacionem quam Christus non potest exigere, et videbit quod racione huius precipue christianismus dividitur, nam fideles ab eo recesserant propter fetens eius dominium, et hinc impeditur utrimque conversio infidelium ad legem Domini; tam extranea, inquam, videtur conversacio eius a Christo quod longe plus variatur ab eo quam conversacio sacerdotum veteris legis a Moyse, qui sensu, verbis et doctrina remanserant, sed vita et opere recesserunt. Iste autem papa videtur extraneus a Christo, qui tam vita quam doctrina ab eo discordat, nam Matth. XXIV, 11 Christus dicit quod *predicabitur hoc evangelium* de pseudochristo *in universo mundo in testimonium omnibus gentibus*, pseudo autem nedum est interpositus, ut sit testis Christo in terris, sed persequitur illos, qui hoc evangelium attestantur; unde videtur quod non de illis Christus tantum | confidit, ut de sacer- 200c
dotibus legis veteris, cum Matth. XXIII, 3 suis precipit: *Omnia quecumque dixerint vobis facite, secundum opera eorum nolite facere, dicunt enim et non faciunt.* Dicitur autem quod nostri prelati ex maiori elongacione a Christo per superinductam dotacionem cesaream nec dicunt nec faciunt.

Our prelates preach another gospel than Christ's.

9. Opp. tom. VI (Ed. Migne) p. 622.

A scandalous reason is given why the Pope should not preach.

Nam ubi beatus Gregorius ex animo iter arripuit ad Anglicos convertendum, papa modernus ut legem sibi limitat quod non predicet ne cadat in heresim, propter quam est solummodo deponendus, ut videtur ex XL distinccione: *Si papa.* Sed scandalosa sunt ista, primo quia papa sciret cavere sibi de heresi antequam acciperet huiusmodi dignitatem, secundo quia papa, qui dicitur habere tantam potestatis plenitudinem, diffiniret quod non foret heresis quicquid dixerit, vel saltem protestaretur, quod non habet animum a lege Domini declinandi. Tercio heresis periculosior est in vite discordia, ymo per idem nullus prepositus predicaret, cum pro heresi et specialiter reali sit dignus deponi, et papa propter causam multiplicem cicius aufugeret illud periculum. Ideo non est nisi antichristiana et accusatoria excusacio in peccatis. Accusatoria dico, quia ut sic patenter iudicat, quod sit alienus a vicario Christi, et in aliis dicitur comuniter quod peccare non poterit. Et sic notaret Petri vicarius illud septimo replicatum, quomodo Matth. XVIII propter primatum fuit dictum singulariter Petro, quod fratrem suum corriperet, ubi sunt tria Petri vicario annotanda, primo cum debet fratrem suum corripere, 200[4] debet primo | omnium irreprehensibilem se servare, nam caritas debet incipere a se ipsa. Secundo notandum est quod Petri vicarius debet esse in modo corripiendi prudens, assiduus et intentus, quod non excomunicet ante finem correpcionis tercie in quo viderit fratrem suum non esse apcius corrigendum. Tercio debet notare, quod sit socius et minister ecclesie; aliter enim

How Christ's vicar should correct others.

1. He should keep himself clear of fault.

2. He must correct wisely.

3. He must remember that he is a servant of the Church.

5. AB in marg.: *Papa quare non predicat.* 21. AB in marg.: *Vicarius Petri debet notare dicta Petro.* 24. *ubi;* B: *ut.*

5. Cap. VI.

4. That the Church is greater than he.

non adhiberet sibi multitudinis testimonio, et quarto diceret ecclesie ut maiori, sic enim missus est a parva apostolorum ecclesia, ut patet Act. VIII.

It was for his great love that Peter was chosen to feed Christ's sheep.

Ad octavam confirmacionem Johannis ultimo ubi Petrus singulariter recepit pastum ovium propter prerogativam amoris quo Christum et corpus suum dilexerat, vere concluditur primatus Petri predictus; quod si papa fuerit expers predicti amoris, quid sibi et papatui? Nunquid credimus Christum acceptare personam Romani pontificis propter elecciones aut invenciones humanas, cum hoc quod sit in vita et moribus Christo contrarius? Deliramentum blasfemum foret sic credere. Unde videtur quod papa timens mentiri Domino, servaret se in limitibus paupertatis et apostolice a mundo alienacionis, in quibus Petrum Christus constituit; certum quidem est, quod si mentitur de Christo et Petro, dicens quod virtute successionis vicarie Petri habet ex ordinacione divina tantam excellenciam mundanam super ecclesiam, oportet quod finaliter super verecundo mendacio sit convictus, quia cum peccatum sit mentiri super discolum in materia impertinente fidei; quanto maius peccatum est mentiri super beatos et caput ecclesie in materia fidei, in qua tota ecclesia est seducta? Si igitur papa sit Petri vicarius | procuret pro 201a ecclesia instar Petri. Petrus autem procuravit assidue quod clerus Christi poneretur in statu exproprietario plus perfecto, quod si papa viis et modis nitatur degradare se et clerum ab illo statu evangelico ad statum secularem proprietarium, quis dubitat, quin sit infidelissimus proditor, preparans viam dyabolo? Quomodo super-

5. A in marg.: *Ad 8.* 15. *sic.* Codd.: *si credere.*

abit ecclesiam Christi cum mammona? Ille, inquam, vivit exproprietarie qui ob amorem Dei et securitatem a seculi seduccione relinquit omnem titulum humane securitatis de dotacione vel elemosina perpetua, spe suspensus in Deo, cui in superiori ecclesie officio inturpate et assidue famuletur, qualiter vixerunt prophete legis veteris, Christus cum suis apostolis et multi posteriores docti ab illis. Unde paulative recepit iste status gradus et sophisticabatur mille versuciis; nam tempore apostolorum dividebantur expropietarii, alii ministrando mensis et alii pure intendentes evangelizacioni et aliis spiritualibus operibus sacerdotis, ut patet Act. VI. Secundo recepit clerus glebam et paulative dotaciones ulteriores ex titulo elemosine sine affeccione vel securitate humana, ymo rapinam et oblacionem talium cum gaudio susceperunt. Et sic fuit tempore Augustini et aliorum sanctorum, qui leviter peccaverunt. Sed cum istis surrepsit venenum dyaboli, quo cum expropriacione de facto propriacionem immiscuit in affectum, ut patet de Scarioth et multis sequentibus; secundo vero subintroducte sunt lacius cautele dyaboli, quibus [201b] elemosine occupate a notorie indignis sunt | ut hereditas avidissime vendicata. Et ad defendendum istam cleri avariciam sunt multe leges condite, in tantum quod oblito tali officio summe pro lucro temporali contenditur, et illud venenum est periculosius et extensius: ideo ve illis, qui fovent ipsum propter animum dominandi.

How the Church gradually fell away from the life of true poverty.

Sunt autem multi fuci, quibus discipuli Antichristi perturbant ecclesiam: querunt enim descripcionem vite expropietarie et arguunt quod

1. A in marg.: *Quid est vivere expropietarie;* B in marg.: *Vivere expropietarie.*

Antichrist's disciples say there is no distinction between the states of poverty and possession.

omnis homo vivit tam proprietarie quam exproprietarie, et sic inponunt magnam stulticiam pape Nicolao III. et sanctis doctoribus, ymo nostris religiosis, cum dicunt quod non sit statuum istorum distinccio. Notum est, inquam, ex modo vivendi tam preterito quam presenti quod in alio statu est clerus postquam recepit dotacionem cesaream et in alio antequam fuerit sic dotatus, sicut in alio statu vivunt religiosi possessionati, eciam in alio fratres et alii, quibus non sunt elemosine perpetue humanitus sic affixe. Status igitur exproprietarius cleri est status cleri conversandi sine dotacione et elemosinacione perpetua secularium dominorum. Et status cleri proprietarius est status cleri conversando ex dotacione vel elemosinacione perpetua secularium dominorum, ut contingit personis vel ecclesiis cleri quibus appropriatur ecclesia vel annuus redditus ex pacto elemosinacionis perpetue; que omnia oportet originari ex auctoritate dominorum secularium, licet alii de clero ad hoc adiuverint et autorizare false finxerint. Et patet quod talis appropriacio sapit ingratam diffidenciam de Christo et suis legibus, qua homo superflue exponit se spinis et temptacionibus huius mundi. Status igitur exproprietarius non | est non habere tem- 201c
poralia, sed habere ex puro titulo Dei sine autorizacione humana vel sollicitudine preter necessaria ad cleri officium. Nec obest perfeccioni illius status quod sint in illo statu pessimi, quia distinguitur a statu morum. Supposito igitur quod status ille sit alcior atque perfeccior, patet quod ille papa ingrate et infideliter ducit ecclesiam,

Endowments make the difference, since they are maintained by secular authority.

12. A in marg.: *Nota;* AB in marg.: *Status exproprietarius. Status proprietarius.* 25. A: *spernis.* 26. B: *non* before *habere* deest. 27. AB in marg.: *Privilegium cleri datum a Christo.* 31. AB in marg.: *Status exproprietarius alcior.*

quia nititur statum illum deprimere et alium exaltare. Non enim licet degradare clerum Christi a statu quem ipse instituit, sed status proprietarius in quo per papam confirmatur ecclesia est inferior statui quem Christus instituit, igitur non licet pape sine auctoritate divina a statu illo deicere clerum Christi. Petrus enim vel Paulus non habuit huiusmodi potestatem.

The Pope should protect the privilege of the clergy, which is, to live the higher life.

Item, papa tenetur specialiter stare pro privilegiis cleri sui, sed precipuum privilegium per quod distinguuntur cleri a laycis stat in hoc quod cleri serventur in statu exproprietario alciori, igitur hoc privilegium debet papa in se et subditis observare. Sic enim fecit Apostolus in quo locutus est Christus Heb. XIII, 5, 6 quando sic docuit: *Sint mores sine avaricia, contenti presentibus; ipse enim dixit: Non te deseram neque derelinquam Ita ut confidenter dicamus: Dominus michi adiutor, et non timebo quid faciat michi homo.* Que doctrina videtur expresse facere pro expropriacione contra propriacionem.

Christ has given authority to no one to make the church worse.

Item, papa non habet potestatem a Deo ad deteriorandum sed meliorandum ecclesiam, ut dicit Apostolus de se ipso II. Cor. X, 8: *Si aliquid amplius gloriatus fuero de potestate nostra, quam nobis dedit Dominus in edificacionem et non in destruccionem.* Et patet de racione; nam bonus
201d dominus cesar semper | Augustus non dat potestatem homini, ut dampnificet sponsam suam, magna autem dampnificacio foret statum tam altum et securum perdere sine equivalencia recompense; omnis enim mundana ditacio non potest attingere illum statum, cum maior ditacio plus abducit. Quomodo igitur autorizabit Christi vi-

16, 17. Codd.: *contemptis presentibus.* 24—27. Codd.: *Si aliquid — destruccionem* in marg.; *et patet;* B: *et* deest. 29. *suam;* B: *s.*

God knows our weakness and enjoins the safer state.

carius ex fastu vel avaricia sic ducere gregem Domini per abrupta, cum posset securius in pascuis quas Christus instituit ducere oves suas? Securius dico propter dietam a morbis putridis preservantem, propter facilitatem tenendi ad pascua semper virencia preparantem, et propter securitatem insultus latronis et male bestie excludentem. Sic enim prudens paterfamilias seminat semen bonum non inter spinas, ne ex earum cremento frugum contrario suffocetur. Scit enim Deus infirmum statum sue familie, quomodo prona est ad omnia morborum genera, ideo ut summus medicus iniungit dietam, que licet videatur antichristo Romano contraria, est tamen statui nostro fragili summe consona. Nam iniungit nobis quoad statum exproprietarium relinquere omnia; quod debemus nos curati facere, viventes pure de decimis, oblacionibus et privatis elemosinis laycorum. Et quia cum illo statu exproprietario stat elemosinarum abusio, ideo secundum beatum Jeronimum Petrus adiungit, quod perfectum est scilicet statum morum, dum dicit: *Et secuti sumus te,* sine hoc enim non potest esse salus fidelium. Sed illius, qui reliquit omnia, est status perfeccior quam remanentis in seculo, quia statui summo propinquior. Istam autem | materiam decet cunctos 202a
fideles cognoscere, quia caucius cavebunt a lupis qui veniunt in vestimentis ovium, securius sequentur Christi vestigia dimissis viis Antichristi, et prudencius preparabitur ad discredendum suis blasfemiis et ab adhibendo sibi cultus indebitos et consensum.

10. *suffocetur*; sc. semen. 14. Codd.: *Romani*. 29. Codd.: *dimissis aviis*. 30. *preparabitur;* adde: *via*.

22. Matth. XIX, 27.

CAPITULUM OCTAVUM.

Derivation of the word „Pope."

Iam restat videre si oporteat regulariter Romanum pontificem esse papam et inmediatum ac proximum vicarium Christi in terris. Sed pro nomine *pape*, notandum, quod in scriptura sacra, si bene habeo, non exprimitur, sed est ab interieccione *pape*, quod admiracionem signat, derivatum. Unde eis convenit proprie qui in conversacione sunt admirabiles sanctitate; ad quem sensum Ihesus noster est summus papa possibilis, cum de eo scribitur Ysaias IX, 6: *Et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, princeps pacis.* Olim autem vocati sunt quicumque sancti episcopi sancti pape. Unde epistola VIII Jeronimi ad Augustinum sic loquitur: *Domino vere sancto et beatissimo pape Augustino Jeronimus salutem.* Item, Augustinus epistola XVIII ad Paulinum sic loquitur: *Libros beatissimi pape Ambrosii credo habere sanctitatem tuam, eos autem multum desidero quos adversus nonnullos imperitissimos et superbissimos, qui de Platonis libris dominum profecisse contendunt, diligentissime ac copiosissime scripsit.* Item, epistola X ad Aurelium scribunt Alpius et Augustinus: *Domino beatissimo pape Aurelio;* nec fuit iste Aurelius papa episcopus Romanus, ut patet epistola CXXXIX ad Generosum, in qua enumerat omnes episcopos a beato Petro usque ad Anastasium, qui tunc eandem

Formerly used of other bishops.

1 A in marg.: *c. 8.* 4. AB in marg.: *Papa hoc nomen quid signet.* 14. A in marg.: *Quod pape vocabantur Jeronymus, Augustinus, Ambrosius, Aurelius et alii. Nota Augustinus mirabiliter contra Wy.*

8. Cf. The English Works of Wyclif ed. Matthew p. 471. See Freeman's William Rufus I, 292. Cf. Huss, 256[b]. 14. Ep. CXII. Hier. ad. Aug. Migne Patr. tom. XXII, 916 et Aug. Opp. II, 189. 18. Ep. XXXI al. XXXII Opp. tom. II, 58. 23. Ibid. pag 87. 26. Ep. LIII al. CLXV ib. pag. 120.

cathedram rexit, et olim communiter | vocabantur 202b episcopi pape. Unde Bonifacius comes epistola CII scribit Augustino: *Tue sanctitatis epistolam admonitu me terrificantem suscepi; etenim venerabilis papa: Si thorus ille legitimus pavidos habet accessus, quo debet puniri supplicio qui divinas temerat raciones?* Et epistola III sic in fine alloquitur idem Bonifacius Augustinum: *Ora igitur, venerabilis papa, ut talis de inimicis sepe ulcio procedat,* ymo ut recitat Archidiaconus: . . . . . *Greci vocant cunctos presbiteros papas;* unde racione dotacionis atque dominii baptizatus fuit terminus ut approprietur Romano pontifici. Sed quia non est vis in servacione termini, suppono quod specialiter significet illum episcopum, qui gerit altissime, simillime et propinquissime vicem Christi, sicut fecit Petrus post ascensionem, et regulariter dicimus quod faciunt Romani pontifices. Sed quia videtur mirabilis saltus et infundabilis a Christo ad totum genus Romanorum pontificum regulariter sic saltare, ideo multi adinveniunt vias varias ad istam ficticiam colorandum. Quidam autem dicunt hoc procedere per viam racionis, quidam per viam Petri successionis, et quidam per viam eleccionis.

It has come to mean the bishop who is nearest to Christ in life and work.

How came it to be assigned to the Roman pontiff:

Armachanus says: Because Rome was the chief city of Christendom.

Quantum ad primum fingit dominus Ardmacanus libro VII De Questionibus Armenorum racionem multiplicem, prima quia Roma est capitalis civitas christianismi, ideo decet quod capitalis episcopus ibi regat.

Sed quantum ad istam evidenciam videtur, quod accusat summum pontificem dominum Ihesum Christum, qui elegit Jerusalem passioni, et hoc

10. Codd.: *Archidiaconus;* seq. lacuna. 13. AB in marg.: *Papa specialiter quid significet.*

3. Ibid. App. pag. 1. 7. Ep. XIV al. CXCIV App. pag. 4.

videtur racionabile, quod ille qui venerat totum genus humanum redimere, in medio terre habitabilis ostenderet medicinam iuxta illud Psalmi | 202c LXXIII, 12: *Deus autem rex noster ante secula operatus est salutem in medio terre.* Secundum cosmimetras Jerusalem ponitur in medio habitabilis, locus autem ille foret convencior summo pontifici quam angulus Europe Roma, quia aliter Christus indubie non taliter elegisset, potissime cum tempore Christi et Augusti Cesaris fuit Roma in medio florum sui dominii, et imperator minus impius quam sequentes tempore apostolorum.

If so, what of the popes who fatten at Avignon.

Iterum videtur quod racio ista, cum stat continue, accusat papas sequentes, qui in maiori parte Romam non rexerant, sed incrassati quieverunt Avinione; et cum pocior racio nunc subesset, eo quod ille locus imperii dicitur esse de pape dominio, et sic remanet multiplex racio, primo et principaliter regendi hunc populum, cum crescentibus racionibus donorum debet secundum beatum Gregorium crescere racio humilius et promcius ministrandi. Nam secundum Apostolum prima Thym. V, 8: *Qui non providet suis et maxime domesticis fidem negat et est infideli deterior,* papa igitur provideret specialiter Romanis de bonis spiritualibus, cum fit eorum dominus et curatus. Racione dominii debet eos seculariter defendere et racione patris spiritualis et peculiaris debet eos instar Pauli spiritualiter gignere et fovere.

Their first duty is to Rome where they claim dominion.

Capitals may be changed.

Item, si super ista racione dependet racio papatus Romani pontificis, cum ista racio sit secundum fortunam valde mutabilis, sequitur quod oportet papatum proporcionaliter variari, nam

8. *quam;* codd.: *quia.* 15. Codd.: *papa.*

There are empires greater than the Roman.

The papacy separable from the Roman pontificate.

With this falls the plea that in the capital the clergy had more influence for the good of the Church.

tempore apostolorum et diu post non fuit Roma civitas christianismi, vel plenius civitas synagoge sathane, cum imperator et maior pars populi fuerat infidelis, ymo ut declarat dominus Ardmacanus libro | VII, cap. XVI De Questionibus 202a Armenorum, ad tantum restrictum est Romanum imperium, *ut non solum imperio Magni Canis de Cathay, sed modo insuper imperio Persarum, imperio Usbeck, imperio Soldani et imperio barbarorum sit minor* dominio seculari, ymo secundum relacionem eorum, qui remotas visitarunt contratas, sunt multe civitates, que Romam exuperant. Ideo procul a catholico, ut dicat locum illum vel populum necessitare, ut episcopus suus sit optimus sequax Christi. Et ideo infra dicit dominus Ardmacanus cap. XVIII: *Mihi,* inquit, *videtur quod papatus et pontificatus Romanus non sic* connectuntur quin ex causa racionali poterunt separari. Et conformiter tollitur secunda racio, qua fingitur quod in capite mundi, ubi est generalior confluxus populi, reciperet ipse efficacius doctrinam Christi et exemplaretur apcius, quomodo principes Romani forent Christo subiecti, nec non tercio fons cleri assisteret fonti secularis dominii, ut milicia cleri corroboret, et clerus principibus consulat et regat secundum evangelium Ihesu Christi.

Ista autem triplex ficticia non est racio, quia in toto continet oppositum. Nam Nero, Dyoclecianus et genus tyrannorum succedencium fuerunt precipua obstacula, quare non currebat in imperio evangelium et lex Christi, sicut patet ex notis cronicis, ymo Constantinus succedens ve-

7. *Canis = (Khan).* 8. Codd.: *Catnay.* (*Cathay* = regnum Sinese.) 9. *Usboth* in cod. 18. *quin;* codd.: *quando.*

5. Cf. Summa domini Armacani in Questionibus Armenorum VII, 16 fol. XLVIII Paris 1511 (R. L. Poole).

nenando magis diutine dampnificavit ecclesiam; et iterum clerus ex avaricia nimis dampnificavit imperium, et quod plus est dedit principibus perniciosum exemplum de omni genere pecca- 203a torum, et quod est | infidelissimum, obmutuit incrassatus corripere vel docere. Nam ante dotacionem Petrus, Clemens, Marcellus et alii sancti Romani episcopi usque ad mortem dilexerunt cesarem et eius populum docendo et corripiendo. Sed postquam dotati sunt, laboraverunt vecordia atque blasfemia, vecordia timendo dicere principibus et populis sua vicia, quin pocius lacte adulacionis mollificarunt et dissolverunt suos dominos, ut dando illis temporalia contra regulam Christi dampnificent se et illos. Et tercio prorumpunt in maiores ingratas blasfemias, dicentes quod non habuerunt dotacionem illam a cesare, sed iure successionis Christi et Petri, qui fuerunt summe taliter dominati. Ideo non docet eos visitare principes et eis impertiri aliquid spiritualis doctrine, sed residere ubicumque voluerint, imperatoresque et reges advocare et abiectissima mundana servicia imperialiter ab eis recipere. Non sic fecit Petrus, ideo indubie dissonat scole Christi, cum post multiplicacionem donorum temporalium satagerent visitando donatores, humilius refundere pociora. Sed quis tam ingratus Christo abbati non foret ingratus proximo? Christus enim ob amorem nostri venit summe inops et egenus, ut dicitur II. Cor. VIII ad finem, et ut nos clerici et specialiter Petri vicarii vivamus similiter.

Endowment made the clergy shirk their duty of teaching and reproof.

Econtra autem nos pro excusacionibus in peccatis fingimus de eo blasfemum mendacium

6. AB in marg.: *Predicaverunt episcopi Romani ante dotacionem.*
12. AB in marg.: *Dotacio imperatoris deduxit et multiplex malum.*
24. *Petrus*; codd.: *P.* 27. Codd.: *Christi.* 30. *finem XV*; Rectius: *VIII, 9; XV = 15* videtur esse: *et.*

It is false that Christ ruled and that it becomes his disciples, to do so.

quod dominatus | fuit et apostolos suos dominari 203b docuit summe civiliter. Et virtute istius mendacii coloramus nostrum monstruosum dominium. Non enim decuit regem seculorum assumere sibi ad perfeccionem humanam seculare dominium, nisi hoc faceret ad summum ultra quam alicui alteri bene potest competere Quomodo igitur ipse acciperet tam parce et indigne sessivam in dominio ad quod aspirat, relinquens mendacibus ab eo degenerantibus possessionem gloriosam et plenam super omnia regna mundi. Nonne (ut sepe repecii) leges papales convincunt, illud mendacium, primo XCVI distinccione *Constantinus*, incorporatur cartha Constantini et pape, testificans formam qua donavit cece partem illam imperii suo episcopo? Nonne secundo ex testimonio magni doctoris Augustini posito distinccione VIII *Quo iure* docetur expresse, quod clerus non habet proprietatem secularis dominii, nisi *ex lege cesaris* et dono secularium dominorum? Nonne tercio beatus Bernhardus libro II, III alloquitur Eugenium papam sub hiis verbis, ut recitavi diffuse superius: *Quid dimiserit pape sanctus apostolus? quod habeo, inquit, hoc tibi do; quid illud? certe non est aurum neque argentum, cum ipse dicat: Argentum et aurum non est michi. Si habere contingat, utere non pro libito, sed pro tempore, sic eris utens illis quasi non utens. Ipsa quidem quantum ad bonum anime spectat, nec bona sunt nec mala, usus tamen horum bonus, abusio mala, sollicitudo peior, questus turpior. Esto ut alia quacumque* | *racione hec tibi vendices* 203c

If the clergy hold property, they do it by Cesar's law.

8. *sessivam;* ita cod. 11. AB in marg.: *Possessio pape data est a Caesare, non a Christo vel Petro.* 15. B: *formans.* 21. Codd.: *libro III.*

13. Cap. XIV. 18. Cap. I. 21. St. Bern. pag. 748.

sed non apostolico iure; nec enim tibi dare quod non habuit, potuit; quod habuit, hoc dedit, sollicitudinem ut dixi super ecclesias. Numquid dominacionem? Audi ipsum. Non dominantes, ait, in clero sed forma facti gregis, et ne hoc dictum sola humilitate putes, non eciam veritate, vox domini est in evangelio: Reges gencium dominantur eorum, vos autem non sic. Planum est: apostolis interdicitur dominatus.

Ecce hoc triplex testimonium manifeste convincit illud mendacium, lex propria, Augustinus, Bernhardus, qui manifeste dicit, quod non iure apostolico papa habet hec temporalia. Ideo dicit libro IV: *In hiis successisti non Petro sed Constantino.*

Worldly gifts do not aid the Church but injure it.

Et patet quam horribile est fingere talia blasfema mendacia propter dominia temporalia palli-anda. Patet eciam, quod nec seculares nec clerici iuvantur per assistenciam talium antichristianorum sed profundius peiorantur, tam quoad bona temporalia quam spiritualia. Quoad temporalia, ut prophetatum est Dan. II et exponitur inferius, hoc fecit scissionem imperii. Et quoad spiritualia, patet quod mutuo se inficiunt ex consensu. Assistencia autem cleri tenentis se in statu primevo decoraret miliciam et econtra, ut patet de beatis Sebastiano, Martino et ceteris sed apostatarum assistencia deturparet.

Another plea is sanctity of Rome for its many martyrs.

Quinta causa ficta est loci sanctitas ex multiplici christianorum martyrio, ubi decet sanctissimum caput ecclesie conversari. Sed constat quod locus non sanctificat inhabitantem sed econtra, ut dicitur II. Machabeorum V. Locus enim non est de genere activorum, cum sit quantitas et

31. AB in marg.: *Locus non sanctificat hominem.*

14. Cap. III, pag. 776.

influencia celestis vel est sanctitati impertinens vel | loca sunt alia magis apta. 203a

Against this may be set its pollution by much wickedness.

Similiter, si locus capit sanctitatem, per idem malediccionem ab incolis facinus committentibus in eodem, ut patet II. Regum primo de monte Gelboe. Sed Rome ab imperatoribus et carnificibus sibi subiectis, qui permanencius incolebant locum post et ante quam martyres, fuit multiplicius facinus perpetratum, igitur locus ille foret evidencius maledictus. Et in signum huius multi pape fugiunt illum locum, sicut Balaam propter influenciarum varietatem fecit altaria variari, ut dicitur Numeri XXIII.

Moreover Jerusalem has higher claims.

Similiter, si sanctitas martyrum fugat facinus et locum sanctificat, Jerusalem foret locus sanctissimus, cum ibi predicavit et passum fuit caput martyrum, ibi occisus est uterque Jacobus et multi martyres, ymo in veteri testamento occisi sunt plurimi, ut testatur Christus Matth. XXIII, 37: *Jerusalem que occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt*, et IV. Regum XXIV, 4 scribitur quomodo *Manasses effudit sanguinem innoxium et implevit Jerusalem cruore innocencium, et ob hanc rem noluit dominus propiciari.* Difficile autem est sompniare, in qua istarum civitatum occisi sunt plures martyrio. Sed certum est quod Christus predicans, conversans et occisus in Jerusalem, infinitum excedit totum collegium martyrum Rome vel alibi occisorum, et preter hec locus est sanctitate antiquior.

It is not proved that the bishop of Rome must be pope.

Ex istis colligitur quod nec iste quinque raciones nec alie fingende stabiliunt quod oportet realiter Romanum pontificem esse papam. Multi enim Romani pontifices | sicut et imperatores 204a
erant pessimi antichristi, et civitas illa cum gente

14. AB in marg.: *Jerusalem locus sanccior Roma.*

sua modo prevalet et modo subditur, cum multe sunt hodie civitates, gentes et comunitates plus divites, inclite et amplius populose. Quomodo igitur apostoli, quibus preceptum est indiferenter omnes gentes, limitarent se ad illum populum, cum possent plus lucrifacere Christo in alio populo eciam non converso. Unde ut credo hec fuit una racio, quare apostoli non receperunt dotacionem fixam in terris, ut ubicumque terrarum spiritus eos moveret ad plus prodessendum ecclesie illuc tenderent indilate. Iuxta quem sensum scribit Apostolus Hebr. XIII, 14: *Non habemus hic manentem civitatem sed futuram inquirimus,* aliter enim dominium affixum retraheret affeccionem convertendi. Et hec racio, quare Christus non fuit affectus templo, ut patet Mar. XIII, sed predicavit sub divo, nunc in deserto, nunc in montibus, nunc in mari et sub verbis indifferentibus et generalibus, ut patet Matth. ultimo, precepit apostolis predicare.

Endowment would have hindered the apostles' journeys.

Quantum ad secundam ficticiam ad colorandum connexionem predictam Romani et summi pontificis per institucionem Petri, patet quod innititur foliis sine fructu, non enim plus sequitur: Petrus ordinavit Clementem episcopum Romanum, igitur ordinavit eum summum pontificem quam sequitur,
204b ordinavit | Marcum Anthiochie sibi succedere, igitur ordinavit eum sibi succedere in summum pontificem, locus autem (ut dictum est) est indifferens ad papatum et eque plenus papa fuit Petrus Anthiochie sicut Rome, et preterea Anthiochie accepit a populo insignia et non Rome.

That Peter ordained Clement proves nothing or the papacy might be at Antioch.

Item, quicumque superstes dat alteri potestatem solum dat sibi potestatem vicariam et non parem,

7. AB in marg.: *Dotacionem et loci appropriacionem quare apostoli fugierunt.* 20. Codd.: *apostoli.* 21. Codd.: *ficticium.*

Nor does Clement's succession to the bishopric carry the papacy.

igitur ex hoc quod Petrus instituit Clementem Rome pontificem, non sequitur successorem suum fuisse summum pontificem sicut Petrus. Nec valet ficticia, qua dicitur quod Petrus Rome obiit, ideo successor suus ibidem debuit esse papa. Nam Christus papa summus obiit Jerusolimis et tamen Jacobus Alphei tenens ibidem episcopatum a Christo datum et ibi obiens non propterea fuit papa. Que igitur liga Petri ad Clementem pocius quam Christus ad Jacobum, ut episcopus succedens loco quo obiit foret papa?

Why Clement rather than James?

Peter would not presume to choose Christ's vicar without a revelation.

Item, non subiacet humane potestati sed solum divine constituere quemquam summum pontificem, igitur non debet supponi in Petro tanta presumpcio, ut eligat hominem de quo non fuit sibi ad hoc facta revelacio in summum pontificem et immediatum Christi vicarium super terram, specialiter cum super ista fatuitate, non relinquitur nobis scriptum autenticum, sed in eleccione Mathie reliquit hoc divine iudicio, ut patet Actuum primo; quanto plus in eleccione maioris.
Quis | , inquam, crederet quod Petrus diffiniret 204c
beatum Clementem sequi Christum similius quam Evangelistam, qui diu vixit post Petrum, vel beatum Evangelistam debere Clementi ut maiori vel capiti necessario regulandi obedienciam et reverenciam, qualem pape iam exigunt a subiectis. vel quod Christus aut alius apostolus talem maioritatem instituit, vel policiam in sua ecclesia approbavit? Voluit enim omnes apostolos esse socios sibi invicem obedientes et servientes sine dominio vel magisterio alicuius capitanei preter Christum.

Was John the Evangelist subject to Clement?

That the pope is such

Et ex istis infirmatur tercia ficticia quod per viam eleccionis et institucionis humane ponitur

6, 7. A: *et tantum.* 22. A in marg.: *Nota tempore apostolorum et evangelistarum Clemens a Petro eligitur, ergo non secundum sanctitatem*

quis Romanus et summus pontifex. Et quamvis ista sentencia sit maxime propinqua facto, tamen nimis elongatur a religione fideli et stabili fundamento. Cum enim aliquem stat esse Romanum pontificem et non papam et econtra, ut patet in Christo et Petro, patet quod oportet istas duas elecciones esse racionis disparis et nature ordine separatas. Stat enim aliquem esse Romanum pontificem et pessimum Antichristum, sicut econtra stat aliquem esse summum pontificem, cum hoc quod sit loco illi indifferens, ut patet ex dictis. Unde dominus Ardmacanus libro VII, cap. XVIII De Questionibus Armenorum dicit quod sunt duo pontificatus naturaliter differentes, et oportet quod sint eciam apud Deum due elecciones. Sed videtur michi quod eleccio qua quis eligeretur in papam vel summum pontificem non subiacet potestati vel eleccioni humane. Nam idem est hominem eligere in papam vel summum ponti-
204[d] ficem | et eligere ipsum in apostolicum maxime propinque per graciam sequentem Christi vestigia; sed hoc non subiacet ordinacioni vel eleccioni humane, igitur nec aliud sive idem; sic enim eligeret quis hominem in predestinatum vel quocumque aliter graciosum. Et confirmatur ex factis et verbis apostolorum Act. I in eleccione Mathie apostoli, quod est minus quam eligere summum pontificem, ubi ipsi non eligunt sed rogant Deum, ut ostendat ipse quem elegerit. Sicut igitur electores non eligunt summum pontificem in eligendo alterum Scarioth vel Antichristum, sic casualiter eligendo eum quem Deus elegerit non

by human election is true to fact but lacks religious sanction.

Man cannot choose a pope truly,

since it depends on grace which man cannot judge.

4. AB in marg.: *Romanum pontificem stat esse et non esse papam.* 12. Cod.: Cap. XIX. AB in marg.: *Eleccio pontificis summi non subiacet eleccioni humane.* 29. AB in marg.: *Eleccio pontificis secundum reputacionem hominum.*

13. Loosely quoted.

eligunt talem in summum pontificem, sed in fungentem tali officio, quod non dicit excellenciam gracie vel alia carismata, que sunt propria dona Dei.

Man's election does not make a pope unless God too has chosen him.

Unde post dotacionem sunt elecciones hominum introducte et cadunt super officio, dignitate vel dominacione humanitus instituta et non super carismata Deo propria. Ut communitas eligit hominem in pontificem cesareum vel nuncupative dictum, et sic cadit eleccio humana super episcopum, ut dicit communiter episcopum secundum reputacionem vel approbacionem humanam, quod fit sepius cum errore, vel secundum autorizacionem divinam, quod semper sit iuste, unde quando contingit quod eleccio humana concordat cum eleccione divina, tunc homo eligit verum episcopum et summum pontificem, sicut sepe contigit de Romanis pontificibus veris papis. Et quando discordat ab eleccione divina, tunc eligit false reputatum summum pontificem et non summum pontificem, | licet errando illud crediderit. Unde 205a cum iste terminus *papa* et *summum* dicunt summitatem in moribus, quam mirabilitatem solius Dei est facere, videtur quod solus Deus eligit hominem in papam vel summum pontificem, quia non videtur fundabile quod isti termini extendantur ad false nuncupatum huius, quia sic dyabolus foret summus pontifex. Episcopus autem secundum apostolum est nomen officii et sic aliud est eligere papam et aliud eligere hominem in papam, quia secunda proposicio implicat quod cadat eleccio in papatum, sed prima proposicio verificaretur de eleccione persone ad quodcumque officium vel preposituram, ut populus eligit

2. *dicit.* Rectius: *dat.* 14. B: *fit iuste.* 28 AB in marg.: *Aliud est eligere hominem in papam et aliud eligere papam.*

papam, quando instituit vel acceptat personam ad officium vel dignitatem humanam, quam personam Deus eligit ad preeminenciam sanctitatis, unde, cum scriptura Deutro. XXVI, 17 signanter dicit: *Dominum elegisti hodie,* patet quod quedam eleccio est institucio vel quedam faccio, et quedam eleccio est acceptacio; et per consequens oportet preter eleccionem instituencium esse eleccionem equivocam, que sit approbacio subditorum. Sic enim populus eligit dominum, quando effectualiter acceptat, quod ille sit dominus suus et spondet fideliter se esse sibi ut domino serviturum. Unde quando successione hereditaria vadit dominium, adhuc est alia eleccio subditorum; ad quod oportet movere vitam et mores in spirituali preposito, et aliter est intrusoris monstruosa extorsio. Et patet quod debet esse pape duplex eleccio, una humana in Romanum episcopum et alia pure divina in papam vel summum ponti-
205b ficem; qua deficiente Romanus pontifex | non est papa sed unus alius mundo absconditus. Sed cum tres ficciones non sufficiunt, remanet dubium, quomodo dicta duo nomina sunt connexa. In qua materia credendum est cronicis. Narrat enim Cestrensis libro IV, cap. XXXVI, quomodo excellencia Romani imperii adinvenit papatum sui pontificis super alios: *Nycena,* inquit, *synodus hoc contulit privilegium Romano pontifici, ut sicut Augustus pre ceteris regibus, ita Romanus pre ceteris pontifex haberetur episcopis et papa velut principalis pater vocaretur.* Origo autem istius nominis et excellencie fuit in dotacione ecclesie,

An election requires acceptance by the subjects.

The true origin of the name 'Pope'.

6. AB in marg: *Eleccio duplex est.* 14. Codd.: *estalis* (sic). 24. AB in marg.: *Papa illud nomen unde habet ortum.* 25. Codd.: *cap. XIV.* Correxi. 29, 30. Codd.: *Romanus pontifex pre ceteris* deest.

25. Polychronicon Ranulphi Higden V, 140. Hussii Opp. CCXX[b].
33. Cap. XIV.

ut specificat Decretum XLVI distinccione *Constantinus.* Ideo superfluum et labor inutilis foret fingere mendacia, quod sic oportuit esse ex racionibus ad hoc urgentibus vel scriptura. Unde quia ista videtur levis fundacio et ecclesia Romana tunc sibi cadere a papatu, narrat idem Cestrensis libro V cap. X, quomodo *Bonifacius IV impetravit a Foca cesare, ut ecclesia beati Petri Rome caput esset ecclesiarum, quia caput ecclesie Constantinopolitane se scripsit papam.* Quotlibet tales fideles cronice et decreta testantur primatum Romani pontificis fuisse humanitus adinventum. Nam si papa fieret vagus ut olim et nulli loco affixus sed in mari mortuo vel deserto, et sic post eum papa secundus, et sic ad finem viacionis ecclesie, patet quod non obstante isto vere foret papa.

The right to be sole pope was first granted by the Emperor Phocas.

Local claims as strong in other cities as in Rome.

Ideo oportet quod aliqua sit racio pape ante notacionem loci huius qualiscumque. Ideo vere dicit dominus Ardmacanus | libro VII cap. XXI 205c De Questionibus Armenorum: *Quod Petrus ideo fuit Christi vicarius, quia fuit sibi similior in virtute.* Et foret inanis ficticia quod, ubicumque fuerit talis electus humanis ritibus, consequitur quod sit Roma; non enim est racio, quare pocius fieret ibi Roma quam Anthiochia, Jerusalem vel Constantinopolis. Tales enim locorum illorum metropolitani dixerunt se esse papas propter disparem racionem: Anthiochia, quia ibi vocati sunt primo discipuli christiani, ut patet Act. XI, et beatus Petrus ibi resedit episcopus multis annis, et tercio quia prius recepit fidem Christi quam Roma. Episcopus autem Jerosolimitanus

3. *esse;* B: *se.* 6. *tunc;* adde: *videbatur.* 7. Codd.: *Cap. LVII.* 18. AB in marg.: *Vicarius Christi quare dicitur Petrus.* 22. Codd.: *insanis.* 27. Codd.: *metropoli.* 28. A in marg.: *Papa Antiochie.* 32. A in marg.: *Papa Jerosolimitanus.*

6. Polychron. V, 417.

vendicat papatum propter Christum, propter primitatem fidei, propter mortem Jacobi, qui ibi primo secutus est mortem Domini. Constantinopolis vero propter nomen cesaris, qui dotando tantum decoravit ecclesiam. Et Roma, quia ibi sancti apostoli sunt occisi et realiter, quia impetrarunt a cesare hoc privilegium.

All these claims are groundless and wrong; the worst is a privilege begged from the Emperor.

Et revera omnes et singulas istarum causarum propter impertinenciam ad papatum est turpe fingere, sed turpissimum quod papa aliquis impetrat privilegium illud concedere vel donare, quam potest concedere, quod datus episcopus vivat Christo similius. Sed sicut sophista vel maniacus concedit quod Deus regnat in angelis et tamen non sequitur propter suum concedere sive imperium plus vel minus, ita est de concessione privilegii pape vel cesaris, ut quis sequatur Christum similius in virtute. Sed cum locus sit huic dignitati impertinens, oportet rogare trinitatem obnixius, implorare suffragium ecclesie utriusque humilius et attendere devote bonis operibus, ut Deus eligat quem voluerit, et ostendat 205d ¦ oraculis vel sanctis operibus, que precedant eleccionem humanam, quia eleccio humana est istis impertinens. Concedo igitur cum domino Ardmacano historiam de beato Petro quomodo timore cesaris proposuit sub colore Christi consilii a Roma aufugere, et quomodo obvianti Christo in porta civitatis et querenti: *Domine, quo vadis,* responsum est ab eo *venio Romam iterum crucifigi.* Per quod Petrus expectans concepit, quod dominus crucifigendus fuit ibi in ipso, quia iuxta rectam logicam Christi Matth. XXV

3. A in marg.: *Papa Constantinopolitanus.* 5. A in marg.: *Papa Romanus.* 15. *suum:* Hic aliquot verba desunt. 20 Codd.: *obnixus.* 25. AB in marg.: *Fuga Petri de Roma.*

33. Matth. XXV, 34 seqq.

Christo faciunt vel non faciunt homines quicquid fecerint vel non fecerint membris suis, et sic nedum fuit ex divina ordinacione, quod Petrus et Paulus inibi morerentur, sed omne quod fit in mundo fit ex ordinacione divina accessoria vel directa. Accessoria in viciosis operibus, de quibus bonum ordinat, et directa in virtuosis operibus vel operibus naturalibus. Causam autem quare Christus ordinavit gloriosos apostolos ibi pati martyrium est exemplar et speculum aliis martyribus, quod ordinavit postmodum ibi pati, cum aliis bonis exemplum sequentibus. Sed credo quod nullus fidelis tantum insaniet, quod fingat dominum ordinasse ibi illorum martyrium, ut doceat fore papam quemcumque Romanum episcopum successurum, quia (ut dictum est) nomen tale inolevit ex institucione humana et sepe opinioni hominum in istis falsitas est substrata; locus enim ille est impertinens, ut eius episcopus sit precipuus sequax Christi.

It is not a matter of faith that Clement and others were popes in the modern use.

Unde videtur non esse de substancia fidei, quod Clemens, Linus, Cletus vel alius post Petrum Romanus episcopus fuit papa, intelligendo | pa- 206a
pam, ut dicit primitatem alienum excludentem. Intelligendo autem papam communiter, modo quo Ambrosius, Augustinus et ceteri sancti episcopi erant pape, manifestum est quod Paulus, Clemens et ceteri sancti martyres et confessores Romani episcopi erant pape simul cum aliis, quod si aliquis eorum in regimine ovium Christi omnes conversantes secum excesserat, tunc fuit iste papa ad sensum superius limitatum.

Abusio autem termini infundabilis videtur michi vocare quemcumque pseudopapam nudo nomine

6. AB in marg.: *Ordinario divina est duplex.* 12. AB in marg.: *Roma est impertinens ut eius episcopus sit precipuus sequax Christi.* 16. Codd.: *nomine.* 25. AB in marg.: *Papa dicitur dupliciter.*

papam vel caput ecclesie. Unde gentilitas et primatus affeccio docuerunt quod quicumque Romanus pontifex censeatur papa et gerat primatum huiusmodi super singulos alios sacerdotes; unde patet quod Deus non ordinasset apostolorum martyrium Rome propter hunc finem, nisi verus papatus regulariter sequeretur. Sed frequenter post dotacionem ecclesie separatus est papatus a Romano pontifice, igitur Deus non intenderat per illud martyrium illum finem; tunc enim Deus frustratus a suo proposito improvide ordinasset et negligenter omisisset in suo testamento tam necessarium primatum ad regimen sue ecclesie. Ideo certum est quod invencio humana fabricavit institucionem istam de papa.

Such modern popedom is of man's invention.

In cronicis autem Cestrensis narravi alias quomodo multi Romani pontifices de papatu defecerant, et repeto illa que scripta sunt in cronica aurea Radulphi de Dyceto decani sancti Pauli, cui Anglici darent fidem. Narrat enim libro I, cap. II, quomodo *anno domini CCCCXX presi-*
206ᵇ *debat in Roma Boni|facius papa et contra hunc ordinato Eulalio, ac pro hoc dissidente ecclesia ambo iussu Honorii Augusti urbe egrediuntur, et sic reprobato Eulalio iussu Augusti Bonifacius, quia prior ordinatus fuerat, sedi apostolice restituitur.* Nondum enim tunc tantum sopitum fuit dominium Romani imperii nec ad tantum invaluit usurpacio Romani pontificis quod fuit reputatum hereticum, quod domini temporales possunt auferre temporalia, ymo dignitates atque officia ab ecclesia delinquente.

The history of Boniface and Eulalius shews how great was the power of the lay ruler.

3. B: *gerit*. 4. *modi* deest in codd. 20. AB in marg.: *Deposicio paparum*. 23. Codd.: *per*. 24. Codd.: *urbem*. 26. *quia*; codd.: *qui*.

20. Radulphus de Diceto, 1183 decanus Londoniensis S. Pauli († 22. Nov. 1202 vel 1203) ed. Stubbs I, 83. Hussii Opp. 230ᵃ.

Other instances of rival popes as related by Ralph de Diceto.

Secundo, anno domini CCCCXCIII contra Symachum papam ordinatur Laurencius per contencionem.

Tercio, anno domini DCCLXVIII Constantino papa scismatico oculis privato Stephanus papa constituitur; hic synodum Rome congregat et ordinatos a Constantino scismatico reordinat.

Quarto, anno domini DCCCLIII adversus Benedictum papam Anastasius presulatum invadit.

Quinto, anno domini DCCCCVII presidet Leo papa, contra quem Chrystoforus surgit.

Sexto, anno domini DCCCCLXVIII collecta a tota Ytalia episcoporum synodo Johannes papa de nephariis causis infamatur, qui dum se excusaturum venire cunctatur, Leo adhuc laycus eleccione omnium et consensu imperatoris papa substituitur. Sic Leo fecit ordinaciones et alia, que erant apostolica. Nec longum Romani alterata fide apud imperatorem papam recipiunt Johannem. Ille autem synodo collecta Leonem deposuit et eius gesta cassavit. Statutumque est synodum a Leone non nominandam synodum sed prostibulum favens adulteris. Quicumque igitur eo ordinante erant dampnati iussi suam ipsorum proscripsionem | presentare in 206c
cartha hec continente: Pater meus nichil sibi habuit, nichil michi dedit, et sic depositi manserunt in illis gradibus, quos habuerant nondum a Leone ordinati. Iste Johannes papa cum uxore cuiusdam oblectans a dyabolo in tempore coitus percutitur et sine viatico dominico obiit.

13. B: *synode.* 14. Recte: *excusatum.* 20, 21. B: *Cessavit.* 21, 22. Codd.: *nominanda synodus.* 25. Codd.: *Pater nimis.* 26. Codd.: *mansuerunt;* recte: *remanserunt.*

1. Radulfi de Diceto p. 89. 4. Ibid. p. 124. 8. Ibid. p. 137. Recte: 855. 10. Ibid. pag. 142. Recte: 903. 12. Ibid. pag. 151. Recte: 963. Huss 230a.

Septimo contigit Romanos contra iuramentum, quod imperatori fecerant, scilicet quod nunquam eligerent papam sine eius et sine filii eius Othonis consensu, Benedictum papam constituunt, sed imperator Roma obsessa adeo Romanos affflixit, ut Leonem papam se recepturos promitterent et sic Benedictus renuitur.

Octavo, anno domini MXLV Benedictus, qui symoniace papatum invaserat, cum esset rudis literarum, alterum ad vices ecclesiastici officii exequendas secum papam Silvestrum consecrari fecit; quod cum multis non placeret, tercius superinducitur Gregorius, qui solus vices duorum impleret.

Nono, anno domini MXLVI Rome uno contra duos et duobus contra unum de papatu altercantibus rex Henricus contra eos Romam vadit et eis canonica et imperiali censura depositis, Clemens presidet, et ab eo rex Henricus in imperatorem benedicitur, iurantibus Romanis se sine eius consensu nunquam papam electuros. Tunc enim practizata fuit lex sepe tacta, que ponitur III. Reg. II, 35 quod instar Salomonis rex debet in casu deponere summum pontificem. Tunc eciam accepit rex ab eo humiliter benediccionem, quod post infidelitatem vocatum est necessarium sacramentum et confirmacio sine qua non fit aliquis imperator. Sed ista ficta mendacia extra fidem
206[d] scripture ex gestis | et factis preteritis cum racionibus professorum scripture relicta sunt a domino convincenda. Tercio patet quod antequam introducta est novella et infundabilis secta cardinalium, papa fuit electus a populo Romanorum.

The emperor Henry IV (like Solomon) deposed the chief pontiff.

14. AB in marg.: *Juramentum imperatoris dicitur necessarium sacramentum.*

1. Ibid. p. 11. 8. Radulfi de Diceto pag. 187. Huss 230[a]. 14. Ibid.

Decimo, anno domini MLXVIII Rome duobus de papatu contendentibus Alexander cum suam purgasset innocenciam de symonia recipitur, Cadalus Parmensis episcopus reprobatur, unde dictum est

Cadalus in Parma Parme fuit arcus et arma.
Cadalus occubuit, Parma ruina fuit.

Undecimo, anno domini MLXXXIII Henricus urbem Rome infregit et Wybertum in sede apostolica constituit, Hildebrandus vero Beneventum adiit, ubi usque ad obitum suum deguit.

Duodecimo, anno domini MLXXXVII Desiderius, qui et Victor, papa contra Clementem est factus.

Decimo tercio, anno domini MXCI fertur fuisse duos, qui dicebantur Romani pontifices a se invicem discordantes et ecclesiam Dei inter se divisam trahentes, Urbanus scilicet, qui primum fuerat episcopus Ostiensis, et Clemens qui Wybertus archiepiscopus Ravenensis. Que res per plures annos ecclesiam Anglie in tantum occupavit, quod ex quo Gregorius, qui et Hildebrandus, defunctus fuit, nulli loco pape usque ad hoc tempus subdi et obedire voluerit.

Decimo quarto, anno domini MCXXX Innocencio papa regente intrusus est Petrus Leonis et dictus est Anacletus, qui regem Rogerum Sycilie consecravit, sed Innocencius papa transivit in Franciam, unde dicitur:

Romam Petrus habet, totum Gregorius orbem.

Decimo quinto, anno domini MCLIX rexit Alexander papa, contra quem Octavianus intruditur, sed in scismate moritur, et sic Guido Cremensis | sed Johannes intrusus reconciliatur. 207[a]

19. Cod.: *populares annos.*

1. Radulfi de Diceto p. 200. 7. Ibid. p. 211. 11. Ibid. p. 216. 24. Ibid. p. 246. 30. Ibid. p. 303. Huss, 230[b].

In every century since endowment there have been quarrels for the popedom.

Itaque infra quemcumque centenarium annorum a tempore dotacionis ecclesie facta est notanda contencio inter papas. Sed abhinc ex superhabundanti cautela dyaboli plus cecata est iniquitas Antichristi, cum autem apostoli habuerunt planiores revelaciones quam prophete veteris testamenti et maiorem zelum habeant ad profectum ecclesie, non licet discredere quin prophetaverant hos eventus precipuos ut periculum infidelitatis, ita ut tractus ad inferos caucius caveatur, quin indubie istorum antichristorum dissensio dicit patenter, si velimus attendere, quod gradus et vita eorum discordant, et displicent suis autoribus. Et causa dissensionis est honor mundanus vel globus temporalium, quia aliter non foret facile fingere, unde dissenciendo contendant pocius circa illud officium post dotacionem ecclesie quam perante.

This strife has been due to ambition or avarice.

It is to such that Christ's prophecy of Antichrist refers.

Ex quibus ut supra colligo tamquam michi probabile, quod Christus summus propheta Matth. XXIV, 5 dicens, quod *multi venient in nomine suo, dicentes se esse Christus, et multos seducent*, intelligit de Romanis pontificibus blasfeme mencientibus, quod sunt eius vicarii, quos autorizat ad taliter dominandum. Et sic videtur michi probabile quod idem sit sensus Apostoli II. Tess. II, 3, 4 ubi prophetat, quod *ante diem iudicii oportet, quod veniat dissensio primum et reveletur homo peccati, qui extollitur super omne quod dicitur Deus.* Sed tercio videtur michi probabile quod debemus quoad hoc inniti Christi consilio, quod facta tali divisione iam diebus nostris quibusdam dicentibus: *Ecce hic Avinione est Christus* et aliis dicentibus, *nolite credere*, quia indubie |

10. Codd.: *ita et.* 28. *Discessio in Vulgate.*
25. Huss 220[b].

opera fidelia oportet ostendere Christi vicarium, 207b cui opinio vel eleccio humana est impertinens.

The works of the rival popes shews they are antichrists.

Opera autem Christo contraria ostendunt multis quod uterque eorum sit antichristus et per consequens fugiendus, ymo credo indubie utroque clero, qui istis ambobus consensit, neuter clerus habebit contra reliquum evidenciam quod suus episcopus pro quo zelat sit papa, quia (ut alias ostendi) error eligencium non impedit, quin electus sit papa. Nec nos possumus contra illos ex operibus vel revelacione convincere, quod noster Romanus pontifex sit papa.

The Church would be better without either of them.

Ideo videtur securum, cum melius foret ecclesie, quod nullus foret huiusmodi, quod vivamus ut ante dotacionem, quando ecclesia communiter regulabatur per socios, et pro neutro asseramus blasfema mendacia, cum tota vita sua debet capi relicto ambiguo, nam nichil nocius, quam quod stat utrumque istorum esse pseudopapam et per consequens Antichristum. Nec est racio vel auctoritas cogens quod alter istorum sit papa, igitur ista fides non est ecclesie imponenda; et nimis leve foret quod utraque istarum parcium imponat relique scisma vel heresim sine causa notoria, et specialiter cum persone aggregate religiosorum in ista sentencia sint divise. Stat enim quod homines inculpate eligant Antichristum, ut patet ex dictis, et stat quod homines viciosissime eligant quem Deus bene elegerit; ideo patet quod argumenta neutram partem necessitant ad credendum suum prepositum esse papam.

We English should not accept either.

Ideo nos Anglici debemus quiescere in antiqua religione Christi ut olym, neutri parti credendo nimis faciliter. Si enim uterque istorum | est Antichristus, sine tali capite 207c debet ecclesia regulari, sed quis scit hoc? Docet

34. AB in marg.: *Antichristi tria signa ponit Augustinus.*

The signs of Antichrist as taught by Augustine.

enim Augustinus in De Verbis Domini Sermone XLV ex triplici scripture testimonio signum evidentissimum Antichristi: primum est illud Apostoli Rom. X, 3: *Ignorantes Dei iusticiam et suam volentes constituere, iusticie Dei non sunt subiecti.* Unde quia illud signum concludit infallibiliter Antichristum, exponit Augustinus idem pertinencius: *Quid*, inquit, *est aliud ignorare Dei iusticiam et suam velle constituere nisi dicere, ego sanctifico, ego iustifico, quod ego dedero sanctum est, dimitte Deo quod Dei est, agnosce, homo, quod hominis est; ignoras Dei iusticiam et tuam vis constituere, iustificare me vis, sufficit tibi ut mecum iustificeris.* Vendicant enim quidam secundum leges suas regere totum mundum et tamen nesciunt secundum leges Dei se ipsos regere vel suos domesticos, et cum illi habent pseudodiscipulos publice asserentes quod ipsi melius et universalibus regunt ecclesiam quam Christus vel eius apostoli.

Secundum testimonium est illud Joh. V, 43 tactum superius: *Ego veni in nomine patris mei et non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Super quo dicit Augustinus: *De Antichristo dictum est, et omnes sic intelligunt: Ego veni in nomine patris mei et non suscepistis me, si alius venerit in nomine suo, hunc suscipietis. Sed audiamus Johannem: Audistis, quia Antichristus venit, et nunc Antichristi multi facti sunt. Quid*
207[a] *autem expavescimus in Antichristo, nisi | quia nomen suum honoraturus est et nomen domini contempturus. Quid aliud facit, qui dicit: Ego iustifico? respondet eis subditus, ego ad Christum veni*

4. Codd.: *Rom. I.* 10. Cod.: *ego sanctifico, ego sanctifico.* 21. B in marg.: *Nota*; A in marg.: *I.* 28. B in marg.: *Nota.*

1. Serm. CXXIX Opp. tom. V. 633. 28. I. Joh. II, 18.

non pedibus sed corde; ubi evangelium audivi, ibi credidi, et ille: Non es mundus. Quare? quia non fui ibi. Hec Augustinus. Et patet, cum oppositorum est eadem disciplina, Antichristus autem et Christus sunt oppositi, oportet quod scriptura condiciones Christi detegens, indirecte condiciones detegat Antichristi. Ideo dicit capitulum predictum de Antichristo: *Scrutamini scripturas, quia putatis in illis habere vitam eternam, et ille sunt que testimonium perhibent de me.* Unde redarguendi sunt fingentes quod solum erit unus Antichristus, qui procreabitur ex fratre et moniali, quia certum est quod omnis dampnandus erit Antichristus, et scriptura docet nos sic loqui de illo; ideo fabule tales celant multos Antichristos et palliant eorum versucias, sic quod incaucius precaventur.

There is not one sole Antichrist but many.

Antichrist seeks the praise of man and not of God.

Tercium testimonium notificans Antichristi discipulos est, quod sint gloriam ab invicem exspectantes et gloriam, que a solo Deo est, non querentes, ut docet Veritas Joh. V; nam in hoc sunt Christo contrarii, qui instanter fecit actus iustissimos, et correspondenter ad illos exspectavit gloriam a solo Deo. Unde in predicto capitulo Johannis de Antichristo: *Amen, amen dico vobis, non potest filius a se ipso facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem.* Ex quo patet quod oportet omnia opera Christi esse iustissima, et sic intelligitur auctoritas Christi sequens: | [208a] *Iudicium meum iustum est, quia non quero voluntatem meam sed voluntatem eius, qui misit me, patris.* Et patet veritas connexionis sequentis: Si ego

1. *ibi;* cod.: *et.* 4. A: *eadem* deest. 18. A in marg.: *3.* 22. B: *facit.*

3. Serm. CXXIX l. c. 8. Joh. V, 39. 25. Joh. V, 19. 29. Joh. V, 30.

testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum, sed pater testimonium perhibet. Si eciam Baptista sine Christi exaccione testimonium perhibuit Veritati: *Ego,* inquit, *habeo testimonium maius Johanne, opera enim que dedit michi pater ut perficiam; ipsa opera que ego facio testimonium perhibent de me.* Ex istis textibus eliciunt sancti versucias antichristi, ipse enim summe sitit honorem et lucrum mundanum, cum Christus omnino fecit contrarium. Ideo docet Augustinus ubi supra quomodo Antichristus nitetur quod sine eius seculari obediencia non est salus, quod cum non habet testimonium ex scriptura, fingit in multis epistolis testimonium a se ipso: *Si boni sumus,* inquit Augustinus, *facite quod scriptum est: Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Si autem mali sumus,* quod Deus magis facit, *sic nec deserti estis nec sine consilio remansistis; audite dicentem: Que dicunt facite, que autem faciunt nolite facere. Sed prelati contra hec: Nisi boni fuerimus, peristis. Sed hic est alius, qui veniet in nomine Christi.* Sed hunc Antichristum alloquor, igitur vita mea ex te pendebit et salus mea ex te religabitur: Sed *fundamentum aliud nemo potest ponere nisi Christum,* veni igitur mecum, Antichriste, si vis esse super petram, et noli velle esse michi pro petra. Et patet ex textu Johannis sequenti, quomodo Christus nititur

Antichrist claims that without obedience to him is no salvation.

He rests his claims on witness of men.

208b testimonio | iustorum operum et scripture, non autem solis verbis hominum, ut superius dicit Crysostomus esse consuetudinem Antichristi; hec considera et applica ad facta Romanorum pontificum et vide si consonant ritibus antichristi,

21. B: *fuerimus* deest. 32. B: *applica de.*

4. Joh. V, 36. 15. Opp. tom. V, 636.

See how like the Roman pontiffs are to Antichrist.

quod si uterque istorum dicit conformiter ad illam extravagantem decretalem Bonifacii VIII *Unam Sanctam* quod nisi quis obediat sibi ut capiti tocius ecclesie, non est de numero salvandorum, oportet utrumque relinquere tamquam alterum Antichristum. Multi enim erant tales de Romanis pontificibus, unde narrat predictus cronicans in libro suo de Floribus Historiarum, quomodo anno gracie DCV papa Sabinianus liberalitatem beati Gregorii predecessoris sui derogavit et sub hoc obtentu manum egenis subtraxit, Gregorius eum *per visum ter* pro culpa tenacie et huius derogacionis *increpavit, et quarto* horribiliter increpans et comminans *in capite percussit, quo dolore vexatus paulo post obiit.*

Grosseteste and Innocent IV.

Item, simile narrat Cestrensis libro suo VII MCCVI *ad papam Innocencium misit Robertus Lynconiensis epistolam invectivam satis et tonantem, pro eo quod ecclesias Anglie indebitis exaccionibus vexare videretur; hac de causa ad curiam vocatus est, et cum ibi molestaretur, appellavit constanter a curia Innocencii ad tribunal Christi; unde contigit, quod Roberto in Anglia obeunte audita est vox in curia pape: Veni miser ad | iudicium; repertusque est in crastino papa exanimis, quasi cuspide baculi in latere percussus. Qui licet perspicacius effulserit miraculis, transferri tamen in sanctorum cathalogo a curia non est permissus.* [208c] Nec est putandum istos sanctos iregularitatem vel offensam Dei incurrere ex percussione letali summorum pontificum; qui viderunt quod erant precipui

2. AB in marg.: *Obediencia pape nota bene.* 9. *DCCV;* codd.: *LXVII.* 10. AB in marg.: *Gregorius sanctus papa occidit suum successorem.* 17. *1206* (sic). Non est Innocentius III sed Innocentius IV. 18. AB in marg.: *Appellavit Lincolniensis ad tribunal Christi.*

3. Extrav. Comm. lib. I, tit. VIII, cap. 1. 9. Polychronic. Ranulphi V, 412. 17. Ibid. VIII, 240.

Antichristi, persequentes ecclesiam. et receperunt mandatum a Domino sic tractare hostes ecclesie, pro cuius prosperitate secundum religionem et institucionem Christi, dum erant vivi, a Deo zelaverunt.

Item, notat lex ecclesie, quomodo Marcellinus episcopus urbis Rome, qui foret dux christiani exercitus thurificavit ydolis, ut patet distinccione XXI *Nunc autem divina*, ubi dicit glossa ordinaria quod *consilio congregato confessus quod fecerat et in se tulit sentenciam deposicionis, et* post (ut reor) exutus ab illo officio *veniens coram Dyocleciano, confessus est se esse christianum* et martyr effectus est; considerans enim suam blasfemam vecordiam in papatu et preparans se per satisfaccionem ad martyrium, pro nichilo habuit huiusmodi dignitatem; diebus autem nostris, ut plus involverunt se seculari dominio sunt peiores, quia Christus non diceret de eis: *Omnia quecumque dixerint vobis, facite*. Nec illi ut sacerdotes legis veteris putant habere vitam perpetuam in scriptura, cum ex eius ignorancia multi antichristi
208d cadunt in multas blasfemias | et ex scripture contemptu multos, qui pie vivere volunt in Christo persequuntur, nituntur enim viis variis facere, ut credantur quod sint caput universalis ecclesie, et ipsa indubie est tunc cum paribus acephala quoad ipsos.

Repentance and martyrdom of Marcellinus.

Sed Augustinus in De Verbis Domini ubi supra: *Quid*, inquit, *tibi fecit ecclesia ut eam velis quodammodo decollare? qui*, inquit, *sic decollare*

6. AB in marg.: *Marcellinus papa ydolatravit.* 12. B: *exustus.* 18. Codd.: *in seculari.* 26. AB arg.: *Caput ecclesie.*

9. Cap. VII. Cf. Glossam ordinariam ed. Ven. 1595, p. 91. 19. Matth. XXIII. 3. 30. Serm. CXXX De Verb. Joh. VI. Opp. tom. V, 637. 31. Sermo XLVI. Opp. tom. V, 230.

vult et corpus et caput conatur occidere. Cum enim non sit communicacio Christi ad Belial, quomodo Christo tam contrarius in vita et moribus erit ex eius participio caput ecclesie? *Erubescunt,* inquit, *negare Christum, hoc tamen maius est, cum Christum non vidimus sed credimus, verba autem illius nobiscum sunt, in quibus ipsum negamus, comparate itaque vos Iudeis, illi contempserunt pendentem in ligno, vos contempnitis sedentem in celo.*

Our prelates deny Christ in deed.

Et ne pallietur huius negacionis negacio, que potissime consistit in facto, attendamus quomodo superiores satrape, quibus regeretur ecclesia, honorificum reputant legem Christi ignorando contempnere eos qui pie volunt vivere, et pericula eorum, sicut debent ex Ezechielis XXXIV detegere, nituntur omnimode tribulare, ut ostendit Augustinus in De Verbis Domini Sermone LXXXIX: *Quisquis,* inquit, *me audis, incipe in Christo vivere, et probabis quod dico, nam cetera pericula, de quibus Apostolus, possunt quiescere, pericula autem in falsis fratribus usque ad finem seculi quiescere non noverunt.* Et intelligit modo Apostoli per falsos fratres generaliter quoscumque falsos nomine christianos. Redimamus itaque tempus, quantum dies mali sunt, *hoc est,* inquit, | *tempus redimere, quando aliquis infert tibi litem* 209a *perdere substanciam, ut Deo vaces, non litibus.* Quia, inquam, superiores ecclesie factis negant hanc legem, quam Chrisus in vase suo loquitur, ideo statim multitudine persequuntur eum, qui nititur dare fidem in populo, quod ipsi dicte legi apostoli precipue sunt astricti; et sic ipsi et multi per ipsos perdunt tempus propter lucrum

4. AB in marg.: *Periculum falsorum fratram.* 24. AB in marg.: *Redimere tempus quid est.* 28. B: *ecclesie* deest.

18. Ibid. p. 803/4.

turpissimum, vocatum a ceteris commodum temporale. Nec sunt audiendi discoli, qui fingunt quod omnis res durans sit tempus, et sic clerus emens ecclesiastica beneficia vel secularia dominia emit tempus, quod est hodie necessarium clero, cum layci clericis oppido sunt infesti; antichristiana deliramenta sunt ista et sensus Apostoli subversiva. Intelligit enim Apostolus tempus proprie pro duracione successiva tocius mundi, que quamvis omni homini et omni corpori sit communis, tamen quando homo in illa secundum legem Dei progreditur et allocatur in die novissimo de expensione impensi temporis sibi ipsi proficit ad salutem, tunc propter illum proprium et utilem modum habendi redimit sibi tempus. Redimit dico, quia Christus emit tempus toti ecclesie, cum aliter pure naturaliter numerasset tempus hominum. Sed merito Christi factum est tempus acceptabile, quia in brevi tempore homo ex accepcione divina potest beatitudinem promereri. Sed cum ille qui creavit te sine te, non iustificat te sine te, necesse habemus doctrinam Apostoli Ephes. V, 15—16 attendere: *Videte,* inquit, *quomodo caute ambuletis, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Oportet igitur preter redempcionem generalem temporis per Christum nobis tempus redimere, | quod tunc secundum Augustinum facimus, quando temporalium affluenciam et vitam voluptuosam pretermittimus vel mutamus, ut Christo vivamus accepcius et nobis utilius, tunc enim novo modo habendi acquirimus nobis tempus. Et secundum Augustinum iudicium illius episcopi, ymo iudicium Christi, in ipso sufficeret finem imponere omni liti. Ideo illud iudicium debet

What it is to redeem the time.

209b

It is to forego a life of self indulgence

11. Codd.: *sensum legem.* 12. Cod.: *allocaciter.* 23, 24. B: *quomodo* deest.

dux christiani exercitus, scilicet vicarius Christi, magis attendere, cum filii huius seculi sunt prudentes et callidi, ut ex stultis commerciis habeant hic dies prosperos quoad mundum, sed mali sunt et fatui cum ex tali negociacione dies una perditur valens mille.

CAPITULUM NONUM.

There must be a pope, but he must be of Christ's appointing.

Cum autem necesse est papam continue in ecclesia esse militante, nec est papa vians nobiscum nisi limites Petri servaverit, necessarium videtur de limitibus istis et potestate pape cognoscere. Arguunt autem multi per raciones naturales et alii testimoniis scriptis quod continue oportet aliquem esse papam; quod est concedendum, nam necesse est Christum, qui solus est caput universalis ecclesie esse usque ad finem seculi cum ecclesia militante, ut patet Matth. ultimo; et preter hec necesse est esse confuse aliquem predestinatum viantem, quem Deus propter excessum edificacionis ecclesie sue plus approbat; quem oportet ex eleccione Domini esse papam; et illam eleccionem non potest frustrare humana eleccio. Et sic intelligo decretum VII questione prima, ubi beatus Gregorius ita scribit: *In apibus princeps unus est, grues unam sequuntur ordine | limitato. Imperator unus, iudex unus pro-* 209c
vincie. Roma autem condita duos fratres reges simul habere non potuit, sed fratricidio dedicatur. In Rebecce utero Esau et Yacob bella gesserunt. Sic

7. A in marg.: *Capitulum 9.* 12. A in marg.: *Caput ecclesie necesse est esse Christum. Nota Gregorii pro papa fiendo, pro archiepiscopis, pro archipresbyteris et archidiaconis.* 26. In Decr.: *literato*

25. Cap. XLI.

singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbiteri, singuli archidiaconi et omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus innititur. Oportet igitur unam militantem ecclesiam habere conversantem unum prepositum, cum secundum philosophos omnis multitudo ad unitatem reducitur.

Only God can make a pope.

Data igitur tota ista sentencia patet ex dictis quod alienum est ex istis inferre quod talis prepositus sit Romanus pontifex vel humanis ritibus institutus. Sed sicut in brutis dux ostenditur a natura, ut patet ex decreto predicto, sic dux christiani exercitus debet ostendi revelacione divina, quia nichil falsius, quam quod humana eleccio facit papam, nam solus Deus iustificat hominem. Omnis qui facit papam vel membrum sancte matris ecclesie, facit iustum, igitur solus Dominus facit papam. Maior patet per Augustinum in De Verbis Domini sermone XLV cum locis similibus, ubi reputat oppositum nimis hereticum. Et minor patet ex hoc quod papa (in quantum huiusmodi) est pater sanctissimus atque iustissimus, cum notum sit quod cardinales eligendo membrum non eligunt papam, nec proficit sed officit talem in ecclesia presidere. Ideo Act. primo legitur, quomodo dominus non apostoli Matthiam in apostolum elegerunt. Et certum est quod cardinales ex ficticia introducti non habent efficaciorem auctoritatem quam habuerunt dicti apostoli.

The cardinals' election is of no effect.

The modern form of election is as scandal.

Unde videtur multis quod ritus hodiernus eli-
209[d] gendi papam inductus sit ecclesie scan | dalozus, primo quia est infundabilis ex scriptura. Christus enim cuius potestati humane non possunt equiparari apostoli, elegit sibi apostolos et unum

17. AB in marg.: *Facere membrum ecclesie.* 30. AB in marg.: *Eleccio pape.*

The apostles would not elect an apostle.

capitaneum inter illos. Petrus autem et omnes alii apostoli non presumpserunt nec audebant eligere unum apostolum, ut patet Act. primo cap. de Matthia, igitur multo magis cardinales infundabiliter introducti non habent potestatem ad eligendum caput universalis ecclesie quod excederet omnes apostolos preter Petrum.

The cardinals have been introduced without authority.

Dico autem illos infundabiliter introductos, quia in utroque testamento, si non fallor, fundari non potest eorum institucio sive nomen. Unde quidam dicit quod cardinalis dicitur a cardine, quia in illis porte inferi sunt rotate; sunt, inquit, altera filia sanguisuge, de qua Proverb. XXX, 15: *Sanguisuge due sunt filie, dicentes: Affer, affer;*

They do not take the place of the apostles who were all bishops.

non enim gerunt vicem apostolorum, cum omnes apostoli erant episcopi. Multi autem eorum non sunt presbiteri. Isti autem videntur inferiores illo de quo Marci IX, 3: *Magister, vidimus quendam in nomine tuo eiicere demonia, qui non sequitur nos,* quia ut patet ex responsione Christi, ipse fuit non Christo contrarius, ideo fuit ex evangelio minus istis cardinalibus improbatus. Non enim videntur venire in nomine Christi eos mittentis,

They heap up benefices and devour the goods of the poor.

cum tamquam alter Geysy beneficia ecclesiastica congregant et cumulant et pro eorum vendicione nummos per se vel suos acceptant et sic bona pauperum voluptuose et superbe devorant.

They surpass Gehazi and Simon.

Sed nec faciunt miracula nec predicant neque orant, sic quod notando quantitatem ypocrisis et operis, nec Geysy nec Symon dignus est dici eorum

They do not even supply the place of deacons.

minister | in servicio Antichristi, quod si est ita: 210* ve illis, ve eorum autoribus et ve omnibus, qui facinori eorum consenciunt. Nec supplent tales vicem dyaconorum, quos constituerunt apostoli,

11. Codd.: *dicunt.* 13. AB in marg.: *Cardinales quid faciunt.*
25. Codd.: *commutant.*

ut patet Act. VI, quia nec faciunt eorum officia nec vivunt eorum vita.

What claim have there 'monsters' to appoint a head of the Church.

Nec valet indagare ex ritibus veteris testamenti, quia nec subest causa neque licencia; ymo quando doctores residebant Jerusalem, ut dicitur fuisse tempore Christi, tunc maxime dissipaverant legem Dei. Ideo nisi dominus dissipaverit consilium Achitophel, possent talia monstra crescere in ecclesia, in specie, in numero et in spoliacione sine fine. Unde igitur talibus monstris innominatis in scriptura potestas ad constituendum caput ecclesie, cum non sit opus hominis facere aliquod membrum ecclesie. Principem autem super eos quantumcumque indignum possunt eligere, eum papam instar sui nominare extranee, sed non possunt constituere caput ecclesie; quod si Deus elegerit et ipsi instinctu Dei in talem consenserint, possunt illum populo intimare. Sed unde talibus ultra apostolos a Deo auctoritas ad eligendum caput ecclesie?

It is not lawful for the Church to abandon the observances of the apostles.

Secundo principaliter arguitur ad idem per hoc, quod non licet ecclesie recedere ab observanciis apostolicis, quas Christus docuit, sed ante dotacionem ecclesie sacerdotes Christi sine dominio erant socii et communi consilio secundum legem Dei rexerunt ecclesiam, ut patet ex dictis; igitur non licet a limitibus illis ad ritus gentiles recedere.

The Israelites sinned in wanting a king; we worse in appointing a pope.

Maior patet ex hoc, quod ritus humani servantur ut evangelium, igitur longe evidencius ritus Dei. Non enim licuit sine gravi offensa filiis Ysrahel petere sibi regem, sed rege dato eis a
210b Domino propter offensam | graviter sunt puniti, ut patet I. Reg. VIII et infra; multo magis christiani sine licencia Domini, qui contra evangelium sibi constituunt plus quam regem quem papam nominant. Unde decrementum ecclesie, quod

continue plus invaluit, et cronice istius materie confirmant eandem sentenciam: Narrat enim Cestrensis libro 86 cap. quomodo *ex tunc ecclesia Romana quanto plus cepit ditari, facta est magis instabilis, adepta plus sollicitudinis et subieccionis, quam spiritualia devocionis, plus exterioris assecuta pompositatis quam interioris ut creditur felicitatis. Proinde et hostis antiquus facta per Constantinum hac publica largicione ecclesiis legitur publice in aere proclamasse 'hodie infusum est venenum in ecclesia'. Unde Jeronimus scripsit in vitis patrum, ecclesia ex quo crevit in possessionibus, decrevit in virtutibus.* Nec moveat, quod videtur dyabolum patrem mendacii sic clamasse, quia certum est quod oportet demones, qui letantur cum male fecerint, ministrare Deo et esse nuncios veritatis; et decet Deum per mamonam preconizare plebi periculum. Alia autem pericula ex hoc, quod sequuntur post correpcionem ecclesie, scimus stultissime applicare ad subtraccionem voluptatum ecclesie, sed vindictas prevaricacionem sequentes quas est evidens ex scriptura et sanctis doctoribus ex hinc sequi abnuimus inde sequi. Ex hinc enim oportet debilitari ecclesiam atque imperium, ut prophetatum est Daniel II. Ex hinc eciam debilitati sunt episcopi in virtute et populus consequenter, nam, ut patet ex cronicis predictis, tunc debilitati sunt Romani episcopi in tantum, quod instar magcrum | Pha- 210c raonis, qui in tercio signo defecerant, magnus hereticus fuit papa tercius post Silvestrum. Narrat

The poison of endowment in the Church proclaimed by the Devil.

Heresy soon followed on endowment.

2. AB in marg.: *Ecclesia Romana a tempore dotacionis facta est instabilis.* 3. Recte: *libro IV, cap. XXVI.* 5. Codd.: *adepta temporalia sollicitudinis.* Correxi. 6. A: *contra spiritualia.* 12. AB in marg.: *Ecclesia crescens in possessionibus decrescit in virtutibus. Vox: venenum infusum est in ecclesiam Dei.* 19, 20. *correpcionem; in corrupcionem?*

3. Polychronicon Ranulphi Higden VI, 130.

enim Cestrensis libro suo IV quomodo *post Silvestrum successit Marcus, cui successit Julius, qui passus est exilium decennale, et post hunc successit Liberius, de quo* cap. 91 lib. IV Cestrensis dicit, quod iussu Constantini *exulat tribus annis, quia Arrianis favere noluit. De cuius consilio clerus Romanus ordinavit interim Felicem papam. Qui celebrato consilio duos presbiteros Arrianos condempnans eiecit. Hoc audito Liberius ab exilio revocatur, qui exilii diuturnitate devictus et papatus resuscepcione exhilaratus, ad hereticam pravitatem consensit et Felice deiecto ecclesiam Petri et Pauli et Laurencii tenuit violenter, ita ut clerici et sacerdotes Felici faventes Liberio non prohibente in ecclesia cruciarentur, Felix vero martyrizatur.* Iste autem maledictus Liberius non foret plus de papatu exilaratus et cadens in heresim pocius quam pape ante dotacionem nisi propter innaturalem papatus pinguedinem.

Endowment led Liberius astray.

Et patet probabiliter maior secundi argumenti. Minor autem ex hoc evidet, quod ante dotacionem ecclesie non fuerunt nomina cleri taliter baptizata et per consequens nec dignitatum officia. Idem enim fuit ante dotacionem ecclesie presbiter, episcopus et sacerdos, ut dominus Ardmacanus ostendit libro XI De Questionibus Armenorum V cap. ex scriptura multiplici, primo ex illo ad Tytum I, 5, 6: *Reliqui te Crete, ut ea que desunt corrigas, et constituas per civitates presbiteros, si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusacione luxurie aut non subditos.*
210ª Et | subdit causam condicionis presbiteri. *Oportet,*

Before endowment there was no distinction between elders, bishops and priests.

2. AB in marg.: *Depositio pape heretici.* 4. Nunc *cap. XXVII.*
26. AB in marg.: *Episcopus presbiter et sacerdos olim fuit idem.*
29. B: *per civitates* deest.

1. V, 146, 148, 158. 25. Cf. Trialogum 276.

inquit, *episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem.* Ecce quod eundem quem prius vocat presbiterum, id est seniorem, vocat secundo episcopum, id est superintendentem.

Evidence from Scripture.

Item, Act. XX, 27—28 legitur, quod Apostolus vocans ad se maiores natu ecclesie Ephesiorum, dicit eis: *Non subterfugi quominus nunciarem consilium Dei vobis. Attendite vobis et universo gregi, in quo Spiritus Sanctus posuit vos episcopos regere ecclesiam Dei, quam aquisivit sanguine suo.* Ecce quod omnes maiores natu id est seniores vel presbiteros vocat episcopos.

Item, eidem consonat dictum Apostoli prima Thym. III, 1: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat,* quasi diceret episcopatus non dicit supra presbiteratum nisi opus superintendencie, unde V cap. specificat dicens: *Qui bene presunt presbiteri, duplici honore digni habeantur, maxime quo laborant in verbo et doctrina Dei.* Et sequitur: *Adversus presbiterum accusacionem noli recipere nisi sub duobus vel tribus testibus.* Presbiteros dicit episcopos, quia aliter non diceret IV cap. 14, quod *gracia data est sibi cum imposicione manuum presbiteri.* Cum igitur ad solos episcopos pertinet manus imponere, ut patet Act. VIII, patet quod Apostolus exprimit indifferenter sacerdotes nomine episcopi et nomine presbiteri; tunc enim non erat coactiva iurisdiccio vel temporalium dotacio que faceret diversitatem.

The only other order was of deacons.

Item, prima Thym. III, 2 scribit sibi Apostolus quales condiciones debet habere episcopus: *Oportet,* inquit, *episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris virum.* Et immediate subiungit: *dyaconos autem pudicos, non bilingues,* | *non multo* 211a

24. Codd.: *ad* deest. 28. B: *erant.*

17. I. Tim. V, 17. 20. V, 19. 22. I. Tim. III, 7—8.

vino deditos, non turpe lucrum sectantes. Si, inquam, inter ordinem episcopalem et ordinem dyaconatus foret ordo medius, iste magnus doctor gencium, qui complete et inmediate evangelium suum di-dicit a Domino Ihesu Christo, ut patet Gal. primo, distinccionem et regulas illius ordinis non pretermisisset; ymo nusquam in epistola aliqua ponit distinccionem illorum ordinum, sed concludit presbiteros, sacerdotes et episcopos sub nomine apostoli, quem gradum ecclesie inter novem nominat primum tamquam dignissimum, ut patet I. Cor. XII. Et idem dicit Ephes. IV. Unde et illud testantur alii sancti doctores, ut patet in decretis, distinccione XCIII *Legimus* sub auctoritate Jeronimi, ubi allegantur dicta testimonia Apostoli ad hunc sensum. Et adducitur duplex aliud testimonium, primum illud Apostoli Phil. primo: *Paulus et Thymotheus, servus Jhesu Christi, omnibus sanctis qui sunt Philippis cum episcopis et dyaconibus.* Secundum exemplum est dictum Petri I. Pet. V, 1, 2: *Seniores igitur, qui in vobis sunt obsecro, consenior et testis Christi passionum, pascite qui in vobis est gregem Dei.* Per seniores intelligit iste sanctus cum decreto presbiteros, quibus interdicitur dominatus. Et distinccione XCV *Olym* sub auctoritate Jeronymi sic recitatur expressius: *Olym idem presbiter qui et episcopus, et antequam instinctu dyaboli studia in religione fierent et diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego sum Cephe, communi consilio presbiterorum ecclesie gubernabantur. Sicut,* inquit, *presbiteri sciunt se esse ex ecclesie consue-* 211b *tudine | ei, qui sibi prepositus fuerit, esse subiectos, ita episcopi noverint se magis consuetudine quam*

Jerome's authority.

14. Decr. Prima pars, Dist. XCIII, cap. XXIV. 18. Pil. I, 1. 27. Cap. V.

dispensacionis dominice veritate presbiteris esse maiores et in communi debere ecclesiam regere.

These elections prevent preaching, which is a priest's first duty.

Tercio principaliter arguitur ad idem per hoc, quod precipuum officium pastoris suspenditur per elecciones novellas, sed suspenso tali officio non est pastor nisi equivoce, igitur expedicius foret ecclesie quod non foret ad talem dignitatem humana eleccio.

Assumptum patet de pastu populi verbo Dei, ad quam ydoneitatem non attenditur, sed omnino postponitur in eleccione huiusmodi. Et constat quod per se ab illo pastu pastor ecclesie trahit nomen, non autem a pastu corporali, cum hoc sit officium laycale. ut pulchre declarat Augustinus in De Verbis Domini Sermone XLIX, exponens textum Joh. X de pastore mercenario et lupo. *Mercenarius*, inquit, *videns aliquem loqui peccata aut sentire secundum perniciem anime sue vel aliquid facere sceleratum, et tamen quia videtur habere alicuius momenti personam in ecclesia, unde si sperat commodum, obmutescit. Videt*, inquit, *hominem perire in peccato, videt illum sequi lupum, id est dyabolum, videt illius guttur morsu trahi ad supplicium, et tamen non illi dicit: Peccas, nec illum obiurgat, ne perdat commoda sua; talis mentaliter videt lupum venientem et fugit.* Sed bonus pastor usque ad mortem facit contrarium. In quo secundum Augustinum | est integra racio 211* pastoralis officii. *Securos*, inquit, *nos fecit Spiritus Sanctus per Ezechielem* XXXIII, 7, quia limitavit nobis speculatoris officium.

Papal election multiplies hirelings.

Et mundum in testem invoco, quod ista papalis eleccio et sua beneficiorum distribucio seminat

2. Codd.: *et* deest. 8. Codd.: *humanam*. 9. AB in marg.: *Pastor dicitur a pastu*. 17. AB in marg.: *Mercenarius*. 26. AB in marg.: *Beneficiorum distribucio papalis*. 30. Codd.: *XXXIV*.

14. Opp. tom. V, 669 (Serm. CXXXVII).

in ecclesia mercenarios nimis late, ex parte vero paparum dat occasionem nimis extollendi vicariam potestatem, nimis appreciandi seculi dignitatem et nimis affectandi fantasticam sanctitatem. Illi autem doctores, qui expectant remuneracionem temporalem a papa, dicunt quod est incomprehensibilis potestatis, quia potest omnia que Christus potuit humanitus et multa ultra, que concernunt regimen ecclesie activorum. Nec est aliqua opinio Antichristi magis heretica vel blasfema, quia certum est ex fide quod non habet aliquam potestatem nisi quam Deus dat sibi ad edificandum ecclesiam conformiter legi sue. Quod si habet tantam potestatem, adhuc reddit nimis se dampnabilem, quod non exponit scintillam eius ad regimen presentis ecclesie adeo vacillantis, ymo ut declarat Lumbardus IV sentenciarum distinccione XVIII cap. II et infra ex testimoniis sanctorum Augustini, Ambrosii, Jeronymi, divisus ab ecclesia, ut prescitus non habet potestatem huiusmodi; et quantumcumque verus sacerdos christianus non habet potestatem absolvendi, nisi ad promulgandum divinam sentenciam vel arbitrandum penitenciam aut acceptandum vel refutandum personam secundum quod digna fuerit aut indigna; quod si quis abutitur clavibus discordans ab ecclesia | 211d triumphante ostendit se expertem a clavibus sancte ecclesie; et creditur quod supercilium phariseicum ad tantum vibravit claves contra semitas immobiles ecclesie triumphantis, quod perit evidencia et surrepit diffidencia in opere clavium pretendencium se superiorem primatum gerere in ecclesia militante. Sed benedictus Yerarcha tocius ecclesie, quod

Doctors flatter the pope in hope of reward.

Even a true priest has not the power they claim.

The keys have been flourished till they are discredited.

3. AB in marg.: *Potestas pape magna.* 31. B: *perit evidencia* deest.

17. Opp. ed. Migne CXCII, 1106.

satis est fidei in ipsum credere. Unde Jeronymus exponens illud Matth. XVI, 29: *Tibi dabo claves regni celorum, hunc,* inquit, *locum aliqui non intelligentes, sumunt aliquid de supercilio phariseorum, ut dampnare innoxios vel solvere se putent noxios, cum apud Deum non sentencia sacerdotum sed vita reorum queratur. Sed sicut Levit. XIV ostendere se sacerdotibus iubentur leprosi, quos illi mundos vel leprosos non faciunt, sed discernunt, ita et hic.* Unde non video de quo prelatus sic posset pompare inanius quam de huiusmodi potestate, quia ignorat si habeat aliquam huiusmodi potestatem. Ignorat si exercens potestatem reddit se dampnabilem ex errore mendaci ab ecclesia triumphante. Ignorat tercio, si simplex subiectus suus habet eo quantumlibet amplius potestatis. Ideo indubie sacerdotalis potestatis pompacio fetet coram Deo et homine. Coram Deo, quia illi quorum potestas a Deo suspenditur per peccatum vel ex inhabilitate nunquam acceperant potestatem, inmiscent in Christum pompose blasfemias, | dicentes se posse ultra hoc quod pote- 212ª
runt apostoli vel eciam Ihesus noster. Addunt eciam in palliacionem sue versucie horrendam heresim, quod Deus pepigit cum eis, quod ipsis assisteret quicquid pretenderent se solvere vel ligare, eo quod quicquid apostoli rite secundum claves ecclesie sic solverint vel ligaverint, Dei assistencia confirmabat.

The priest cannot know what powers he has.

Sed ceca argucia, unde cap. IX ex auctoritate beati Augustini magister sic loquitur: *Quodcumque ligaveris super terram etc. hoc est ego Deus*

10. AB in marg.: *Clavium abusio et pompa.* 19. Codd.: *ille.*

2. Hier. Comment. in Ev. Matth. Lib. III, cap. XVI, v. 19. Migne XXVI, 118. 31. Magister, i. e. Petrus Lombard. l. c. pag. 887.

et omnes celestis milicie ordines et omnes sancti in gloria mea laudant vobiscum et confirmant, quos ligatis et solvitis. Non dixit, quos putatis ligare et solvere, sed in quos exercetis opus iusticie vel misericordie. Aliter autem opera vestra in peccatores non cognosco. Quis igitur non horreret, quod sacerdos cogit Deum et totam triumphantem ecclesiam consentire culpabiliter sue stulticie vel quicquid in isto fecerit ad ratam prudenciam imputare, vel quod populus sine iudicio debet credere esse confirmatum a Deo, quicquid sacerdos fecerit in hac parte. Tales blasfemias et mille permittit Deus in peccatum ecclesie, confitens vero erit optimus iudex peccati proprii, considerans si perfecte dolet de commisso in Deum, si humiliter proponit et non vult sic peccare amplius. Sacerdos autem qui apponit materiam in confitentem ignorat hoc; verumtamen multum valet apud utramque ecclesiam, quod quis humi-
212b liter confiteatur | presbitero, quod ipse secundum clavem sciencie aptet sanificam medicinam, et quod oret ac supportet cum ceteris membris Christi pro scelere confitentis. Sic enim secundum Augustinum super Johanne Sermone CXXI, ecclesia sanctorum in racione meriti dimittit peccata.

God does not confirm all binding and loosing of the priest.

Quantum ad secundum pomposum, quod est ordinis vel status dignitas, consideraret sic pompans dignitatem naturalem et statum dyaboli, et in quantam indignitatem incidit per peccatum, ut pulchre declarat Augustinus in De Verbis Domini Sermone LIII: *Melior est,* inquit, *virgi-*

Danger of pride in order or state.

1. Codd.: *omnes.* 14. AB in marg.: *Confessio que fit sacerdoti.* 32. AB in marg.: *Dignitas unde causatur.*

24. Opp. tom. V, 595. 32. St. Aug. Serm. CCCLV, Opp. tom. V, 1379 Loosely quoted.

ginalis sanctitas quam pudicicia coniugata, sed attende superbiam et humilitatem, iungeque virginitati tue humilitatem et eris matre tua melior, quod si tu virgo admittas superbiam et mater tua servet humilitatem, ipsa est longe melior te superba.

Need of humility.

Nam sicut bonum bono adiunctum facit integrum magis bonum, sic hoc malum facit totum malum sive bono adiunctum fuerit sive malo; privat enim te racione membri humilis capitis, quod est Christus, quod si est, ut patet in lucifero, qui est melior te natura, ubi est potestas vel dignitas, de qua pompas? Nichil, inquam, foret clero utilius et specialiter Christi vicario quam sentire humiliter de seipso, quod Augustinus declarat subtiliter et devote, dicens quod genus humanum post lapsum omnino indiguit celesti medico, quod quia non suffecit ad ipsum ascendere, Deus ineffabiliter descendit ad ipsum, docens vita, opere et sermone, quomodo oportet genus humanum si sanabitur humilitate contraria | vie superbie 212c
qua adeo recesserat sanum redire ad dominum. Et héc racio, quare Christus servavit in vita et doctrina summam pauperiem et humilitatem; Antichristus autem querit mundanam gloriam Christo contrarie, ut dicitur Joh. V; et ideo licet papa sic fecerit (ut dicit Augustinus) non est de Christi ecclesia, quia si sit verus papa est homo humillimus, mundanos honores et lucrum seculi parvipendens. Et sic Christus est humanitus via, per quam oportet omnem salvandum incedere, que via cum sit arta impossibile est tumentem superbia per illam semitam penetrare. Sed de quanto collisus stante illo tumore plus illi vie facietenus innititur, de tanto comportando pro-

12. B: *pompós.* 23. Codd.: in marg. *Antichristus quis est. Via est Christus.*

hibens plus offendit. Nec est talis tumorositas vera magnitudo, sed innaturalis mundana aquositas, que repugnat omnino Christi vicario, quia aliter est mendacissimus Antichristus. Et sicut dicitur Johannis XIV, 6: Viator habet, qua vult ire, cum Christus est *via,* quo vult ire, Christus est *veritas* et ubi vult manere, Christus est cursiv. Quamvis autem in via non sunt insidie, cum sit Christus, tamen iuxta illam sunt multa pericula, iuxta illud Psalmi CXXXIX, 6: *Iuxta iter scandalum posuerunt michi.* Vis secure incedere, tene te in via regia et omnino desere mundum ac eius gloriam, quia aliter es indubie Antichristus et non de Christi ovibus. Christus enim non potest superbum talem ad se trahere, cum oportet exaltacionem ad Deum per humilitatem procedere. |
212d Ideo quomodocumque pompaveris, exaltando te ipsum et querendo mundi gloriam, ille qui sentenciavit, quod *qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur,* non potest mutare suam sentenciam, quin talis sit magis alienus a Christo et per consequens Antichristus.

The proud cannot walk in the way which is Christ

Quantum ad tercium scilicet vite sanctitatem, patet quod necesse est gloriantem sic in laudibus hominum considerare se sollicite in speculo scripturarum. Consideret igitur papa et impleat ea que exposita sunt de Petro, et tunc non delectabitur in laude hominum nec in mundana gloria, sed in spe premii absconditi in Christo, et sic non video, quin affectans humanas laudes et gloriam propter vite sanctitatem sit detestandus ypocrita et mendaciter contrarius sibi ipsi, nam

We must not claim praise of men for holiness.

5. Codd. in marg.: *Viator attendat Christum.* 10. Codd. in marg.: *Antichristus.* 17. Codd. in marg.: *Gloriam fugere (Cod.: sugere) debet prelatus.*

6. Matth. XXIII, 12.

si talis prius est sanctus, luciferina affeccio laudis hominum extinguit sanctitatem quam reperit. Si sit semper non sanctus, inducit in se et populum blasfemum mendacium. Unde papa Petrus II Petri II, 1 prophetat de talibus: *Erunt*, inquit, *pseudo-prophete in populo, sicut in vobis erunt magistri mendaces*, et post diffuse describit eos dicens, quod sunt velut irracionabilia pecora, in hiis que ignorant *blasfemantes*. Tales forent illi, qui dicerent, quod habent ex eleccione hominum eciam notorie perversorum potestatem absolvendi a pena et a culpa et concedendi ex supererogatis meritis sanctorum, distributis ad libitum indulgencias sine fine. Et tales communiter ignorant voces proprias; et illos beatus Judas describit per hoc, quod *ma | iestatem blasfemant*, et ubi sanctus *Michael* 213ª *disputans cum dyabolo pro Moysi corpore, non est ausus in ipsum inferre iudicium, hii tamquam muta animalia offendunt in hiis, que norunt noticia sensibili*, cum audent ultra archangelum maledicere quibuscumque qui voluntati sue restiterint, licet ignorent de eis divinum iudicium. Et super hec blasfemant gravius dicentes, quod oportet Deum virtute eleccionis eis assistere et quecumque promiserint ad implere. Unde sanctus Apostolus describit eos nota sextuplici superborum: *Hii*, inquit, *sunt in epulis suis macule, convivantes, sine timore se ipsos pascentes, nubes sine aqua, que a ventis circumferuntur, arbores autumpnales infructuose, bis mortue, eradicate, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errancia, quibus procella tenebrarum conservata est in eternum*. Et ista sex, cum sint scriptura sacra, decet

Falsity of claim to distribute the merits of the Saints.

4. Codd. in marg.: *Prelati mali quomodo ab apostolis sunt descripti.*
16. B: *ut ubi.* 21. Codd.: *restituerint.*

16. Judae Ep. I, 8, 9, 10. 24. Judae 12, 13.

exponere. Quantum ad duo prima, patet quod spectant ad peccatum carnis, cum quantum ad modum convivandi sunt macule in abstracto, convivant enim mundi dominos et carnales amicos contra doctrinam Christi Luce XIV, 12—14: *Cum facis prandium aut cenam, noli vocare amicos tuos neque cognatos neque vicinos neque divites, ne forte et ipsi reinvitent te et fiat tibi retribucio. Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, cecos, et beatus eris.* Istud autem servaretur in nobis potissime, qui vivimus de elemosinis laycorum et bonis pauperum. Quamvis | 213b autem licet convivare, tam spiritualiter infirmos quam sanos, ut spiritualiter edificentur et reedificent, hoc tamen non debet fieri racione commodi temporalis.

Those whose hospitality is for pleasure and show.

Secunda gentilitas est sessio, quam Christus docuit in facto aufugere, quando in eadem tabula atque perapside discipulos suos pavit, ut patet Matth. XXVI, quod non observant hii, qui sollempnizant convivia de bonis pauperum sedentes singulariter tamquam reges in solio.

Et quoad tercium scilicet modum prandii: Si in nostris episcopis sit gentilitas ritus ex superbia episcopi introducta, patet quod omnia eorum convivia sunt macule in abstracto, quod si secundo timore Dei postposito nimis sumptuose paverint se ipsos non pauperes, et hoc gracia voluptatis sue ac glorie secularis, quis dubitat, quin de illis prophetaverat sanctus Judas?

Quantum ad secundum iugum, quod concernit peccatum mundi, dicitur primo, quod sunt *nubes sine aqua,* que a ventis circumferuntur, nubes, que exalantur de terra, ut sint medium inter laycos et celum, scilicet ecclesiam triumphantem, quod si sint sine pluvia predicacionis, ad quemlibet impulsum venti fortune pro congregandis et

Those who not preaching are like waterless clouds.

conservandis temporalibus circumducti, signum est quod eclipsant radiacionem solis iusticie et signant pestilencias spirituales.

Those who are like fruitless trees.

Et quantum ad secundum, patet quod prelati racione ordinacionis divine, qua debent spiritualiter fructificare subiectis, debent esse *arbores autumpnales*. Quod si habent istam triplicitatem dyaboli, primo quod sint *infructuosi* quoad opus ewangeliste, secundo quod | sint *bis mortui* se- 213c
cundum spiritualem racionem proprie persone et prelati, et tercio quod sint *eradicati* sine spe insercionis in vite vera fructificando secundum legem Christi, tunc sunt illi de quibus Apostolus prophetavit.

Those who are like wild waves and become the instruments of the devil.

Quantum ad tercium iugum, quod concernit peccatum dyaboli, dicitur primo quod sunt *fluctus feri maris despumantes suas confusiones;* quod fit, quando Antichristi sunt instrumenta impii et crudelis dyaboli, cui proprietates maris inseparabiliter sunt coniuncte; tales enim involvunt simplices in caribdim, quando spumant mendacia de sua fantastica potestate; hoc enim erit eis blasfema confusio in die iudicii. Sexto et ultimo dicitur quod tales pseudo sunt *sydera volancia;* tradunt enim naturales quod ex materia terrestri viscosa ad supremum intersticium aeris exalata fit materia secundum formam et disposicionem variam sublimita; et dicitur, postquam fuerit ignita et mota, nunc stella cadens, nunc draco ardens, et nunc stella cometa. Ita mortaliter ex statu laycali lutoso sunt aliqui ad supremum statum militantis ecclesie exaltati, quos cum malignus tetigerit, sunt succensi superbia, cupiditate et omni genere peccatorum, sed cum summe in Deum, qui est ignis, recalcitrant, decidunt se-

Those are like wandering stars who in high place in the Church are afire with pride.

2. B: *radicionem*.

cundum raciones Deo absconditas, nunc uno modo, nunc alio, in formam polipi vel abiecte materie, quibus procella tenebrarum perpetuo parata est post diem iudicii. Prepositi autem et specialiter summus pontifex timerent sibi de sensu hoc mistico et specialiter de superbia vel laude 213d humana, de extollencia | sui status; ipsa enim est spuma fantasticum Antichristi, cum ad nichil valet nisi ad frustrandum mercedem Domini dicentis Matth. VI, 2: ***Amen, dico vobis receperunt mercedem suam,*** et Joh. V, 44 *quomodo potestis credere, qui gloriam ab invicem recipitis, et gloriam que a solo Deo est non queritis?* Debemus enim, laudes humanas et occasiones earum aufugere, dicente Paulo papa, prima Tessa. II, 5, 6, 9: *Neque,* inquit, *aliquando fuimus in sermone adulacionis sicut scitis, neque in occasione avaricie, Deus testis est, neque querentes ab hominibus gloriam, operantes continue, ne aliquem vestrum gravaremus, predicavimus in vobis evangelium Dei.* Et antequam papa fuerit conversacione contrarius vite Pauli, dimitteret omnem eleccionem, omnem gloriacionem et omnem occupacionem, que hodie consequitur papas nostros.

All prelates should shun human praise.

Unde beatus Crysostomus Omelia XXVIII Operis Imperfecti super Matth. XX, 27: *Quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester servus. Secularem,* inquam, *primatum desiderare et si racio non est, tamen causa est, quia etsi iustum non est, tamen utile est, primatum autem ecclesiasticum concupiscere neque racio est neque causa, quia neque iustum est neque utile. Quis enim sapiens ultro se subiceret servituti laboris, et quod*

15. *papa;* ita cod. 25. Codd. in marg.: *Appetere primatum secularem.* 26. Codd.: *I. Matth.* XX.

25. Recte Homilia XXXV ex cap. XX.

maius est periculo tali, ut det racionem pro omni ecclesia apud iustum iudicem, nisi forte qui non credit iudicium Dei, nec timet uti abutens primatu suo ecclesiastico seculariter convertat eum in secularem. Ex istis videtur primo, quod non licet | papatum vel aliquam dignitatem ecclesiasticam 214* eleccione humana appetere, quia ut sic primatus stulte se supponit periculo, stulte quia non humana eleccio facit ius presidendi, sed promulgat in casu, quo in electo presint virtutum insignia, et insuper constituit se obligaciorem ad populum, nec accrescit exinde profectus, sed periculum, et ideo sancti apostoli non susceperunt primatum talem ab homine.

Desire of Church dignities wrong and foolish.

Videtur secundo quod, sive Robertus sive Urbanus, sive quicumque alius, appetit sic preesse ecclesie Anglie, signum probabile est quod sit fugibilis Antichristus; unde beatus Crysostomus ubi supra: *Quicumque desideraverit primatum in terra, inveniet confusionem in celo, ut iam inter servos Christi non sit de primatu certamen, non festinet unusquisque, quomodo aliis maior appareat, sed quomodo omnibus inferior videatur, quoniam non qui maior fuerit in honore ille est iustior, sed qui inferior fuerit hic est maior.* Ideo primatus in populo non est ab aliquo appetendus. Quomodo igitur non habebit ecclesia nostra talem suspectum, qui et nescit fidem scripture et se ipsum vel familiam suam privatam regere, et tamen presumit se digniorem sciencia et virtute, ut regat tantam ecclesiam? Utinam ecclesia vellet dicere talibus sentenciam Christi et beati Crysostomi: Ad talem primatum pertinet respondere Deo pro animabus sibi subditis in die iudicii et servire illis evangelice laboriosius atque humilius,

The contention of the rival popes marks them as Antichrists.

Primacy involves responsibility for souls at the judgment and service here on earth.

10. B: *causu;* ib. Codd.: *prefuit.*

contempto omni seculari commodo vel honore. 214[b] Quod si Robertus vel alius nobis | facere voluerit, non contradicimus, Deus sibi retribuat, unde beatus Crysostomus ubi supra: *Principes ecclesie fiunt, ut serviant minoribus suis et ministrent eis quecumque acceperunt a Christo, ut suas utilitates negligant et illorum procurent, ut si opus fuerit nec mori recusent pro salute eorum, sicut fecit Apostolus.* Cum igitur hec sit religio paparum, patet quam culpabiles a Deo sunt principes seculi, qui consensu stulto ipsam dissolverint, specialiter promittendo thesaurum regni et legiorum suorum ad ipsos confluere.

Rulers of the Church should sacrifice their own advantage in all things.

Tercio patet ex dictis quomodo sancti susceperunt primatus huiusmodi, scientes quod humana eleccio vel est primatui suo impertinens vel nociva. Est enim in primatu tali servitus laboriosa et mundo abiecta ac infructuosa, sed meritoria quoad Deum, et illam voluerunt sancti doctores pro fructu premii promerendo. Est secundo in primatu extollencia mundana periculosa et insufficiencia vel negligencia perficiendi officium ruinosa, que paulative augebatur racione dotacionis ecclesie. et illam noluerunt sancti pastores ecclesie; et hinc post dotacionem inolevit religio prelatorum, quod verbo et mente dicerent in talibus eleccionibus nolens volo, quia nolens hoc secundum nefarium volo primum.

The duties of a primacy are hard and default in it dangerous.

Et patet in parte quomodo solvenda sunt dicta Crysostomi et obiectus communes facti in ista materia. Modo autem cautela dyaboli et incuria secularium ad perturbacionem magnam ecclesie, 214[c] dicitur in facto | contrarium, scilicet quod nolens ministerium evangelicum vel mercedem volo primatum et commodum temporale, et necesse

18. B: *mumbo.*

est istam perversionem currere quousque hec duo separata fuerint sicut in ecclesia primitiva.

False election makes an apostate, not apostolic.

Et quantum ad implicatum de eleccione humana patet ex sepe dictis, quod confirmatur ex lege triplici; primo docetur LXXIX distinccione: *Si quis pecunia vel gracia humana vel tumultu populari sine canonica eleccione fuerit intronizatus, non apostolicus sed apostaticus habeatur.* Cum igitur sit maior error in eleccione activa, quando eligentes coacti sunt a dyabolo eligere personam quam Deus reprobat, quod patule patet ex opere et omissione papalis officii, multo magis vel a pari sequitur, quod electus talis non apostolicus sed apostaticus est habendus. Non enim licet humanitus reprobare, ut ex fide supponitur, nisi ut Deus ex lege sua docuerit reprobandum; nec valet vel deficit humana eleccio nisi de quanto eleccioni divine consentit vel discrepat. Ex quo patet, cum stat electores cogi humanitus ad eligendum aput Deum ydoneum, quod dicta lex debet intelligi, quando militaris vel popularis tumultus cogit ad eligendum inhabilem, quare igitur non, si dyabolus vel peccatum collegii electorum et observatis humanis ritibus cogit ad eligendum tam inhabilem, eque non apostolicus sed apostaticus habendus est? Nec est probacio legis humane tam valida, sicut sensibilis probacio docta ex vita prepositi; | nam maior capta ex 214d
lege Domini et minor capta ad sensum ex vita prepositi, concludunt cercius, quam evidencie palliate ex humanis legibus. Secundo docetur eadem sentencia ex lege Jeronymi distinccione

5. Codd. in marg.: *Papa apostaticus.* 6. Codd.: *vel* deest. 20. *aput;* B: *caput.* 24. Codd.: *electori.* 29—32. *lege* — *lege* twice.

6. Decr. Prima pars, dist. LXXVIIII, cap. IX.

XL sic loquentis: *Non est facile stare in loco Petri et Pauli et tenere cathedram, quia non sanctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.* Ex quo patet quod nemo sit papa, nisi sit Christi et Petri filius, imitando eos in moribus, sed sicut non subiacet potestati eleccionis humane hoc facere, sic nec subiacet potestati humane papam constituere. Si autem vocetur papa quicumque quem occidentalis ecclesia acceptat ad capitaliter decidendum causas ecclesie, ad precipiendum fidelibus infundabiliter et blasfeme pro congregandis pecuniis et mundanis honoribus, abusio est termini infundabilis, iuxta quam oportet in casu concedere, quod maximus hereticus et antichristus sit papa, sed et rudissimus laycus vel femella; et periret fides vel religio capiti ecclesie adhibenda.

A pope is not truly such unless he follows Christ and Peter.

Unde notaremus cronicas predictas, quomodo inolevit papalis dignitas. Et narrat dominus Ardmacanus libro VII cap. XXIV de questionibus Armenorum, quomodo imperator Constantinus circa annum domini trecentesimum primum hoc censuit et precepit, quod suus episcopus ab omnibus papa vocaretur. Et Foca imperator circa annum domini sexcentesimum hoc idem ex cleri instancia confirmavit, ut legitur in suis annalibus. quomodo igitur saltaret in summum sacramentum ecclesie, quod imperator terrenus tam irreligiose
215a instituit, ymo ut inquit: | *Si imperator Thartarie ecclesiam de Cambalek aut de Cathay conversus ad*

The papal dignity is founded on a grant of the emperor who had no right to make such.

2. Codd.: *Petri et Petri tenere.* 20. B in marg.: *Papa.* 25. Codd. in marg.: *Papam vocari quis instituit.*

1. Decr. Prima Pars dist. XL., cap. II. 25. Sic et in Polychronico V, 416: Hic impetravit ab Augusto Phoca, ut ecclesia beati Petri Romae caput foret omnium ecclesiarum in orbe.

christianismum caput omnium aliarum ecclesiarum constitueret, cederet ceteris paribus capitalitas Romane ecclesie. Horribile itaque atque necessario defectibile fundamentum ecclesie a seculari principe ita inductum. Numquid credimus quod humana eleccio plus iuris per se tribuit quam Christi eleccio? Christi autem eleccio non est per se sufficiens ad constituendum quamcumque partem ecclesie, cum requiritur eterna predestinacio cum gracia consumante. Et hinc credo quod ille qui nichil facit ex indifferencia reliquit nobis exemplum ad consenciendum isti sentencie per hoc quod ipsemet elegit dyabolum. Joh. VI, 71 dicitur: *Nonne duodecim vos elegi et unus ex vobis dyabolus est?* Tercio docetur eadem sentencia ex decreto beati Jeronymi posito XXIV questio I: *Quoniam vetus oriens,* ubi dicens mistice multa commendabilia de Romana ecclesia subiungit condicionem, quam oportet de ipsa subintelligi: *Fatiscat,* inquit, *invidia Romani culminis, recedat ambicio; cum successore piscatoris et discipulo Christi loquor:* Et concludit in fine. *Quicumque tecum non colligit, spergit, hoc est qui Christi non est, Antichristi est.* In qua lege sunt tria notanda, primo quod Romana ecclesia est ubicumque habitaverit universitas fidelium viatorum, sic quod si iam non esset alius Romanus christianus, adhuc fideles conversi a quocumque apostolo, quia sunt disciputi Petri et Pauli, qui fuerunt Romani, possunt dici Romana ecclesia; tanta namque fuit Christi et omnium apostolorum | con- 215b

Even Christ's election is not enough without predestination as Judas shews.

The Roman Church is wherever the mass of the faithful are.

7. Codd. in marg.: *Eleccio humana non est efficax ad faciendum dignum prelatum.* 19. B: *de ipsa* deest. 20. B: *fatiscat* / *cesset*; A: *cesset* superscriptum. 24. Codd.: *leges.* 30. Codd. in marg.: *Romana ecclesia quid est.*

16. Cap. XXV.

cors amicicia, quod christiano sequente unum eorum in moribus, sequitur eorum quemlibet cuiuslibet eorum in gradu suo discipulus. Satis est, cum et omnino oportet quod christianus sit Christi discipulus, et sic nitetur explanacio beati Jeronymi in fine addita, quando dicitur: *Quicumque non colligit cum Romano pontifice spargit, hoc est,* inquit, *qui Christi non est, Antichristi est,* non tamen quod Romana ecclesia sepe sumitur pro qualicumque papa et suis cardinalibus, ubicumque habitaverint, quomodolibet conversando. sed ista significacio seculariter et infundabiliter est extorta, et ideo nimirum intricat ecclesiam.

Proud and Cesarian priests are Antichrists.

Secundo notandum ex dicto beati Jeronymi quod quicumque diviserit contra Christum est Antichristus, cuiusmodi sunt superbi et specialiter sacerdotes cesarei legi Christi contrarii. Nam secundum beatum Gregorium nullus in ecclesia magis nocet, ut allegatum est ex secundo cap. primi De Cura Pastorali, et per consequens nullus est nequior Antichristus. Et isto modo loquitur decretum de Antichristo sub autoritate Gregorii, XVI questio VII: *Pervenit ad nos,* ubi dicitur, *quod quidam episcopi consumunt bona pauperum tribus modis: primo in militibus et aliis laycis, qui ipsos fovent et protegunt in gloria seculari, secundo in monstruosa familia et tercio quod est gravius in consanguineis.* Et ex diffinicione sancti talis episcopus inter maximos hereticos et antichristos non minimus habeatur, et forte si omnes episcopi hodie in Anglia cum religiosis et secularibus eis consentaneis essent signati in fronte signo bestie, pateret quod longe

Such are more numerous in England than true priests.

9. B: *quod* deest; ib. A: *per.* 22. Codd.: *Antichristo.*

20. Gregorii, De Cura Past. I. c. 23. Cap. III loosely quoted. 28. Cap. II *Non est facile.*

plures quam sunt catholici ex parte Christi forent infideles, | quia heretici et realiter antichristi. Sic 215c autem loquuntur tot sancti doctores de antichristis et hereticis cum lege ecclesie et scriptura. Alias autem significaciones somniant ut heretici et antichristi absconsius delitescant.

Obedience is not due to the Roman Church unless it ministers truly in return.

Tercio notandum quod omnes leges que loquntur de papatu et obediencia fienda Romane ecclesie subintelligende sunt cum condicione, quod illa ecclesia correspondenter ad nomen excellencie in ministerio faciat recompensam. Aliter enim beatus Petrus non foret capitaneus inter apostolos, ut patet ex dictis; et aliter beatus Jeronymus distinccione XL allegata cum archidiacono contradiceret sibi ipsi. cum aliter racione loci et nudi nominis consenciendum foret in casu pessimo antichristo. Sicut enim Deus non potest facere hominem album sine albedine. sic non potest hominem facere papam vel membrum ecclesie sine inducta debita qualitate. ad quod locus vel eleccio humana est impertinens, nisi de quanto consentanea est dominio ipsum vere notificans populo. quod si false promulgat. est error in ianuis.

Place is of little importance.

Et patet ad quem sensum valent leges de eleccionibus et de locorum particularium dignitate. ut XXII distinccione: *Sacrosancta* dicitur. quod *Romana ecclesia non ab apostolis, sed a Domino primatum obtinuit, et post illam primam sedem secunda sedes est apud Alexandriam, a beato Marco et evangelista Petri discipulo consecrata, tercia sedes est apud Anthiochiam, ubi Petrus ante-*

7. Codd. in marg.: *Obediencia ecclesie Romane.* 9. B: *sub condicione.* 27. Codd. in marg.: *Sedes quatuor Romana, Alexandrina, Anthiocena, Constantinopolitana.*

27. Cap. II.

quam Romam venerat, sedit episcopus et Ignacium episcopum constituit, ubi primum christianorum nomen exortum est, et post synodus decrevit Constantinopolitanam ecclesiam tenere secundum
215a sedem post Romam, *propter hoc | quod sit quodammodo nova Roma;* frivola forent ista, nisi sedes dicta factis compensent. Ideo dicit Gregorius ibidem: *Cum culpa non exigit, omnes secundum racionem humilitatis equales sumus.* Et confirmacio est quod iste tres sedes a nostris tamquam scismatice sunt abiecte, et ipsi econtra censent nostros scismaticos, et Asyani et alii fideles reputant utrosque deliros maniacos, constituentes in suis ecclesiis sedes alias, asserentes vere, cum non locus sed virtus gentem sanctificat, quecumque ecclesia est maior, que humilius sequitur Ihesum Christum. Et ista est vera sentencia, cum Joh. IV, 20 dicit Veritas mulieri Samaritane opposite Christo: *patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis quia Jerusolimis est locus in quo adorare oportet; venit,* inquit, *hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate.* Cum enim spiritus sit Deus, quemlibet locum replens, patet quod nec oportet in montem altum ascendere, ut Deus melius audiat preces nostras, ut Samaritani ex gestis patriarcharum crediderant, nec oportet in templum Salamonis cum Yudeis ascendere sed adorare in spiritu et montuose aspirando ad celestia secundum memorativam potenciam anime, scilicet intelligenciam, et cum anima sit, ubi afficitur, iuxta illud Apostoli ad Phil. III, 20 *nostra*

Of the four chief sees three are now schismatic.

We gain nothing by going up a mountain, like the Samaritans, or into Salomon's temple, like the Jews.

7. Codd. in marg: *Dignitas ecclesie.* 12. Codd. in marg.: *Locus oracionis non sanctificat hominem.* 16. B: *quemcunque.* 19. *opposite* (sic) Codd.: *oppositi.* 20. B: *adorabunt* decst.

5. Decreti Prima Pars, dist. XXII, cap. III. 8. Ibid. cap. IV.

conversacio in celis est, patet, quod sic orans mons altus efficitur per Deum sibi ipsi, et ideo Veritas docens nos patrem orare Matth. VI, 9, docet consideracionem nostram incipere ab altitudine | adorati: *Pater noster, qui es in celis* etc. 216a

The true temple is the adoring soul.

Sed quantum ad templum Yudeorum Jerusalem, oportet adorare in veritate, sic quod vita non discordet mendaciter a peticione et animo adorantis, et tunc fit templum infinitum domino prestancius quam basilica Yudeorum, quia I. Cor. III, 16 dicit Apostolus: *templum Domini est, quod estis vos.* Quando enim est veritas in conversacione et veritas in peticione, que quidem veritas est adequacio ad intellectum divinum, tunc ex plena conformitate voluntati divine, orans sic mente et spiritu constituitur templum Dei, et tunc sicut dicit digne primam peticionem oracionis dominice Deo patri propter intellectus sublimitatem, sic potest digne dicere duas peticiones sequentes ad secundas personas alias, cum taliter difformem oportet trahi ad regnum, ubi erit perfecte voluntatis increate et create conformitas. Ideo oramus, quod *sicut in celo* est plena conformitas *sic in terra* sit proporcionaliter conformitas voluntatum. Et patet ex ista duplici racione orandi, quomodo verificantur decreta distinccione XL: *Non est facile* cum duobus capitulis sequentibus et capitulo: *Multi sunt sacerdotes* cum eis similibus. In quibus plane docetur quod locus quicumque sicut et sacramentum vel ritus sensibilis est adoracioni isti et preeminencie persone apud

6. Codd. in marg.: *Templum Dei anima sancta.* 23–24. B: *sic in terra sit proporcionaliter conformitas* deest. 28. Codd. in marg.: *Hominis sanctitati locus est impertinens.*

26. Cap. II, cap. III *Nos qui presumus* et IV *Non loca.* 28. Cap. XII.

Deum impertinens, nisi forte per accidens excitaverit sanctitatem, unde signum est, quod adoramus samaritane sive yudaice tamquam irracionale animal, reptans depresso capite mentis nostre, quod tantum loca et cerimonias observamus. Christus autem ad hoc ascendit in celum, 216b ut parvipendentes | hec temporalia ascendamus per scalam virtutum ab istis sublunaribus in quibus infigimur ad spiritualia bona celestia finaliter affectanda. Unde Veritas cerrespondenter ad fidem mulieris, qua vere credidit Christum esse prophetam, ipsam alloquitur: ***Mulier, crede michi***, quasi diceret propter imperfeccionem fidei es longe a sponsa, sed cum salus ex Yudeis est, oportet quod in fundamento scale orandi statuens tibi substanciam fidei credas michi.

The popedom is the abomination of desolation spoken of by Daniel and Christ.

In istis igitur ymaginibus et fantasticis post dotacionem et affeccionis subversionem delusa est ecclesia in penam peccati et specialiter in constituendo sibi principem tamquam Christum. Et sic cum protestacione predicta intelligo illud Matth. XXIV, 15: *Cum igitur videritis abhominacionem desolacionis, que dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat.* Locus autem sanctus videtur michi esse status sanctus, quem papa vendicat, ideo dicitur *stantem* et Mar. XIII, 14 dicitur *stantem, ubi non debet.* Revera, quod auctoritate et imperio cesaris vel falsa eleccione cardinalium constituatur summus Christi vicarius, est abhominacio in abstracto, et si fideles anime viderent clare utrobique statum spiritualem ecclesie, quomodo solebat in ea presidere unus paterfamilias, qui graciose acceptaret invitando, pasceret refovendo atque defenderet

11. B: *a fide;* ib. B: *creditur.* 14. Codd.: *est.* 22. Codd. in marg.: *Locus sanctus, in quo stat abhominacio desolacionis.* 33. Codd. in marg.: *Paterfamilias verus.*

A blasphemous hypocrite usurps Christ's place.

adiuvando quoscumque suos domesticos. Modo autem invenirent in eadem domo ecclesie presidere unum blasfemum ypocritam, omnino condicionis opposite, non mirum si plurimi desolentur, ut si itinerans solebat hospitari cum uno patrefamilias magnifice largitatis et post inveniat monstruosam beluam, que in hospites famelice, | subdole et proditorie tyrannizet, intrans domum; 216a
videndo talem sedere in cathedra pii patrisfamilias desolaretur non modicum in aspectu. Sic igitur ego intelligo abhominacionem desolacionis prophetatam et evangelizatam quam Christus precipit parti intellectuali ecclesie intelligere ex effectu. Nec mirum si posteriores docti ab experiencia noscant hunc sensum particularius quam sancti priores quibus non est ex effectu vel prophetice revelatus. Non enim generaliter noticia sensus scripture et sanctitas correspondent.

CAPITULUM DECIMUM.

It is argued that the pope's secular greatness is needed for the protection of the Church.

Contra dicta arguitur per multa media tam raciones quam testimonia, et primo per deducens ad inconsequens probatur quod oportet papam esse dominum terre potissimum, quia aliter non sufficeret pro illo ministerio, sed subditi, eciam clerici, forent sibi inproporcionales quoad mundanam potenciam; ymo in possessione mundana vel securitate eius est occasio virtutis non vicii, et per consequens est racionabiliter appetenda.

In isto oportet ex fide credere summo medico Ihesu Christo, cuius est palatum oris mentis sanissimum, omnes autem infecti febribus, et

7. Codd. in marg.: *Exemplum bonum;* B in marg.: *Nota.* 21. A in marg.: *1.*

cum alio genere morborum spiritualium, patimur discrasiam. Ideo sibi debemus credere, postposito nostro iudicio. Ipse autem verbis docuit et facto ac vita exposuit quod in diviciarum mundi affluencia est periculum et in earum parcitate ac remocione a seculo medicina, ideo reservavit illud regimen carioribus eius discipulis, ut patet Luce XVII et testatur Augustinus in De Ecclesiasticis [216d] | Dogmatibus: *Bonum est facultates cum dispensacione erogare pauperibus, sed melius est pro intencione sequendi Dominum semel donare, et absolutum sollicitudine egere cum Christo.*

The plea is false, for the Church throve most when poor.

Quantum ad primum obiectum de ministerii pape insufficiencia, patet quod falsum assumitur, ut patet de Christo, Petro et ceteris papis, sub quibus crevit ecclesia. A tempore autem, quo dimisso papali officio mundo intenderant, de tanto erant magis circa temporalia sitibundi, quia Ecclesiastes V, 9 dicit Salamon: *Avarus non implebitur pecunia, et qui amat divicias fructus non capiet ex eis.* Unde in predicta cronica que intitulatur *Flores historiarum* dicitur, quomodo anno domini 1226 magister *Otho nunccius domini pape ostendit literas domini pape consilio regni nostri apud Westmonasterium, in quibus papa allegavit scandalum Romane ecclesie et obprobrium vetustissimum, notam scilicet cupiditatis que radix est omnium malorum, in hoc precipue, quod nullus potest aliquod negocium in Romana curia expedire, nisi effusa magna summa pecunie et donorum exhibicione. Sed quoniam scandali huius et infamie Romana paupertas est causa, deberent matris in-*

Attempt at extortion by the pope's legate Otto.

23. A in marg.: *Nota.* 29. A in marg.: *Pape postulacio pro subsidio.*

9. Opp. tom. VIII, App. pag. 79, cap. XXXVIII. 22. Flores Historiarum ed. by H. R. Luard vol. II, 184.

opiam sublevare filii naturales, quia nisi a vobis et aliis viris honestis dona receperimus, deficerent nobis vite necessaria, quod esset omnino Romane incongruum dignitati. Ad illud itaque scandalum penitus eradicandum per consilium fratrum nostrorum sancte Romane ecclesie cardinalium, quandam providimus formam, cui si volueritis consentire, a scandalo matrem vestram poteritis liberare et in curia sine | donorum obsequio exhibicionem 217a *iusticie obtinere. Forma autem provisa est hec: Petimus inprimis ab omnibus ecclesiis cathedralibus duas nobis prebendas exhiberi, unam de porcione episcopi et alteram de capitulo, et similiter de cenobiis, ubi diverse sunt porciones abbatis et conventus, a conventibus quantum pertinet ad unum monachum equali facta distribucione bonorum suorum, et tantumdem de abbate. Sed postquam maturatum est consilium, posuerunt responsum in ore magistri Johannis archidiaconi Bedfordensis, qui, cum dixisset nunccio quod peticio concernit ius regis, ius dominorum secularium et multorum absencium patronorum, clerus ille non potuit in eorum absencia finaliter respondere. Interimque venit dominus Johannes Marescallus et alii nunccii regis, districcius inhibentes quod nec clerus nec Otto nunccius attemptet aliquid quod tangit feodum regis nec molestet clerum Anglie, qui tenet baronias vel alias elemosinas de rege in capite.* Sic scandalosa pape peticio est frustrata. Habet autem mandatum regis racionem vivacem. Cum enim ante dotacionem ecclesie fuit regnum nostrum iure possessionatum conformiter legi Christi, nimis monstruosum foret quod papalis exaccio extorqueret aliquid contrarium iuri regni. Rex autem nedum debet defendere secularem ecclesiam, sed

How it was repelled.

5. Codd.: *eradicandum* deest. Addidi.

ecclesiam cleri Anglie in sua libertate primeva, ut dicit beatus Ysidorus de summo bono libro III et corporatur XXIII questio V: *Principes.* Christus
217b autem prohibuit vicariis suis dominacionem | huiusmodi, et in signum confirmacionis ac subieccionis cleris seculari dominio dedit per Petrum tributum Cesari, ut patet Matth. XVII; potens igitur blasfemie tali resistere et omittens nimis est culpabilis ex consensu. Et dico quod fuit scandalosa peticio, quia non posset patencius accusare curiam, quam sibi contradictorius nominat *sanctam sedem.* Si enim tanta cupiditatis macula sic regnat in illa curia, indubie sequitur quod papa et cardinales sunt rei illius criminis vel consenciendo, auctorizando vel ipse in persona propria illam facinorosam cupidinem committendo; nam ex fide pro nullo bono possibili committerent tantum crimen, igitur multo magis non pro temporali iudicio tantum ab apostolicis alieno.

The request was scandalous.

Iterum, videtur quod forma excedit peticionem apostolicam, tum quia multi centenarii paparum possent de tanta elemosina sustentari, eciam complendo plenum papale officium, ut dicit Bernhardus libro IV ad Eugenium, et testatur Apostolus prima Thim. VI, 8—10, ubi dicens quod *radix omnium malorum est cupiditas* pro remedio sic subdit: *Habentes igitur alimenta et quibus tegamur hiis contenti simus.* Forma igitur apostolica ibi deest, cum Apostolus consulit pro relevamine multorum sanctorum Jerusalem quod quilibet ecclesie Chorinthiorum qui voluerit benediccionem dare sanctis Jerusalem reponat quod placuerit dare abscondite, ut patet II. Cor. IX.

It claimed much more than was needed

and did not follow the precedent of St. Paul.

15. *auctorizando;* codd.: *autendo.* Cf. Sex species consensus, e. g. Serm. IV, 359 *ipse;* ita codd.

3. Decreti Secunda Pars, Causa XXIII, Quaest. V, cap. XX.

Hic autem papa et cardinales diffiniunt dominative quantum de redditu annuali in animarum periculum papa vult habere de Anglia. Ista, inquam, non est vox egentis sed exactoris bona pauperum rapina | subdola subtrahentis. Cum enim 217c papa ante dotacionem ecclesie sine tali elemosina melius exercuit papale officium et post dotacionem ad valorem multiplicis regni nostri sit magis cupidus et in operibus plus remissus, probabile est quod plus elemosine magis accenderet eius cupidinem, ut dixi superius ex Salamonis sentencia Ecclesiastes V. Sic enim contingit in aliis regnis nostri temporis, quos dotarunt domini, ut quiecius complerent episcopale officium et minus subditos onerarent, in quo, quia dereliquerunt Christi regulam, in toto contingit oppositum. Sunt enim in visitacionibus plus cupidi, minus intendentes spirituali profectui et plus subditis onerosi, in tantum quod, ut experti referunt, multitudo ministrorum episcopi excoriat pauperes, ut scriptor, sigillator, barbitonsor et ceteri secundum superfluas cerimonias introducti.

Experience shews evil of endowment.

The pope has no right to exact money from England.

Item, querendum est quo iure papa vendicat a regno Anglie tam dominanter subsidium; non iure divino, cum ipsum limitat vite necessaria, de quanto sustentat in evangelio laborantem, ut patet I. Cor. IX. Cum igitur papa non evangelizat Anglie, sed consumendo personas atque pecuniam per suam vocatam iusticiam multipliciter debilitat regnum nostrum, videtur quod non exinde meretur a nobis benediccionem recipere. Ideo oportet quod iure cesaris vendicet huiusmodi principatum, ut multipliciter declaratum est VIII cap. Sed cum regnum Anglie non subiacet Romano imperio, videtur quod non iure vel con-

25. Codd.: *iure dominio.* 26. A: *sustentant.*

cessione cesaris debet ipse dominium in nobis 217[d] vel nostris possessionibus | vendicare. Non enim habet ex titulo cesaris amplius dominium, quam originaliter habuit qui donavit. Sed patet ex facto et cronicis quod rex noster devicit cesarem, licet ad morulam ex casu proditorio sibi per modum tyrannidis est subiectus. Notet igitur homo cartam cesaris de dotacione ecclesie XCVI distinccione *Constantinus* cum aliis cronicis, et videbit quod regnum nostrum, sicut non subiugatur imperio, sic nec Romano pontifici, nisi sicut quilibet christianus debet ex lege caritatis subdi alteri, et conversi fuerunt subditi sancto Petro. Sed longe hoc a forma sic vendicandi subsidium. Unde videtur michi quod consulendum est regno Anglie quod eo accepcius subdatur *vero pape* (sicut contigit de multis Romanis episcopis) quo liberius modo quo debet homo promerens illud facit, cavendo semper ne aliquis pontifex vendicando dominium blasfemet in eum, quia nichil magis enervat imperium. Sic enim translatum est Romanum imperium in Germanos et tantum aporiatur quod vix sibi subditur civiliter dux vel comes. Et generaliter sic decrescit dominium quod est blasfemo clericali dominio subiugatum. Satis est igitur quod regnum nostrum tantum sibi obediat, quantum docere potest ex scriptura, in qua est omnis veritas, quod populus obedire debuit sancto Petro, docto ex sanctitate vite et operis quod sit verus Petri vicarius, ymo posito quod sit blasfemus, adhuc videtur michi quod populus debet obedire sibi dupliciter: |

Constantine's donation gives no dominion here.

Harm done by the popes in weakenig the Empire.

Limits of obedience to the Pope.

17. Codd.: *Sed contigit*. Hic locus corruptus esse videtur. 32. Codd. in marg.: *Obedire pape*.

7. Rex Richardus captus a duce Austriae et venditus imperatori Henrico v. Flor Hist. I, 107, 114 e Matth. Paris II, 394.

primo in quantum est creatura Dei, dicens naturaliter veritatem catholicam faciendam, et secundo resistendo, dum a lege Dei exorbitat, cum naturaliter illud petit. Sic autem obedivit Paulus Petro Gal. II et sic obedierunt reges et clerici pseudopapis ipsos deponendo. Obediendo autem homini secundum racionem falsam, ut puta secundum racionem qua false creditur habere potestatem vel excellenciam quam a Deo non habeat, est utrumque peccatum dampnabile, cum ut sic colitur Antichristus et *abhominacio desolacionis stans in templo,* de qua legitur evangelium cum propheta. [218a]

The pope said to have his primacy direct from God.

Sed secundo arguitur quod papa habet potestatem talem a Domino, ut dicit decretum XXII distinccione *Sacrosancta,* ubi Anacletus papa sic loquitur: *Sacrosancta Romana ecclesia non ab apostolis sed ab ipso Domino primatum obtinuit.* Ex quo sequitur quod non ab imperatore vel homine sed immediate a Deo papa habet excellentissimam dignitatem. Et idem confirmatur secundo ex submissione regnorum, et tercio ex testimonio doctorum de potestate pape absolvendi a pena et a culpa scribencium. Quantum ad primam partem huius argucie debet supponi

This is true only of a pope who follows Peter and Paul

quod iste papa intellexit per sacrosanctam Romanem ecclesiam non basilicam vel mixtum putridum, sed sanctos Petrum et Paulum et ceteros qui inhabitaverant illum locum. Ideo in eodem decreto dicit quod *Petrus et Paulus erant socii in urbe Romana,* unde signanter dicitur quod primatum obtinuit. Debet supponi | [218b] secundo quod

and of a spiritual primacy.

loquitur de primatu hominum quoad Deum, ex primicia virtutum et edificacionis ecclesie et non

14. Codd. in marg.: *Potestatem papa si habeat a domino.*

11. Matth. XXIV, 15; Dan. IX, 27. 16. Cap. II.

de primatu diviciarum temporalium vel glorie humane. In hoc enim Scarioth qui *possedit agrum de mercede iniquitatis*, ut dicit Petrus Act. primo, Petrum excesserat, propter quod sancti et specialiter apostoli timuerunt impetrare sibi redditus de bonis pauperum. Et ex istis patet tercio quam nuda foret argucia: Romana ecclesia non ab apostolis sed ab ipso Domino primatum obtinuit, igitur omnis Romanus pontifex vel alius debet in gloria mundana precellere vel seculariter dominari, quin pocius ex decreto sequitur quod Romanus pontifex tenetur servire illi populo, non sibi dominando vel ipsum suspendendo, sed pro illo efficaciter exorando, ut allegat Paulum fecisse Rom. primo: Licet, inquit, pro omnibus apud Dominum omnium sanctorum effundatur oracio, hiis tamen verbis Paulus beatissimus Romanis proprio cyrographo pollicetur dicens: *Testis enim michi est Deus, cui servio in spiritu meo, in evangelio filii eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in oracionibus meis.* Ex isto decreto videtur quod papa Anacletus noluit asserere quod ipse debuit super omnes alios dominari civiliter vel primatum habere quoad Deum super omnes alias personas ecclesie militantis, quia sic querendo gloriam propriam, ut dicitur Joh. V, haberet signum evidentissimum Antichristi, ymo Bonifacius VIII. in sua extravagante *Unam sanctam* non audebat expresse illud asserere, quia tam fideles quam infideles pertinenter
218c sibi obicerent: *Tu | de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum.* Unde in istam perplexitatem ex dotacione et exaltacione cesaris involvuntur Romani pontifices, quod im-

2. Act. I, 18. 18. Rom. I, 9. 29. Extrav. Comm. De Maioritate et Obediencie I, VIII, 1.

peratore querente ab eis: *si ipsi in potestate, dignitate vel primatu quoad Deum excedunt omnes mortales alios iam viventes,* oportet ipsos illud concedere, quia aliter, ut inquiunt, nemo debet credere quod sunt pape, et cum a Deo non habent illam preeminenciam, ut patet ex dictis, nec beatus Petrus illud concederet, patet eis concedendum quod hoc habent a cesare. Nam beatus Paulus Petri socius confessus fuit fideliter prima Cor. XV, 9: *Ego,* inquit, *sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus.* Quare igitur sic non profiteretur Romanus pontifex, si imperialis dignitas non obstaret? Et sic necessitari videtur ex dotacione tam imperator quam suus episcopus involvi blasfemiam. Et sic verum concluditur quod a Deo immediate et non a natura humana papa habet excellenciam dignitatis, sed oportet quod mereatur illam excellenciam dignitatis humiliter sine pompa. Et revera non est medium merendi ipsam accipere dignitatem talem cesaream.

Perplexity in which the popes are involved by their claims.

Quantum ad secundum partem argucie, patet quod non est color si regna vel persone submittunt se improvide Antichristo, quod propterea ampliatur in eo potestas vel iurisdiccio; ymo dyabolus negaret istam arguciam, cum filii sui subiecti per peccatum non augent in eo potenciam, eo quod tam ipse quam fidelis concederet quod non capit potestatem suam ab indignissimo servo suo, sed habet ipsam ab inicio a solo Deo. Non igitur ex submissione tali docetur quod papa habet a Deo vel homine preeminenciam | aliqualem, sed pocius cum omnis populus vel 218a involuntarie sic sibi subicitur vel non debet sic sibi subici, evidenter sequitur ex tali subieccione blasfema carencia dignitatis. Unde non video quomodo papa posset patencius accusare se ipsum

The right to rule is not increased because subjects submit rashly.

Scandalous saying of a pope.

quam respondendo, ut narratur in quodam gesto Anglie, quomodo vacante episcopatu Dunelmie ex quadam subdola subtilitate clerici rex dicitur misisse pape, ut illud beneficium conferat suo clerico; rex autem et regnum ex scitu pape perante decreverant quod non obstante quacumque donacione pape promotus pape non perciperet fructus beneficii regni nostri, nisi regi et regno visus habilis, distribuendo illos fructus provide infra regnum, ipsum regnum velit incolere. Habito itaque longo consilio de literis regis papa fertur taliter respondisse: *Et si rex misisset asinum pro illo beneficio, habuisset.* Quod responsum manifeste indicat papam, et si prius dignus fuit ex lege privata papali illud officium contulisse, ab illo privilegio excedisse, quia XI questio III ex decreto beati Gregorii sic habetur: *Privilegium omnino debet amittere, qui sibi permissa abutitur potestate.* Maior autem in isto non posset esse abusio, quam scienter constituere indignum in clericali officio. Ista autem fallacia imaginatur de potestate ecclesiastica quod secularis potest eam dare sicut bovem vel asinum, vel quod ex defectu defensionis partis contrarie preposito spirituali acquiritur, si instituitur in 219* quibusdam tradicionibus humanis. Sed | deliramenta sunt ista.

Quantum ad tercium partem, patet quod doctoribus istis non debet credi nisi ut testibus vel autoribus in quibus Christus loquitur velut probantibus suam sentenciam racione.

21. Codd.: *Istam autem fallaciam.* 25. Codd.: *si; sed?*

2. Walsingsham Ypodigma Neustriae pag. 283. Hist. Anglic. II, 382. Vid. Loserth, Studien zur Kirchenpolitik Englands im XIV. Jahrh., Sitzungsberichte der Wiener Akademie CXXXVI, 27. 18. Cap. LXIII.

The absolving power of the pope cannot be proved.

Quantum ad testimonium eorum, patet, cum tam potestas quam absolucio sit insensibilis, testimonium tante distancium non est conveniens.

Quantum ad secundum membrum, non est signum quod Deus eis revelavit istam sentenciam, cum non patet ex scriptis vel factis apostolorum, et quatuor maiores doctores hoc non recitent. Augustinus autem sepe recitat quomodo non debet credi sibi nisi de quanto se fundaverit ex scriptura. Nec dubito quin nec racio nec autoritas hoc convincit. Ideo ve illis, qui introduxerunt hunc errorem novellum infundabilem in ecclesiam sanctam Dei.

A decretal attributes the pope's primacy to the gift of the Emperor.

Patet autem ex predictis quomodo Romanus pontifex fuit consocius aliis pontificibus usque ad dotacionem ecclesie et exhinc ex auctoritate cesaris cepit capitaliter dominari, unde decretum XCVI distinccione quod non possumus pro verecundia negare sic loquitur: *Constantinus imperator quarto die sui baptismi privilegium Romane ecclesie pontifici contulit, ut in toto orbe pontifices ita hunc caput habeant sicut iudices regem. In quo privilegio ita inter cetera legitur: Tribuimus ei potestatem atque vigorem et honorificenciam imperialem, decernentes ut principatum teneat tam super quatuor sedes: Alexandrinam, Anthiochinam, Jerusolimitanam et Constantinopolitanam; celsior et princeps cunctis sacerdotibus tocius mundi existat.* Et specificat posterius iurisdicionem sui episcopi, specificando patrias, Yndiam, Greciam et cetera secundum quatuor partes mundi. Propter hoc quidam | vocant hanc potestatem iurisdicionis in- 219b
dulgencias et alia privilegia paparum cesarea.

8. Codd. in marg.: *Credere doctoribus quando debemus.* 19. Codd. in marg.: *Pape institucio a cesare.* 30. *Indiam;* recte: *Judeam.*

18. Cap. XIV. Loosely quoted.

Eastern Christians disregard its indulgences and privileges.

Et hinc nimirum defidant christiani in Yndia, in Grecia et aliis contratis hoc privilegium, scientes quod *non est hominis dare potestatem spiritualem, sed solius Dei,* ut dicit Lynconiensis, Epistola XXIII, et sic postponunt indulgencias suas et privilegia, scientes quod secundum dignitatem persone habebit a Deo indulgenciam, nec suum est talem concedere, nisi instrumentaliter in quantum fuerit fidelis Domini promulgator; et aliter illudit populo. Quam sentenciam audivi de papa nostro Urbano VI ipsum dixisse cardinalibus Gregorii qui excessit decalogum ac quia increpans eorum limitavit eos ad vitam apostolicam primevam, conspiraverant contra eum, eligendo sibi Robertum Gilbonensem, virum ut dicitur dissolutum, superbum, bellicosum et legis Christi ignarum. Ideo procul ab Anglicis scola sua, cum Luce XVII, 23 de tali divisione dicit Christus: *Nolite abire neque sectemini;* nolite abire a religione primeva quam ab apostolis didicistis, neque sectemini talem ducem, cum duceret edos suos in precipicium principis tenebrarum. Sequamur autem Urbanum, de quanto precurrat reccius viam Christi et non ulterius; ymo supposito quod dictus Robertus miraculose sic currat, cum eo debemus humiliter sequi ambos, quia ut recitatur a Gregorio, XXII[a] distinccione, *De Constantinopolitana* sedes vel loca non distrahunt, quin debemus in bono indifferenter imitari meliores; *cum,* inquit, *culpa non exigit omnes secundum racionem humilitatis equales sumus.* Licet igitur multi |

The Cardinals revolted from Urban VI, because he tried to keep them to the apostolic life.

8. A in marg.: *Nota.* 12. *decalogum.* Codd. in marg.: *Lichy gedenadczty Rziehorz = falsus Gregorius XI.* 13. *eorum;* adde: *avariciam vel luxuriam.* 22. Codd. in marg.: *Sequi papam in quo debemus.* 23. Codd.: *precucurrit.*

4. Roberti Grosseteste Epp. ed. Luard pag. 90. 27. Cap. IV.

Many Roman pontiffs have been worldly.

Romani pontifices sint preeminenter boni, de quibus intelliguntur leges et dicta doctorum, multi tamen ignari vite apostolice mundanum dominium siciebant; hoc autem et consensum eius ac aliorum errorum debemus fugere ut venenum, et specialiter errorem de indulgenciis et de ficta potestate iurisdicionis sive regiminis quam dicunt ex auctoritate imperatoris se extendere per totam habitabilem nostram singulariter quoad Romanum pontificem. 219c

These false claims cause a loss of jurisdiction.

Et ex ista radice fingunt quod solus ipse potest indiffinite concedere indulgenciam et alia spiritualia dona Dei. Et error huiusmodi, ut estimo, est causa, quare nec imperator nec papa sufficit exercere in Yndia, in Grecia, vel Yudea et aliis patriis, dissencientibus quibusdam suis erroribus et quibusdam Antichristi legibus, iurisdicionis officium. Error enim modicus in principio inducit maximum consequenter. Si igitur solus Romanus pontifex habet iurisdicionem universalem super Yndos, Saracenos et Barbaros, quare non exercet eam in eos, sicut apostoli fecerunt in infideles populos et rebelles? Si tantum habet iurisdiccionem super eos qui volunt obedire suo dominio, tunc est papalis iurisdiccio mirabiliter diminuta et dependens a voluntate populi ab eis capitur. Illa autem est alterius racionis quam potestas regiminis apostolica quam imperator non potest concedere, sed divisa per istam divisionem bipapalem variaretur ut populus sibi consenciens, vel diminueretur finaliter ad non quantum; quod superbia non sinit concedere, ideo dicit quod habet potestatem regiminis | super totum mundum. Ymo cum illa potestas sit sub- 219d

1. *sint;* recte: *fuerint.* 4. Codd.: *consensui.* 11. Codd. in marg.: *Jurisdiccio papa.* 31. *vel.* Codd.: *ut.*

iective in spiritu. videtur quod manet perpetuo ut caracter; et sic haberemus plurimos papas simul, et sic pape moderni redderent se nimis dampnabiliores ex ocio potestatis; cum enim, ut inquiunt, habent tantam potestatem ut Petrus et Paulus simul, ymo ut Ihesus habebat humanitus, nec potest fingi defectus ex Deo, sed ex eis, quare non fructificant ut ante dotacionem cum huiusmodi potestate? Videtur quod ex potestatis abusu durissimum iudicium ex confessione propria illis fiet. Petrus enim veniet ad iudicium *cum suis conversis* et quilibet apostolorum cum suis, ut dicit beatus Gregorius super evangelia Omelia XVII. sed talis antichristus veniet cum suis perversis condempnandus. Nec valet antichristiana ficticia qua dicitur papam habere tantam potestatem secundum legem Christi, sicut apostoli ad regulandum populum et insuper habet potestatem ad regulandum populum secundum leges quas ipse condidit et illi regimini propter variacionem temporis oportet attendere, quia nichil patencius indicaret condiciones filii perdicionis, qui secundum Apostolum *extollitur super omne quod dicitur Deus*, quia certum est quod Christus non potest tales leges condere, sic regere vel taliter dominari. Sacerdotes itaque Christi habent potestatem ante istam iurisdicionem cesaream edificandi populum, ubicumque terrarum quantum sufficiunt, predicando, sancte conversando vel instar sanctorum doctorum scriptis sentenciam catholicam commendando; talem autem potestatem regiminis independentem ab invicem habuerunt apostoli plus et minus, Paulus ut estimo magis Petro.

Why do not modern popes exert the power they claim.

Paul had the power of edifying even more than Peter.

15. Codd. in marg.: *Jurisdiccio vel potestas apostolorum.*

13. Gregor. l. c. Opp. (ed. Migne) II, 1148. 23. II. Thess. II, 4.

Some argue that the powers ascribed to the pope tend to piety, though they cannot be proved.

De indulgenciis | vero quas ipsi distribuebant 220a per bullas non recolo, sed committebant illas sine bullis divino iudicio. Nec credo quod omnes falsigraphi fundabunt oppositum. Arguitur igitur communiter: quod Deus posset concessisse Petro et cuicumque Romano pontifici, ut communitas credit, preeminenciam potestatis, nec probari poterit quod non fecit; igitur cum ista fides multum intererat devocionis fidelium, videtur quod theologus debet ipsam defendere et non infundabiliter impugnare. Ista argucia est plena mendacio, nam communitas credit multa impossibilia et heretica de potestate vicaria, ut puta quod quilibet papa habet tantam potestatem sicut Christus habebat humanitus, quod quilibet Romanus pontifex in quantum talis habet infinitum maiorem potestatem quam habet alius in concedendo indulgencias, cum terminum potestatis ponunt in aliis non in illo, sic quod eo ipso quo pretendit se quovismodo solvere vel ligare, eo ipso sic solvit vel ligat; et sic de infinitis summe impossibilibus atque hereticis. De veritatibus autem, quas credere debet communitas de pape preeminencia, non dubium quin probari potest ex scripture testistimonio vel ex sensu. Loquendo autem de excessu ficte potestatis, patet quod minor est falsa.

Then we should credit every priest with every possible power and admit the pretensions of Antichrist.

Sed si loquamur de gradu potestatis possibili, patet quod non est color in hoc concludere quod debemus illum concedere, quia sic concederemus in papa et quocumque presbitero omnem potestatem sibi possibilem. Ex ista blasfema evidencia potest habere istam potenciam, igitur habet. Sed quis tunc resisteret Antichristo, cum iuxta hoc debemus mendaciter credere | falsissimam ex- 220b

4. Codd. in marg.: *Pape potestas infinita.* 9. Codd.: *interterat.* 22—23. Codd.: *quas de papa credere debet communitas de pape preeminencia.*

It is said that withdrawing endowment would ruin the Church.

tollenciam potestatis? Est igitur argumentum sufficiens, si quis extollit se de preeminencia potestatis ecclesiastice, ultra quod scitur fundari ex scriptura verbo vel opere fecisse sanctos apostolos, tunc non debemus credere huiusmodi potestatem. Et sic aliquam potestatem vendicatam debemus non credere, ut ego non credo, non obstante concessione Cesaris quod quilibet papa habet potestatem iurisdicionis sive regiminis super totam Yndiam, Yudeam et alias naciones, ymo credo quod non habet, sicut nec credo quod Petrus superstes habuit tam ample singulariter tantam potenciam, quia tunc nimis graviter ex negligencia peccavisset.

Tercio replicatur contra dicta per hoc quod multi sancti pape et episcopi, multi beati seculares domini et populi dotacionem ecclesie approbarunt, ymo aliter non haberemus papam vel ordinem episcoporum, et per consequens nec causarum ecclesiasticarum decisiones nec privilegiaciones nec sacramentorum aut ministrorum ecclesiasticorum ministraciones, quod est contra racionem naturalem, ut ecclesia sit ita acephala. Sicut igitur oportet esse principes seculares ita et principes spirituales, sicut exemplatum est in veteri testamento; nimis magna itaque foret presumpcio cessare dotaciones, elecciones et leges ecclesie super istis.

Answer. 1. It is forbidden by God.

Quantum ad istud sunt multa dicenda: primo quod argumentum non valet, cum omnes peccaverunt et egent gracia Dei, ideo docet decretum distinccione VIII: *Si solus Christus,* quod debemus solum sequi Christum, qui errare non potuit

1. Codd.: *excellenciam.* 4. Codd.: *vel nostro opere vel fecisse.* Cf. p. 283, l. 3. 15. A in marg.: *Tercio arguitur.* Codd. in marg.: *Pape necessitas, nota bene.* 31. Codd. in marg.: *Dotacionem approbantes sancti peccaverunt.*

31. Cap. IX.

vel alios de quanto sequamur ipsum, ipse autem summus medicus non autorizavit dotacionem huiusmodi, sed verbo et opere | reprobavit; et [220c] sic videtur michi quod omnes approbantes dotacionem illam peccaverant in hoc mortaliter vel venialiter plus vel minus; nec feramus hoc graviter de beatis, quia beatus Evangelista, qui detestatus est approbacionem huiusmodi fuit sanccior omnibus illis, et tamen ipse dicit: *Si dicimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus et veritas in nobis non est I. Joh. I, 8.* Nec est color si multa ecclesie utilia ex hoc processerant, ideo non fuit in illa peccatum; nam multa mala ex illa processerant, cum ex hoc deiecta est ecclesia cleri a statu perfecciori ad statum minus perfectum sine equivalencia recompense.

2. Endowment has spread discord in the Church.

Secundo seminavit discordiam in ecclesia, ut homines plus appetant prepozituram propter fastum et questum quam propter meritum, ut patet superius VIII capitulo.

3. It is a constant source of error and contention.

Et tercio facit errores in eleccionibus, in legibus et omnino in officii cleri execucionibus. Aliter enim non est facile fingere, quare indigni tam frontose, tam impetuose et tam ociose ultra quam ante dotacionem aspirant ad pinguiores ecclesiasticas prelacias. Unde vellem eos qui sompniant quod quicquid mali regno contigerit est propter parcitatem vel subtraccionem dotacionis aut privilegiacionis cesaree discere et docere clare suas causales, et quare post dotacionem circa papatus tales magis contenditur quam perante; cuius causa experiencia doceri poterit, si subtracta dotacione cessaret aspiracio ad huiusmodi dignitates. Causa enim secundum philosophos | est qua posita vel subtracta cor- [220d]

11. Codd. in marg.: *Dotacio quomodo prodest nocet.* 21. Codd.: *exequencionibus.* 27, 28. B: *dotaciones.*

respondenter effectus, posicio vel subtraccio consequetur. Cum igitur ante dotacionem non fuit talis divisio nec adhuc est, ubi non est ecclesia sic dotata, evidentissimum est, quod litura temporalium et voluptas honoris mundani est causa. Cum igitur omnia ista pericula evacuantur per expropriacionem et observanciam status quem Christus instituit, manifestum est (ut sepe repecii) quod elemosina foret expergefacere illum statum. Unde magna infidelitas est qua Antichristi discipuli excecant laycos, quod instar phariseorum Matth. V predicant esse sacrilegium auferre bona consecrata ecclesie, et sic sollempnizant facta que layci cecati stulte et superbe donaverant, sed decretum Christi non curant; et tamen luce clarius patet quod seculares debent postposito excommunicacionis timore in hoc errata corrigere, quia ut docet glossa ordinaria super decreto XXIV questio I cap. I: *Sacerdos hereticus vel excommunicatus non excommunicat nisi se ipsum,* et indubie omnis excommunicans propter restitucionem istius perfeccionis status sancte matris ecclesie est ut sic excommunicatus. Ideo non obstante malediccione sua bonum ecclesie est constanter et celeriter consummandum, ymo (ut patet alibi) sive excommunicatus sive insons maledixerit homini, non est timendum sibi, nisi de quanto declinaverit a Christi consiliis vel preceptis. Ideo (ut dicit glossa) non obstante excommunicacione
221* tali homo debet saltem abscondite | celebrare et facere quecumque bona de genere inturbate. Quod si pars Antichristi ad tantum prevaleat, quod sit Christiano plurior, christianus debet publice reclamare, quia talis foret gloriosa causa

Laymen should not fear excommunication for withdrawing endowments.

15. Codd.: *non curant postponere.* 4. *litura* i. e. macnla.

19. Cf. Glossam ord. (ed. Venet. 1595) I, p. 1295.

The saints who approved endowment now know that they erred.

martyrii. Quod si queratur de gravedine peccati sanctorum episcoporum primitive ecclesie qui dotacionem receperant, certum est quod peccarunt graviter sed venialiter ex ingrata negligencia et consensu, ut patet ex decreto beati Jeronymi posito in De Consecracione, distinccione V: *Non mediocriter*. Et ista sciunt modo Silvestri, Augustini, Gregorii et consimiles, qui in hoc graviter peccaverunt. Sed secundo notanda est cecitas, quam sepe repecii, quod per locum ab insufficientissima similitudine cadimus paulative a statu apostolico, qui fuit status viantis perfectissimus, usque ad statum cleri cesareum qui est status cleri abiectissimus; capimus enim illud quod consonat peccatum in gestis sanctorum patrum, et illud extendimus, sed illud quod sonat virtutem omittimus. Ut sophistice arguitur, si dicti sancti receperunt temporalia supereffluenter ex pura secularium elemosina et totum residuum pauperibus erogarunt, igitur per idem licet nobis quantumcumque ample extorquere dominia tamquam sine elemosina secularium primo nobis debita, et dimisso eorum usu eis abuti quantumcumque voluptuose et seculariter conversando. Sic enim concludimus in effectu et, amplificando culpam ac dimittendo perfeccionem laudabilem, augemur nimirum difformiter ambobus partibus in voraginem viciorum. Ideo perfeccius atque securius foret nobis tenere | limites quos Deus 221b
instituit, vivendo de decimis, oblacionibus et privatis elemosinis, quia transgrediendo terminos quos Christus instituit damus nobis et posteris evidenciam corruendi. Et hec fuit causa quare

7. *modo;* Codd.: *modi.* 9. Codd. in marg.: *Dotationem recipientes sancti quomodo peccaverunt.* 27. *augemur.* Ita codd.

6, Cap. XXIV.

beatus Gregorius percussit iam mortuus successorem suum usque ad mortem, ut recitatum est VIII cap.

Sed instatur quod dicti sancti non penitebant de istis peccatis finaliter nec revocarunt errorem, sed pocius tamquam meritoriam auxerunt dotacionem.

We must believe that the saints who approved endowment repented.

Hic dicitur quod false assumitur nec umquam probabitur, ymo sancti ut remisse perceperunt errorem sic remisse laborarunt ad eius extinccionem, ut beatus Possidonius narrat de beato Augustino, quomodo rogavit cives suos, ut caperent possessiones quas sibi et sociis suis contulerunt, ut possint pure vivere de sorte Domini, tamquam clerici, sicut vixerunt in veteri testamento. Et sic videtur michi quod clerici et religiosi possessionati in ista appropriacione et proposito decedentes sine fructuosa penitencia sunt damnandi; et hanc reor racionem, quare Christus Matth. XXIV, 21 dicit: hoc tempus esse tantum horribile, non propter tribulacionem corporis sed anime infinitum maiorem, unde Apostolus II. Thym. III, 1, 2 dicens, quod *instabunt tempora periculosa,* annectit tamquam signum et causam precipuam: *Erunt,* inquit, *homines se ipsos amantes.* Dyabolus enim ex cupiditate temporalium trahit plurimos ad infernum. Sancti igitur percipientes saltem confuse huius peccati maliciam, saltem confuse finaliter penitebant. Nos autem qui ocu-
221c lata fide percipimus huius | avaricie invalescentis gravedinem, oportet penitere distinccius de tali avaricia et omnino de consensu et correpcionis negligencia, si volumus esse salvi.

4. Codd. in marg.: *Dotacionis argumentum.* 11. Recte: *Possidius.* 22. Codd.: *Tim. II.*

11. Cf. De Civili Dominio III, 225.

Consideraremus itaqae, quantum sancti eciam posteriores et peiores apostolis ab isto peccato cupidinis se servarunt et ipsum in scriptis ac verbis vivacibus reprobarunt, ut specialiter patet in scriptis et decretis beati Gregorii.

It is said we should correct the clergy instead of taking away endowments.

Sed adhuc replicatur, quomodo melius foret corrigere cleri cupidinem quam devote collata auferre, cum ista possunt meritorie possideri et securitas ac copia temporalium confortat et auget clericos, ymo habent hoc, cum sit meritorium et iuste petitum ex titulo doni Dei; grave itaque foret cum tanta subtraccione perturbare ecclesiam.

The best way to correct is to take away the occasion of evil.

Hic videtur michi quod evidencia non procedit, cum melius foret clericos conversari ut clericos generaliter quoad quoscumque dotatos; optimum itaque foret radicitus corrigere cleri cupidinem, auferendo venenosam occasionem, sic quod clerus reductus ad perfeccionem status primevi *allidat parvulos* reatus *ad petram* iusticie. Ista itaque foret correccio cupiditatis cleri fructuosior, permanencior et complecior, quam blasfema extorsio humanitus palliata. Qui enim sanaret vulnus vel morbum hominis, destrueret radicalem causam; qua dimissa remaneret patens occasio frutices cupidinis producendi; oportet tamen prudenter auferre radicem istam pestiferam, quando ex peccato notorio datur occasio auferendi, specialiter incipiendo a fonte cupidinis producendi, quia non cessabunt cupiditatum litigia nisi ipse fuerit exsiccatus. |

Sunt autem mille occasiones sanandi ecclesiam, 221a
sed cautela dyaboli sparsi sunt favores et pax, quam Christus venit dissolvere, et sic dona ma-

5. Codd. in marg.: *Dotacionis argumentum.* 8. Codd. in marg.: *Ablacio temporalium.*

18, 19. Psalm CXXXVI, 9.

Mammon sows his gifts among the clergy, inviting God's vengeance.

mone sunt inter legistas et clericos eciam exproprietarios et dominos seminata. Sed oportet quod Deus gladio vindicte quem venit mittere modo sibi abscondito, ut pestilencia, guerra vel alia pena racionali dissipet istas fraudes; tunc enim foret clerus proporcionatus in numero et virtute, ubi iam nocivus est undique vivis et mortuis: vivis non faciendo clericale officium peccati populi destructivum, et mortuis non mitigando penam defunctorum quam ex stultis donariis paciuntur. Et ista argucia: Hoc bene potest fieri, igitur non debet corrigi, multos cecat; securitas autem debet confidenter exspectari a Deo non seculo, et in hoc debet sperari tam nobis quam laycis vera securitas, et ideo precipit nobis Apostolus Hebre. ultimo, quod *sumus contenti presentibus, ita quod confidenter dicamus: Dominus michi adiutor et non timebo, quid faciat michi homo.* Et hinc petimus in oracione dominica: *panem nostrum cotidianum da nobis hodie.* Sed et nos sacerdotes innitentes ritibus legis veteris confidenter annuatim sine thaurizacione diutina porcionem Domini scilicet oblaciones et decimas expectamus. Quantum ad dacionem Domini, patet quod in penam peccati dat indignis, quod eis obedit, ut dicit Augustinus in De Verbis Domini Sermone LIII: *Deus,* inquit, *iratus dat creature ad eius voluntatem et alias placidus dat creature ad eius utilitatem, eciam quod non appetit habere.*
222a Triplex autem ponitur exemplum | primi, nam

8. Codd. in marg: *Clerus quomodo nocet vivis et mortuis.* 9. Codd.: *destructum.* 17. Codd. in marg.: *Dat Deus indignis ad penam peccati.* 24. *dacionem;* B: *dotacionem.* 30. Codd. in marg.: *Exaudiuntur mali a Deo sibi in penam.*

16. Hebr. XIII, 5, 6. 20. Lucae XI, 3. 27. Opp. tom. V, 1378: Aliquando Deus iratus dat quod petis et Deus propitius negat quod petis.

Yob primo legitur quomodo Deus dedit dyabolo potestatem ad temptandum beatum Yob in sui confusionem et sancti probacionem, sic eciam demones exauditi sunt petendo se mitti in porcos Mar. V, et sic Israhelite exauditi sunt secundum suum desiderium, scilicet confusionem in escis carnalibus, ut patet Psalmus LXXVII, 30: *Adhuc esce eorum erant in ore ipsorum et ira Dei ascendit super eos.* Sed Apostolus exauditus est in contrario illius, quod peciit. Nam II. Cor. XII, 8 ita dicit: *Ter Dominum rogavi, ut discederet a me angelus sathane, et dixit mihi: Sufficit tibi gracia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Sunt enim nonnulli qui ex carencia temptacionis superbiunt, et sunt nonnulli qui ex fortitudine temptacionis senciunt de se ipsis humilius et gloriosius coronantur; et ideo preter beatitudinem et alia per se bona debemus condicionaliter petere moderate, ut petendo temporalia debemus modum attendere; et condicionaliter petere, si et quatenus nobis prosunt. Et hec racio, quare petimus sub forma panis cottidiani temporalia necessaria hodie nobis dari, que Apostolus vocat presencia. Et constat, quod nimis levis est evidencia, Deus concedit eciam sanctis copiam temporalium et gloriam mundanam, igitur eis expedit vel est licitum sic habere, quamvis sint aliunde apud Deum laudabiles, verumtamen non in illo. Unde videtur quod nostri episcopi sunt Christo ingratiores quam Scarioth et legis veteris sacerdotes; ipsi enim tenuerunt se superficietenus. quoad possessiones in limitibus legis Dei, sed

Except for spiritual blessings we should be moderate in our prayers and submissive to God's will.

7. Codd.: *Psalm. LXXIX.* 13. Codd.: *in firmitate.* 32. B: *Dei* deest.

5—7. Matth. VIII, 32; Num. XI, 33; Psalm. LXXVII, 30. Eadem exempla in Serm. St. Augustini l. c.

The priests of the Old Law were less corrupt than ours.

adulterati sunt abscondite in adulacione voti aut 222b elemosine, ut patet Matth. XV; et ideo re | mansit penes eos palliata clavis sciencie; unde et Christus Joh. V, 39 dicit eos putare *vitam eternam habere in scripturis.* Et Matth. XXIII, 3: *Omnia quecumque dixerint vobis, facite,* quod non diceret hodie de nostris episcopis propter ingratiorem defectum sentencie, ideo videtur quod sunt plus debriati avaricia et ingratitudine ignorancie, sapiencie prime opposite, quam irreligiositas Scariothis. Melius utique foret semel ad sanitatem perfectam perturbare ecclesiam quam quod remaneat continue periculosius, irreligiosius et lacius perturbata.

There must be popes and bishops, but they must be such as God has chosen.

Ulterius notandum est tercio, quod necesse est paparum et episcoporum ordinem esse in ecclesia militante. Sed duplicem ordinem talium ministrorum considera, scilicet cesareum et divinum. Quamvis autem oporteat ex malicia ordinem cesareum quem Christus approbat secundum totum bonum virtutis in eo bonum utile vel nature, necesse tamen est in eo esse malum culpe quod Deus reprobat, et sic dat Deus tyrannis et blasfemis bona que occupant sine eorum vero dominio. Alium autem ordinem divinum oportet esse integre secundum ordinacionem divinam, cum non per se sapit peccatum ut prior. Ipse autem ex institucione humana capit gradus suos, secundum quod variantur gradatim mundi divicie vel honores. Alius autem ordo hec respuens respicit pure et mundo abscondite ordinacionem divinam ad plus vel minus prodessendum ecclesie; quando autem ordinacio humana concordat in persona quam Deus ad gradum talem elegerit,

17. Codd. in marg.: *Ordo duplex sacerdotum.* 21. Hic verbum deesse videtur.

Popes of human appointment not necessary to salvation.

sapit minus peccatum et aliter | colitur Antichristus. 222[c] Unde nichil maius hereticum quam quod tam necessarius est iste ordo cesareus, ut nemo posset sine papa istius ordinis esse salvus, primo quod multis pseudopapis non existentibus, ut patet ex dictis, sancta duravit predestinatorum ecclesia, secundo quia trecentis annis et amplius, quibus sine dotacione crevit ecclesia, regulabatur sine tali primatu cesareo communi consilio sacerdotum.

For 300 years bishops and priests were the same.

Pro quo tempore *idem fuit sacerdos et episcopus*, ut patet ex dictis. Tercio quod totus ordo talis fuit institutus a cesare preter Christum, ut patet ex dictis VIII cap. Et nichil infidelius quam quod nemo potest modo salvari sine suo decreto tam extraordinario preter fidem. Sicut igitur conversi in Yndia et Grecia et aliis locis, ubi papatus noster non colitur, sunt christiani salvandi, eciam qui religiosius nobis vivunt: sic in Europa stat esse perfectos christianos secundum fidem Christi, etsi non cognoscant preeminenciam pontificis Constantini.

The Church would be better without such prelates and without endowments.

Feci autem ad hoc raciones multiplices ex sufficiencia legis Christi et ex vertibilitate Romani pontificis; ymo patet ex dictis quomodo corpus Christi militaret securius atque perfeccius subducto tali ordine cesareo; nam vivendo omnino exproprietarie, sicut ante dotacionem tempore quo crevit ecclesia, quando pure regulabatur per legem Christi et regebatur per sacerdotes socios sine preeminencia humanitus instituta, melius et perfeccius vixit quam modo. Nec est racio quin per idem hodie viaret sic | perfeccius 222[d] quam nunc viat, igitur cum hoc sit possibile, patet conclusio. Tolle igitur dotacionem et tradiciones humanas, quibus preter scripturam

2. Codd. in marg.: *Sine papa potest homo salvari.*

sacram occupatur ecclesia et oriretur ecclesie prior status, qui foret indubie similior et disposicior ad ecclesiam triumphantem.

Sed obicitur contra illud tripliciter, primo quod tunc perirent iuramenta et lige tam personarum quam ordinum quibus obediencie pape et Romane curie obligantur.

It is objected that disendowment would destroy the oaths and services by which men are bound to the pope.

Sed constat quod lige tales forent infidelissime, nisi subintelligantur condicionaliter, de quanto sedes illa et persone compensant in facto imitando Christum similius et tenendo religionem suam perfeccius, ut verbaliter profitentur. Aliter quidem contingeret quod persone et ordines obligate forent tenere cum Antichristo et eius discipulis contra Christum, nam (ut patet ex dictis) est magna disposicio, ut ista comitiva sit realiter Antichristus. Unde ad tantum dicitur hodie perplexa ecclesia, quod fratres necessitantur Parisius iurare Roberto obedienciam tamquam capiti, quod sciunt vel credunt firmiter verum papam; in Anglia autem necessitantur iurare Urbano nostro forma consimili, licet illi sint directe contrarii, ubi oportet quod altera pars infideliter incurrat periurium sive perfidiam. Et cum ex famosis principiis legistarum oportet facere sub pena peccati mortalis quicquid papa mandaverit, oportet credere ut fidem, quicquid in excomunicacione et infidelitate papa decreverit. Et sic de iudicio pape ad propositum. Manifeste sequitur cum paribus quod oportet utramque partem imponere infidelitatem secte Antichristi alteri et
223a relinquere | comunicacionem cum reliqua tamquam excomunicata, heretica et omni possessione ac iure indigna; et sic de infinitis inconvenientibus,

Such bonds must be conditional or men would find themselves bound to Antichrist e. g. in swearing to Robert or Urban.

4. Codd. in marg.: *Obicitur*. 26. B: *quicquam papa mandaverat*.

que ad nimis magnam equivocacionem fidei sequerentur. Ideo tam prelati qui onerarunt homines sic iurare quam illi qui sic sollempnizarunt hanc obedienciam, discuterent et declararent suam sentenciam pro instruccione ecclesie.

We should obey the pope and prelates only so far as they accord with Christ.

Sentencia autem catholica quam sepe repecii stat in isto, quod nec est credendum nec obediendum pape, episcopo, abbati vel cuicumque spirituali preposito, nisi de quanto dixerit vel mandaverit legem Christi, et per consequens nec Urbano nec Roberto tenetur fidelis credere, nisi de quanto fidem scripture dixerit; nec est de substancia fidei explicite credere alterum eorum esse papam. Benedictus Deus veritatis, qui ordinavit istam dissensionem, ut veritas huius fidei elucescat. Nam *ego fidelis philosophus* extra utramque istarum parcium sic opinancium, unam istarum parcium hec negantem de reliqua sic arguo; nec credo quod evadet iuxta sua principia: Dicit enim quod subditus tenetur sub pena mortalis obedire papa suo in quibuscumque neutris que ipse mandaverit. Cum igitur iuxta sua principia omnis verus papa habens iurisdicionem super totam ecclesiam precipit vel debet precipere cuilibet membro eius, ut declinet reliquum ut excomunicandum Antichristum, patet quod utraque secta tenetur credere consequenter de reliqua, quod sit a fide Christi scis|matica. Dicit 223b enim utraque secta quod omnis subiectus pape sub pena peccati mortalis debet facere omne possibile sibi quod papa suus virtute sacre obediencie sibi mandaverit, et per consequens ipso mandante ut veniat sibi, ut det sibi medie-

Christ has ordained the Schism to make this clear.

1. An: *enervacionem*. 18. Codd.: *unam-opinantium* twice. 19. Codd. in marg.: *Obediencia in neutris*. 27. Codd.: *excommunicativum*.

tatem sue substancie, et sic de neutris similibus tenetur sub pena mortalis illud perficere; et sic uno precipiente suis quod non veniant ad concilium generale, et alio precipiente suis quod veniant, diu foret antequam esset utrumque concilium congregatum. Unde medium empericum foret ad temptandum religiosos qui sic magnificant suam obedienciam, si loquuntur ex animo, quod papa suus precipiat ista neutra. Et revera ego verecundarer in Oxonia caput erigere, si istam sentenciam de obediencia in scolis publice seminassem.

I should be ashamed to shew miself at Oxford, if I had upheld such obedience in the schools.

Est igitur tractatus istius articuli cuicumque fideli necessarius et specialiter isti opinioni, cum dicit se esse membrum dyaboli et nisi resipiscat dampnandum, nisi adhereat vero pape; et revera pro querendo minori bono quam est regnum celorum, et profugiendo minori malo quam est dampnacio gehenne, daret operam ad scrutinium veritatis, ymo antequam scandalizaret tantum numerum de exercitu christiano, tum oportet eos dicere, quod maior pars vel quasi medietas christianismi relicta sit per unum Antichristum perdita.

Half Christendom would be lost eternally.

Noticiam igitur veri pape discuterent et post noticiam verum papam eligerent ac pro salvacione sui et populi veritatem catholicam publice predicarent; ideo vel sunt segnes infidelibus 233c nequiores vel credunt sentenciam | suam de obediencia esse ficticiam. Ego autem credo ex necessitate divina sentenciam quam dixi superius esse fidelibus instancius detegendam, ut si Deus voluerit, fideles moveantur dotacionem destruere, que est radix istius magne versucie vel saltem primatum cesareum minus attendere.

Oportet igitur studere, ex quo signo debemus cognoscere verum papam, cum eleccio, opinio

aut reprobacio humana sit huic impertinens. Ista enim non auctoritative constituunt vel faciunt verum papam, quia tunc recurreretur ad hoc fundamentum fidei, ut salus exinde consequens habeatur, sed omittendo vel incurrimus notam infidelitatis vel subsannamus istam ficticiam.

Secundo replicatur per decretum beati Jeronymi positum XXIV distinccione prima, ubi sic scribitur: *Hec est fides, papa beatissime, quam in ecclesia catholica didicimus quamque semper tenuimus, in qua si quid minus perite aut parum caute aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri sedem tenes et fidem. Si autem hec nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me culpare voluerit, se imperitum aut malivolum vel eciam non catholicum sed hereticum comprobabit.* Et sequitur: *Sancta Romana ecclesia, que semper immaculata permansit, Domino concedente et beato Petro apostolo opem ferente, in futuro manebit sine ulla hereticorum insultacione firmaque et immobilis persistet omni tempore.*

St. Jerome's reliance on the Roman Church.

Multe sunt et leges et sanctorum sentencie de preeminencia Romane ecclesie. Sed ad intelligendum ista decreta sanctorum | doctorum 223a theologie oportet postponere glossas Johannis de Deo, Johannis Andree, Johannis Monachi et eis similium, qui logice, methaphisice, theologice sanctorum sentencie sunt ignari. Oportet (inquam) notare iuxta dicta quod beatus Jeronymus loquitur de genere predestinatorum fidelium, qui principium sumpserant a Romanis. Paulus enim fuit Romanus ex genere, ut patet Act. XVI et

We must note how Jerome speaks of the predestinate.

7. A in marg.: 20; B in marg.: *Replicacio notabilis.* 8. A in marg.: *Nota argumentum optimum pro papam esse et pro eius regimine, sed cave extortam evasionem istius.*

9. Decreti Secunda Pars, Causa XXIV, qu. I, cap. XIV.

XXII, et Petrus ex occisione. Illam autem predestinatorum generacionem, cuius racio est insensibilis, oportet necessario semper stare fidelem ubicumque migraverit; nec oportet nunc aliquam eius partem Romam vel Avinonam incolere vel esse presbiterum, nisi forte necessitate ex supposicione, quod est nobis ambiguum; et de tali Romana ecclesia intelligit decretum Jeronymi, quia certum est ex VIII. capitulo quod pape plurimi Romani et Avinonici erant manifesti heretici et signantissimi Antichristi. Istam autem generacionem simpliciter et concrete intelligendo non est possibile peccare dampnabiliter, quia cum sit predestinata, necessario salvabitur, et quomodocumque peccaverit, habebit veniam. Sed de tali privilegio non est pompa, cum ignoramus, qui sunt de illa ecclesia. Beatus autem Jeronymus reputative locutus est et credibiliter ex fide quam sumpsit ex apostolicis operibus huius pape, sicut sancti reputative loquuntur, quando vident prelatos declinantes a Christi vestigiis, dicentes quod sunt dampnandi vel membra dyaboli. Utrum autem beatus Jeronymus habuit revelacionem de predestinacione huius pape et iusticia suorum operum, ignoratur. Subtilitas autem huius sensus est valde
224* remota | a noticia legistarum. Et patet quomodo intelligenda est condicionalis Jeronymi quod si illa sua confessio confirmatur illius pape iudicio, quicumque impugnare voluerit foret hereticus; reputative enim vel ex revelacione asseruit, quod ille papa non confirmaret aliud nisi verum. Sed dementis foret credere quod hoc debet trahi in consequenciam de quocumque Romano pontifice, quia certum est, quod multi eorum, quantum in eis fuit, ratificarunt multas hereses propter lucrum,

Their faith sprang from Rome, but is not restricted to Rome or any place.

We know not who are of this true church.

Jerome may have had a revelation as to the Pope to whom he submitted.

12. B.: *simpliciter concecte.* 33. *Consequenciam;* cod.: *conam.*

Contradictory utterances of various popes.

ut Gregorius, qui excessit decalogum, vel saltem pseudocardinales, qui sunt hodie cum Roberto, dicuntur dampnasse tamquam valde hereticum quod domini temporales possunt auferre temporalia ab ecclesia delinquente; et tamen Urbanus noster succedens mercede conduxit temporales dominos ad practizandum illam catholicam veritatem; sicut prior ecclesia commendavit et privilegiavit imperatorem ex hoc, quod pseudopapas deposuit et tam temporalia quam insignia pape ab illis abstulit nec non papas quos ipse instituit, approbavit, ut patet XXIII distinccione: *In nomine Domini*, ubi textus narrat, quomodo papa conqueritur quod *crebris tunsionibus symoniace heresis sedes illa sepius est percussa*, ideo volendo providere de remedio in futurum decrevit, quod *mortuo papa cardinales, religiosi, clerici et laycì conveniant ad eligendum unum papam idoneum de illius ecclesie gremio vel alterius, ubi magis fuerit idoneus, salvo semper privilegio imperatoris Henrici, quod in eleccione pape habeat cum suis heredibus interesse. Electus autem tamquam verus papa habebit ante consecracionem suam instar | beati* 224b *Gregorii potestatem disponendi papaliter de bonis ecclesie, et quemcumque qui ordinem eligendi impedierit anathematizat tamquam pessimum antichristum.* Glossa autem ordinaria dicit, *quod hic tangitur latenter quod legitur in cronicis, quomodo Benedictus qui successit Stephano eiectus est de pontificatu et Johannes Sabinensis episcopus factus est papa pro pecunia; cui impositum est nomen*

1. Codd. in marg.: *Auferre bona temporalia dampnatum est.* 12. Codd. in marg.: *Simonia sedis Romane.* 21. B: *habeant.* 27. Codd. in marg.: *Deposicio paparum.*

1. i. e. Gregorius XI. 12. Decret. Prima pars, Dist. XXIII, cap. I. Est decretum Nicolai papae de electione Romani pontificis. 27. Glossa ordinaria (ed. Ven. 1595) I, 97.

Silvester. Sed iste deiectus est et restitutus Benedictus, qui iterum est eiectus; et datus est papatus Johanni archipresbitero ante portam Latinam, cui impositum est nomen Gregorius; et hic ab Henrico imperatore est deiectus et ultra montes translatus; et hoc totum uno anno factum est. Et propter hoc datum fuit hoc privilegium Henrico. Hec glossa decreti. Considerarent itaque clerici nostri imponentes heresim detegentibus has leges ecclesie, quomodo ipsi ex scandalo sunt econtra heretici. Sicut secta Roberti imponit nobis quod sumus heretici, nos econtra. Si enim iuxta illud decretum Jeronymi ille est hereticus, qui impugnat acrius, quod verus papa fecerit in se ipso, et sic secte iste dicunt altrinsecus se esse hereticos, ita quod ab origine mundi, ut credo, non fuit crebrior imposicio heretice pravitatis. Sicut enim sacerdotes imposuerunt Christo blasfemiam, que est peior pars heresis, sic ignari Antichristi discipuli imponunt heresim tamquam inimicis ecclesie eis qui plus zelant pro eius privilegiis que Christus concesserat conservandis, in tantum quod quidam doctor ignarus quia adeptus est dotacionem
224c pontificis | declamat acucius in locis plus publicis, quod talis est hereticus et hostis ecclesie. Nullus enim peior est apostata, quam qui post altiorem statum ecclesie ad mundum excidit.

Mutual charges of heresy.

Consolacio autem a Christo est in operando in causa ista fideliter et constanter, cum Matth. X, 25 dicat: *Si patremfamilias Belzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius?* Ideo ibant apostoli gaudentes quod digni habiti sunt pro nomine Jhesu contumeliam pati. Sed et consolacio quedam mundana exoritur, quod ad tantum insane prorumpunt satrape in suis sermonibus, quod imponunt

1. *Glossa ordinaria: Benedictus X.* 8. 9. Codd.: *impotentes.*

Prelates go so far as to charge the king with heresy.

principalem heresim regi suo. Rex, inquiunt, care conduxit stipendiarios contra sanctam ecclesiam; ex quo patenter implicant quod rex eorum sit heresiarcha non obstante ignorancia puerili. Apostolus enim non fuit excusatus a blasfemia, non obstante quod per ignoranciam stulte fecit, ut prima Timothei primo. Videtur itaque nimis magna presumpcio sic imponere heresim toti consilio tanti regni; predicarent enim iuxta suam opinionem atque scienciam de periculosiori heresi adversancium pape suo, et si umquam valet sciencia decretiste, valet ad cerciorandum ecclesiam in hac parte. Dicit enim quod ad illos singulariter pertinet cognoscere disposicionem veri pape et rectitudinem sue consuetudinis cum aliis annexis difficultatibus, sicut ad eos pertinet cognoscere quiditatem heresis et penam sui subditi. Doceant igitur in istis populum de fraude, quia (ut inquiunt) sine fide istius articuli non est salus; ostendant igitur artem suam in isto fideliter, quia maior et famosior est multitudo decretistarum eis contraria in hac parte | et specialiter 224d
cuneus pseudocardinalium, quibus videbatur regi ecclesie tempore Gregorii excedentis decalogum. Ipsi enim in tradicionibus humanis periti, qui melius noverunt qualitatem eleccionis quam ipsimet celebrarunt, testantur nobis cartis et nunciis,

The cardinals elected Urban and then declared that his election was not lawful.

quod eleccio eorum non fuit legitima, et sic (ut inquiunt) noster Urbanus, quem colimus infideliter, non est papa. Nostri autem theologi dicunt primo, quod licet eleccio eorum, ut vere creditur, fuerit maledicta, eleccio tamen passiva Urbani nostri ex eleccione activa Dei est valida, dum tamen fiat ab ipso electo in veris factis papalibus

12. Codd.: *circiorandum*. 23. *Cuneus;* cod.: *timens;* ib. Codd.: *pseudocarnalium* (B: *carnalia*). 25. B: *de tradicionibus*.

recompensa. Dicunt secundo quod nedum catholice sed melius quam modo conversaretur fidelis ecclesia quocumque papa cesareo subducto, quia Act. IV, 12 dicitur, quod *non est aliud nomen sub celo, in quo oportet nos salvos fieri preter nomen domini Jhesu Christi.* Et dicunt tercio quod pensando virtutum insignia probabiliter reputant Urbanum nostrum verum papam, cum omnes sancti episcopi erant pape, et Robertum non reputant explicite papam vel membrum sancte ecclesie, quia in De Verbis Domini sermone LIII sic scribitur: *Caput humile et membrum superbum absit; non vult esse de corpore capitis Christi, quia amat superbiam.* Unde cum secundum eundem Augustinum sermone L Christus vere loquens de quibuscumque pastoribus, cum in se habet omnes pastores bonos vere dicit: *Ego sum unus, mecum omnes in unitate unum sunt.* Prescitus autem cum sit membrum dyaboli, non compaginatur ordinate huic capiti.

We think Urban is probably a true pope, and that Robert is not even a member of the Church.

Istam autem negativam dico opinando, sicut secta altera possit catholice dicere conformiter
225ᵃ de Urbano. | Ideo oportet, quod opera iusta dent fidem papatus, cum nichil sit fallacius quam humana eleccio et tradicio phariseica cum suo iudicio. Nam easdem tradiciones habet secta Roberti et nostra, et tamen in iudicio quo maxime servirent ecclesie sunt directe opposite, et indubie neutra pars noscit evidenciam vie sue, theologus autem neutram sectam dampnat, sed instar libertatis christianorum primeve ecclesie dicit quod utraque pars potest viare satis catholice, et sive uter eorum credat explicite, et qui-

Others may think the opposite.

12. A in marg.: *Prescitus non est membrum.*

11. Opp. tom. V, 1375. 15. Ibid. pag. 671.

cumque theologus dixerit huius contrarium, a facultate sua degenerat.

Tercio replicatur ex dicto Lynconiensis Epistola XXXVI, ubi sic loquitur: *Sicut super mundi cardines mundus innititur eorumque fulcimine supportatur, sic super sancte Romane ecclesie cardinales orbis terrarum qui non commovebitur, id est universalis ecclesia que nullis commocionibus a stabilitate fidei deicitur, fixe innititur et ab eisdem forte et firmiter sustinetur. Ipsi enim sunt quos vocat psalmista fundamenta orbis terrarum, ipsi sunt de quibus in Yob scribitur: Sub quo curvantur qui portant orbem; dum enim curas ecclesie oneraque cunctorum tolerant, quasi sibi superimpositum orbem portant. Et sicut in mundo visibili sol iste conspicuus suo preeminenti lumine mundi tenebras purgat singulariterque mundum illustrat motuque suo ordinatissimo ceteros motus corporales naturales ordinat et regulat, sic in orbem ecclesie summus pontifex vicem solis obtinet precellenti luce doctrine et eximiorum operum, mundum purgans | ab errorum tenebris, ad veritatis cogni-* 225b
cionem singulari prerogativa eundem illuminans, omnes eciam motus accionum in universali ecclesia disposicione sua ordinans, regulans et gubernans. Quemadmodum igitur mundi status, decor et ordo post mundi conditorem angelicosque spiritus ad conditoris nutum administratorios, debent subesse soli visibili mundique cardinibus, sic ut veraciter senciunt qui que sursum sunt sapiunt, post mundi conditorem et redemptorem curiamque celestem ex spiritibus beatis angelorum et sanctorum

3. Codd. in marg.: *Argumentum pro papa.* 4. 5. B: *sicut super mundi* deest. 6. Codd. in marg.: *Cardinalium laus per Lincolniensem.* 28, 29. Recte: *debent se soli.*

4. Robertus Grosseste Epistolae ed. Luard p. 125. 10. Ps. XVII, 16. 11. Job. IX, 13.

adunatam, status, decor et ordo universalis ecclesie debet subesse suo soli suisque cardinibus, hoc est, summo pontifici sibique assistentibus cardinalibus. Ideoque sancte Romane ecclesie debetur ab universis ecclesie filiis devotissima obediencia, honoratissima reverencia, id est, ferventissimus amor, subiectissimus timor. Hec et hiis similia ab eis debentur obligacius et forcius, qui pro sublimitate gradus ecclesiastici fastigio ecclesie, id est, summo pontifici et cardinalibus adherent proximius.

Talia sunt multa dicta Lyncolniensis et aliorum doctorum, que ex defectu intelligencie inferiores infatuant et superiores faciunt insanire.

Grosseteste's claims for the pope are conditional on his being what he ought to be.

Unde pro intentu dictorum huius sancti notandum, primo quod describitur in dictis qualis debet esse summus pontifex cum cardinalibus, cum, ut dicit in sermone suo ad papam, ipse gerit in militante ecclesia vicem Christi.

Ex quo patet quod oportet verum papam conversari Christo similius et aliter est ex mendacio dolosissimus Antichristus.

Secundo notandum quod iste sanctus intelligit
225c predicta re | putative vel condicionaliter, et non assertive competere pape secum viventi, quia aliter foret nimis sompniferus contradictorius sibi ipsi. Ipse enim obedienter pape tamquam Antichristo restitit ad tribunal Christi ab eius iudicio appellando et post mortem eundem usque ad mortem quasi cuspide baculi vulneravit, ut dixi VIII capitulo. Et patet quod nichil insanius quam credere quod eo ipso quo quis fungitur vice pape iste condiciones sibi conveniunt.

Notandum est tercio quod iste doctor videtur prudenter innuere quod nullus episcopus cesareus

2. Recte: *debet se soli suo.* 14. Codd. in marg.: *Papa qualis debet esse.* 22. A in marg.: *Cave.*

assumeret illud papale officium, quia obligat se ut sic quod sit in terris proximus sequax Christi, quod forte statui quem accipit est incompossibile. Ideo dicit Crysostomus Omelia XXVIII Operis Imperfecti: *Quicumque,* inquit, *Domino humilitati studente iactancie studet, non est imago Christi, et qui Domino paupertatem amante diviciarum amator est in hoc seculo, repellit a se Christi similitudinem nec est vere discipulus qui non imitatur magistrum.* Studeat igitur Romanus pontifex, si imitatur simillime vias Christi. Ideo dicit Epistola XLIII: *Scio,* inquit, *domini pape et sancte sedis hanc esse potestatem, ut de omnibus beneficiis ecclesiasticis posset libere ordinare, scio quoque quod quisquis abutitur hac potestate edificat ad gehennam.* Ideo (ut videtur multis) descripcio quam ponit de papa non convenit apostolis, sed solummodo pape summo.

Some even say it is a matter of faith that the pope is the source of spiritual profit.

Unde propter talia verba quidam ad tantum insaniunt, quod dicunt neminem posse salvari nisi credat istum articulum fidei, quod quilibet papa sit per se causa tocius profectus spiritualis ecclesie. Unde Lyncolniensis Epistola XXXV: | *Ex generali debito subieccionis, quo non solum* 225a
populus christianus sed totum humanum genus obligatur et sine cuius solucione nullus salutem consequitur, debitor sum sanctissime paternitati vestre excellentissimeque dominacioni plenitudinis, obediencie et reverencie, honoris et timoris. Et forte ex talibus verbis declamatoriis fuit iste doctor punitus a Domino per eum quem verbis floridis

4. Codd. in marg.: *Papam dicunt esse necessarium ad salutem.* 24. Codd. in marg.: *Lincolniensis de papa nota bene.* 27. B: *vestre et.*

4. Opp. tom. VI, pag. 771. 12. Est Epistola XLIX Roberti Grosseteste vid. Epp. pag. 145. 24. Roberti Grosseteste, Epistolae, No. XXXV, pag. 123.

If so, all the apostles and primitive christians were damned.

sic palpavit. Si enim iste sit tam necessarius articulus fidei, cum apostoli et omnes christiani ante dotacionem non crediderunt istum articulum, videtur quod absit quod eorum quilibet sit dampnandus. Sed dicti beati possunt de sic errantibus dicere irridendo: Novi recentesque articuli fidei per constitucionem imperatoris venerunt quos non coluerunt patres eorum.

The pope owed his position to being the emperor's bishop.

Item (ut patet ex decretis et cronicis tactis VIII capitulo) licencia et auctoritate cesaris factum vel fictum est quod generaliter suus episcopus sit caput ecclesie. Sed ille imperator non habet plus potestatem condendi novos articulos fidei quam quilibet alius christianus; sic enim posset condere novam legem Christi et legem conditam abrogare; non enim licet vel angelo de celo onerare sanctam ecclesiam novis articulis vel ritibus extra scripturam sacram a Spiritu Sancto doctam, ut patet in materia De Cessacione Legalium. Magna (inquam) libertas et privilegium fuit facilitas in qua Christus posuit suam ecclesiam, ut patet Gal. II; et hoc privilegium debent cuncti christiani defendere.

Faith is not dependent on the pope.

Item, non est possibile quod fidei orthodoxe sit falsitas substrata; sed sepe contingit quod
226* Romanus pontifex non est papa, | ymo posito quod sit, non est tantum necessarium ad salutem cuiuslibet christiani hoc credere, quod sine hoc non posset salvari, nam papa mortuo vel perverso non ex hoc titubat fides in quolibet christiano; et illud testarentur conversi per apostolos nostram nimirum demenciam deridendo.

Assumptum patet ex hoc quod aliter Deus necessitaret hominem ad menciendum et per consequens ad peccandum, et unus alius ymo sic

7. B: *per constitutionem imperatoris* deest. 19. Codd.: *a* deest.

illusus pie crederet eius contradiccionem, sicut christianus credit implicite esse verum; et sic oportet utramque sectam Urbani et Roberti dicere quod reliqua sit heretica, quia articuli fidei non limitantur sic ad loca, ut in ista villa teneantur credi et in proxima villa discredi. Nec valent sophismata quibus putantes subtiliare referunt quod papa potest facere novos articulos fidei et per consequens facere antiquos cessare, ymo facere christianos teneri credere falsitati, quia si quelibet veritas sit articulus fidei, tunc sacramenta potest facere, novos articulos ymo musca; sed et illum articulum sollempnizatum, quod iste sit papa, potest nedum imperator facere vel electores, sed quodcumque animatum vel inanimatum fuerit ad hoc movens. Sed evidencius foret, quod quis rogando Deum et perficiens papale officium, faciat se ipsum et plus timeat quod venenum peccati quam quod venenum corporis corrumpat istum christiane fidei articulum.

Explicit and implicit belief.

In ista materia dixi alias quomodo quedam est credulitas explicita vel distincta, et quedam est implicita vel confusa; et isto modo tenetur omnis christianus credere singulas veritates, quia tenetur
credere Deum esse, quod est omnis | veritas. 226b
Hoc autem omnis fidelis tenetur pro aliquo tempore vie distincte credere, et sic quicumque in Deum finaliter crediderit salvabitur, etsi non plus de grano synapis habuerit. Alios autem oportet plus et alios minus de fide distincte credere secundum quod plus vel minus de gracia ad hoc obligante habuerit.

6. B: *sic teneantur.* 8. Codd. in marg.: *Articuli novi fidei a papa.* 13. *Musca;* hic aliquot verba exciderunt. 21. Codd. in marg.: *Credulitas duplex.*

21. E. g. Trial. p. 413.

Unde quidam vocant solum illas veritates catholicas quas oportet viatorem distincte credere articulos fidei, cuiusmodi sunt veritates expresse in symbolo; alii autem quamlibet veritatem catholicam articulum fidei, quia partem parvulam totalis fidei. Et illa concedit conclusiones sequentes, que equivocantibus videntur mirabiles.

We are not bound to believe that every Roman bishop is pope.

Sed quomodocumque loquatur, fideli nichil insanius quam credere quod omnis fidelis debet credere quod omnis episcopus Romanus sit papa vel quod omnis subditus tenetur facere quicquid preceperit aut quod auctoritate et declaracione illius tenetur omnis christianus credere cuicumque scripture quam ipse limitat; nam mille sunt fideles, qui habent immediate a Deo fidem scripture independenter ab illo, eciam plus quam ipse; verumtamen cum multi pape sunt gloriosi post dotacionem ecclesie, quilibet christianus tenetur saltem confuse credere quod multi Romani episcopi sunt veri pape, et illi qui non fecerunt exaccionem talis fidei Antichristi; sed hoc non est generaliter ad laudem Romani pontificis, quia sic tenentur credere quod multi Romani pontifices non sunt pape, quia multi sunt
226c dampnati, non membra sancte | ecclesie, et sic de omni veritate tenetur omnis christianus credere quia est, etsi non sonat in pompam pape, quod omnis christianus tenetur ipsum credere esse papam, sicut non sonat in pompam cuiuscumque predestinati quod omnis homo tenetur credere ipsum esse salvandum; sicut omnem prescitum tenetur credere esse dampnandum, cum oportet Deum distincte illud cognoscere; ymo est michi evidens quod tam subtilis logicus atque theologus, sicut fuit Robertus Lyncolniensis

3. Codd. in marg.: *Articuli fidei*. 5. B: *pervulgam*. 9. Codd.: *loquatur fidelis*. 28. A: *et sic non*.

non induceret hunc errorem fidei ad onus ecclesie, quod quemlibet Romanum pontificem tenetur credere esse papam, vel quod alius non habens ad hoc revelacionem de se ipso vel quocumque alio conversante secum tenetur expresse credere quod sit predestinatus vel apud Deum acceptus; de se ipso tamen tenetur hoc sperare et de aliis si moveat evidencia operis reputare. Nam ante dotacionem fuit privilegium et libertas ecclesie quod non tenebatur sic credere. Ideo non obstante dotacione debent ecclesie filii defendere pristinam libertatem; et sic intelliguntur multa dicta Roberti Grostest, que dicit condicionaliter aut reputative, quia aliter contradiceret sibi ipsi. Unde Epistola XXXVII, ut recitavi in fine secundi cap. libri V, dicit Lynconiensis quod *iniustarum possessionum quas occupat ecclesia abscisio non est ecclesiarum imminucio, sed pocius earum pulcrificacio vel plurificacio.* Et sic secun-

If he does not follow Christ he is a devil and antipope.

dum eum et alios sanctos, qui iniuste occupat locum papalem, non sequendo Christum in moribus, non est papa vel clericus, sed unus dyabolicus an | tipapa. Ex istis patet consideranti 226a
quantum malum et onus irreligiosum ecclesie induxit dotacio; ad tantum enim insaniunt pape cesarei, quod tenent cum suis satrapis quod papa non debet corripi ab aliquo viatore. Quod pro-

Popes even declare that no one may reprove them.

bant tripliciter: primo per hoc gentile principium: par in parem non habet imperium, cum igitur papa excedit omnem personam viantem, videtur quod non interest alicuius viantis papam corripere. Sed quantum ad illud patet, quod tam de-

2. *Romanum;* B: *christianum.* 15. Codd. in marg.: *Papa malus si est papa.* 19. B: *vel plurificacio* in marg. 23. B: *Ex isto.* 25. Codd. in marg.: *Papa non debet corripi, probat tripliciter.* 26. B in marg.: *Moderni pontifices Romani sunt diabolici antipape. Rec. man.*

16. De Civili Dominio III, p. 30, Rob. Linc. Epp. pag. 226.

ficit in forma quam in materia; in forma, quia necesse est antecedens esse verum, cum necessario pater in Spiritum Sanctum non habet imperium sed missionem et tamen necessario sunt pares.

It is said falsely that between equals there is no authority.

Iterum, necessario imperium habet pater in filium secundum humanitatem assumptam, et tamen absolute necessario sunt pares; ideo si nullus par in parem habet imperium, periret fides catholica.

Et iterum quoddam est imperium vicarium, cuiusmodi est omne humanum imperium, quomodo loquitur Apostolus prima Thym. VI, 17: *Divitibus huius seculi precipe non sublime sapere.* Quoddam autem imperium est per se vel originaliter autenticum super quamlibet creaturam.

Et patet quam nuda sit ista argucia quoad materiam et formam. Intelligit enim per hoc principium quod par non habet imperium autoritativum in suum parem, sub racione qua par est taliter imperanti. Sed quid obest huic quod excellencior virtute corripiat inferiorem in moribus, licet sit superior quoad statum. Aliter enim periret lex Christi, que ordinat quemcumque christianum prelatum peccabilem, et cum pecca-
227a verit, ab alio corrigendum, | ut patet Matth. XVIII, in tantum quod si per impossibile Christus peccaverit, foret ab ecclesia corrigendus; cum enim sit *frater noster* Hebre. II, 12 et lex sua dicit universaliter: *si peccaverit in te frater tuus, corripe eum,* pateţ quod omnis viator peccando debet corripi a confratre. Aliter enim deficeret lex

1. B: *quam in materia in forma* deest. 2. B in marg.: *Pulchrum per totum.* 6. B in marg.: *Nota.* 11. B in marg.: *Nota.* 15. Codd. in marg.: *Imperium duplex par habet imperium in parem.*

30. Matth. XVIII, 25.

Christi ordinando remedium contra maculam sponse sue, cui Paulus contradicit Gal. II, cum pro levi culpa in facie restitit Petro pape; ideo nichil infidelius quam negare quod statu superior et inferior quoad mores potest corripi a subiecto. Ideo secundo arguitur per hoc quod papa gerit in terris vicem domini Ihesu Christi, sed ipsum non licuit alicui corripere, ut patet Matth. XVI, 23 ubi propter correpcionem Christi Petrus vocatur *sathanas,* igitur nec eius vicem gerentem licet corripere.

Sed ista argucia nimis claudicat, cum oporteret dicere quod omnis Christi vicarius sit impeccabilis sicut Christus; et sic vere concluditur quod nec papa nec alius debet corripi vel corrigi, in quantum sequitur caput Christum.

Sed tercio arguitur ex lege XXI distinccione *Nunc autem divina,* ubi dicitur, quod *nullus sanctorum episcoporum ausus est in Marcellinum papam inferre sentenciam, sed dixerunt: tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio subiacebis.*

Such a claim implies that the pope is impeccable.

Sed constat quod illud verbum episcoporum non potest tollere legem Dei, qua in archiepiscopo Paulo corripuit papam Petrum, ut patet Gal. II. Ideo idem foret dicere quod non licet papam corripere et dicere quod est personaliter impeccabilis dominus Ihesus Christus vel ipse Lucifer, qui per correpcionem fraternam non | potest corrigi. 227b
Unde cum papa racione multiplici sit pronior et periculosior in peccando, oportet de correpcione et correccione sua prudencius precavere; et ad hoc ordinantur leges ecclesie, ut patet distinc-

25. Codd. in marg.: *Correpcio patris necessaria.* 27. Codd. in marg.: *Correpcio pape licita.*

18. Decreti Prima Pars, Dist. XXI, cap. VII.

cione XL: *Si papa*, et distinccione LXXIX: *Si quis pecunia;* et aliter forent omnia facta in deposicione paparum iniusta et per consequens deponentes forent heretici, sicut et ecclesia approbans eius correpcionem et pape novi intronizacionem.

Case of Marcellinus.

Et quantum ad dictum episcoporum de correpcione Marcellini, dicitur quod valde superfluum foret eos ipsum in tali casu corripere, quia perceperunt ex eius contricione quod fuit plene correptus a Domino. Ideo nimis levis evidencia foret ex isto facto concludere quod nullus papa debet in aliquo casu a fratribus reprehendi, ut patet ex libro beati Bernhardi ad papam Eugenium. Mille autem sunt blasfemie cum nonnulla intronizacione pape cesarei introducte.

CAPITULUM UNDECIMUM.

It is argued that God has made all things in order, which we are bound to keep.

Contra dicta arguitur per hoc quod Deus *posuit quamlibet universitatem suam in mensura, numero et pondere,* ut dicitur Sapiens XI, 31 et per consequens oportet esse ordinem in sacerdotali potestate sacramenta et sacramentalia ministrandi. Sic enim in lege veteri fuit unicus summus sacerdos, cui erant excellenciora officia limitata, in cuius signum Deus ordinavit unicam vestem sacerdotalem pro Aaron, ut patet Exod. XXVIII, 4; unde et consequenter dicitur: *Vestem autem sanctam qua utitur Aaron habebunt filii eius post eum, ut unguntur in ea et consecrentur manus eorum.* Summo autem sacerdoti appro-
227c priata sunt multa | officia, ut patet Exod. XXIX,

2, 3. B: *in posicione.* 17. A: *Cap. XI* deest. 23. *Sic;* B: *si.*

1. Dist. XL, cap. VI et dist. LXXIX, cap. IX.

XXX et Levitici VIII, multo magis igitur in novo testamento, ubi debet esse in perfecciori ordine maior distinccio.

Hic dicitur quod prima conclusio est concedenda. Omne enim quod erit contingenter oportet esse necessitate ex supposicione, cum Deus necessario eternaliter noscit illud et ordinat vel ipsum vel de ipso bonum.

True; but what is the order that God has ordained.

Sed pro materia argumenti notandum quod aliquis pretenditur esse ordo, in quo propter defectum ordinis homo peccat et aliquis ordo est, circa quem propter defectum preponderancie homo peccat. Pretenditur autem esse ordo, quod papa sit mundo ditissimus, et tamen est abusus ordinis abiectissimus, cum Christus cuius ordini strictissime obligatur fuit mundo pauperrimus; potest tamen titulo elemosine accipere benediccionem ab homine, sic quod nec sit exinde fastu vel avaricia soporatus nec a papali officio plus abstractus. Quod si elemosinacio perversa est in dominacionem, sancta predicacio in litis secularis defensionem et affeccio spiritualis lucri ecclesie in mundialium affeccionem, tunc est plena abhominacio desolacionis Dan. IX et Matth. XXIV capitulis prophetata. Et talem vocant quidam papam cesareum et alium condicionis opposite papam Christi. Unde beatus Bernhardus ad Eugenium destruit multas hereses istius materie, nam in fine libri IV loquitur contra dominium ecclesie sub hiis verbis: *Consideres ante omnia sanctam Romanam ecclesiam, cui Deo autore prees,*

5. A in marg.: *Concedit aliqua essa contingenter, alibi contradicit.* 9. Codd. in marg.: *Ordo duplex.* 23. Codd.: *affeccionum.* 24. Codd.: in marg.: *Abhominacio desolacionis.* 27. A in marg.: *Bernhardus ad Eugenium.* 30. Codd. in marg.: *Pape condiciones 34 secundum Bernhardum.* 31. *sanctam;* codd.: *scilicet.*

30. St. Bernardi l. c. p. 788.

ecclesiarum matrem esse non dominam: te vero non dominum esse episcoporum sed unum ex ipsis, qualem de cetero oportet te esse. Considera formam iusticie, sanctimonie speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem [227d] *gencium, christianorum ducem,* | *amicum sponsi, sponse paranimfum, cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipiencium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cecorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentum, malleum criminosorum, regum patrem, legum moderatorem, canonum dispensatorem, sal terre, orbis lumen, sacerdotem altissimi, vicarium Christi, christum Domini, postremo Deum Pharaonis.* Talis debet esse papa; quod si in istis triginta quatuor deficiat induens vestem lupi oppositam, nullum est in ecclesia horribilius monstrum, ut docet in fine III libri et libro II: *Nunc audi canticum meum minus suave sed salutare. Monstruosa res gradus summus et animus infimus, sedes prima et vita yma, lingua magniloqua et manus ociosa, sermo multus et fructus nullus, vultus gravis et actus levis, ingens auctoritas et nutans subtilitas.* Unde II in principio libri III declarat et modificat potestatem, quam papa debet habere si vitam novam inculpabiliter recompensat et incipiens ab apostolis, a quibus oportet exemplari papalem potenciam. *Occumbebant,* inquit, *fortissimi bellatores et non succumbebant, triumphabant eciam mortui; nimis confortatus est principatus eorum; constituti sunt*

What a pope should be.

2. *unum ex ipsis;* codd.: *ministrum.* 22. Codd. in marg.: *Monstruosa res prelatus.*

30. pag. 758.

principes super omnem terram; eis tu successisti in hereditatem; ita tu heres et orbis hereditas, ac quamvis hec porcio te contingat, id sobria consideracione pensandum; non enim reor per omnem modum, sed sane quodamtenus; dispensacio, | in- 228a
quit, *super illum tibi credita est, non data possessio.* Et post detegit heresim, qua Antichristus *extollit se super omne quod dicitur Deus. Si quis,* inquit, *usurpat hanc potestatem, contradicit illi, qui dicit: Meus est orbis terre et plenitudo eius. Non tu ille, de quo propheta: Et erit omnis terra possessio eius. Christus hic est, qui possessionem sibi vendicat et iure creacionis et merito redemcionis et dono Patris. Cui enim alteri dictum est: Postula a me et dabo tibi gentes, hereditatem tuam et possessionem tuam, terminos terre, possessionem et dominium, cede huic, tu curam illius habe, pars tua hec, ultra ne extendas manum.* Et post obicit per hoc quod *idem est preesse et dominari,* sed hoc negat, *cum bene preest, qui preest in sollicitudine, villa eciam subiecta est villico et dominus parvulus pedagogo. Ita et tu, inquit, presis, ut provideas, ut consulas, ut procures et serves, presis ut prosis, presis ut fidelis servus et prudens, ut des subiectis escam in tempore, hoc est, ut dispenses, non ut imperes; hoc fac et dominari te non affectes hominum homo, ut non dominetur tui iniusticia.*

How to discern a Caesarian priest from a disciple of Christ.

Ex istis plane colligitur sensus discernendi sacerdotem cesareum a Christi discipulo, nam cesareus innititur titulo cesaris, dominacionem exigens et observans, ac intentus mundialibus fit ex hinc in officio quod Christus instituit negligens

8. Codd. in marg.: *Dominacio pape interdicitur universalis.* 12, 13. *et iure;* codd.: *opere creationis merito.* 13 *Patris;* codd.: *potestatis.* 28. B. in marg.: *Omnes pape post dotacionem e. v. dicuntur cesarei sacerdotes.* Rec. man.

10. Ps. XLIX, 11. 11. Ps. CIII, 27. 14. Ps. II, 8.

vel remissus. Sed presbiter christianus innititur titulo elemosine ex gracia nec affidatur cum temporalium perpetuitate, sed reputans hoc ad onus instanter, inturbate et humiliter sine dominio complet ministerium sibi creditum, paratus sustinere cum gaudio ablacionem 228ᵇ | ymo rapinam temporalium si contingat. Nec videtur quod ista nomina sint directe opposita, cum sacerdos christianus sit sacerdos cesareus vel remisse simul vel per vices; oportet tamen omnem sacerdotem cesareum salvandum titulum imperialem deserere et in predicto titulo finaliter consumare. Unde multi decipiuntur in hoc, quod ignorant sensum scripture et doctorum, qui sepe simpliciter et in sensu composito intelligunt huiusmodi aggregata, ut sicut Apostolus dicit, quod *nichil potest eos separare a caritate Dei*, subintelligendo simpliciter predestinatos. Sic Aristoteles concedit de eodem, quod album desinit esse et musicum manet, et ignorancia logice facit stultos credere quod nullus papa potest peccare, eo quod peccare repugnat racioni papali vel saltem ipsam denigrat, et sic faceto scemate dicta doctorum de papa intelligunt condicionaliter, reputative, vel in una persona generalis et debiti officii descripcionem, ut Christus sepe alloquitur Petrum et ceteros omnes apostolos. Et isto modo loquitur Jeronymus cum Lyncolniensi de papa, ut patet ex dictis. Sed et Bernhardus libro II de papa sic loquitur: *Indagemus ad hoc diligencius, quis sis, quam geris pro tempore personam in ecclesia Dei, quis es, sacerdos magnus, summus pontifex, tu princeps*

The two may be confused at times but not finally.

20. B in marg.: *Multorum solucio argumentorum*. Rec. man. 21. Codd. in marg.: *Papam non posse peccare.* 30. Codd. in marg.: *Pape laus. Bernh.*

16. Rom. VIII, 39. 30. l. c. pag. 751.

St. Bernard's ideal pope.

episcoporum, tu heres apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unccione Christus. Et sequitur: *Sunt quidam et alii celi ianitores et gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto differencius utrumque pre ceteris nomen hereditasti, habent illi sibi assignatos greges singuli singulos, tibi universi crediti, unus | uni nec modo omnium,* 228c *sed pastorum cum unus omnium pastor.* In istis tredecim et aliis descripcionibus foret beatus Bernhardus stulto stulcior, si sine revelacione diffinitive assereret quod papa sibi contemporaneus huiusmodi sit de facto; sed talis debet esse ex veritate assumpti nominis, sicut erant alique persone eiusdem nominis, cum prophetetur se gerere personam Christi in terris, in quo congregantur omnium sanctorum patrum laudum principia, quod si mentitur ex obliquitate vite in nomine: Ve mendaci illi cum suis complicibus.

He did not say the pope of his time was such.

Christ is the chief priest; no other should claim the office.

Ex istis colligo tercio, concedendo quod oportet in ordine sacerdotali tam quoad potestatem quam ministerium esse gradus, ut prepositi innitantur, quis paracius, humilius aut fructuosius ministret ecclesie, et sic conceditur quod sicut in lege veteri figuratum est tam per Moysen quam Aaron et ceteros succedentes, oportet esse in lege nova unum omnium aliorum sacerdotum principem dominum Ihesum Christum, qui non posset patencius ostendere suam stulticiam aut huius dignitatis carenciam quam promulgando de se ipso in populo illud nomen; licet enim Christus sepe expressit et sepius tacuit unigeniti dignitatem, alia tamen racio subest in aliis, cum necesse fuit illam fidem de Christo detegere. In nobis autem oportet cum timore sperare quod erimus Christi membra, quod est valde continens.

In ipso autem necesse fuit verbum Dei esse unigenitum Dei patris, unde videtur quod cogens ad credendum ut fidem, quod ipse sit caput sancte matris ecclesie, extollitur super Christum, quia Christus docuit illud abscondite in tantum quod elicere ex scriptura unionem ypostaticam humanitatis et divinitatis Christi, sine qua non
228[d] foret caput universalis ecclesie est multis | difficile. Illud autem, quod Christus docuit latenter et abscondite de se ipso, illud docmatizat Antichristus inordinate, publice et infideliter de se ipso. Inordinate dico, quia sine evidencia que fidem gigneret quoscumque qui illud negaverint conatur extinguere; et hoc non est medium apostolicum sed apostaticum antichristive fidei inductivum.

Sed contra illud multi arguunt quod stat feminam vel laycum esse papam, cum verisimile sit beatam virginem post ascensionem inter ceteros propinquius sequi Christum, et stat laycum esse superiorem in moribus quocumque presbitero.

Cavil; that doctrine would make the B. Virgin pope.

Hic dicitur quod beata virgo fuit papa secundum extensionem nominis doctam superius; fuit enim excellenter mirabilis sanctitate, sicut et fuit sacerdos; et concordat genus gramatice cum sanctis peritis linguarum sic de papa loquentibus. Limitando autem signum ad propositum, dictum est quod papa est quicumque viator, qui sequitur Christum similius, ubi femella excluditur, quia quantumcumque sit sancta femina, propter infirmitatem sexus non permittitur evangelizare publice in ecclesia nec orare detecto capite, ut dicit Apostolus prima Cor. XI. Ideo mulier non est ydoneus capitaneus ecclesie nec

A woman may not be pope.

1. Codd. in marg.: *Caput universalis ecclesie non est papa.* 9. *latenter;* codd.: *rarenter.* 13. Codd.: *digueret.* 18. Codd. in marg. *Papa fuit virgo Maria.*

viator simillimus sequax Christi. Et sic excluditur tam mulier quam angelus a pape nomine. De papa vero Agnete, de qua Cestrensis libro V, que post vocata est Johannes Anglicus, cum ceteris pseudopapis, patet quod false vendicaverat nomen pape.

A lay man might be pope,

Quoad secundum obiectum de laycis, patet logico quod laycus potest esse papa. Et videtur de Dei potencia absoluta possibile quod omnis nunc vians foret membrum dyaboli vel quod desit clerus ecclesie, | quod esset magis mirabile. Ego 229a autem credo quod est necessarium ex supposicione quod sint multi viantes continue a tempore ascensionis usque ad diem iudicii sancciores ceteris, qui teneant statum et ordinem clericalem, sic quod ordinacioni divine repugnat, quin toto clero perverso usque ad laycos Deus subito illuminaret aliquem eorum, sic quod viveret pure exproprietarie et sancte de sorte Domini; et tunc foret clericus, licet nec aliqua septem arcium sit imbutus nec secundum ritus episcopales sit humanitus ordinatus. Ista autem evidencia non probat quod sic est de facto, sed videtur suadere quod sic potest esse de Dei potencia absoluta. Eleccionem autem Dei in talibus oportet omnem fidelem concedere, quia homo non eligit racionaliter alium ad aliquam dignitatem, nisi quia reputat eum dignum, sed si est dignus ad aliquid, est a Deo preelectus, quod debet credere; ideo nemo debet eligere quemquam ad aliquid, nisi reputet eum a Domino preelectum, et hoc est notum apud eos qui vident quod necesse est Deum ad

even though he had no degree and had not been ordained by man.

2. Codd. in marg.: *Papa Agnes mulier.*

3. See below. Cf. et Hus, De Eccl. fol. 220a. Johannis Wyclif's Cruciata, Pol. Works, ed. Buddensieg 619; Agnes ibidem Anna nominatur. See Döllinger, Papstfabeln des Mittelalters, pag. 16.

omnem accionem creature concurrere preagendo. Et patet ex lege triplici ad idem ex IX cap. allegata.

Sed ulterius pro materia argumenti miror in tribus, primo quomodo adversarius non erubescit concludere primatum cuiuscumque Romani pontificis ex primatu sacerdotis Aaronitici in veteri testamento, secundo quomodo concluderetur officiorum singularis preeminencia ex lege veteri, et tercio quomodo tot ritus et ornatus episcopales ex legalibus legis veteris surrepserunt.

With Christ's coming the rites of the old law are done away.

Quantum ad primum, cum legalia cessare debuerant, summum autem sacerdocium cum ritibus suis figuravit Dominum, qui iam venit, quare igitur non debuerunt cessare in sacerdocio Christi,
229b nisi forte adhuc expectetur infideliter | Antichristus?

Item, non videtur racio quare sequi debemus summum sacerdotem legis in hiis ritibus, quin per idem in aliis iam omissis, ut puta in uxoracione et successione hereditaria summi pontificis in suo oneroso officio et in parva porcione de sorte Domini. Non enim est racio diversitatis sufficiens, quod Machomed et Sergius colarunt de utroque testamento eis placitum, cetera displicibilia omittentes.

We should take as model the Church triumphant.

Item, in novo testamento debet ecclesia magis dimittere figuras et tamquam etate proveccior evacuando que erant parvuli, plus simulari ecclesie triumphanti; sed in beatis cessat omnis talis figura atque exaccio, cum sint ad ultimum unicordes; igitur in ecclesia apostolica debent ultra legem veterem ad illum statum accedere. Et hec racio, quare apostoli docuerunt in facto, verbo et

2. B: *Exo.* Codd. in marg.: *Primatus pape non concluditur ex similitudine.* 9. A: *singularum.*

scripto, quod cessarunt huiusmodi legalia; nec inducerentur nova ad onus ecclesie, ut patet Act. XV, ymo apostoli fuissent nimis immemores future ecclesie pretermittendo exempla in facto, verbo et scripto, quomodo successores sui episcopi militarent. Unde pro ulteriori sensu notandum quod omnis summus sacerdos legis veteris figuravit Christum in omnibus factis suis legalibus. Ideo autonomastice et singulariter ipse dicitur summus sacerdos et episcopus animarum et hinc illa multitudo sacerdotum et suorum officiorum fuit in Christo unico consumata, ut pulchre docet Apostolus Heb. IX, et Heb. VII dicitur: plures facti sunt sacerdotes secundum legem etc. Et hec racio quare apostoli non vocarunt se papas sanctissimos, capita universalis ecclesie vel universales pontifices, sed habendo secum summum pontificem usque ad consumacionem seculi, vocarunt se servos Christi in tribulacione, socios et ministros ecclesie; unde ista religio servata fuit tunc tempore | beati Gregorii, et ex decreto suo 229c incorporata legi ecclesie distinccione XCIX *Prime sedis* et cap. *Ecce*. Quare igitur non magis periculoso tempore plus indigni sine divisione vel phariseica expectacione inniterentur unite illi pontifici. Revera videtur iuxta distinccionem predictam et veritatem facti paparum sequi quod vel sunt personaliter Ihesus noster, vel quod sunt infidelitate peiores sacerdotibus legis veteris figuraliter expectantibus Ihesum Christum, cum propinquissime preparant viam Antichristo. Non igitur sequitur hec dominativa precellencia ex lege veteri.

Christ the one high-priest.

The apostles did not call themselves popes or heads of the Church.

14. Codd. in marg.: *Apostoli non vocarunt se sanctissimos vel capita.*

13. Cf. Hus Opp. 219. 22. Cap. III. 23. Cap. V.

Quantum ad secundum scribit dominus Ardmacanus in De Questionibus Armenorum libro XI in fine cap. V de questione Armenorum: *Ex isto capite sequi michi videtur, quod conclusio ad potestatem ligandi et solvendi sive remittendi peccata sive retinendi, sive baptisandi aut consecrandi aut benedicendi, et breviter quoad quantumcumque potestatem actus sacramentalis expressam a Christo in evangelio, quiscumque sacerdos in ordinacione sua totam accipit aut nichil ipsius, quoniam singulis in simul et indivise sunt date a Christo, et Matth. XIV, 6 ac Mar. X, 9 mandat ipse, quod Deus coniunxit, homo non separet. Unde videtur racionabiliter posse concludi, quod hec potestates sacramentales in omnibus sacerdotibus sunt equales.* Hec doctor. Sed notandum quod crescente multitudine presbiterorum in sciencia et potencia variata, potest racionabiliter limitari sacerdotibus habilioribus singulariter officium, attestans in eis preeminenciam dignitatis, salva tamen potestate sacerdotibus inferioribus tempore necessitatis vel indisposicionis superioris presbiteri sacramenta 229[d] ista et sacramentalia ministrandi; nam | in lege veteri, ubi magis attenderant ad tales ritus sensibiles, propter indisposicionem summi pontificis non solum licuit sacerdoti inferiori, sed debuit supplere ministerium summi pontificis; aliter enim quando summus sacerdos foret infirmus vel sompno nocturno vel alia causa pollutus, sequeretur inconveniens legis Dei; aliquando enim polluti sunt *ad vesperum,* ut dicitur Levitici XV, 5 et Deuteronomio XXIII, et aliquando usque ad septimum diem, ut dicitur Ezech. XLV. Cum igitur debuerunt cottidie offerre super altare in-

Sacerdotal powers are equally and indivisibly in all priests,

yet some acts may be limited to those fittes to perform them.

1. Codd. in marg.: *Potestatem plenam accipit sacerdos quilibet in consecracione.* 30. Codd.: *antea enim.* 32. B: *Deut. XXVIII.*

censi vespere et mane, ut patet Exod. XXX, patet, quod inferior sacerdos potestatem habuit defectus summi pontificis exsupplere. Quare igitur non in lege nova, ubi ritus talis minus attenditur? Hoc enim officium pertinebat singulariter cum paribus ad summum pontificem, ut patet Exod. XXX et XXXIX et Levitici VIII, oportet tamen tam ex parte superiorum quam inferiorum quam eciam tocius populi cavere pericula. Ex parte superiorum, ne exinde superbiant, putantes hoc eis contingere pure ex institucione divina, secundo ne ad illum statum sumantur inhabiles, et tercio omnino ne ex cupiditate eorum tale ministerium sit venale. Sacerdotem autem inferiorem oportet cavere ab istis et omnino, ne ex presumpcione temeraria det scandalum fratri suo. Et omnem fidelem oportet attendere ne talibus nimis ponderante precio innitatur. Aliqui enim plus appreciantur hos ritus bene sed humanitus adinventos quam evangelium vel mandata decalogi. Periculosum est, inquam, iudaice hos ritus preternecessarios nimis attendere; Deus enim supplet defectus eorum ex aliis operibus virtuosis.

Yet the danger of such distinctions must always be kept in mind.

Secundo principaliter sic arguitur: Ex lege veteri eliciunt sancti et | leges ecclesie quod 230a
propter distincciones ordinum sunt ministeria episcopo deputata. Unde Dyonisius in De Ecclesiastica Yerarchia ponit tres ordines ecclesie, scilicet ordinem yerarchicum, quem episcopalem intelligit, ordinem sacerdotalem vel presbiteralem et ordinem ministerialem, et distinguens proprias operaciones uniuscuiusque istorum ordinum,

20. Codd. in marg.: *Ritus sacerdotales episcopales.*

28. St. Dionysii Areop. De Eccles. Hierarch. (Ed. Lugd. 1572). pag. 151.

narrat quomodo ad supremum ordinem, scilicet episcopalem, spectat sacerdotum consecracio, divini ungenti perfeccio et sacri altaris benediccio. Unde censeretur hodie insanus qui diceret quod quilibet sacerdos habet potestatem ordines conferendi, baptizatos confirmandi, ecclesias et ornamenta sacerdotalia benedicendi et sic de benediccionibus ornamentis et aliis ritibus, que per sapientes et sanctos antiquos episcopali dignitati sunt propria.

Too much stress is laid on difference in orders.

Quantum ad istud, patet ex dictis quomodo licite possunt fieri et licite pretermitti. Ideo requiritur magna prudencia ad acceptandum ista in suo ordine. Quidam enim putant sine istorum sacramentorum et sacerdotum ordine non posse recte viare ecclesiam, unde tantum ponderant has cerimonias, quod offendentem plus puniunt quam qui infideliter in caritate deficiat. Conceditur igitur cum beato Dyonisio quod sunt tales tres ordines sacerdotum, cum iuxta decretum Crysostomi positum distinccione XL *Multi sunt sacerdotes et pauci sunt sacerdotes.* Sed non oportet, quod sacerdos ex gracia Dei factus superior accipiat exinde novum ecclesiasticum sacramentum, dum ego omnino omitterem habere episcopalem consecracionem, antequam accipere presumerem hoc episcopale ministerium; est enim preternecessarium et predicacione, oracione ac multis aliis cultibus Dei inferius, nec non ad multos
230b cultus Dei non tam | necesse sicut creditur requisitum. Conceditur ergo, quod benediccio, consecracio et alia ministracio episcopalis est laudabilis rite facta. Sed grave est quod ecclesia

18. Codd.: *qui* deest. 31. A in marg.: *Dionysius concedit tres ordines ecclesie secundum officia distinctos.*

21. Cap. XII.

oneretur tam multiplici cerimonia, gravius quod tantam vim ponat in illa, et gravissimum quod nemo potest salvari a Deo, ut dicunt, nisi credat et accipiat secundum formam iam currentem huiusmodi sacramenta. De istis autem in tractatu *De Sacramentis* est sermo lacior. Et sic conceditur quod vestes sacerdotales et ornamenta episcopalia possunt introduci pie et religiose, licet mendaciter et impie communius sint accepte, ut tractantes ritus humanos et statuta hominum, notant quinque vestimenta sacerdotalia, quibus communiter induitur celebrando, et variantur in parte ab ornamentis sacerdotum veteris testamenti, ut declarat Hugo libro secundo De Sacramentis parte IV. *Singularis*, inquit, *habitus sacerdotibus Christi in ministerio traditur, ut per id quod foris apparet quales intus esse debeant ostendatur, sacrarum autem vestium ritus partim a veteri testamento assumptus est et partim a patribus novi testamenti adiectus. Legitur enim Exod. XXVIII, XXIX, XXX et XXXIX quomodo Moyses indueret Aaron fratrem suum, primo tunica bissina, que grece poderis id est talaris dicitur, que a collo usque ad talos extenditur, que in novo sacerdocio non solum de bisso sed de lino contexitur; ipsa autem modificata membris corporis et aptata nichil superfluum aut dissolutum in vita sacerdotis debere esse ostendit.* Sed in novo testamento laxatur post dotacionem ecclesie, cum multa temporalia preter necessaria officio sacerdotis sibi | monstruoso adiaceant. 230° *Hec autem vestis ob spem candoris nomen Albe sortitur, que signat spiritualem mundiciam ministrorum, iuxta*

Vestments may be rightly used. Their origin and purpose.

What were used in the old law. The Alb.

8. Codd. in marg.: *Vestimenta episcopalia* (solum B:) *possunt introduci pie et religiose.* 19, 20. Codd.: *fratribus.*

15. Hugo De Sacram. Opp. (ed. Mog. 1617) III, 449.

illud Apok. XIX, 8: Datum est sponse ut operiat se bissino splendenti candido. Et sequitur exposicio: *Bissinum enim iustificaciones sunt sanctorum. Caro quidem hominis mundiciam, quam ex natura non habet, studio bono aquirit per graciam, sicut bissus vel linum candorem suum, quem natura non habuit, per studium et industriam artificis aquisivit, dum multis tunsionibus ac locionibus illustracione solis siccantis quasi quadam violencia attritum vertitur in alborem.* Oportet quidem crebro castigare corpus et in servitutem redigere, sicut dicit Apostolus prima Cor. IX se fecisse; et sic positus in aqua tribulacionis et tunsus tortoribus ac interim sole iusticie consolatus a tribulacionibus siccatus et calore veritatis accensus.

The girdle of four colours. Their significance.

Secunda vestis est zona, baltheus vel cingulum, latitudinis quasi quatuor digitorum, reticulatam, quasi pellis vipperea vel *stricta tunica linea circa renes, per cuius fortem tinccionem notatur, ut castitas sacerdotis nullo incentivorum estu, cogitacione vel opere dissolvatur, iuxta illud Luce XII, 35: Sint lumbi vestri precincti. Et sic candor vestis signat mundiciam, zona vero continenciam, ut illic non sordescat, hic non effluat conversacio sacerdotis.*
230d *De zona legitur Exod. XXVII: distincta | quatuor coloribus, scilicet bisso et purpura, iacincto et cocco.* Per que iuxta signacionem predictam duplicem duplex quaternarius designatur: Primo notantur quatuor virtutes cardinales, scilicet iusticia, fortitudo, temperancia et prudencia, per quas cinctus animus servat albedinem vestis, per quam sit digna, ut dicitur Apoc. XIV, 1 *sequi agnum quocumque ierit.* Et est correspondencia electorum in istis quatuor coloratis ad istas quatuor virtutes,

1, 2. Codd.: *bissinum splendentis candidum ut* deest. 3. Codd. in marg.: *Alba prima vestis.* 10. *Oportet;* B: *Sed.* 16. Codd. in marg.: *Secunda zona.* 18. B: *Circa* deest. 21. Codd.: *Lucae XII.* 22. A: *Et sicut.*

cum bissus terre admodo, ut patet de combustis cineribus, ossibus et ceteris albis siccis notat iusticiam, que instar terre solide stat in omni temptacione, ut Aristoteles dicit I Ethicorum *sicut tetragonus sine vituperio*. Purpura vero ignem pretendens, racione ruboris signat fortitudinem purgatam, ut *aurum in camino tribulacionis*, ut loquitur scriptura. Iaccinctus autem celestis coloris, aquam induratam signans, notat temperanciam que massam corporis humani sic temperat, ut in via morum propter amorem celestium non effluat terminis alienis. Coccus vero bis tinctus est genus tincture medius inter rubeum et croceum, quem nos dicimus vermiculum vel subrubeum colorem ex silvestribus frondibus, vel (ut aliis placet) ex quodam verme decoctum; et signat prudenciam vigentem in sanguineis instar aeris temperatis et specialiter si tincti fuerint preter virtutes morales in prudencia conversacionis penalis domini Ihesu Christi. Secundo notantur quatuor humores, scilicet melancolica et colerica, flegma et sanguis, quibus nature | sagacitate commixtis humana complexio deno- 231a
tatur. Sic inquam istis quatuor moribus continencia figuratur. Sicut enim electa in mixtis, sic humores in animalibus et proprietates spirituales in mentibus habent sua officia. Terra enim facit mixto constanciam, aqua continuacionem, aer capacitatem celestis influencie et ignis est via recipiendi peregrinas impressiones et quasi luna instrumentalis, mediante qua mitigantur frigiditas et humiditas inferioris duplicis elementi et confortatur qualitas aeris, ut puta raritas atque caliditas. Sic est de complexione hominis corporali

5. Eodem exemplo utitur W. De Civili Dominio I, 54, l. 26.
7. Prov. XVII, 3.

et de continencia mentis spirituali, dum memoria proprie fragilitatis ut terra, continuacio dulcis devocionis ut aqua, tenuitas corporalis cibacionis ut aer et raritas muliebris conversacionis ut ignis, faciunt sacerdotem Domini continentem. Nichil enim tantum valet ad domandum carnis desideria, sicut pensare quomodo incinerabitur post mortem hominis facta terra; continuacio vero devocionis, extinguens ocium, precavet omne crimen et per consequens carnis luxum. Ieiunium vero cavens crapulam cum adiutorio celestis radii extinguit ignem libidinis, et caritativa fuga muliebris consorcii et profugienda luxuria supereminens medicina. Evanescas igitur et non expectes in cogitacione vel corpore muliebre consorcium instar ignis, quia nisi habueris ignem amoris, non calesces supernaturaliter.

How to tame the flesh.

Tercia vestis sunt femoralia, que preter braccas 231b com | munes sacerdos induet in signum castitatis eciam interioris, dum vacat divinis officiis. *Non enim credi debet sacerdotes veteris testamenti alias continue discooperta carne pudoris incedere, ut solum intrando in sancta verenda tegere iubeantur, sed servando continue castitatem coniugalem voluit sermo Dei, ut sacerdotem fungentem officio sacri ministerii cooperiat castitas singularis; unde quia sacerdotes novi testamenti inconiugati servare debent castitatem virginalem continue, ideo tantum utuntur femoralibus communibus ad denotandum, quod continue non licet eis ut sacerdotibus legis veteris post completum officium, laxare ministerium carnalis copule; eis enim pro servanda castitate*

The breeches a symbol of chastity.

4. B: *ut signis.* 18. B: *sunt* deest. Codd. in marg.: *Tercia vestis femoralia. Castitas sacerdoti necessaria.*

20. Cf. Hugo De Sacramentis I. c. p. 450. Very loosely quoted.

est cottidiana necessitas, quibus continue offerrendi summum sacrificium concessa est potestas.

The inner tunic.

Quarta vestis est tunica interior vel iacinctina, *qua in utroque testamento utuntur soli pontifices* ad denotandum, quod in illis debet precipue duplex castitas scilicet mentis et corporis observari. *Pontifex quidem, qui de thesauro suo debet proferre nova et vetera,* cum carnalis copula distrahit a spirituali noticia duplicis testamenti, debet observare duplicem castitatem. *Ista igitur tunica* priori superaddita *signat quod* dissimilis terrestribus *debet de celestibus cogitare. Ideo vocatur tunica interior iacinctina, ut significet cordis mundiciam, et de celestibus cogitatum.* Phil. III, 20 dicit Apostolus: *nostra conversacio in celo est.*

The Ephod or chasuble symbol of fortitude and patience.

Quinta vestis est superhumerale, que hebrayce ephot dicitur | quasi casula vel planeta; et con- 231c
textum erat pilis de auro ac coloribus supradictis. In veteri vero testamento soli pontifices usi sunt hac veste *quatuor distincta coloribus,* ad sensum de zona expositum; tempore vere gracie utuntur ea quilibet sacerdotes. *Signat autem superhumerale fortitudinem operum et pacienciam laborum, per duos humeros denotatas, unde altrinsecus super humeros fibulabantur duo lapides onichini, in quorum dextro inscripta erant sex nomina seniorum filiorum Ysrahel, et sex in alio, denotando quod sacerdos debet recolere de patriarcharum constancia tam in prosperis quam in adversis. Nostrum autem superhumerale non sic inscribitur, quia tempore gracie dimissis cerimoniis antiquis, veniente unico patriarcha, debemus plus inniti simplici veritati.*

3. Codd. in marg.: *Quarta vestris tunica interior.* 16. Codd. in marg.: *Quinta vestis humerale.*

The breastplate of judgment.

Sexta vestis est racionale vel logyon, quod pectori pontificis in foramine superhumeralis contexitur. Et fuit vestis conformis texture cum superhumerali, habens nomina duodecim filiorum Ysrahel inscripta secundum quatuor ordines in duodecim lapidibus, ut recolendo de sanctis patribus non degenerent ab eis in moribus. In medio autem fuit lapis sardonicus, cui inscribebantur hec duo nomina: iudicium vel doctrina et veritas. Unde secundum Yosephum, dum populus fuit domino placabilis sacerdosque daret populo secundum inspiracionem Dei responsum prosperum, lapis in signum placacionis divine in solito splendore
231[d] emicuit. | Sed ducentis annis antequam scripsit librum Antiquitatum, quod fuit tempore Tyti et Vaspasiani cessavit dictus splendor, quod fuit prenosticum reprobacionis populi ex peccato. Rasa dicit, quod urin et thyrin Hebreum, quod sonat doctrina et veritas, fuit nomen Domini tetragramaton, virtute cuius responsum et splendor populo innuebant et signat mistice, quod pontifex medians inter Deum et populum debet docere doctrinam inhaustam secundum Dei iudicium; et sicut non docebit aliam quam veritas suggerit, sic doctrinam suam opere et racione confirmare non desistit. *Concathenatur autem racionale super-*

1. Codd. in marg.: *Sexta vestis racionale.*

9. Historiam istius miraculi in Josephi Antiquitatum Jud. lib. III, cap. IX (ed. Franc. 1588, p. 38[b]) invenies: Ex lapillis enim quas Pontifex in humeris gestabat . . . micabat alter . . . tantum fulgorem emittebat, ut procul eciam intuentibus conspiceretur . . . Sed mirabilius . . .: per duodecim gemmas . . . in bello victoriam prenunciare Deus solebat, nam priusquam exercitus se moveret, tantus fulgor ex eis emicabat ut toti populo facile innotesceret adesse Deum . . . Desiit tamen esse quam Sardonix fulgorem emittente annis 200 ante quam haec commentaremur irato Deo . . .

humerali in signum, quod habitus et opera sibi debeant coherere, sic quod totum corpus operum a caritate pectoris procederet. Que caritas licet sit modica in sua essencia, tamen extenditur in quadratum, quia secundum lineam protensam a summo in infimum a dextris amicorum ad sinistrum inimicorum, et ab antiquo ad patres preteritos ad retro quoad filios successores, latitudo vero in operibus debet effectualiter practisari correspondenter ad istam quadraturam, unde ad denotandum istum ordinem prius recitatur racionale in Exodo XXVIII ante superhumerale, quia oportet thesaurum habitus procedere, *cum nemo doceat antequam sciat.* Sed in ordini docendi oportet opus precedere iuxta illud Act. primo, 1: *Cepit Ihesus facere et docere.*

The Mitre.

Septimum ornamentum est *mitra, cydaris vel thyara,* que imposita capiti, in quo viget sensus, signat quod illis debet committi cura regendi alios, *qui* ad sensum | preexpositum *sciunt pre-* 232[a] *eminenter se ipsos regere.* Sic enim loquitur Apostolus prima Cor. XI 3 de capite ponens *caput uxoris virum, caput autem viri Christum et caput Christi Deum;* ex quo sequitur, quod Christus est creatura, cum secundum humanitatem regitur a se Deo. Dicitur autem mitra fuisse duplicata, cuius pars interior est bissina, pars vero exterior iacinctiva habens in parte inferiori semicirculum aureum ab auribus occupat amplectentem; per hanc igitur signatur vite mundicia, cum bissus supponitur, celestis conversacio, cum iacinctivus color eminet, donum autem caritatis et sapiencie connectens hec in capitaneo signatur per semi-

3. B: *a* deest. 17. A in marg.: *Septimum ornamentum est mitra;* B in marg.: *septimum.*

12. Exod. XXV, 28; XXIX, 5.

circulum aureum transeuntem per mitram capiti conectentem. Semicirculus autem signat, quod semiplene in via suscipimus ista dona.

The gold plate on the mitre.

Octavum ornamentum est lamina aurea, que transiens ab aure in aurem per frontem iuncta est, cum mitra filis iacinctivis, cui insculpebatur nomen Domini *tetragramaton*, quod in Hebreo *ineffabile* nominatur; per quod consignatur Deum omnium conditorem et rectorem secundum suam sapienciam esse precipue a pontificibus ostendendum tam opere quam sermone, ita quod nomen inscriptum significet essenciam, aurum sapienciam, semicirculus patens in fronte significet eius lucernam ad extra in fabrica quam creavit accione eius ad intra a nobis abscondita: ora autem huius lamine supposita signat opus creacionis, ora vero superior signat opus gubernacionis, et connexio huius lamine cum mitra signat, quod officio spiritualis prepositure coniungi debeat hec doc-|
232b trina.

There were besides rings etc. reckoned as parts of the garments mentioned.

Preter hec octo ornamento sunt anuli, vitte vel fibule et tyntinabula, que computantur ut partes vestium predictarum. Debet enim pontifex in suo officio habere tunicam iacinctinam, que poderis dicitur, in cuius margine inferiori forent septuaginta tyntinabula aurea et tot vasculi vel noduli quasi mala punica commixti, ut ingradiendo sanctuarium sonitus audiatur. Sic sub pena mortis debet pontifex sonare verbum sapiencie predicando et opera fructifera commiscendo.

Four reasons for thus adorning the priests.

Alia autem confibulancia has vestes ad invicem signat cathenam auream, qua caritas connectit omnia opera grata Deo. Unde quatuor causas in

1. Codd.: *per occiput mitram* (sic). 4. Codd. in marg.: *Octavum lamina.* 7. Codd. in marg.: *Tetragmaton quid signet.* 26. Codd. in marg.: *Tintynabula.* 33. Codd. in marg.: *Vestimentorum pontificis quatuor ponuntur cause.*

genere ponunt doctores talis ornatus pontificis, prima ut excellencia Dei consideretur affectuosius dum eius abiectus vicarius sic ornatur. Secunda ut sacerdotes medii inter Deum et populum tractentur honorabilius. Tercia ut populus intendat cultui divino delectabilius. Et quarta ut divina excellencia consideretur in fabrica sua expressius.

How the vestmemts signify parts of the universe.

Per tunicam quidem lineam dicunt doctores figurari terram cum suis ornamentis: Baltheus ligans hanc tunicam figuratur occeanum. Tunica iacinctina racione coloris signat aerem. Et tyntinabula cum malogranatis notant tonitrua cum aliis aeris impressionibus. Quidam autem ponunt baltheum cingentem hanc tunicam figurare speram ignis cingentem aerem, superhumerale cum racionali sibi iuncto signat celum ethereum, et multitudo colorum diversitatem stellarum. Duo lapides onichini signant duo luminaria magna celi, duodecim gemme in racionali signant duodecim signa zodiaci, | in quibus sunt raciones istorum sub- 232c
lunarium; unde Yob XXXVIII: *Numquid nosti ordinem celi et pones racionem eius in terra?* Per mitram vero figuratur celum empireum et per laminam auream dominus presidens omnibus creaturis. Et hinc nomen Domini magnum sibi inscribitur. Et hinc creditur Alexandrum magnum adorare Deum pronum in terram, dum vidit formam pontificis sic vestiti, ut narrat Magister Historioarum in historia Machabeorum primo cap.

Certain ornaments reserved to the high priest.

Notandum autem quod sacerdotibus inferioris ordinis non datur tunica iacinctina nec superhumerale nec racionale nec lamina aurea, sed soli summo pontifici, sicut in nostris sacerdotibus

21. Job XVIII, 33. 29. Magister Historiarum; vid. Petr. Comest. l. c.

est ordo vestium. Sex enim ornamenta habent simplices sacerdotes in missa; scilicet amictam, albam, zonam, manipulam, stolam et casulam. Per amictam notatur custodia sensuum sacerdotis, quia illud ornamentum tegit caput et collum, in quo sunt omnes sensus; sic clericus debet velare omnes sensus et specialiter tempore misse, ne adulterinis sensacionibus temptet mentem, nec collum, in quo est organum vocis, ministret vocem ab interioribus ad vicium lingue. Sed iuxta Petri monita: *Si quis loquitur, quasi sermones Dei* prima Petr. IV, 11. Verba enim sacerdotis debent esse evangelium. Alba camisia, que est stricta linea in veteri testamento signat omnia membra corporis sacerdotis divino servicio mancipanda. Sed tempore ecclesie Judeorum, qui spiritu servitutis erant astricti, erat hec tunica stricclor, quam est modo, quando dilatamur libertate qua
232[d] Christus | nos liberavit. Sed quia surrepit ommissionis negligencia, cum inordinatis operibus quantumcumque divino cultui mancipemur, ideo quarto ponitur in sinistra manu mapula vel manipula, denotans quod crebro debemus ab oculis mentis sordes abstergere, et contra facta sinistre perpetrata ad opera penalia gratis obligacione perpetua nos parare. Unde quinto assumit stolam sive orarium, que collo sacerdotis imposita, signat, quod iuxta consilium Christi Matth. XI 29 sustulit *super se iugum Domini* longenimitatis sufferendum. Quod autem stola cancellata per anteriora descendit, signat quod sacerdos sustulit crucem suam sequendo Christum, per

Vestments common to all priests and their significance.

The Amice.

The Alb.

The Maniple.

The Stole.

1. Codd. in marg.: *Ornamenta sex sacerdotis.* 2. Codd. in marg.: *Amicta.* 10. B: *ab veterioribus.* 11. Codd. in marg.: *Alba camisia;* A in marg.: *Estimo quod scriptor omisit misticacionem de ʒona.* 22. Codd. in marg.: *Stola.* 29, 30. B: *longanimitas.*

4. Cf. et Hugonem De Sacrament. II, p. IV, cap. IX et seqq.

arma iusticie a dextris et a sinistris, ut loquitur Christus Luce IV et Apostolus II Cor. VI et debet stola huius perseverancie que sola coronabitur usque ad pedes affeccionum se extendere. Connexio vero cum zona signat concathenacionem perpetue castitatis cum ceteris virtutibus sacerdotis.

The Chasuble. Sed sexto induit casulam vel planetam ad denotandum quod eminenciori via incedit presbiter christianus, dum habet caritatem ad singulos. Unde ad denotandum perfeccionem rotunditatis et evacuacionem sordium angulorum declinat hec casula a quadratura superhumeralis in veteri testamento ad rotunditatem et simplicitatem. Non enim est lex Christi tam aspera in angulis ut lex vetus, cum nec apostoli nec patres eorum ipsam portare poterant, ut dicit Petrus Act. XV, 10 sed quibusdam circulis et catenulis fuerant a lateribus colligata. Nos autem sub tali concathenacione por | tamus suavem et levem casulam a 233a
dextris et sinistris. Caritas enim operatur magis, si est; et licet careat multitudine figurarum superhumeralis veteris testamenti propter unitatem simplicem capitis nostri Christi, debet tamen sacerdos esse planeta in populo, ut videant opera eius bona. Sic enim docet Christus Matth. V, quod *luceat lux vestra coram hominibus.*

The Dalmatic. Et est aliud ornamentum in novo testamento, competens diacono vel levite, quod vocatur dalmatica, cuius nomen est sumptum a regione, ubi primo creditur institutum. Forma vero creditur capta a collobiis, quibus usi fuerunt apostoli. Quidam enim apostolorum successores adiectis

3. Codd.: *debent.* 8. Codd. in marg.: *Casula.* 28. Codd. in marg.: *Dalmatica.*

27. Joh. I, 5.

manicis usi fuerunt huiusmodi indumentis; et eundem sensum misticum, quem habet casula in presbiteris, habet dalmatica in levitis; ipsi enim paracius et asperius debent caritative proficere tamquam alter Laurencius quam presbiteri etatis et corporis gravioris.

It signifies for deacons what the chasuble does for priests.

Quotlibet sunt talia signa sanctitatis presbiteri et peroracionis virtutum in anima; et utinam hodie non sint falsa. Interdicitur enim sacerdotibus tam rubor vestium quam viredo cum aliis novitatibus mundanis, ad denotandum quod crudelitas lasciva et secularitas sunt in clericis suspendenda. Latitudo vero corone signat per abrasionem temporalium denudacionem intellectus et affectus ad bona que sursum sunt. Abrasio vero pilorum in circulo sensuum specialiter in religiosis signat subtraccionem temporalium, per que sensus secularium suffocantur; et corona iusticie expectatur in eis, cum ad imitacionem Apostoli castigant corpus suum et in servitutem redigunt stricte contenti presentibus. Et sic videtur
233[b] michi | quod omne genus viancium a Christo per peccatum adulterans est saccus plenus mendacio, sic quod ad omnem punctum nostri est mendacium cum peccato, sic quod deserentibus Christus et necessariora bona mundo abscondita potest verificari dictum Christi Matth. XII, 39 *Generacio prava et adultera signum querit.* Cum enim sensibilibus et mundanis afficimur, de illis loquimur, illa prosequimur et in illis affectu delectato postpositis spiritualibus quietamur. Unde signum huius est quod nos cleri, dimisso signato,

Signification of the tonsure,

too often falsely signified.

3. Codd.: *dyalmatica.* 7. Codd.: *Quolibet.* 8. *peroracionis; an preparacionis.* 8. Codd. in marg.: *Vestis rubea et viridis est sacerdotibus prohibita.* 9. Codd. in marg.: *Plata.* 22. Codd. in marg.: *Saccus plenus mendacio.* 28. Codd. in marg.: *Signorum cultus est generacio prava.*

Excessive attention to rites and and vestments.

tamquam layci legentes literas quarum sensum nescimus, nimis appreciamur cerimonias et sensibilia humanitus instituta ut plus ponderamus quod alba sacerdotis anglici habeat in sinistris humeris biffurcatam varietatem, superinfictam secundum formam humanitus adinventam, quam appreciamur primum mandatum decalogi. Illa enim signat divisionem Anglorum a fide post Britones usque ad tempus Gregorii, quo per eius discipulos sunt conversi. Et revera iste ritus debet generaliter in omnibus christianis trahi in communem; alie naciones usque ad Romanum pontificem debent instar ribaldi vestimenta christianitatis gerere cum labello, ut si iste papa haberet tot commissuras in vestibus, quociens aliquis papa a fide ceciderit, ipse forte gereret tunicam pictaciis consutam et non tunicam inconsutilem Ihesu nostri. Et sic patet falsitas in signis episcopalibus introductis.

Now the significance of all the hishop's ornaments is changed to evil.

Unde baculus signat pastoris officium ad minandum et conprehendendum oves morbidas, ut sanentur, sed postquam corona baculi versa est in aurum preciosum | et frigidum formasset in 233c figuram artificiosam adinvencionis humane, dedignatur pastor cesareus refrigescente caritate curam apostolicam ovibus Christi impendere, sed in subtilitate secularis officii sigillatur.

The Cross.

Et sic sentitur de cruce, per quam sequela Christi in passione saltem carnis crucifixionis notatur, prepositis cesareis auream crucem habentibus, laucius, sumptuosius et studiosius carne pastis.

The Ring.

Preciositas vero anuli aurei ingemmata non signat vere desponsacionem prelati cum sponso ecclesie aut Christi ovibus, sed affidacionem cum

12. Codd.: *comunam.* 20. A in marg.: *Baculus.* 28. Codd. in marg.: *Crux episcoporum.* 32. Codd. in marg.: *Anulus.*

lo et lana ac funo balancium. Nec sandalia, missis prelatus induit, signant precellenter ˙ionem affeccionum in evangelium pacis, ˙linatus sequatur eum faciendo similiter. linicionem cesaream sopitur affeccio, ud officium et duabus viis in volucione ına titubando proceditur. Mitra vero ,mata non signat vere utriusque testamenti secundum duos semicirculos perfectam noticiam pastoralem, sed mundanam prudenciam, que est terrena, animalis et dyabolica ad fraudandum tam priores, preteritos quam sequentes. Cyrotece vero que signarent operacionis mundiciam signant potestatis velacionem et sanguinosa opera prelatorum. Pallium vero archiepiscopo novello adiectum, non signat plenitudinem fortitudinis et potestatis cum sciencia, cum vite asperitate atque prudencia ad regendum, sed econtra fortitudinem humane prudencie, ad tribulaciones pro temporalibus sufferendum et ut cingulum equinum ad onus equi et mulicum prudencia seculi supportandum.

The Sandals.

The Mitre.

The Gloves.

The Pall.

3ᵈ Et utinam decretales | epistole, de quibus primo decretalium: De autoritate et usu pallii. *Ex tenore* cum locis similibus rectificarent usum spiritualis pallii, dimisso venali pallio corporali. Sic enim pervertuntur mendaciter signa generacionis adultere, quod minus accusabile nobis foret tantum committere et omittere de signato sine accusacione mendacii, quam quod tantum mendacii sit in signis. Est enim perversio prelatorum simpliciter signis contraria, ut contingit in isto metrico:

Since we neglect the thing signified we should be better without the sign.

1. Hic locus corruptus esse videtur. Codd. in marg.: *Mitra.*
12. Codd. in marg.: *Cyrotece.* 15. Codd. in marg.: *Palium.*

24. I, 8 Cap. V; sed est cap. *Ex tuarum.*

Excessive attention to rites and and vestments.

tamquam layci legentes literas quarum sensum nescimus, nimis appreciamur cerimonias et sensibilia humanitus instituta ut plus ponderamus quod alba sacerdotis anglici habeat in sinistris humeris biffurcatam varietatem, superinfictam secundum formam humanitus adinventam, quam appreciamur primum mandatum decalogi. Illa enim signat divisionem Anglorum a fide post Britones usque ad tempus Gregorii, quo per eius discipulos sunt conversi. Et revera iste ritus debet generaliter in omnibus christianis trahi in communem; alie naciones usque ad Romanum pontificem debent instar ribaldi vestimenta christianitatis gerere cum labello, ut si iste papa haberet tot commissuras in vestibus, quociens aliquis papa a fide ceciderit, ipse forte gereret tunicam pictaciis consutam et non tunicam inconsutilem Ihesu nostri. Et sic patet falsitas in signis episcopalibus introductis.

Now the significance of all the bishop's ornaments is changed to evil.

Unde baculus signat pastoris officium ad minandum et conprehendendum oves morbidas, ut sanentur, sed postquam corona baculi versa est in aurum preciosum | et frigidum formasset in 233c figuram artificiosam adinvencionis humane, dedignatur pastor cesareus refrigescente caritate curam apostolicam ovibus Christi impendere, sed in subtilitate secularis officii sigillatur.

The Cross.

Et sic sentitur de cruce, per quam sequela Christi in passione saltem carnis crucifixionis notatur, prepositis cesareis auream crucem habentibus, laucius, sumptuosius et studiosius carne pastis.

The Ring.

Preciositas vero anuli aurei ingemmata non signat vere desponsacionem prelati cum sponso ecclesie aut Christi ovibus, sed affidacionem cum

12. Codd.: *comunam.* 20. A in marg.: *Baculus.* 28. Codd. in marg.: *Crux episcoporum.* 32. Codd. in marg.: *Anulus.*

The Sandals.

seculo et lana ac funo balancium. Nec sandalia, que in missis prelatus induit, signant precellenter preparacionem affeccionum in evangelium pacis, ut grex ordinatus sequatur eum faciendo similiter. Sed propter linicionem cesaream sopitur affeccio, quo ad illud officium et duabus viis in volucione serpentina titubando proceditur.

The Mitre.

Mitra vero gemmata non signat vere utriusque testamenti secundum duos semicirculos perfectam noticiam pastoralem, sed mundanam prudenciam, que est terrena, animalis et dyabolica ad fraudandum tam priores, preteritos quam sequentes.

The Gloves.

Cyrotece vero que signarent operacionis mundiciam signant potestatis velacionem et sanguinosa opera prelatorum.

The Pall.

Pallium vero archiepiscopo novello adiectum, non signat plenitudinem fortitudinis et potestatis cum sciencia, cum vite asperitate atque prudencia ad regendum, sed econtra fortitudinem humane prudencie, ad tribulaciones pro temporalibus sufferendum et ut cingulum equinum ad onus equi et mulicum prudencia seculi supportandum.

Since we neglect the thing signified we should be better without the sign.

233d Et utinam decretales | epistole, de quibus primo decretalium: De autoritate et usu pallii. *Ex tenore* cum locis similibus rectificarent usum spiritualis pallii, dimisso venali pallio corporali. Sic enim pervertuntur mendaciter signa generacionis adultere, quod minus accusabile nobis foret tantum committere et omittere de signato sine accusacione mendacii, quam quod tantum mendacii sit in signis. Est enim perversio prelatorum simpliciter signis contraria, ut contingit in isto metrico:

1. Hic locus corruptus esse videtur. Codd. in marg.: *Mitra.*
12. Codd. in marg.: *Cyrotece.* 15. Codd. in marg.: *Palium.*

24. I, 8 Cap. V; sed est cap. *Ex tuarum.*

Sacramentum pingue dabo
Non macrum sacrificabo.

Cum autem signa ista non sint nisi gracia signatorum, signata per se sufficiunt sine signis, sed signa sine signatorum correspondencia sunt venenum; nec morarer circa hec signa in novo testamento ad onus ecclesie introducta nisi ad detegendum sensum misticum ornamentorum sacerdotalium legis veteris, quibus omnia in figura contigerant ad ostendendum sensum, quem nos utentes talibus signis debemus preponderanter attendere et ad convincendum mendacium philosophice signa ista gerencium. Ad tantum enim quidam in istis vane subtiliant, quod totum officium misse et sacerdotalis officii cum signis suis ac eciam partes basilice cum suis accidentibus mistice moralizant, ut ventilogium in summitate campanilis ecclesie dicunt signare curatum illius ecclesie, qui debet esse in conversacione superior, contemplacione celesti ecclesie triumphanti propinquior et contra omnes ventos temptacionum ecclesie tamquam gallus ad predicandum paracior. Sed Antichristus cum magistro suo Lucifero habet sensum contrarium in hiis signis, ut quod prelatus in fastu sit alcior, ad omnem ventum temptacionis vertibilior et tamquam *canis* | *mutus non valens* 234a *latrare*, ymo ut nuda galli statua ad fallendum subiectos mendacior.

Absurd and fanciful symbolizing.

3rd argument: But for the powers of pope and prelates order would perish.

Tercio principaliter arguitur per hoc quod nisi papa haberet plenitudinem potestatis et alii episcopi gradatim, ut in ecclesia ordinantur, periret ordo confessionis et timor committendi peccata, ymo per idem non observaretur ritus vel usus alicuius ecclesie, nisi qui foret expresse funda-

23. Codd. in marg.: *Gallus supra pinaculum campanilis positus quid signat.* 31. Codd. in marg.: *Potestatis plenitudo in papa.*

bilis in scriptura, et per consequens nemo observaret aliquem modum in serviendo Deo, sed longe evidencius tolleretur ordo secularium dominorum, sic quod non oportet esse cesarem, cum necessarius foret quod esset dignitas et distinccio clericalis. Ad hec igitur oportet elecciones procedere, sicut dictant leges et usus ecclesie. Non igitur sequitur: Christus et apostoli sic sequuntur, ergo non licet nobis sequentibus facere contrarium, cum pro variacione loci et temporis diversimode est agendum.

Answer. It may be well to have a pope but not such as we moderns have.

Quantum ad illud patet quod est expediens quod sit papa, sed ad aggravandum difficultatem loquamur limitate de papa cesareo. Et tunc videtur michi quod multum officit esse talem, ut patet inferius. Diceret autem logicus quod quilibet apostolus et quilibet sacerdos apostolorum vicarius habet in gradu suo plenitudinem potestatis. Sed decretiste videntur intelligere quod quilibet papa habet in infinitum maiorem potestatem iurisdicionis sive regiminis quam aliquis alius episcopus non Romanus, quia (ut sepe dictum est) cum sit infundabile mendacium in materia fidei est nimis hereticum. Petrus enim non habuit

Peter claimed no such authority over his followers.

234b tantum aut talem excessum super | alios apostolos sibi consocios; nec imperatoris est talem potestatem concedere. Quomodo igitur foret utile tale mendax et monstruosum ydolum ducem tocius corporis Christi fingere? Nec periret ex defectu talis monstri ordo confitendi, ordo regiminis vel alterius boni ecclesie, quia sicut in primitiva ecclesia regulabatur sine tali graduacione dominii in clero ex communi sacerdotum officio, qui omnes erant episcopi, quod exemplatum est

Why pretend that this monster is the head of Christ's body.

13. B: *fit.* 29. Codd. in marg.: *Ordo ecclesie non periret non existente cesareo papa.*

in ecclesia apostolica, et tunc crevit ecclesia, sic posset esse hodie ad maiorem utilitatem ecclesie.

Conceditur tamen, quod ex illo, sicut ex quolibet malo quedam propria utilitas succedit ecclesie. Sed (ut utar verbis Apostoli) absit ut illa mala sint propterea facienda.

It is well to keep good customs, but those are of most importance which are expressly enjoined in Scripture.

Ulterius conceditur quod observanda est laudabilis consuetudo ecclesie, licet non sit explicita sed implicita in scriptura, quia minus diffusa et onerosa foret lex Christi, si omnes tales ritus, usus vel consuetudines forent in ea expresse. Ideo credendum est quod Spiritus Sanctus necessariora ecclesie expressit, et leviora sub quodam confuso involucro simul texit, ut patet prima Cor. XIV 40; dicit spiritus per suum Apostolum: *Omnia honeste et secundum ordinem fiant.* In quo includuntur omnes usus ecclesie in dicendo servicium, omnes ritus ordinum privatorum, et breviter omnis consuetudo clericalis vel laycalis laudabilis. Et in isto puncto surrepit maior irreligiositas populi | christiani, quod post- 234ᵉ
ponendo preponderanciora expressa in lege Domini, preponderantur tradiciones et adinvenciones humane, quedam heretice et quedam in suo ordine observande. Sicut enim scriptura docet nos ista preponderanter cognoscere, sic minimum expressum in lege Domini observare sub incursu maioris pene quam aliquid quod est expressum singulariter in usu sacrum vel ritus aliquos eciam ordinate in religiosis vel laicis preter fidem Christi expressam noviter introductos. Et in isto cecatur ac oneratur ecclesia ultra modum, quia vel introducuntur irracionalia vel racionalia sunt nimium ponderata. Unde decretum XII distinccione sub

15. Codd. in marg.: *Consuetudinum laudabilium fundamentum.*
29. *sacrum;* ita cod.

auctoritate Augustini ad inquisiciones Januarii sic loquitur (ut sepe repecii): *Omnia talia que neque scripturarum sanctarum auctoritatibus continentur nec in consiliis episcoporum statuta inveniuntur nec consuetudine universalis ecclesie roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut nunquam inveniri possunt cause, quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur sine aliqua dubitacione resecanda estimo. Quamvis enim hoc non inveniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem quam paucissimis et manifestissimis celebracionum sacramentis misericordia Domini voluit esse liberam, servilibus oneribus adeo premunt, ut tollerabilior sit condicio Iudeorum, qui etsi tempus libertatis non cogno |*
134[d] *verunt, legalibus tamen sacramentis, non humanis presumcionibus subiciuntur.* Ex istis videtur, primo quod infidelius nostri pharisei premunt ecclesiam tradicionibus, sectis et exaccionibus quam fecerant pharisei legis veteris. Ipsi enim undique parcius onerarunt, moralia legis preponderarunt et veniente figurato viderunt quod figure cessarunt. Nostri autem pontifices, scribe et pharisei magnificant infideles tradiciones hominum, eciam ultra tradiciones quas Deus instituit, cum illas dicunt oportere cessare, si onus sapiunt et non lucrum; tradiciones vero suas, que honorem vel lucrum temporalem sapiunt, dicunt non posse cessare, licet sint tradicionibus et vite Christi contrarie, cum per illas consecrantur res, a qua consecracione non licet recedere; deminuere autem libertatem, que est verum privilegium ecclesie, per

How our pharisees oppress the Church,

1. Codd.: *Augustini 2.* 2. Codd. in marg.: *Ritus gravantes ecclesiam.*
20. A: *fecerunt.*

1. Cap. XII.

falsos dico non clericos sed idiotas, vocem propriam ignorantes, foret nota infidelitatis discipulo Antichristi. Quando enim queritur ab eis racio facti, vel balbuciunt, dicentes machometice quod non debet dari vel disputari racio sue tradicionis, cum per se sufficit voluntas capitis, vel arguunt ex insufficienti similitudine de lege veteri, vel allegant infundabiliter leges hominis, ut quod iurisconsultus vel satrapa sic diffinit, nec licet (ut inquiunt) racionem querere ut in lege Dei sed ad ipsos ut primum principium est sistendum. Seculares autem provident quod leges eorum |
consonent legi Dei, quia utilitati et racioni, cum 235a
profitentur catholice quod omnis lex vel ritus hominis que non habet ab ipsa principium est heretica et fugibilis ut venenum. Ex quo patet quod lex Dei debet primo disci a quocumque catholico. Quid inquam fideli de lege alia? Unde lex Dei cum tradicionibus humanis sophistice est commixta, scilicet ut tradicio pallietur et coloracius observetur. Observet igitur fidelis iusticiam legis et paret se ad sufferendum iniurias et penas pro omissione legum hominum. Hoc enim directe accelerat viatorem ad terminum et oppositum deviat vel retardat. Conceditur igitur quod ritus et leges honeste ex lege Domini eliquate sunt in suo ordine observande. Sed caveat christianus de nimietate studii eorum et observancie; suspensus itaque in lege Dei sine ulteriori sollicitudine sit contentus de flatu spiritus sine istis extravagantibus dirigentis. Quid queso fideli de gentili ritu vel phariseico nisi de quanto modeste facilitat ad observanciam legis Dei? Unde graviter peccarunt, qui introduxerunt

and give no good reasons for their traditions.

We should pay little attention to them and depend on the law of God.

3. Codd. in marg.: *Rituum, tradicionum et consuetudinum defensio.*
16. Codd. in marg.: *Lex Dei maxime est studenda.*

sectas et distincciones legum ecclesie, per quas diminuitur meditacio legis Dei, cum melius esset quod pure observaretur vita apostolica, et dimissa difformitate tenderetur ad uniformitatem status innocencie, licet graduacio in seculari dominio sit licita ac necessaria peccato supposito. Unde nichil infidelius quam ex graduacione se-
35b cularis | dominii concludere graduacionem dominacionis et honoris secularis in clericis. Cum enim status ille sit alcior, statui Christi et sanctorum conformior, oportet quod tendat ad maiorem unitatem, regulans statum laycalem et non sit a statu tam difformi quem regulat exemplatus. Conceditur tamen quod sunt gradus in illo statu apostolico; sed contrarie ad statum secularem; nam hic maior est pauperior, servitivior et ad currendum per peregrinacionem cum paucioribus temporalibus sufficiencior. Unde omnes presbiteri debent esse socii, ut docet Apostolus cum decreto de ipso et Petro, verumtamen servus ex maiori humilitate fit alcior. Unde (ut sepe dixi) pars laycalis dividitur in popularem et partem secularem illi prepositam quarum prior est bona et secunda melior. Sed pars clericalis propter socialem uniformitatem remanet indivisa et optima, quam elegit Maria; unde periculose balbuciunt, qui dicunt quod reges non sunt domini regnorum, sed nudi defensores, vel aliter (ut inquiunt) oportet dare in clericis gradus talis dominii.

The government of the Church should not be modelled on thet of the State.

Scrutentur isti scripturas et videre possunt, quam spissim autor scripture tam verbo quam opere concedit illis de medio statu dominium, cum ipse obedienter dedit tributum cesari, a se ipso autem ac suis apostolis et eorum successoribus

Scripture authorizes seculari rule.

7. Codd. in marg.: *Gradus dignitatis in secularibus non concludit esse tales in clericis.* 13. A in marg.: *Vide qualiter admittit gradus in clero.*

exclusit dominium, ut patet superius. Iudicent igitur inter evidencias; Deus interdicit sacerdoti Christi dominium et dat seculari dominium, igitur sic debet esse. Et cesar vel lex papalis negat seculari adesse dominium et dicit quod pape | ac 235c episcopis debet adesse quodcumque seculare dominium, igitur verum. Et sic de istis locis a simili: Christus exclusit se et suos apostolos a seculari dominio, igitur per idem hoc debet a suis vicariis observari, et seculares domini ac prelati vendicant sibi dominacionem civilem, primi legittime et secundi falsa usurpacione, igitur per idem omnes clerici debent taliter dominari. In tales argucias arundineas prorumpunt qui siciunt seculare dominium; et necesse est ut multiplicetur in clero Christi, sicut in parte multiplicabatur in clero legis veteris, talis confusio, quousque Antichristus destruxerat membra sua. Ideo cum secundum variacionem loci et temporis agendum est, ut congruit, patet quod regnante cupiditatis malicia sequenda est nobis via Christi sollercius, nam imminente maiori periculo debet periclitans magis inniti suffragio. Sic enim fecit sacerdos Christus veniens in summo gradu expropriacionis, quando summe regnavit cupiditas sacerdotum. Et hec est causa apostoli, ut prius exposui. *Redimentes, inquit, tempus, quoniam dies mali sunt,* unde nimis blasfemant degeneres qui dicunt quod tam utile et tam conveniens est statui cleri modo ditari amplius quam necessaria fuit potestas faciendi miracula in ecclesia primitiva. Revera tunc nec clerus possessionatus nec laycus daret corporalem elemosinam mendicanti, sicut apostoli non diminuerent de potestate fa-

False claims set up by the papal law.

Some say: Endowment replaces the power of working miracles.

20. B: *repugnante.*

27. Eph. V, 10.

ciendi miracula, ymo potestas, quam Evangelista habuit *ad mutandum littoria saxorum fragmenta in gemmas et silvestres frondes in aurum,* foret | 35a mundo utilior quam quantacumque temporalis possessio, sicut testaretur eciam Symon magus.

Miracles like St. John's would please them.

Ista autem sentencia placeret quibusdam episcopis qui, licet debeant habere omnia cum fratribus in communi, tamen stante ista sentencia pro conservandis suis privilegiis non tribuerent eis temporalia plus vel minus. Et multo evidencius nec aliquis secularis. Dignitas itaque clericalis est dignitate seculari necessarior, sed oportet quod sit illa dignitas paupertatis et moris quam Christus instituit, quia secularis dignitas cleri utramque partem matris nostre intoxicat. Christus enim in cunabulis satis pauperibus adoratus fuit a regibus, ut patet Matth. II. Sed indutus vestem purpuream fuit flagellatus a militibus, ut patet Mar. XV. Unde premittit exoneracionem et excussionem festuce fedantis ecclesiam, et sic tamquam formam ultimam vie inducit apostolicam dignitatem, ut patet Matth. XIX. Et ibidem dicitur: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia que habes, et da pauperibus, et veni, sequere me.* Christus enim noluit suos apostolos occupari circa tam contemptibile officium, cuiusmodi est civilis distribucio elemosine corporalis; hoc enim est laycale officium, quod sacerdotes debent postponere.

The dignity of the clergy consists in poverty and Christlike life.

Tercium vero exemplum periculi est quod Apostolo ferenti benediccionem vel elemosinam sanctis Jerusalem opposite fuerunt insidie, ut innuitur Act. XX. Non obstante autem multiplici evidencia fideli, nonnulli, qui gustaverunt altissime paupertatis dulcedinem, habent ex religione omnia

2. De Ecclesia pag. 189 and 81 supra.

in communi, apostatant plus quam | Ananyas et 236a Saphira, palliantes dignitatem episcopalem et bona pauperum non cum fratribus, sed nimis seculariter et proprietarie consumentes; unde videtur ut supra, quod fratres sui qui multipliciter apostasie tam gravi consenciunt, carerent benediccione populi dicentis quod capiant de bonis suis, quibus habundant populo copiosius in se et suo episcopo. Nec dubium fideli quin fratres qui propter personale commodum vel honorem ordinis vel aliunde omittendo talem corripere culpe sue consenciunt, et sic indignificant se ad recipiendum elemosinam pauperum laycorum. Nam debet esse per se notum fidelibus quod propter peccatum personale est communitas punienda, ut propter peccatum primi hominis totum genus humanum patitur, ut propter errorem archiprepositi inferiores prepositi et tota communitas paciuntur. Ideo (ut dixi alias) ad destruendum errorem paparum totus christianismus et specialiter episcopi debent consurgere. Blasfemant enim in Deum, dicentes quod ipsi habent infinitum maiorem potestatem quam aliquis episcopus citra ipsos, quia infinitum ampliores indulgencias, dispensaciones et cetera privilegia possunt concedere quam aliquis episcopus citra ipsos.

Christendom should unite to destroy the errors of the popes.

Et hoc indubie sonat in scandalum toti ecclesie propter multa: primo quia blasfemia facta in Christum caput, qua innuitur quod papa sit maioris potestatis date a cesare quam Christus habuit, facit subtraccionem capitalis suffragii; secundo quia papa habente solum finitam potestatem quilibet illorum prelatorum non haberet potestatem | sub aliquo gradu signabili, et tercio 236b quia propter subtraccionem minoris boni quam

21. Codd. in marg.: *Potestas pape infinita supra alios episcopos.*

foret subsidium, quod papa subtrahit populus licite et laboriose prosequitur. Quare igitur non prosequitur contra papam correptibilem fratrem nostrum? Et ista videtur sentencia beati Gregorii posita XCIX distinccione: *Ecce*, ubi precepit Eulogio patriarche Alexandrino quod non vocet eum amplius *papam universalem: Vobis*, inquit, *subtrahitur quod alteri plus quam racio exigit prebetur, ego vero non verbis quero prosperari sed moribus, nec honorem esse deputo in quo fratres nostros honorem suum perdere cognosco. Meus namque est honor universalis ecclesie, meus honor est fratrum meorum solidus vigor; tunc ego honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur. Si me enim universalem papam vestra sanctitas dicit, negat se esse hoc, quod me fatetur, universum, sed absit hoc, recedant verba, que unitatem inflant et caritatem vulnerant.* Unde Pellagius papa: *Nullus patriarcharum universalitatis vocabulo umquam utatur, quia si unus eorum universalis dicitur, patriarcharum nomen ceteris derogatur. Sed absit a fidelibus hoc sibi quempiam nomen velle arripere, unde honorem fratrum suorum ex quantulacumque parte minuere videatur; quapropter caritas vestra neminem umquam in suis epistolis universalem nominet, ne sibi debitum subtrahat, dum alteri honorem offert indebitum.* Ideo ex generali concilio decretum est, quod *prime sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum aut summus sacerdos aut aliquid huius-*
236ᶜ *modi,* | *sed tantum prime sedis episcopus. Universalis autem nec eciam romanus pontifex appelletur.*

Example of St. Gregory, who would not be called universal pope.

5. Codd. in marg.: *Universalis papa noluit vocari Gregorius.*
6. Codd.: *Eulogie.*

5. Cap. V. 19. Decreti Prima Pars. Dist. XCIX, cap. IV.
29. Decreti Prima Pars, Dist. XCIX, cap. III.

Danger of using such titles.

Licet enim possent hec nomina sane intelligi, mirum est tamen quomodo posteriores, peiores prioribus, tale nomen singulariter sibi vendicant sine fructu; etenim onus nimium, licet omnes tales episcopi comportent et regulent ecclesiam communi concilio sicut olim. Et patet, quod nuda est ista argucia, Gregorius vel alius sanctus Romanus episcopus fuit precellens pre aliis, igitur per idem et quilibet Romanus pontifex. Variatur enim stulta affeccio dignitatis. Stultum quidem est assumere nomen Christi, ut Bernhardus, Lyncolniensis et Jeronymus describunt sine possibili correspondencia dignitatis. Idem enim est hoc facere et symeam ad summum repere ut profundius et gravius preceps ruat.

It is said that the hierarchy is to the honour of the Church.

Sed contra ista arguitur per hoc, quod totus iste ordo cesareus videtur esse ad honorem et utilitatem ecclesie matris sancte, non igitur destruendum est tam utile et tantum faciens ad honorem ecclesie, potissime cum nescitur quibus prodesset eius destruccio, et nulla persona ecclesie est improvide punienda.

Assumptum videtur ex hoc quod, etsi omnes dotati forent dampnandi ex dotacione, adhuc dotacio foret ad honorem et utilitatem ecclesie, igitur multo magis multis personis hinc altrinsecus merentibus et salvatis. Assumptum patet ex hoc, quod totus prescitorum numerus sicut et omnis culpa proderit per accidens et honorabit numerum salvandorum, nam dampnati exercitabunt predestinatos, glorificabunt eorum victorias et cedent eis ad augmentum et racionem | beatitudinis 236a
ut hic supponitur.

4. B: *sive fructum.* 16. Codd. in marg.: *Argumentum forte pro dotacione.*

All things, even evil, profit the Church accidentally.

Hic videtur michi quod prima conclusio concedi debeat, cum totus numerus prescitorum, ymo omne peccatum, prosit per accidens sancte ecclesie. Nam Rom. VIII, 28 dicitur: *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Unde solet esse distinccio quomodo aliqua prosunt per se directe et occasione data ad beatitudinem sanctorum, sicut bona virtutis et gracie, aliqua autem prosunt per accidens indirecte vel occasione ex gracia Dei accepta, cuiusmodi sunt peccata; et sic loquitur beatus Gregorius vocans *felicem culpam,* ymo Augustinus dicit quod *expedit multos incidisse in multa peccata enormia, ut exemplificat de Petro.* Et patet quod non est color quod si res prosit ecclesie tunc non est destruenda; oportet enim peccatum prodesse ecclesie, sed talia per accidens prosunt, sic quod illis ablatis non minus aliunde insurgeret profectus ecclesie, quia aliter quilibet foveret peccatum, ymo ageret, ut dampnetur, quia tunc Deus preter istos dampnatos produceret tantam ecclesiam quantam eternaliter diffinivit, cum nullum peccatum potest mutare divinum propositum vel tollere gloriam spirituum beatorum; et isti dampnati cederent beatis ad gaudium, quo aliter caruissent, ut deductum est in materia de necessitate futurorum. Ymo videtur quod omne peccatum tantum prodest ad salutem ecclesie, sicut totum meritum Christi, quia omne peccatum facit unite totum profectum ecclesie, cum aliter passio Christi infinitum plus prodesset ecclesie quam peccatum vel meritum membri Christi, et cum

4. Codd. in marg.: *Prodesse dupliciter capitur.* 16. Codd. in marg.: *Peccatum prodest ecclesie multum.* 26. Codd.: *reductum.*

12. Cf. De Ecclesia pag. 164, Serm. II, 152, Op. Evang. III, 198.

meritum Christi tantum finite prodest ecclesie, videtur quod omne aliud meritum proderit sub non gradu.

Et | ex istis videtur quod dicentes omnem 237* hominem sumi de corpore pro tempore quo magis prodesset ecclesie, periculose sompniant, quia vel posset universalis ecclesia esse perfeccior quam ista erit de facto vel non. Si sic, concedendum foret consequenter quod mors cuiuscumque presciti posset plus prodesse ecclesie et per consequens non, si alias vel aliter fuisset mortuus, minus prodesset ecclesie, quia sic omne factum bonum vel malum actum esset ad maturiorem profectum ecclesie. Si non, tunc consequenter concedendum foret quod *omnia que evenient absolute necessario evenirent*, cum contingencia, si ponatur, eque respicit omne opus Dei vel aliquod quo ad ipsum.

Sin is not to be committed for its accidental benefits.

Dimissis autem istis stulticiis conceditur quod omne peccatum facit ad utilitatem et honorem ecclesie, non tamen est propterea faciendum, quia cum caritas incipit a se ipsa, nemo faceret aliquid nisi quod sibi proderit et sancte ecclesie. Sed quid prodest homini, quod sic peccat? Non enim sequitur: Hoc peccatum per accidens infert bonum homini, quia penam et alia, igitur sibi prodest; quia illo subducto et quocumque tam malo sequitur quod melius sibi esset. Ideo oportet concedere quod omne peccatum presciti obest sibi, et non prodest, licet prosit ecclesie. Nec oportet, si homo debet velle in casu damnacionem suam ad profectum ecclesie, quod propterea debet velle peccare, ut patet alibi. Unde videtur quod omnia tantum et ad tantum

1. Codd. in marg.: *Peccatum quomodo prodest ecclesie multum et nocet suo peccanti.*

prosunt ecclesie ut aliud, licet dispariter. Deus enim utitur qualibet creatura ut organo ad profectum ecclesie, eciam ad proficiendum omnibus et singulis membris ecclesie, in quocumque | 237ᵇ profectu signabili, sicut multitudo trahencium trahit navem.

Three ways of profiting the Church.

Tres autem gradus sunt notabiles habentes modos disparis racionis. Christus enim prodest *fontaliter*, predestinati directe *parcialiter* et peccata indirecte *occasionaliter*. Et patet quod multi heretici prosunt multum ecclesie et tamen propter sua opera sunt culpandi, ut proponens in casu intoxicare hominem infert sibi per accidens sanitatem. Ideo docet Magister quod in merito est simplicitas oculi principaliter attendenda. Et tota laus est architectonice autori omnium attribuenda. Ipse enim necessitat peccatum ad proficiendum ecclesie.

We may not know who will profit by disendowment, it is enough that it is done in God's honour.

Ulterius dicitur quod non est color, si nescitur quibus prodesset dotacionis vel peccati destruccio, igitur non debet intendi, cum sufficit pro natura intencio honoris Dei. Et prudens reputacio utilitatis Christi quod de facili contingeret de ablacione temporalium, non intencione puniendi vel deteriorandi ecclesiam vel aliquod eius membrum, sed intencione exonerandi vel prodessendi mundo oppressis et perfeccionem status, quem Christus instituit renovandi. Hoc enim debet facere in lege veteri eciam extrahendo iumentum de puteo; et exemplificat Augustinus, ut recitatur V questio V: *Non omnis,* quomodo ex caritate *freneticus privandus est gladio et litargicus excitandus a sompno,* et si expectaremus in istis revela-

7. Codd. in marg.: *Prodesse tres sunt gradus.* 9. Codd.: *predestinatis.*

31. Cap. II.

cionem vel demonstracionem gignentem scienciam, raro vel nunquam faceremus bonum opus extrinsecum, ut recitat decretum ex declaracione Augustini XXIII questio V: *De occidendis.* Et sic nec medicus corporalis nec medicus spiritualis umquam apponeret medicinam. |

We must obey Scripture even though to the hurt of some, but we must not go beyond our authority.

In talibus igitur innitendum est arti scripture, 237c et tunc Dominus nedum habebit nos excusatos, sed subducta invidia premiatos, eciam licet dampnum multis eveniat, sicut sepe contigit ex predicacione Christi. Nec sequitur ex isto, quod quilibet debet spoliare proximum occupantem superflua, quia aliis ut sacerdotibus limitatur sermo sancte exhortacionis, aliis ut secularibus dominis limitatur sermo severe monicionis, et aliis ut stulte dotantibus limitatur in aliorum defectu operacio prudentis ablacionis; nam omnis homo debet modo suo prodesse ecclesie.

Lacking prelates, simple priests may administer any sacrament.

Ulterius notandum finaliter quod deficiente quocumque papa cesareo vel quocumque alio eius prelato usque ad simplicem sacerdotem ipse sufficeret ministrare qualiacumque sacramenta in scriptura sacra fundabilia, vel eciam sacramentalia que post dotacionem ecclesie licite sunt adiecta.

Probatur primo ex hoc quod sacramenta et ritus, quos Deus singulariter summo sacerdoti instituit, potuit et debuit inferior sacerdos in defectu summi sacerdotis perficere, ut patet ex dictis. Sed longe minoris auctoritatis sunt tradiciones humane post dotacionem in istis adiecte, igitur multo magis ipsas sufficit supplere inferior sacerdos.

19—23. Codd. in marg.: *Sacerdos simplex deficiente papa cesario vel alio prelato;* Solum B: *potest sufficienter ministrare omnia sacramenta.*

4. Cap. VIII.

All orders confer essentially the same powers.

Item, ut patet ex dictis et testimonio domini Ardmacani, omnes potestates ordinis sunt equales. nec minuitur eciam potestatis iurisdicionis execucio, nisi de quanto racionabiliter est restricta. Sed deficiente quocumque superiori pontifice et imminente necessitate ad aliquod necessarium
237d sacerdotale ministerium, non super|esset, qui racionabiliter ita restringeret, ergo de communi lege Dei liceret inferiori presbitero in casu posito perficere ministerium assignatum.

Christ will not forbid a priest to fulfil the duties which he himself laid on the clergy.

Confirmatur tercio per hoc quod ex fide scripture Christus assisteret sue ecclesie usque ad finem seculi, sed irracionalis et increpandus foret, si exigeret a clero suo officium et assistente potestate presbiteri ad faciendum hoc impediret ipsum presbiterum; ad supplendum igitur ex plenitudine potestatis Christi simplex sacerdos in tali casu haberet potenciam ac sufficienciam ad ministerium tam necessarium dispensandum. Sic enim propter necessitatem baptismi sufficit laycus in defectu cleri baptizare. Sic eciam sufficit quicumque sacerdos simplex eque plene cum papa absolvere in mortis articulo, quare igitur non eque sufficit deficiente superiori prelato ineque necessario sacramento? Leges enim vel constituciones humane non obviant legi Dei nec sunt credende nisi de quanto consonant racioni.

Contra ista arguitur per hoc, quod iuxta hanc viam, sicut laycus sufficit baptizare sic et confirmare, conficere ac sacramenta quecumque alia ministrare. Quis igitur pro absolucione de percuciendo aut occidendo clericum adiret Romanum pontificem? Ad illud dictum est quod non se-

21, 22. B: *sufficiat.* 22. Codd. in marg.: *Ministrare sacramenta deficiente papa quis potest.*

yclif refuses follow opponents into the conclusions they draw from this.

quitur, cum racio diversitatis sit necessarioritas baptismi supra alia sacramenta. Verumtamen subtiliantes in Dei potencia absoluta dicunt quod sicut Deus potest communicare nedum layco sed femine ac alii irracionali potenciam conficiendi ac ministrandi quelibet sacramenta, sic et | ipsum 238a potest ministrare huiusmodi sacramenta. Nec credo quod aliquis impugnabit illum articulum, quia cum multa absolute sunt necessaria, que est inefficax populo predicare; et grosse procedo in ista materia limitate loquendo de posse legali et Dei potencia ordinata, ideo dimitto scrutinium talium conclusionum detegens sentencias catholicas, quas credo prodesse ecclesie.

Lay baptism is allowed because of its necessity; other sacraments are less necessary.

Videtur igitur michi quod licet et expedit in casu layco baptizare, et cum non sit de necessitate salutis cuiuscumque predestinati recipere corporaliter alia sacramenta, videtur michi quod non debet presumere ministrare alia sacramenta, et sic reservacio ac restriccio potestatis potest tam bene quam male fieri, sicut reus potest tam stulte quam pie adire Romanum pontificem pro absolucionis beneficio obtinendo. Et debet supponi, quod utrobique bene, nisi sit patens evidencia contradicens et specialiter superbia ac avaricia prelati et omnino utrimque preponderancia sacramenti. Videtur enim quod plus obesset monstruositas peccati in prescito masculo ad recipiendum vel ministrandum legittime quelibet sacramenta quam foret quantumcumque corporalis monstruositas vel distinccio sexus in femina predestinata et virtutibus perornata, sive ad recipiendum sive ministrandum quelibet sacramenta, et tamen in penam peccati multi de

Yet sin is the greatest obstacle to ministration of the sacraments.

15. B in marg.: *Baptiʒare si potes laicus.* 27. A in marg.: *Cave heresim.*

generacione adultera sic phariseice seducuntur, quod preponderant signum visibile humanitus
238b institutum signato invisibili quod Deus | preponderat, ut in casu et facto Romane ecclesie, quod narrat Cestrensis cap. III libri V scilicet quod quedam femina sedit in papatu duobus annis et quinque mensibus post Leonem. Hec dicitur fuisse puella Agnes vocata *nacione Moguntina, a suo amasio Athenis in habitu virili adducta, et Johannes Anglicus nominata, que in diversis scienciis sic profecit, quod Romam veniens magnos magistros habens auditores trivium legit, demum in papam electa, per suum amasium impregnatur, et dum Lateranensem ecclesiam ab ecclesia Petri pergeret, angustiata pariendi doloribus, inter Colosseum et sanctum Clementem peperit, et postmodum ibi fuit mortua et sepulta. Et hinc dicitur papam hanc viam communiter obliquare, unde non ponitur in cathalogo paparum.*

Story of pope Joan.

In isto casu saltem possibili dicunt leges hominum ipsam non fecisse actus papales nec fuisse electam legittime propter indisposicionem corporis, licet fuerit iam beata. Sed grave est hoc fundare vel fugere, quin generaliter desit eleccio quando eligitur inhabilis quoad Deum; unde angustiatur institucio humana describere verum papam.

Sed secundo obicitur per hoc, quod tam necessarium est sacramentum penitencie quam necessarium est sacramentum baptismi, sicut sacramentum ordinis est tam dignum vel dignius

5. A in marg.: *Hic contradicit sibi supra in cap. presenti, ubi signatura 229, ubi aliter loquitur de ista femina;* ib. Non est *cap. III* sed *XXXII.* 8. Codd. in marg.: *Mulier papa Agnes.* 23. B: *fuit.*

5. Historiam Agnetis papisse in Polychronico tom. VI, pag. 330—352 leges. Johannes Hus (Opp. I, 220a) hist. e libro Joh. Wyclif De Pot. Pape deprompsit.

utrobique; igitur sicut licet layco propter necessitatem sacramenti ministrare baptismum, sic et in casu necessitatis licet sibi ministrare alia sacramenta. Antecedens videtur ex hoc, quod nullum istorum | sacramentorum est necessarium ad 238a salutem nisi necessitate ex supposicione.

Distinction between baptism and other sacraments.

Hic dicitur quod materia ista requirit fundabilem declaracionem sacramentorum cum suis passionibus. Ideo opportet leviter et breviter in istis transcurrere. Videtur enim quod baptismus habet maiorem auctoritatem scripture quam nostra penitencia humanitus circumstancionata. Unde videtur michi, quod sicut non est possibile peccatorem salvari nisi baptizetur baptismo flaminis, sic nec est possibile peccatorem salvari nisi mente peniteat; verumtamen videtur quod nulla scriptura obviat sed consonat, quod quantumcumque gravis peccator in fine contritus fuerit, et si nullum sacerdotem secum conversantem consuluerit aut peccata sua auriculariter ei ostenderit et dicendo verba humanitus inventa manum super caput penitentis imposuerit, non eo minus per absolucionem Christi quem opportet prius absolvere est vere de numero salvandorum, quia communiter in contricione precedenti peccatum deletur a Domino. Verumtamen meritorium atque legittimum est confiteri secundum formam iam currentem presbitero, sed preternecessarium quoad salvacionem, et licet posterius sufficiens et negligens confiteri proprio sacerdoti incurrit offensam Domini, tamen illa offensa per contricionem anime potest tolli, unde officium prelati foret ostendere libertatem Christi ecclesie et non

Penitence.

Verbal confession not absolutely necessary.

12. Codd. in marg.: *Baptismus flaminis est necessarius ad salutem.*
16. B: *mentem.* 26. Codd. in marg.: *Confessio auricularis est meritoria.*
27. B: *est* deest.

propter fastum aut questum subditos infundabiliter in servitutem redigere.

Mischief of reserved absolution,

Unde soleo dicere frequenter in ista materia, quod talia possunt bene fieri, sed si bene fiunt, 238[d] trepido | vel non dico. Et quando queritur si oportet sic fieri, detego libertates ecclesie. Unde credunt multi quod reservantes absoluciones ab excomunicacione, ab alio crimine vel alia censura imposita stulte sepe imponitur ad gravamen ecclesie, ut licet homo possit meritorie petere Romanam curiam, et talis ordinacio per accidens prosit multis, faciens eos timidos ad peccandum, verumtamen communius sapit peccatum in prelato et sollicitudinem preternecessariam in subdito. Sic quod melius foret multis domi satisfaciendo conteri, et quicumque dixerit quod cum hoc non potest salvari propter obedienciam faciendam ordinacioni prepositi, negando libertatem ecclesie transgreditur legem Dei. In votis quidem et obligacionibus stulte factis oportet penitere de stulticia et spiritum consilii flagitare. Unde videtur illis quod non est color concludere quod tale decretum reservandi est licitum, si subiectis timorem incutit ad peccandum; omne enim malum per accidens facit bonum, unde timor filialis debet incuti per sanctam predicacionem prelati, et non timor servilis iudicii per exaccionem prelati cesarei. Et sic videtur michi, quod in quocumque casu christianus non debet accipere dicta sacramenta a layco, cum hoc foret christianismum serviliter altrinsecus onerare. Dignitas autem sacramentorum pensanda consistit in dignitate rei, sacramenti et sua efficacia.

which is not made up for by accidental benefits.

11. Codd. in marg.: *Romam adire pro peccato.* 18. Recte: *et negando.* 19. Codd. in marg.: *Votum stulte factum deletur per penitenciam.* 27. Codd.: *iudici.*

It is objected that orders would be done away with.

Tercio obicitur per hoc, quod iuxta hic dicta nec oportet esse sacerdotes, nec oportet sacramentum ordinis | iterari factum per unum non 239a episcopum sed simplicem sacerdotem; et sic peccarent sacerdotes benedicendo aliquem, clericorum ordinem omittendo et subiectos ultra debitum onerando.

This we deny.

Hic dicitur negando primam consequenciam, cum oportet esse Christum et suos apostolos, ymo omnes sacerdotes sacramentales et devotum populum. Scribit enim Augustinus XX de civitate Dei, capitulo XII super illo, quod dicit propheta Apoc. XX 4: *Sederunt sacerdotes Dei et Christi et regnabunt cum ipso mille annis; non utique de solis episcopis et presbiteris dictum est, qui proprie iam vocantur in ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes christianos dicimus propter misticum carisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt unius sacerdotis, de quibus apostolus Petrus ait: Plebs sancta, regale sacerdocium.* Et idem dicit Crysostomus Omelia XL in Imperfecto.

It is not proved that Joan's acts as pope were invalid.

Ex istis patet, primo quod femina est sacerdos, et (sic ut dictum est) non probabitur ex iure canonico vel civili quod supradicta femina non sit papa vel quod non valeant opera eius papalia.

Patet secundo ex dictis quod sicut omnes sancti viri et femine membra Christi sunt sacerdotes, quia sacramentum dantes ex vi communionis sanctorum, sic solum predestinati sunt membra Christi vel pars sancte matris ecclesie et

1. A in marg.: *Tercio arguitur;* ib. A in marg.: *1, 2.* 8. Codd. in marg.: *Omnes sancti christiani sunt sacerdotes.* 23. Codd. in marg.: *Femina sacerdos papa.*

11. De Civit. Dei, lib. XX, cap. X, Opp. tom. VII, pag. 588. 20. I. Petr. II, 9. 21. Opp. tom. VI, 856.

proprie christiani, ut pulcre docet Crysostomus in Imperfecto Omelia XIX: *Solum* enim *continuatos corpori Christi dicit esse christianos;* cum itaque omnia que evenient de necessitate evenient, patet quod necesse est esse hos sacerdotes triplices eciam sacerdotes Baal. Sed quantum ad intentum conceditur quod sine quocumque sacerdote cesareo ecclesia posset viare pro-|
239b sperius quam nunc viat. Ideo non credamus eis, qui iurant quod nisi iste episcopus foret papa, perirent omnia ecclesiastica sacramenta; starent enim melius quam modo, licet non foret aliquis papa cesareus, cum post diem iudicii manebit corpus Christi, et sic sacramentum et res sacramenti, cessantibus aliis onerosis ritibus cum istis viancium sacramentis. Quantum ad secundam difficultatem, credo quod sepe peccant tam ordinantes clericos quam ipsi clerici, quam eciam populares; qui enim vadunt ad curiam Romanam, ut sint episcopi eciam Nullatenses, sed vivendo vitam suffraganeam prelati cesarei, ordinant clericos, benedicunt ecclesias et vivunt seorsum vitam lautam, laborantes propter commodum temporale, peccant graviter et sunt multi apostate. Sed gravius peccant, qui prava intencione menciuntur se esse a papa ad hoc officium deputatos. Gravissime autem qui prava intencione menciuntur in talia, dum tamen non sint infra sacros ordines ecclesiastice constituti. Et correspondenter peccant clerici ordinati, dum tamen manserint in eis; apud Deum humilitas non obest, sed consonat quod per simplices sacerdotes presumentes et sic ordinando peccantes sint legittime ordinati.

The sacraments would remain if there were no pope.

It would be good to get rid of the many bishops of Nowhere.

Sham priests and bishops.

29. Codd. in marg.: *Nota hic.* 31. B in marg.: *Vadentes curiam Romanam pro sacerdocio.* 32. A in marg.: *Cave.*

2. pag. 736 seqq.

Unde notando peccata sic ordinancium et dicta sanctorum de symonia episcopi ordinantis pauci vel nulli forent clerici a prelato cesareo ordinati. Ideo non debemus timere de talibus, dum secundum puram conscienciam de iustis operibus observamus ordinem clericalem, quia tunc Deus supplet vicem episcopi et omnia que sequuntur ex istis sunt intrepide concedenda, ut confessum in gravi | infirmitate de peccato pro quo sedes 239c apostolica foret petenda, dum contritus fuerit et satisfaciens convalescens non oportet petere Romanam curiam vel prelatum supra simplicem sacerdotem.

Ordination by a simple priest may be sufficient.

Et iterum ordinatum per unum sacerdotem simplicem non oportet timere de presbiteratu vel alias ordinari, dum tamen rite fecerit officium clericale, quia sufficit prudens reputacio cum diligenti officio. Deus enim tunc supplet, quia aliter quilibet recipiens sacramentum de suo preposito fluctuaret. Nec convenit aliquem presumere quod immediate recipit ordinem sacerdotalem a Deo, sicut fecerunt Moyses et apostoli, licet concedi debeat, quod taliter potest esse, quia sine revelacione sic presumere foret stulticia scandalosa; ymo videtur quod homo pocius pateretur symoniam prepositi, dicens tamen ordinanti periculum qui sic mercatur cum ministerio sacramenti, quam temere confideret in insensibili Dei ordinacione mundo abscondita.

In istis tamen illusionibus prelatorum propter manifestam et onerosam multitudinem inconveniencium oportet divinam iusticiam ipsas detegere et errores modo absconditos tempore suo destruere. Modo enim servatur ut evangelium,

4. A in marg.: *Cave foveam.* 34. B in marg.: *Ordines clericorum quinque.*

quod sint quinque ordines celebrati; in tempore autem apostoli non erant nisi duo ordines ad ordinacionem ecclesie, scilicet dyaconus et sacerdos, ut patet legenti epistolas Pauli, et meminit archidyaconus cum sanctis doctoribus.

In apostolic times there were only two orders: priests and deacons.

Ex veteri vero et novo testamento debent esse septem ordines, ideo eleccio quinarii medii videtur figurare fidelibus quod primus numerus superbus scilicet quinarius facit nostros prepositos taliter variare. Sicut enim omnis christianus et speci-
239[d] aliter | bonus presbiter est sacerdos, sic est spiritualiter hostiarius, ceroferarius, lector, exorcista, subdyaconus, dyaconus et sacerdos, ut alias diffuse exposui. Et sic videtur quod ecclesia posset viare facilius, contenta de duobus ordinibus, in quibus residua spiritualiter includuntur. Nec obest, quod Augustinus dicit in libello suo De Heresibus, quod *Heriani* ab *Herio quodam sunt dicti, qui, cum esset presbiter, doluit fortiter quod episcopus non potuit ordinari, et in Arrianorum heresim lapsus propria queque doctrinata addidisse, nonnulla dicens offerri pro dormientibus non oportere, nec statuta sollempniter celebranda esse ieiunia, sed cum quibus voluerit esse ieiunandum, ne videatur esse sub lege. Dicebat eciam presbiterum ab episcopo nulla differencia debere discerni.*

A good chrtstian has all orders.

In capitulo Herrii videntur michi esse Fratres, qui sumptuose, laboriose et periculose aquirunt episcopatus officia, ut seculariter voluptuose et ociose dimissa prius commendata obediencia conversentur. Non enim sonat directe ad utilitatem ecclesie vel religionis augmentum quod sic vivunt, quia per idem quilibet frater aptus ad regimen

Friars get bishopries with bad results.

18. A in marg.: *Nota et tene.*

18. Aëriani ab Aërio etc. Aug. Opp. tom. VIII, 18.

sic dissolveret claustrale vinculum. Sed iuxta principia fidei dimitteret dotacionem et conversacionem cesaream proficiendo subiectis episcopaliter, sicut fecerunt apostoli. Hoc enim plus congrueret professioni sue primeve. Sed iste sanctus dicit quod *Herius doluit, quod episcopus non potuit ordinari,* quia noluit esse sub lege; et sic incidit in istum errorem, quod presbiterum simplicem et episcopum non oportet discrimen per potestatem iurisdicionis atque scienciam, quia tunc iste Herius propter inhabilitatem ad officium episcopale pateretur repulsam. Sed | absit logicum 240*
istud credere illud dictum Augustini repugnare decreto Jeronymi: Quod *olim idem fuit episcopus et sacerdos,* olim enim erant pauci episcopi atque ydonei, qui seclusi a seculo non propter mundum, sed propter Deum et amorem ecclesie curam pastoralis officii perfecerunt; et sic error esset hodie negare presbiterum ab episcopo nulla differencia discerni, cum multi presbiteri instructi in lege Domini vivunt sancte, et multi episcopi ignari legis Dei vivunt contrarie. Ideo necesse est esse differenciam sacerdotum.

Jerome's witness that bishop and priest were the same.

CAPITULUM DUODECIMUM.

Extravagant notions as to the need for an endowed pope.

Adhuc restat dubitandum quomodo posset deesse papa cesareus, cum necesse sit esse unum caput ad causas ecclesiasticas terminandum, ad beneficia ecclesiastica parciendum et ad privilegia concedendum; unde ad tantum cecati sunt seculares valde subtiles in ista argucia, quod

Codd.: *claustrare.* 16. *qui;* B: *quia.* 25. Codd.: in marg.: *Papa cesarius si deest ecclesia sancta melius staret.*

14. Decreti Prima Pars, Dist. XCV, cap. V.

putant cum clero infatuante dominos, quod non staret sine ordine huius cleri cesarei dominium seculare.

It is said that without one secular government would fall.

Sed ambos istos simul convinco tripliciter, primo in hoc quod perfecte stetit ecclesia cum seculari dominio trecentis annis post ascensionem Christi et amplius, quando non fuit talis ceca et venenosa dotacio. Si igitur tunc crevit utrumque istorum membrorum ecclesie, et post decrevit, eciam quousque utrumque istorum capitum reliquum destruxerit ad non gradum, quomodo non est evidens, quod utramque istarum parcium foret viare plus prospere quoad Deum et homines reducta ad ordinem ecclesie quem Christus instituit, quam sit irreligiose commixta in ritibus ex auctoritate cesarea.

Both church and state would be the better,

Quod potest confirmari ex lege Dei, ex lege ecclesie et lege cesarea. Ex lege Dei, quia tunc viveret clerus uterque lege Dei placencius, sibi 240b utilius, | Christo ac apostolis suis conformius. Quomodo igitur non haberet Deum exinde magis propicium?

and more conformed to the law of God,

Ex lege ecclesie patet idem cum distinccione XCV: *Olim* ex decreto Jeronymi docentur quomodo ecclesia regulabatur ante dotacionem, eciam in tempore apostolorum communi consilio sacerdotum, et postmodum instigacione dyaboli facta est divisio constituendo capitaneos secundum dignitatem mundanam, captam fallaciter ex preeminencia apostolorum, a quibus instrumentaliter sunt conversi, ut tangit Apostolus prima Cor. I et III. Quare igitur non foret perfeccius stare in statu primevo, quem Christus instituit quam in statu extraneo qui instinctu dyaboli inolevit?

of the Church.

30. AB: *in sacramentaliter.*

24. See above p. 316. Decr. prima pars, dist. XCV, cap. V.

and civil law.

Et quantum ad legem civilem, patet quod imperator sicut et quilibet civilis dominus tenetur defendere suum dominium seculare vel mutare in melius, sed in solucione ordinis cleri Christo deterioratur utraque pars saltem in spiritualibus quoad Deum, igitur repugnat principiis legis humane talis prepositi spiritualis mundana dotacio.

Civil rule existed before the popes were endowed.

Item, prius tempore et natura est secularis dominacio quam talis cleri dotacio, ut docet Crysostomus In Imperfecto Omelia XXXIV, sed omne sic prius potest esse tali posteriori subducto, igitur possibile est ecclesiam viare prospere sine tali capitaneo. Mirum itaque foret, quod ita fuit de facto ex ordinacione divina, et cum modo non potest sic esse propter ordinacionem cesaream, sic quod ordinacionem Christi licet extinguere, sed ordinacio cesaris non potest deficere stante prosperitate ecclesie. Inconsequenter igitur loquuntur qui dicunt quod ecclesia potest prospere procedere sine Romano imperio adiuvante, ut patuit in primitiva ecclesia, et patet hodie de multis christianis, exemtis ab illo imperio infirmato, | sed non potest stare sine suo 240c
episcopo vel ab eo collato privilegio. Numquid fumus est maioris constancie quam ignis?

Nec valet ficticia qua dicitur, quod ordinacio pape processit immediate a Christo, ut patet de Petro, ordinacio autem imperatoris processit ab homine.

We must distinguish between Caesarean prelates

In ista autem materia necesse foret utramque partem cognoscere conclusiones ad confutandum cautelas dyaboli. Necesse est secundo distinguere inter papam, vel episcopum cesareum et mini-

7. Codd.: *humanis*. 27. A in marg.: *Argumentum pro papa*.

11. Opp. tom. VI, 816.

and simple christian ministers.

strum simplicem christianum; nam iuxta dicta talis cesareus innititur privilegiis humanis tamquam principiis per se constituentibus servum talem. Minister autem pure christianus irridet hec privilegia ut superflua vel nociva. Et patet tercio defectus argucie, quando sic arguitur: Ordinacio pape immediate processit a Christo, ut patet de Petro, igitur ordinacio pape cesarei sic processit ex ordinacione Christi. Per papam Petrum et suos socios adiutores regebatur ecclesia, ergo per idem ex ordinacione Constantini oportet quod per gradus prelatorum cesareos regatur ecclesia; Christus indubie docens Matth. XX et Luce XXII maioritatem, quam sui debent attendere, negat istam arguciam. Si igitur Christus per se constituit capitaneum tocius militantis ecclesie, nec Petrus vel alius apostolus audebat talem capitaneum constituere vel se ipsum huiusmodi vendicare, sed constituerunt per loca episcopos, quanta irreligiosa presumpcio in cesare statuere, quod generaliter suus episcopus foret caput tocius ecclesie aut quod maioritatem civilem sub pallio privilegii contra decretum Christi in ecclesiam suam induceret? Ordinacio autem regis longe ante hec tempora processit a Deo, ut
240[d] patet II De Civitate | Dei XII, sic quod, licet Christus tempore legis veteris approbavit dominium seculare divinitus, et tempore legis nove approbavit multipliciter imperatorem, regem et dominum secularem humanitus, tamen nedum layci sed professores scripture verecunde proclamant, quando deficiunt argumenta, quod per idem vel forcius deficeret in ecclesia quodcumque dominium seculare.

Neither Peter nor any of the apostles claimed such rule over the Church and it was presumptuous of the Emperor to appoint precedence in his bishop.

17. *nec;* B: *et.* 30. *nedum;* B: *negandum.*

Sed ista deduccio non habet fundamentum, nisi ut ironice loquar, quod autor scripture crebro ponit secularem primatum et sacerdotalem primatum cesareum interdicit. Et ideo dicit Crysostomus ut supra, quod in acceptando primatum ecclesiasticum neque est racio neque utilitas, quia tempore suo saltem in gente sua non fuit adiuncta primatui ecclesiastico, ut modo, pinguedo commodi temporalis.

Any pope ordained by Christ should by gladly received, but such would be marked out by holiness not by human election.

Si igitur signetur quicumque papa, cuius ordinacio immediate processit a Christo, videtur michi quod hoc docto totus populus debet eum venerabiliter amplecti. Sed nimis aliena est ab ista doctrina humana eleccio vel institucio. Ideo oportet quod illud doceatur ex vite et operum sanctitate, non ex aspiracione ad seculi commodum vel honorem. Nec ex fulminacione ficte censure ad ostendendum dominacionem nec ex tonsione gregis subiecti per fraudulentam temporalium subtraccionem, sed per condiciones apostolorum istis oppositas; et talis papa non foret alicui fidelium onerosus sed procurans undique pro lucro anime et profectu.

The defenders of the Pope should prove his authority from Scripture or the value of his influence over the Church.

Item, magnificantes necessitatem huius sacramenti cesarei oportet docere ipsam ex testimonio scripture vel per racionem ostendere necessarium influxum papalis preeminencie, quia aliter fingi posset novella religio servatis eisdem nominibus vel mutatis omnino contraria | ordini christiano. 241a
Constat autem, quod primum deest in toto corpore scripture. Et quantum ad secundum, patet quod oporteret illum influxum vel adiutorium esse spirituale, quia sine corporali preter adiutorium quod ecclesia habet de seculari brachio posset stare. Si autem sit spirituale vel est actus anime vel habitus. Cum autem actus anime sint nobis notissimi, perceptibilis foret tam talis actus quam eius absencia in morte, in divisione vel

omissione pape et in eius operacione apostolica; quando magis copiose et attente influeret? Sed nedum abest a nobis talis experimentalis noticia, sed propinquiores huic fonti sunt magis a Dei instinctibus alieni, ymo cum papa sit crebro infidelis vel expers donorum Dei quam eius subditi magis sancti, videtur quod non oportet regulariter hunc solem eclipsabilem sic in quoscumque lucidiores eciam plus tenebrosum influere.

Nor can he establish a relation between God and man.

Nec valet dicere quod papa dat habitum, quia sic *extolleretur super omne quod dicitur Deus,* dans quantumcumque distanter eciam personis Deo indignis spiritualia dona Dei, quia quid blasphemius vel infidelius quam quod oportet Deum cum omni tali concurrere complendo quicquid promiserit. Unde si habitus vel donum spirituale Dei quiescat, sic quod ex influxu pape in animam subiecti quemque inclinaret ad opus, quod non experitur ecclesia, sed eius contrarium, tunc enim deesset Petro et aliis apostolis influencia illa cesarea, et cesare excedente Christum et eius vicarium correspondenter ad dotacionem vel ritus cesareos, cresceret vel decresceret potestas taliter influendi.

The endowed pope is Antichrist.

Ex mille evidenciis patet quod nichil est in-
241b fidelius isto porismate, quod post do | tacionem ecclesia non potest rite procedere sine tali papa cesareo. Nichil enim plus accusaret dotacionem vel caput huiusmodi de condicionibus Antichristi, quod foret *abhominacio desolacionis, stans in loco sancto,* ut expositum est in fine noni capituli et concordat Crysostomus Omelia ultima Operis Imperfecti. Pro cuius sensus declaracione repeto,

3. Codd. in marg.: *Fons papa.* 7. Codd. in marg.: *Sol.* 31. Codd. in marg.: *Abhominacio desolacionis.* 32. B: *et expositum est.*

quod Christus propheta summus prediceret pericula maiora ecclesie, quibus non est maius vel blasfemius quam cum vita yma, ut declarant Gregorius et Bernhardus, vendicare pompatice statum Christi. Cum igitur hoc sepe contingit de papa, ut patet ex cronicis allegatis, videtur quod Christus debuit periculum illud predicere. Sed ubi expressius, quam Matth. XXIV, 15 dicens: *Cum videritis abhominacionem desolacionis, que dicta est a Daniele propheta stante in loco sancto, qui legit, intelligat.* Daret autem fidelis operam ad intelligendum hunc textum propter tria, primo quia est textus viri desideriorum, ut patet Daniel IX, secundo quia est textus evangelicus a summa sapiencia repetitus, et tercio quia Christus ex magna causa precipit quod hoc legens ipsum intelligat.

The pseudopope is the abomination of desolation.

Expositores autem verificant illud de Antichristo concorditer. Sed alii verificant hoc de Adriano imperatore vel alio, qui posuit statuam imaginis sue in templo Domini. Et alii fingunt sensus extraneos. Michi autem videtur quod nichil plus concordat cum litera vel ebdomalibus Danielis quam exponendo hoc de pseudopapa, qui est potissimus Antichristus. In hoc enim est abhominacio desolacionis, ut supra exposui. Nam communitas abhominaretur sentire unum fingentem personam Christi in interludio estivo | et super hec extra formam ludi facientem turpidinem vel loquentem, quanto magis, quando quis pretendit vivaciter tamquam spectaculum toti ecclesie, quod gerit personam Christi, et tamen committendo peccata turpissima vivit Christo summe contrarie. Hec, inquam, nedum est abhominacio ut in ludo sed desolacio, de- 241c

35. B: *includo.*

ficiente capitali suffragio hoste Christi subdole introducto. Communis autem modus loquendi concordat, quod, papa stante in loco Petri vel papatu, per tantum aut tantum temporis ille locus debet esse sanctissimus, cum papa pretendit se stare in loco sancti sanctorum, in cuius signum consentit quod vocetur *pater sanctissimus.* Studeat igitur calumpniator huius sentencie de qua persona ecclesie pertinencius verificaretur dictum Christi ad literam, et cum de multis pseudopapis sit verum, quod sint *abhominacio desolacionis stans in loco sancto,* quid obest scripturam sacram gravidari ista sentencia, aut quid derogat profecie Christi, quod ipse predixit nobis illud periculum? Non enim videtur quod Christus locutus est de loco materiali, ut templo Jerusalem vel alio, quia nulla vel modica sanctitas nisi equivoce est in illo, sed loquitur de loco spirituali, qui est status sanctus, in quo succedit unus post alium et abhominacionem in tali loco necesse est fundari in clero.

It is argued that Antichrist sits in the temple and so cannot stand.

Sed contra illud arguitur per hoc, quod Apostolus II. Tessal., II, 4 de Antichristo loquens prophetat quod *in templo Dei sedeat,* non igitur stat in loco sancto, et per consequens Christus ibi non loquitur de Antichristo. Primo tollo in-
241[d] stanciam | detegens fallaciam, nam et stabit et sedebit. Stabit ad erigendum et magnificandum suam potenciam tamquam paratus ad temporalia rapiendum, nam sicut Stephanus vidit Ihesum stantem a dextris virtutis Dei Act. VII, paratum ad membra sua certancia relevandum, et sic utrobique loquitur scriptura de stacione spirituali, quia (ut creditur) Stephanus non vidit stacionem corporalem ad tantam distanciam oculo corporali,

There is no contradiction.

3. Cod.: *stat.* 22. Codd. in marg.: *Antichristus quomodo ostenditur.*

ut notat Augustinus in De Cognicione Vere Vite prope finem. Nec phas est imponere in hoc militi Christi mendacium. Et ista maledicta stacio Antichristi implicat ipsum sedere, quia a ministerio Christi ad quod excellenter sed false se obligat ociantem. Et ista est mala sessio spiritualis.

Augustine's exposition.

Secundo notandum quod Augustinus II De Civitate Dei quasi per totum exponens scripturam de Antichristo, specialiter Apokalipsim Iohannis et propheciam Danielis inter cetera capitulo II exponit textum predictum apostoli de Antichristo. Textus autem Apostoli, quem Augustinus dicit nullomodo pretereundum, in nostris codicibus ita iacet: *Non terreamini, quasi instet dies Domini, quoniam,* inquit, *nisi venerit dissensio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perdicionis, qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam ipse sit Deus,* supple nisi talis Antichristus prius venerit, non veniet dies iudicii; *nulli dubium est,* inquit Augustinus, *eum de Antichristo isto dixisse,* unde Apostolus videns | abhominacionem desolacionis, pro dolore loquitur 242a
interrupte, sicut Christus videns peccatum Jerusalem flevit dicens, quia si cognovisses et tu, supple peccatum tuum et penam exinde tibi infligendam, tu fleres, ut ego te defleo. Unde Apostolus consequenter declarat Antichristi versucias in hec verba: *Non retinetis, quod cum apud vos essem, hec dicebam vobis, et nunc quid detineat,*

9. Codd.: *Dei* deest. 15. A in marg.: *Antichristus quomodo ostenditur.*

1. Opp. tom. VI, App. VI, 182/3. 8. Opp. tom. VII, 587 Non est De Civitate Dei II, sed XX. 15. II. Tess. II, 2. 30. II. Thess. II, 5—11.

scitis, ut reveletur in suo tempore; nam misterium iam operatur iniquitatis, tantum ut qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem dominus Ihesus interficiet spiritu oris sui et destruet illustracione adventus sui eum, cuius est adventus secundum operacionem sathane in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus et in omni seduccione iniquitatis hiis, qui pereunt, eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent; ideo mittet illis Deus operacionem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Istum autem textum exposuit Augustinus secundum partem ex certa sciencia et secundum aliam partem tamquam sensum probabilem; certus est enim quod Apostolus hic loquens de Antichristo vocat eum hominem peccati et filium perdicionis, qui extollitur super omne, quod dicitur Deus. Est iterum Augustinus sicut et pius theologus de hoc certus, quod cuicumque viatori iste condiciones conveniunt hic est Antichristus. Et est tercio iste sanctus certus quod Christus
42b non veniet ad diem finalis iudicii, quem | Apostolus vocat diem Domini, iudicaturus vivos et mortuos nisi prius venerit ad seducendum in anima mortuos eius adversarius Antichristus. Primo quod iste sit sensus textus Apostoli, quod Antichristus, quem vocat *refugam*, sedebit in templo Dei, hoc est in ecclesia, *non*, inquit, *templum alicuius ydoli vel demonis templum Dei vocat apostolus*, intelligens per Antichristum non solum ipsum principem, sed multitudinem impiorum hominum qui sunt quodammodo corpus eius. *Unde in greco dicitur, tamquam in templum*

The temple of God prophesied of is the Church.

24. B: *diem die.* 27. Codd.: *primo quod* after *apostoli.*

29. pag. 597.

Dei sedeat, tamquam ipse sit templum Dei, quod est ecclesia. Sicut dicimus Petrum sedere in amicum id est velut amicus.

Secundo vero exponit sequencia: *Sed nunc quid detineat scitis,* ne adhuc veniat ille magnus Antichristus, quia oportet ecclesiam parum profundari in fide, nec ad coronam eius Antichristus reveletur in suo tempore. *Iam enim misterium iniquitatis operatur* Antichristus tacite in suis membris, ut dicit evangelista, ut fidelis christianus habens iudicia sui exercitus, qui tenet fidem ecclesie, nunc teneat in principio illam fidem, donec fiat revelacio de medio sue malicie. Victoria enim in belli inicio confundit adversarios et animat expugnantes; in medio enim illius concertacionis veniet unus capitalis malignus, licet post et antea erunt mali eciam usque ad diem iudicii, ut patet Daniel IX. Unde quia sensus Apostoli est multum absconditus, non confunditur iste sanctus dicere: *Ego prorsus quid dixerit* | *me* 242c
fateor ignorare. Et recitando tres opiniones dicit prima, quod Neronem vocavit Apostolus tacite Antichristum, secunda quam Augustinus approbat, dicit hunc esse sensum Apostoli, *qui tenet imperium, teneat, donec tollatur de medio*, quia post dotacionem ecclesie revelabitur Antichristus. Et tercia sentencia est supradicta.

How Antichrist is to lead men astray in temporal as in spiritual matters e. g. indulgences,

Tercio vero prosequitur, quomodo Antichristus seducet virtute dyaboli tam in causa temporali, quam spirituali, in qua pretendet se habere virtutem in signis et prodigiis mendacibus, per que quidam intelligunt bullas atque epistolas de plenitudine potestatis papalis, plenas mendacio, ut verificant de indulgenciis et prefeccione inhabilium, quos menciuntur per eos esse habiles,

17. B: *eciam* deest. 24. B: *apostolicum.*

cum divinum iudicium sit in multis contrarium. In temporalibus vero fingunt se super omnes seculares dominos dominari civiliter, et sic notato dicto Augustini, quod oportet Antichristum esse de Romano imperio, quod extinguet, ut dicit XXIV cap. et dicto beati Johannis quod Antichristi prenuncii magni Antichristi prodierunt ex apostolis et per consequens de clero, cum factis paparum Christo contrariis eliciunt quidam probabiliter quod ipsi perversi sunt pessimi Antichristi; Deus autem secundum Apostolum mittet tales contra suos apostolos vel seductos in operacionem erroris, ut credant mendacio in penam peccati. Quod ego credo ydolatriam in colendo signa ut Deum, sicut specialiter patet in ostia consecrata.

and claims to civil rule.

Antichrist is to come from the clergy.

Recolligendo igitur dicta superius, videtur michi quod aliqua sunt ex fide simpliciter concedenda, alia vero ut omnia scripture sacre contraria simpliciter sunt neganda. In tercio |
224[d] vero gradu sunt quedam probabiliter asserenda ut illa que probabiliter creduntur esse in scriptura sacra implicita. In quarto vero gradu sunt aliqua credenda probabiliter esse falsa ut illa de quibus habemus probabiliter evidenciam quod sunt scripture sacre contraria.

Degrees of belief and disbelief.

In primis vero et secundo contrariis iacet fides expellens formidinem. In mediis vero cadit formido cum prestanciori via ad credendum, ut in gradu tercio aut cum prestanciori evidencia ad discredendum ut in gradu ultimo. Et ista quatuor apud theologum sunt notanda; tunc dico me credere in primo gradu quod Antichristus est in predictis scripturis descriptus.

Wyclif fully believes that Antichrist is described in the scriptures quoted;

16. Codd. in marg.: *Concedenda simpliciter neganda simpliciter.* 20. Codd. in marg.: *Asserenda probatur.* 32. Codd. in marg.: *Antichristus quis est.*

6. I. Joh. II, 18.

that there is one Chief-antichrist, who is the chief opponent of God's law and who will be damned.

Secundo quod licet omnes presciti sint unus magnus Antichristus, oportet tamen esse unum principalem et maximum Antichristum.

Tercio vero sive papa sive cesar sive quicumque alius fuerit maximus adversarius legis Christi, ipse est potissimus Antichristus.

Quarto credo quod dictus Antichristus cum omnibus suis complicibus damnabitur ex mendacio in die iudicii fugatis peccatorum tenebris et illucescente lumine veritatis.

He thinks it likely the pope is that Antichrist.

Ulterius dico tamquam michi probabile in gradu tercio quod papa sit ille Antichristus qui describitur in scriptura.

In istis autem mediis paratus sum cuicumque parti ad quam concepero quod evidencia est pocior consentire. Et sic dividitur diccio mea in fidem et opinionem. In fidem, concedendo vel negando, in opinionem, remisse credendo vel discredendo illa, quorum pura | credulitas est mihi preter- 243ª necessaria ad salutem.

Because one pope is Antichrist and does not follow that all popes are.

Sed absit fidelem credere, si papa sit Antichristus, tunc omnis papa est Antichristus, ut magnus Antichristus fuit Cayfas, et tamen non omnis episcopus; magnus Antichristus fuit Nero et tamen non omnis secularis dominus; magnus Antichristus fuit Sergius et tamen non omnis monachus. Et ita in mediis opinabilibus stat duos meritorie credere expresse contraria et credulitatem fidelis propter evidencias variari, ut de sanctis canonizatis credo quosdam absque formidine quia sunt beati in celo, ut apostolos, martyres, confessores primitive ecclesie, qui non

16. Codd. in marg.: *Fides* / *Opinio* > *distinguitur.* 30. Codd. in marg.: *Canonizacionem nota.*

30. Cf. De Ecclesia p. 44—46.

sunt victi cum mundo, alios autem opinor vel reputo beatos, ut posteriores de quorum vita habeo ad hoc evidenciam, quia narracio sanccionis vocati miraculi vel canonizacio Romane curie est nimis tenuis ad fundandum fidem ut mortuus sit in cathalogo beatorum. Potest enim in talibus vocatis miraculis esse multiplex seduccio, et potest curia Romana esse veritatis ignara ex seduccione testium qui deponunt, ymo potest esse cecata propter pecuniam vel favorem. Ideo absit fidelem credere quod sit articulus fidei credendus quicquid papa in canonizacione, in absolucione vel bullari attestacione decreverit. Cum papa attestatur suam crebram decepcionem in talibus, et Deus non est auctor vel fautor mendacii, ideo absit ecclesiam premi serviliter tali fide.

We need not believe all canonized to be saints.

In istis igitur licet opinari vel reputare unam partem vel aliam, secundum quod evidencie variantur. Cavere tamen debemus ne racione |
43b peccati in evidenciis seducamur, nec quod nimis sollicitemur in talibus preter fidem. Multi enim seducuntur per evidencias captas a curia et multi dimittunt propter questum, affeccionem carnalem vel cecum favorem cognoscere et colere fidem Christi. Alii autem faciunt raciones topicas ad assenciendum quod pseudopapa sit potissimus Antichristus, primo per hoc quod quicumque homo est profundior in inferno, fit pro tempore vie profundior Antichristus, sed aliquis papa a probabili post dotacionem ecclesie meruit esse profundior Antichristus.

In such matters we must depend on evidence.

Assumptum patet ex hoc, quod correspondenter ad peccati gravedinem est prescitus profundius in inferno; sed constat quod quanta est

12. B: *articulis*. 27. B in marg.: *Raciones theologice*.

gravedo peccati est ipsa contra veritatem, que est Christus.

The higher the degree the greater the sin.

Quod confirmatur tripliciter, primo per hoc quod quanto gradus est alcior, ideo casu supposito secundum legem datam de Lucifero est gravior.

A wicked pope is the worst of hypocrites.

Similiter, omnis talis papa est mendacissimus et blasfemus ypocrita, quod prima Veritas summe odit; papa igitur talis ex gravedine obligacionis, ex superaddita blasfemia ypocrisi et ex ducatu innumerosi populi, quem ducit proditorie contra Christum, videtur esse gravius condempnandus.

Similiter, Augustinus cap. IX De Gradibus Abusionum: *Sciat*, inquit, *rex sicut in regno hominum primus constitutus est, sic et in penis, si iusticiam non fecerit, primatum habiturus est. Omnes namque quoscumque peccatores sub se habuerit in presenti, supra se modo implacabili in pena futura habebit.* Et idem est evidencius de papa, ut docet Crysostomus Omelia LI Operis Imperfecti et patet distinccione XL: *Si papa. Quomodo sacerdos*, inquit, *super omnem populum glorificatur, si bene | fecerit, non solum propter suam iusticiam sed* 243c *propter omnium, quia ipse causa est iusticie universorum, ita et peccans super omnes punitur non solum propter sua peccata, sed propter omnium, quia ipse causa fit omnibus ad peccandum.* Unde efficax est testimonium Crysostomi ubi supra: *Qui*, inquit, *fingunt se esse christianos, cum sint Antichristi, videntur esse in ecclesia et agunt ypocritice contra ecclesiam*, ymo Omelia XLIV

14. Codd. in marg.: *Statu dignior peccans est dampnabilior.* 18. Codd.: *modo plagabili.* 27. Codd.: *fuit.*

13. Opp. tom. VI, Appendix pag. 215. 20. Opp. tom. VI, pag. 925—928. 21. Cap. VI. 29. Op. Imp. pag. 928.

dicit sanctus iste, quod *homo malus est peior dyabolo, ymo malum pessimum,* hoc est habet racionem supereminentis malicie super dyabolum, super feras et quamlibet aliam creaturam malam. *Dyabolus,* inquit, *fugatur ex iusticia hominis et virtute, homo autem perversus crudelius talem persequitur; dyabolus non superat hominem nisi per hominem, Antichristus autem superat hominem per se ipsum.* Ideo ubi non valet Meander dyaboli, ipse supplet temptacionem per hominem, a quo non prodest benedicere, qua arte fugatur dyabolus. Si igitur homo per censuras ecclesiasticas illudit populo veniens in nomine Christi, quis est pocior Antichristus? Tercio Lincolniensis in sermone ad papam declarat quod, sicut opus divinissimum viatoris est assimilare Deo animas peccato ab eo lapsas, sic opus summum sathane, Antichristi atque heretici est huic arti divine contrarie, quod faciunt presidentes huic curie. Si precipiunt aliquid mandatis Christi contrarium, si propter lucrum ordinant aliquid quod distrahat pastoris officium, aut si potestatem huius curie suspendunt, debilitant vel retardant; tunc, inquit, in ianuis est revelacio filii perdicionis. Si inquam papa ista perficiat et in eis constanter et finaliter
13[d] perseverat, ipse est indubie | Antichristus; ut, sicut sacerdotibus legis veteris successit Christus superaddendo interpretacionem laudabilem legi sue, sic episcopis cesareis succedet Antichristus, superaddendo obscuracionem culpabilem legi Christi. Et utrobique servabitur idem genus;

Worse than the devil.

1. Codd. in marg.: *Antichristus omnis malus christianus.* 2. Codd. in marg.: *Homo malus est peior dyabolo.* 12. Codd. in marg.: *Antichristus quomodo operatur in malis.* 17. B: *sicut.*

14. Videtur esse Roberti Grosseteste Ep. ad Innocentium papam IV., No. CXXVIII, p. 432.

quod fit cece et male preficiendo ineptum prepositum, suspendendo boni prelati officium, et omnino negligendo se movere, prohibens exercicium Christi ad expugnandum dyabolum. Et declarat quod curia est causa multorum talium; quod potest discerni per hoc, quod discordat a triplici descripcione pape superius recitata.

Falsity of the plea that the pope is needed to determine ecclesiastical causes.

Sed quantum ad primum punctum de capite causas ecclesiasticas terminante patet quod Christus est caput sufficientissimum, sicut probavit per trecentos annos et amplius, quando prosperata fuit ecclesia, et lex sua est ad hoc efficacissima, cum Deus ipsam edidit ad hunc finem; sed forte necesse est post dotacionem ecclesie esse legislatorem extraneum, ut puta Antichristum, sed hoc est ad desolacionem ecclesie, ideo idem foret asserere quod oportet esse tale caput ecclesie ad causas ecclesiasticas terminandum et dicere quod oportet Christum et legem suam deserere et Antichristum cum legibus suis atque complicibus amplexari; indignum namque fuit Christi apostolos in talibus taliter occupari. Ideo oportet considerare sectam cleri duplicem, scilicet clerum Christi et clerum Antichristi priori contrarium; clerus Christi quietatur in ipso capite ac suis legibus, clerus vero Antichristi vel totaliter vel preponderanter innititur legibus Antichristi et tamen palliatur esse clerus Christi atque ecclesie, ut populus simulacius seducatur. Et ista tam contraria oportet inniti duobus | contrariis capitibus cum suis legibus. 244ª
Et evidencia facti docet descripciones mem-

23. Codd. in marg.: *Clerus duplex Christi et Antichristi.* 28. Codd.: *et totum.* Vide Opp. Hussii 226ª.

23. Cf. Hussi Opp. p. 226 ubi totam explanationem reperire poteris.

brorum. Constat quidem quod clerus ecclesie claudicat in duas partes divisa, scilicet in partem Christi et partem cesaream. Ideo necesse est laycos supportatos per ipsos in opinione et vita tam dispares titubare.

Possunt autem iste due partes per hoc discerni potissime quod clerus cesareus instat attencius pro tradicionibus humanis et privilegiis que fastum et lucrum seculi sapiunt defendendis. Sed clerus Christi laborat assidue pro legibus Christi et eius privilegiis, quibus bonum spirituale acquiritur ostendendum; nec phas est fideli discredere quin ista pars sit recta et prior erronea, in tantum quod omnis innitens priori parti est infidelis hereticus, quia in affeccione preponderat bona temporalia bonis eternis, et cum pertinaciter defendit hunc errorem tamquam *avarus, quod est ydolorum servitus,* patet quod omnis talis sit hereticus infidelis.

Heresy of maintaining that bishops should rule because qualified by wisdom.

Et ex ista perfidia consurgit heresis, quod licet clericis et specialiter episcopis civiliter dominari, quod fulcitur ex hoc quod dominacio civilis est licita, licet difficilis; ille igitur qui haberet maiorem prudenciam ad cavendum periculum, ut habent episcopi, magis licite assumeret hanc vitam honorificam dominandi. Per hunc fucum concluditur quod convenientissimum est clericos bellare, uxorari et quemlibet statum periculosum assumere, cum virtus consistit circa difficile.

Sed primo tollo istam versuciam; constat quidem quod multa sunt licita, que propter inferioritatem suam sunt Antichristi clericis aliena, sic quod ipsi peccarent graviter, dimissa operacione nobili, operacioni ignobili intendendo, et sic propter perfeccionem status foret turpis-

9. Codd.: *defendendum.*

In ruling they forsake their office for a lower one.

simum | ipsos in talibus occupari, ut patet de Christo qui nescivit taliter facere, cum tunc sciret degradare se ipsum ad statum et ordinem laycalem, et per consequens sciret male facere et peccare. Prudencia itaque cleri stat in declinacione talis operis imperfecti, sicut foret bonum in laycis pure intendentibus scole Christi. Notaremus itaque quod duodecim episcopis, quos Christus in scola sua nutriverat, solus Scarioth se ipsum amando post apostolatum proprietati intenderat, nam Act. primo 18 dicit Petrus de Scarioth: *hic possedit agrum de mercede iniquitatis.* Nec phas est credere quod Petrus in hoc mentitus est, nec evangelium Matth. XXVI contradicit isti sentencie, quia cum Scarioth prius pro triginta argenteis vendidit pontificibus Salvatorem, assecuraturus de precio et credens verbis magistri, quod fuit in proximo moriturus, potuit providere sibi de redditu prope Jerusalem, ut frustratus a lucro quod videbatur habere ex furto communis pecunie, provideat sibi et suis possidendo illud proprietarie; nec repugnat quod accepit possessionem nuncupative dictam vel sessinam in predio, et post reportando pecuniam dandam pro agro, audiens magistrum condempnatum, infructuose penitens se suspendit. Judas enim non dormit, sed facit velociter facta sua, et consonabit quod illud maledictum commercium foret undique mendaciis pertractatum. Sic igitur secundum regulam, qua Augustinus concordat evangelia, credi debet tam Petri evangelio quam Matthei; nec caret misterio quod Yudas pontifex legis nove sic mercatus fuit abscondite cum pontificibus veteris testamenti, quia sic continuatur generacio eorum adultera;

244b

15. B in marg.: *Judas possedit agrum.* 21. Ꞵ: *videat.* 25. *sessinam* = *seisin* an English law term (Matthew).

et docetur quomodo pseudopontifices in lege gracie exsuperant malicia pontifices veteris testa-
244c menti. | Illi enim emerunt agrum cum dicta pecunia secundum religionem fictam ad sepeliendum extraneos, quia precium sanguinis licet effusi licite exhorrebant. Sed dicitur nostros pontifices mittere in corbonam precium seminis, quod est preciosius, et effusum vilius ac culpabilius, in quo videntur superare cupidine veteres sacerdotes. Nec dubium quin symoniace vendendo spiritualia, et sic Christum, nostri pontifices peccarent gravius precium inbursantes, et sic (ni fallor) dominacio secularis in nostris episcopis non fundabitur in lege nova vel veteri, nisi forte in Scarioth, Anania et Zaphira, de quibus Act. V; sed omnes hii tres exinde divino iudicio sunt occisi. Quod autem vindicta nunc non capitur de nostris, ut in primitiva ecclesia de minus peccantibus, nostre culpe et signo maioris periculi possumus imputare; Deus enim quandoque ex amore predestinati peccantis hunc arguit et castigat, quemque autem ex amore populi, quem vult a toxico talis macule preservari, nunc autem signum est quod ex peccati participio deseruit ut desperatos tam populum quam peccantes. Et istud videtur michi esse tempus periculosum, quale non fuit a mundi inicio a Christo et apostolo prophetatum. Vix enim invenies unum presbiterum vel potentem laycum, qui non sit irretitus opere vel consensu episcoporum symonica heresi plus vel minus. Et patet quam horrenda est desercio securitatis cleri de sorte Domini et preeleccio securitatis mundane, in qua mundus blasfeme Deo preponitur. Nec valet

Our bishops found their practices on those of Iscariot, Ananias and Sapphira.

7. B: *carbanam*. 20. Codd. in marg.: *Punit Deus varie*. 26. B: *esse* deest.

locus a simili captus a laycis, quia et hoc foret in seculari dampnabile, et mundana securitas Dei adiecta in ipso est licita et non sic in clerico legis Christi. Clericis enim legis veteris, quibus imponebatur sarcina | intollerabilis, suffecit pars 244a
Domini de decimis, oblacionibus et privatis elemosinis, et tercia pars stricta suffecit Christo et suis apostolis. Nobis autem non sufficit decima pars Domini ampliata proditorie et iudaice vendicata. Sed terciam partem prediorum laycalium ex titulo possessionis Christi mendaciter vendicamus, et ex uno latere cum bonis pauperum quorum sumus nudi procuratores, non habentes a Domino ad hoc procuratorium, possessiones seculares incessanter perquirimus. Ex alio vero latere extendimus magnificantes tradiciones hominum que questum sapiunt, et ex hinc ad grave dampnum ecclesie est ipsa lex Dei nimium pretermissa. Dicimus enim quod nedum est licitum sed necessarium propter consilium cesaris postponere Christi consilia, sed necessario opcrtet quod fiat dispensacio cum illis tradicionibus onustatis quas Christus instituit, sed cum donacionibus hominum et ritibus sequentibus propter sacrilegium non licet Deo vel homini dispensare, in hoc indubie preponentes hominem vel verius mammonam Deo nostro. Consideraret itaque clerus, quomodo ad fornicandum spiritualiter cum bonis fortune est clerus proclivior, ad resipiscendum tardior, et omnino est dirupcio amoris Dei detestabilior. Ideo considerarent arguentes per locum de possibili ad periculum de inesse, quomodo quilibet claustralis in Anglia potest meritorie habere feminam in cubili et studio celatam, sic

Christ's laws set aside for gainful traditions.

8. Codd. in marg : *Clerus in quibus debet contentari.* 17. B: *Et* deest. 19. Codd. in marg.: *Avaricie excusacio in clero.* 34. Codd.: *cerelatam.*

valet quod non abutatur femina, igitur debet; fornicacio (inquam) corporalis non est tam assidua, cum oportet quod carnalis fornicacio, quando 245a natura deficit et invalescit avaricia, sit | extincta et per consequens tamquam innaturalior et difficilior est a Domino plus odita. Ideo dicit Matth. XI, 24: *Dico vobis, quod terre Sodomorum remissius erit in die iudicii quam tibi.* Neque enim saltamus cum filio hominis, nec plangimus cum Johanne Baptista, sed, omittentes doctrinam Christi nobis facilem quam expressit in vita et moribus et verbis, de vita paupere et exproprietaria, sequimur sanctos novellos quorum canonizacio fuit empta, licet pro maiori parte vite sue vixerunt mendaciter; et addimus in commendacionem nostre sentencie quod non legimus de patronorum nostrorum resipiscencia, igitur respondebam. Constitueremus, inquam, nobis Jhesum patronum et regulam, postponendo alios nec obediendo nisi de quanto sequuntur ipsum. In cuius confirmacionem oraciones nostras, quas habemus de sanctis, singulariter ad ipsum dirigimus. Non simulemus igitur maniace stulticiam auditorii in nostris sermonibus, quia ipsum percipit sophisticaciones nostras subtilius quam sufficimus palliare. Materiam (inquam) fidei, que opinionem excedit, magnificare debemus, quantum sufficimus, Sic igitur tollendo istas notas perfidie de plus credendis factis et dictis unius peccantis prepositi quam verbo vel operi Jhesu nostri, debemus singulariter doctrine sue intendere, quia revera est infidelis et mundo suspecta excusacio in peccatis capere thema nostrum de Christo, et dimissa doctrina sua inniti uni erranti preposito licet sancto, et specialiter in hiis mundialibus, in

Instead of obeying Christ's teaching we follow modern saints canonized for payment.

We should make Jesus our patron and address all prayers to him.

19. Codd.: *alios et.*

quibus obliquant a Christo, addendo fallaciam; Ipsi sic sequuntur, igitur nos possumus licite ac meritorie sic viare. Et sequitur punctus fallacie,| quando concluditur, igitur de facto nos servando 245b naturam operis licet modo contrario nec iniuste facimus nec peccamus. Revera prevalente ista fallacia liceret cuilibet religioso qualibet seculari vita quomodolibet conversari.

What preaching should be.

Ideo talis evangelizans predicaret vitam et doctrinam Christi, in qua non est periculum. Secundo exponeret quomodo sanctus, cui innititur non in lege quam Christus instituit, declinavit, tercio consideraret si modum ita laudabilem sicut fecerunt patroni, quibus innitimur, observamus, quia cum Deus remunerator est adverbiorum, modus est maxime attendendus; quarto vero consideraremus in vitis patrum, si patres nostri ordinis spissius vixerunt et sanccius, quando viventes exproprietarie et nobis contrarie secuti sunt facilius et similius salvatorem. Modicus enim error, qui est insensibilis ex pravitate peccati, est ex continuo incremento sensibile et intollerabile peccatum, a tota ecclesia destruendum, sicut specialiter patet in dotacione ecclesie, que a nuda elemosina crevit in venenosum dominium. Sic igitur duplex illud morale principium, practizatum in via morum, retrocedere est illicitum et de duobus bonis est pocius et facilius eligendum, rectificaret totam ecclesiam; ideo sine excusacione debemus omnes effectualiter illud attendere.

No laws but Christ's needed.

Sed redeundo quantum ad secundam senteneiam de necessitate legum ecclesie, patet ex sepe dictis, quod melius regeretur ecclesia pura

1. B: *obligant.* 9. Codd. in marg.: *Predicacionis modus de sanctis.* 11. A in marg.: *Nota.* 12. *lege;* cod.: hoc; cf. p. 339 l. 16. 32. Codd. in marg.: *Lege Dei sine humanis legibus ecclesia optime regeretur.*

lege Domini quam per se vel cum adiectis legi domini legibus hominum adinventis. Patet ex hoc quod primo modo honori Dei conformius, ad serviendum sibi direccius et inducendum pacem ecclesie copiosius, regularetur ecclesia. Unde antichristiana heresis videtur quod lex Dei non est per se sufficiens nec eque sufficiens ut leges hominum extinguere iniurias in ecclesia
245* germinantes, | nam ad confundendum tales infidelitates de Antichristo dicitur Psalmo IX, 21: *Constitue Domine legislatorem super eos, ut sciant gentes, quoniam homines sunt* ad imaginem Dei, quibus creavit legem in reputacione sua completam condere; ideo debent secundum illam conversari ut homines et non ut bruta. Deus enim ex summa sapiencia legem condidit et dedit ecclesie ad hunc finem. Ideo si lex humana foret ad hoc lege Dei complecior, Antichristus in potencia, in sapiencia, et in providencia excederet Jhesum Christum; et tunc vera foret discipulorum eius sentencia, quod expedicius foret ecclesie quod legerentur in missis epistole decretales quam epistole apostolorum vel evangelium; nam secundum quod lex est necessarior et expedicior est magis venerabilis et plus meritorie commendanda.

Christ's law makes us at peace with God.

Item, lex Christi plus pacificat cum Deo et plus disponit ad salutem anime, quam tradicio humana, sed in quantum lex hec fecerit, est honorabilior ac necessarior, igitur lex Christi excellit proporcionabiliter tradicionem humanam. Et cum pax quam habet homo cum Deo infinitum excedit pacem aliam, sicut salus anime et spiritualis prosperitas infinitum excedunt bona alia, que

5. B: *et regularetur.* 11. Codd.: *sed ut.* 17. Codd. in marg.: *Lege Dei impossibile est esse meliorem.*

per leges hominum acquiruntur, patet quod lex Dei infinitum excedit leges hominum; et ex eodem sequitur quod sit infinitum prestancior ad placendum Deo et paciendum cum populo, nam per observanciam illius legis et non aliter placeretur, et per consequens pacificaretur homo cum Deo; sed nacta pace cum Deo, acquiritur pax cum qualibet creatura. Quomodo rogo, non obediret et proficeret quelibet creatura homini, cui videret Deum suum amicabiliter obedire, igitur etsi membra | dyaboli tribulant amicos Christi, tamen 245[d] prosunt illis, ut obedienciarii et amici; sic enim Scarioth fuit amicus Christo, Joh. XVIII, et procuravit licet invite serviens pacem Christi.

Christ's law would breed more charity,

Item, lex Christi per se gigneret copiosius caritatem in populo quam leges hominum per se vel commixte legi Domini. Et patet conclusio corollaria. Assumptum patet ex hoc, quod lex Domini precipit quoad bona nature *prebere percucienti maxillam sinistram*, Matth. V 39, 40, quoad bona fortune volenti *auferre tunicam dare et pallium*, ymo *volenti tecum in iudicio contendere et tunicam tollere* dare debitum; unde Luce VI, 30 dicitur: *Qui aufert que tua sunt ne repetas*. Et ista triplex paciencia per se induceret plenam pacem, extinguendo discordias.

and God would provide for justice.

Nec valet infidelis obiectus, quo dicitur quod tunc extingueretur complementum iusticie, quia Deus foret necessitatus ad providendum sue ecclesie ex hinc ad melius, ymo sic accederet ad statum exproprietarium plus perfectum. Ideo idem foret sic dicere et blasfeme imponere Deo inpotenciam, negligenciam sive invidiam, et per consequens quod legifer nonnullus *extollitur super omne, quod dicitur Deus*.

23. B: *tunicam contendere*.

To advocate endowment is a heresy.

Unde consequenter profundantur in heresim, qui dicunt quod status dotacionis sit perfeccior quam status expropriacionis, et per consequens lex papalis qua stabilitur dotacio est perfeccior quam lex Christi, qua suadetur expropriacio; nam ut inquiunt iste due leges et isti duo status convertibiliter se sequuntur, quia aliter omnino superflueret lex humana et venenose pasceret populum postposito verbo vite. Oportet enim populum illum regi magis intendere, cuius legem
146a preponderat, quia lex | et status quem stabilit, se invicem consequuntur. Unde videtur michi nota infidelitatis et dolosa calliditas Antichristi, quod domini temporales statuunt sibi tales pastores et prophetas, qui et artem pascendi ignorent et preparent vel inordinate vel toxice cibum mentis. Constat autem ex fide scripture quod anima pascitur verbo Dei; verba autem alia sunt venenum anime; cum autem non sic ordinant pro coco et cibo corporis, et secundum Crysostomum *prelati debent esse stomachus corporis ecclesie et cocus membrorum eius,* patet quanta infidelitate laborant mundi principes, qui plus appreciantur atque preponderant cocum corporis coco mentis. Illi autem, quorum Deus venter est, non sunt filii pacis, cum pax prima cum Deo dissolvitur. Et in isto notabiliter deficit doctor fidei christiane. Oportet enim primo rectificare in ecclesia apostolos et prophetas et consequenter residuum corporis ecclesie erit sanum. Illi autem stabilirent hoc necessarium principium fidei modo discreditum propter excecacionem pulveris temporalium, quod quilibet christianus

God's word is the food of the soul.

10. B: *legi.* 11. B: *preponderant.* 20. Codd. in marg.: *Cocum corporis preponderantes coco mentis peccant graviter.* 27. B: *defecit.*

debet infinitum plus amare virtutes quam honorem, voluptatem vel commodum temporale, sicut debet infinitum plus odire peccatum eciam veniale quam penam aliquam corporalem, et idem principium fidei per hoc quod, ut aliquid est peius vel melius, est ipsum fugiendum proporcionabiliter vel amandum.

Christ's law should be followed even as to its counsels.

Ex quibus sequitur quod lex Christi eciam secundum consilia sit generaliter servanda et lex hominum postponenda. Exhinc enim accrescit bonum anime infinitum preciosius quam lucrum aliquod temporale. Et hec | racio moveret eciam 246ᵇ
infidelem, nam melius, facilius et brevius foret observare Christi consilia et precepta, igitur non debemus inniti suis contrariis prestancius omittendo. Peccamus igitur graviter, dum facimus nobis inexpediens, et honorem Dei diminuens, utilitatem ecclesie subtrahendo.

Et de ista subtraccione a libertate legis Christi post multiplicitatem legum Antichristi conquesti sunt sancti; quod patet in exemplo triplici, primo ex decreto beati Augustini ad inquisiciones Januarii superius recitato et ponitur in decretis XII distinccione: *Omnia;* secundo ex dicto beati Jeronymi epistola CXVIII ad Domicianum de morte Fabiole, ubi exponens illud evangelium Matth. XIX, 9, ubi dominus precepit viris uxorem non debere dimittere, excepta causa fornicacionis, et dimissam manere innuptam sic loquitur: *Quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat ad feminas, neque enim adultera uxor dimittenda est*

1. Codd. in marg.: *Amare debet christianus virtutem plus infinitum quam voluptatem etc.* 3. Codd. in marg.: *Odire debet homo plus peccatum eciam veniale quam penam.*

24. Cap. XII. 29. Ep. LXXVII. Sed est ad Oceanum. Opp. ad Migne Ser. Lat. XXII, 691.

et vir mechus tenendus. Si quis meretrici coniungitur, unum corpus efficitur, igitur que scortatori impuroque sociatur, unum cum eo corpus efficitur. Alie, inquit, *sunt leges cesarum, alie Ihesu Christi, aliud Papinianus, aliud Paulus noster precipit. Apud illos viris inpudicicie frena laxantur, et solo stupro atque adulterio condempnato, passim per lupanaria atque ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non voluptas; apud nos quod non licet feminis, eque non licet viris.* Igitur in lege Christi oportet fidelem quiescere, et alias leges, nisi de quanto consonant legi Christi, contempnere, quod sepe oportet de vocata lege ecclesie. Unde beatus Bernhardus libro primo
246c ad | Eugenium sic effatur: *Quid servilius indignriusque presertim summo pontifici, quem non dico omni die, sed pene omni hora insudare talibus rebus et pro talibus. Deinde quando oramus, quando docemus populos, quando edificamus ecclesiam, quando meditamur in lege? Et quidem cottidie perstrepunt in pallacio leges, sed Iustiniani non Domini. Si iustum istud, tu videris, nam certe lex Domini immaculata convertens animas. Hec autem non tam leges quam lites sunt et cavillaciones subvertentes iudicium. Tu igitur pastor et episcopus animarum, qua mente obsecro sustines coram te, semper silere illam, garrire istas? Fallor, si non movet tibi scrupulum perversitas hec, puto quod interdum compellat te clamor ad Dominum cum propheta: Narraverunt michi iniqui fabulaciones, sed non ut lex tua.*

1. A in marg.: *De meretricio;* B in marg.: *Meretricacio.* 2. B: *igitur* deest. 2, 3. Codd.: *scortatori imponitur sociatur.* 6. Codd.: *in viris pudicicie.* 12. B: *consonant* deest. 15. B in marg.: *Leges humane supra legem Christi garriunt ante papam.* 18. B: *et* deest.

14. Cap. IV. Opp. I, 732.

Ista autem secundum fidem scripture sunt a papa et quolibet episcopo meditanda, et postpositis cunctis legibus extraneis effectualiter exequenda. In extraneis enim legibus iacet a lege Christi et per consequens a Deo distraccio, utriusque testamenti offensio et periculosa ac latens iniuriacio. Quis (queso) dubitat, quin occupacio circa leges hominum, que omnes sunt conclusio ad viacionem superflue, de tanto distrahunt pusillam capacitatem anime a lege Domini? Quis insuper hesitat de legislatore Christo, quem oportet omnem salvandum sequi? Psalmus primo, 2 scribitur: *In lege eius meditabitur die ac nocte*, ymo Deutronomio VIII, 1 dicitur: *Omne mandatum quod ego precipio tibi hodie, cave diligenter ut facias.* Et quia ad hoc requiritur mandatorum noticia; | ideo Deutronomio VI, 6, pre- 246[a]
cipitur post precepcionem observancie omnium mandatorum *erunt verba hec, que ego precipio tibi hodie, in corde tuo, et narrabis ea filiis tuis et meditaberis sedens in domo tua et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.* Et Joh. XIV, 15 ab equo dicitur: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Nichil enim attencius mandatur a Domino, quam iugis meditacio legis Dei.

Attention to human law distracts us from God and his law.

Et quantum ad tercium patet, quod in legibus humanis est fraudis et iniurie plenitudo. Patet hoc de principiis vel maximis legum ecclesie, et multo magis de conclusionibus ex illis sequentibus. Nam libro VI de constitucionibus datur pro regula, quod *duobus super eadem provisione litteras a papa habentibus una die, is, cui papa*

Fraud and injustice in human law.

11. Codd.: *hesitat quin.* 14. Codd. in marg.: *Lex Dei debet diligentissime studeri.* 25. *quam.* B: *quod.* 30. Codd. in marg.: *Lex papalis patitur instanciam.*

13. Psalm. CXVIII, 85. 30. Liber Sextus, tit. II. Sed est titulus III De Rescriptis, cap. XIV *Duobus.*

canonicatum contulit preferendus est ei cui non dedit canonicatum, ignorante executore quis prius impetraverit. Si autem sint pares in gracia, quoad formam stili papalis, is qui prius presentavit erit pocior in prebenda. Et tercio si equales fuerint in hiis tribus, tunc canonici, quibus spectat collacio, vel maior pars eorum tenetur eligere, reliquo carente fructu gracie nisi ex tenore papalium litterarum expresse appareat, quod papa utrique illorum voluerit providere.

Ista autem trimembris maxima videtur in toto esse principium contra Christum, quia supposito sicut in maiori parte contingit, quod prepositus in canonicatu vel tempore, in presentacione vel ostensione gracie, vel tercio in capitali eleccione sit reliquo quantumlibet indignior quoad Deum, 17ᵃ tunc ex ista | maxima Antichristi debet iudicari contra Christi iudicium.

Ex quo manifeste sequitur quod hoc Antichristi porisma sit iniquum contra iusticiam et per consequens contra Christum.

Ex quo patet ulterius, quod sit a fidelibus tamquam hereticum abrogandum, et per consequens papa non debet pro toto mundo secundum ipsum generaliter causas ecclesiasticas terminare. Et idem est argumentum de generalibus legum paparum principiis, et specialiter de maximis Bonifacii VIII in Sexto, que manifeste obviant legi Dei. Non enim preferunt nec sciunt preferre quem Deus preelegit, sed communiter preeligunt maximum Antichristum, quia cum Judas non dormit avaricia debriatus sepe contingit quod membrum dyaboli preferatur; calliditas

Godless laws of Boniface VIII.

1. *ei.* Codd.: *eo.* 3. B: *impetravit.* 16. B: *fit.*

28. Esse videntur titt. III—VI.

enim vulpina sepe preficit minus dignos. Unde apostoli non audebant nec potuerunt sicut nec Christus talem legem statuere. Ideo ista vocata lex est Antichristi, qui *extollitur super omne quod dicitur Deus*. Christus enim non potest ex nuda prelacione momenti temporis, ex callida presentacione priori collacionis papalis nec ex iterata eleccione sepe frivola capituli acceptantis, ineptum virtute preponere, sed oportet omnino, quod ille quem Christus vel lex sua preeligit, sit quoad Deum virtute prestancior. Et hinc apostoli non presumpserunt vel legem eleccionis statuere vel Mathiam eligere, sed commiserunt hec divino iudicio, ut patet Act. I. Sic autem faceret papa, cum pro toto mundo non statueret legem iniustam vel committeret peccatum eciam veniale. Est autem maior blasfemia constanter asserrere, quod eo ipso quo papa hoc sta|tuit 247b eciam contra decretum Domini, tunc est iustum, vel quod oportet quod Deus condescendat pape et legem quamcumque pape iustificet. Vel tercio quod levem iniuriam homo debet committere propter maius commodum inde sequens. Cum igitur quoad omnes causas terminandas per se sufficit lex scripture, quomodo presumeret Christi vicarius legem assumere tam iniquam quoad iniurias, commoveatur utraque pars pati iniurias et propter periculum tempus sibi redimere. Hoc autem ex fide est melius quam iudicium quod sentenciat lex humana, quod si neutra pars voluerit decreto Domini in talibus humiliter consentire, compromittant ponendo se in arbitrio boni viri vel ad minimum iudicentur secundum leges civiles intra ecclesiam, vel si omnia ista renuerint, fugiantur tamquam ethnici et publicani

It is blasphemy to say that God confirms all laws made by the pope.

10. B: *preelegit*.

et discipuli Antichristi. Et nullomodo trahat Christi vicarius huiusmodi causas sibi, sed effugiat ut venenum iuxta exemplaria legum civilium condere novas leges, sed abnuentem finaliter hanc viam triplicem, excommunicet ut membrum dyaboli. Excommunicanten im quandoque simplices; quia dissentire renuunt legi. Et patet quomodo preter papam oportet esse, sicut fuit in primitiva ecclesia, unum caput ad causas ecclesiasticas terminandum.

How appointment to benefices should be made.

Quoad secundum patet quod oportet esse unum caput ad beneficia ecclesiastica parciendum, nam lex Christi est ad illud sufficiens, et persona populi, cui preficeretur talis prepositus, foret optimus iudex ad discernendum talem prepositum episcopo presentandum. Sic enim fuit in primi-
47a tiva ecclesia; nec cessat racio, quare non | sic foret hodie. Nam illa persona tenerrime provideret de mediis ad salutem anime necessariis cuiusmodi est pastor discretus; si enim providet de mediis corporis nutritivis, fides necessitat quod infinitum plus provideat de mediis anime nutritivis. Ideo Ecclesiastici XXX, 24 dicitur: *Miserere anime tue placens Deo*. Istam igitur providenciam non est Christi et per consequens nullius creature vetare.

Quantum ad legem, patet quod sola lex Christi perfecte docet pastoris officium, quomodo introducendus est, quomodo nutriendus et quomodo castigandus; illam igitur legem oportet communitatem christianorum defendere et tradiciones contrarias impugnare.

Dangers attending choice.

Sunt igitur tam ex parte electorum quam electi pericula. Ex parte electoris in hoc, quod posset blasfeme presumere quod sufficit voluntas

2. *modi* deest. 10. Codd. in marg.: *Caput unum oportet esse ad distribuendum beneficia.* 32. Codd. in marg.: *Eleccio prelati habet pericula.*

sua, cum signo ab eo accepto ad rite constituendum prelatum ecclesie, et sic foret personaliter Ihesus Christus. Oportet enim Deum prius eligendo et habilitando constituere, cuius ordinacioni concordans sagax instrumentum Dei potest esse nudus promulgator divine sentencie, et ignorando divinam sentenciam reticeret, sicut fecerunt apostoli in eleccione Matthie. Si enim contrariatur divine sentencie, tunc peccat; nec debet sibi in hoc credi nec a fidelibus consentiri, quia aliter posset papa esse cum sibi adherentibus, infra modicum tempus maximus Antichristus, quia proditorie contra Christum dissipans oves suas; hoc autem est signum potissimum Antichristi. Item, est valde possibile quod papa ignoret vel negligat personam ydoneam gregi fideli postponere, sed nimis periculosum et stultum foret cum hoc preficere prelatum ecclesie, igitur in illo officio adiacet pape magnum periculum. Cum igitur in omni tali pars securior est tenenda videtur quod securius et optacius foret illud dimittere et per consequens | papa peccaret in 247[a]
eligendo partem tam periculosam atque ambiguam. Nam iuxta legem pape in De Consecracione distinccione V: *Non mediocriter peccat, qui maiori bono postposito eligit minus bonum.*

The Pope often appoints persons of whom he knows nothing.

Assumptum patet in facto de distancia personarum inexpertarum quas ex nudo verbo testium eorum sepe preficit, et ex hoc quod ipse ac examinatores sui ignorant communiter mores persone extranee, et quoad scienciam sepe preponderant artem litigandi civiliter arti curandi animas; quod est condicio Antichristi. Recoleret

3. B: *Christus* deest. 25. *peccat*. Recte: *errant*. 29. Codd.: *testium florum*.

24. De Consecr. Cap. XXIV.

igitur quomodo omni facinori perversi prepositi quem stulte sic preficit est non solum consenciens sed ipsum capitaliter auctorizans; pape igitur sanctissimi istam dominativam formam preficiendi prepositos non temptarunt. Que igitur prudencia, quod infirmiores pape hoc facerent?

Item, grave peccatum est propositis e duabus partibus minus bona eligere, sed hoc sepe contingit in preposituris papalibus, igitur sepius sunt inique. Quis ergo color excommunicandi omnes, qui resistunt pagine tam inique. Iste itaque error sepe devolvit profundius quod excommunicetur persona, quia facit ut debet conformiter legi Dei.

Assumptum patet ex hoc, quod Deus vult et precipit quod homo eligat pociora, quia aliter excusaretur stulticia, ne sapiat peccatum et liceret voluntati Dei quamlibet deformari. Principium igitur nature est, quod homo eligat sibi utilius, ideo plane sequitur ex primo principio quod homo debet sic facere. Et hec racio quare fides scripture docet orare et petere condicionaliter media, de quibus ignoratur utrum sint magis utilia. Nec dubium quin Deo bono sit beneplacitum, quod homo laboret continue circa sibi
248a utilius, quia aliter | foret invidus.

The Pope should abstain from provisions.

Ex isto morali principio sequitur, primo quod papa debet sollicitudinem talium provisionum dimittere et occupari circa edificacionem ecclesie, sicut Petrus fuerat occupatus. Hoc enim foret ecclesie et sibi utilius. Nichil enim acquirit sibi per huiusmodi provisiones et alias dominativas preeminencias infundabiles, si non pecuniam, favorem et famam seculi. Nam postquam distri-

15. Codd. in marg.: *Distribucio beneficiorum quid confert pape.*
31. Codd. in marg.: *Eligere pociora homo vult Deus.*

buit sic bona pauperum vocatus est pater beatissimus, inpeccabilis et Deus in terris, quod si sitit triplicitatem istam per hoc medium, tunc est principium symonie patri mendacii, et in terris fortissimus Antichristus; et subtraccione talis officii rediret ecclesia ad statum primevum, quem Christus instituit. Sed donemus sibi istam in-

All patrons are bound to appoint the best man,

iuriam. Secundo sequitur quod omnis elector spiritualis prepositi sed papa precipue debet positus in adopcione multorum omni obstante postposito ipsum eligere, quem reputat meliorem, hoc est plus ad honorem Dei et utilitatem ecclesie; hoc enim foret sibi utilius, quia fidelitati sui ministerii, et per consequens remuneracioni Dei plus congruum. Et patet quod qui propter pecuniam, propter sanguinem vel favorem seculi preponit illum quem credit vel debet credere minus idoneum peccat mortaliter, quia infideliter in amore preponderat temporale vanissimum Deo suo, quia illud, ob cuius amorem facit quod Deo displicet; quod non faceret propter omnia bona mundi.

and not to promote one inferior because the king favours him.

Et tercio sequitur ex dictis quod papa non debet propter peticionem aut instanciam secularium dominorum preficere clericum vel carum regis in episcopum vel prelatum ecclesie, dum reputat vel reputare debeat alium magis aptum, nam cicius desereret omnem favorem principum seculi, omnem dotacionem ecclesie et omnem gloriam, quam ipse | vel fratres sui in suo officio 248'
habent de seculo.

Ad reputandum autem talem aptitudinem oportet fidem scripture de bonitate pastoris cognoscere et non cecari in isto porizmate: Plus lucri, plus favoris vel laudis humane reportarem ego cum

8. Codd. in marg : *Eligi qualis debet a papa in prelatum.*

Papal appointments often bad.

meis complicibus, ideo hoc est ecclesie Christi utilius. Unde miratur mundus quomodo papa preficit idiotas artis regiminis spiritualis ignaros, dum vel reputat vel reputare debeat quod sunt in eadem provincia multi plus habiles eciam sacre pagine professores, sed divicie quibus liniuntur ecclesie sunt occasio unde franguntur fides et christiana religio.

Et patet cum predictis condicio Antichristi; ipse enim est dux capitaneorum qui procuratores pro parte dyaboli dissipant legem Christi, et ideo omnes fideles debent expugnare ducem huiusmodi, cum ille qui debet esse servus cunctis aliis illibertat eos cogens eos recipere cocum mentis et medicum, qui vel non curat vel ex inercia Dei et arte dyaboli dat venenum. Deus enim non potest procurare se esse episcopum populi, nisi qui eligendo Dominum vult sibi gratis subici, sed blasfemia Antichristi facit contrarium.

Any prelate notoriously failing in duty may have his tithes and offering withdrawn.

Ex istis videtur sequi quod a quocumque preposito spirituali notorie deficiente in suo officio licet stipendia mundana subtrahere ut decimas, oblaciones et alias elemozinas speciales.

Probatur sic: Stipendia non dantur tali nisi ut tali, quia scilicet facit quod incumbit tali officio, sed hec causa deficit in quocumque huiusmodi, igitur est causa quecumque medians ad hunc finem. Illa enim est racio, quare ministrari non debet tali preposito, quia aliter subiectus sibi racionabiliter ministraret. Scrutetur igitur fidelis racionem talis ministerii et videbit quod aliena
248ᶜ est a racione | talis prepositi, quia ut capitur talis deficit a racione veri prepositi, et dare alteri

11. Codd. in marg.: *Cocum qui non vult coquere vel venenum procurat quomodo communitas reciperet.* 23. Codd. in marg.: *Stipendium denegare tali prelato.*

debitum secundum racionem falsam et simulatam caret colore discipline veritatis.

Item, talis prepositus posset ad tantum indisponi in moribus, quod redderet se indignum stipendium tale recipere. Est igitur dare latitudinem indisposicionis et gradum remississimum dignitatis, sub quibus indigne reciperet tale stipendium.

Sed probatur quod quilibet gradus talis latitudinis consequitur ad notorium defectum officii prelacie. Nam omne peccatum mortale facit indignum quoad Deum, ut hic supponitur. Sed datus prepositus est notorie in mortali, ergo est notorie indignus quoad Deum et per consequens apud quemlibet qui in nomine Domini tale debitum sibi daret. Nemo enim iuste dat debitum, nisi quod dat in nomine Dei debenti. Cum Deus secundum Augustinum graciose donat omne debitum, et cuilibet creature quodammodo obligatur. Si enim conductus a ministerio omnino se subtrahit, secundum iustas leges humanas subtrahi debet stipendium, multo magis secundum legem Dei iustissimam, in debito magis stricto. Et illud videtur Apostolum sentire II. Tess. III, 10: *Qui non laborat,* inquit, *non manducet.*

In paying such we are supporting Antichrist's disciples.

Item, nemo tenetur fovere discolos et discipulos Antichristi, sed sic faceret quicumque voluntarie ministraret talibus ultra vite necessaria, igitur hoc non debet. Deus enim non fovet tales ut tales, sed permittit eos foveri et sustentat naturam.

Excommunication for refusal to pay may be disregarded.

Et patet quod quicumque condit legem vel dat mandatum sub pena excommunicacionis ad nutriendum tales, ipse est pater eorum et preci- | puus Antichristus. Modicum itaque debet christia- 248a

17. Codd.: *debentis.* 34, 35. B: *ut precipuus.*

nus curare de excommunicacione huiusmodi, cum Deus excommunicat hoc implentes, quia ut sic defraudant pauperes, dando improvide bona sua indignis; quod est indebitum et onerans procuratorem Domini ad satisfaciendum, cum talis solucio non sit apud summum iudicem allocanda.

Such excommunication is wrongful or superfluous.

Nam secundum leges ecclesie: Judice fallaci pronunciante talem esse indignum sive hereticum non liceret sic ministrare sibi bona ecclesie, sed vel errat talis iudex vel curatus fuit eque indignus, antequam tulit ipse sentenciam, igitur cum notorietas facti plus docet indignitatem quam sentencia talis iudicis, videtur quod ante sentenciam talem debet credens operibus operari. Nam pars Roberti Gybbonensis excommunicat Urbanum nostrum cum suis complicibus et econtra; et consequenter potentes auferunt ab eis bona ecclesie. Nec dubium quin non sit propter nudam excommunicacionem plus vel minus, sed ut prevaricator excommunicatus a Deo in legem suam offenderit.

The schism teaches many catholic truths, especially as to the unimportance of excommunication.

Ideo multas pulcras veritates catholicas plane docet ista felix dissensio. Sicut enim Roberto volente excommunicare ecclesiam Anglicanam, nisi det suis cardinalibus et aliis indignis decimas et proventus nostre ecclesie, derideremus suam sentenciam, non minus servantes bona pauperum veris ministris ecclesie. Sic Urbano nostro excommunicante ecclesiam Anglicanam nisi det fructus ecclesie eque indignis, deridendo rebellaremus contra suam sentenciam pro lege Domini, ut patet in materia de excommunicacione.|

Secular laws less unjust than those of Antichrist.

249* Et patet, quomodo antichristus cum suis fraudibus, que sunt leges Antichristiane, superat in fraude seculares. Ipsi enim, docto secundum leges eorum quod creditor sit indignus, faciunt quod cesset exaccio; isti autem statuunt quod fiat exaccio partis Domini, licet fuerit indignitas quoad Deum

et homines, et sic contra Christum et legem suam palliant ex se aliam dignitatem. Manet (inquiunt) quantumcumque indignus quoad Deum ex auctoritate nostra dignus, quousque nos vel satrape nostri decreverimus quid sit iustum; et illud decretum fit communiter contra iusticiam, dum emens iniuriam voluerit plus conferre. Seculares eciam volunt quod secundum leges suas Dei iniuria destruatur. Isti autem sophisticant quod ad multiplicandum membra Antichristi quoad Christum iniuria foveatur, ut patet de pseudoprepositis, quos statuunt ad bona pauperum rapiendum. Seculares statuunt quod destruantur iniusti pacem reipublice perturbantes et libertatem ac regaliam regis sui proditorie machinantes. Isti autem infundabiliter statuunt antichristianas leges, quod multiplicentur segnes et sibi conformes prepositi, ex quibus oportet pacem Dei et libertatem regis regum in membris suis diminui. Vendicat enim dux exercitus Antichristi quod subditi non attendant ad dignitatem prelati, quem ipse instituit, cum eo ipso censetur habilis, quod est contra fidem evangelii et libertatem membrorum Christi, Matth. VII, 15, ubi docet Christus: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Nam elemosinam dandam parte dignis prepositis ampliarunt ultra civile debitum, nedum tyrannice sed blasfeme per palliatas | censuras, 249b
quas menciuntur a Christo procedere exigendam; et totum hoc seminavit in ecclesia civilitas cesarea, que est in clero ad deterius transformata.

The pope claims that whoever he appoints is to be taken as qualified.

Sed contra dicta arguitur: Videtur enim iuxta hanc viam quod nemo daret redditus infideli

15. B: *sue.* 22. B: *instituunt;* ib. B: *censetur* deest. 34. A in marg.: *Argumentum pro malo prelato.*

domino vel tyranno, quod est contra fidem scripture, que docet obedire eciam discolis, quod Ihesus noster in facto docuit.

Tithes and offerings are alms to be given willingly and with judgment.

Sed hic dicitur negando contrarium, quia omnia temporalia data clerico ut huiusmodi debent dari secundum racionem elemosine, que debet esse voluntaria et discreta; redditus autem dati seculari domino ut tali debent dari secundum racionem contractus et subieccionis civilis, que non respicit dignitatem prepositi quoad Deum; nec est tenens culpandus, licet coacte det temporalia tyranno, quem credit esse indignum, ymo propter pacem emendam debet gratis dare et servire domino infideli, ut docet Apostolus, ne nomen Domini blasfemetur; et si crediderit per subtraccionem servitutis vel redditus convertere dominum infidelem debet ea intencione subtrahere salva fide; talem autem fidem non fecit legibus Antichristi. Quamvis autem leges civiles erant diu ante incarnacionem Domini et sint secundum Augustinum mixte multis nequiciis, tamen sunt plurimum iuste, cum pati rapinas bonorum et ceteras iniurias sit meritorium; lex autem Antichristi sub specie sanctitatis et legis Domini est heretica et blasfema, cui omnes fideles debent resistere et execucioni sue secundum formam ipocrisis, quia si vocatus clerus velit rapere bona subditi per modum tyrannidis est meritorie tollerandus. Sed cum defert talem civilem tyrannidem et blasfeme
249c palliat | ac sub colore legis civilis exaccionem bonorum fortune per viam excommunicacionis vel alterius censure, que nec cogit corporaliter nec nocet anime impetiti in contemptum legis, debent servari temporalia, cum nec sit fides nec ele-

Payments to secular lords are on another footing.

Exactions enforced by excommunication should be resisted

8. Codd.: *dominio.* 24, 25. Codd.: *blasfemia.*

mosina sic dare blasfemis bona pauperum, ideo quod ea racione debetur caret colore meriti.

We should submit to injustice patiently, awaiting God's judgment.

Sed dimittendo hanc formam et innitendo pugnis et spoliacioni civili, ut modo faciunt discipuli Antichristi, videtur michi quod via meritorior atque securior foret pati iniurias, confidenter expectando divinum iudicium, sed non propter timorem fulminis quod pretendunt. Sic igitur verificata est de nomine christianis et paganis vel clero et layco prophecia Ezechielis XXIII de duabus sororibus Oolla et Oolliba; nam Oolliba christiana plus fornicata est spiritualiter cum tradicionibus infidelium quam Oolla, quia plus insanivit sophisticando legem, et excanduit in temporalium voluptatem, ideo secundum diffinicionem Dei tradendi sunt in manus gencium puniendi; deseruerunt enim viam, quam Christus docuit, ad intrinsecus se regendum et exteros conquirendum; nam mamme pubertatis sunt fracte, dum leges infancium sunt dirupte.

Sed secundo obicitur per hoc quod de lege Dei evangelizantibus debentur stipendia, ut docet Apostolus prima Cor. IX et Luce X; oportet igitur esse aliquam legem que iniuriantes coherceat, cuiusmodi est lex ecclesie, quam oportet credere in hac parte.

We are bound to support God's ministers.

Hic conceditur totum, cum utrobique veritas confuse tegitur; nam Christo | et apostolis debe- 249[d]
bantur de lege Dei stipendia officio spiritualis ministerii necessaria, et lex Dei atque suum iudicium plene excuciunt istorum iniurias, quia faciat sacerdos spirituale officium sibi debitum; et incompossibile est quod desint sibi vite necessaria ad dampnum anime. Patet de prophetis legis veteris, de Christo et suis apostolis et de

11. Codd.: Cella et Colliba; sic et l. 13. 27. Codd. in marg.: *Predicans non deficit in cibo.*

vitis patrum ut sanctis monachis. Si autem talis patitur penam vel defectum corporis, ut sepe contigit de Christo et suis apostolis, hoc servata paciencia redundat in lucrum anime, ideo Christus non tradidit legem in talibus reluctandi, sed humiliter iniurias paciendi, ut patet Luce IX: sed infideliter istam legem Christi contempnimus. Cum igitur discolis non desunt hodie temporalia, quanto magis Deus non deficiet in necessariis servo suo. Sed oportet in isto confuso involucro quod christianus caveat de triplici periculo, primo quod clericus Christi non ocietur accipiendo avide stipendium sine ministerio; hoc enim secundum legem Dei et hominum est iniustum; nec ad illud extinguendum ordinatur aliquod suffragium. Secundo quod in mensura et non in superhabundancia accipiatur de fimo temporalium, iuxta doctrinam Apostoli prima Thym. VI, 8 *habentes*, inquit, *alimenta et quibus tegamur hiis contenti simus.* Unde beatus Crysostomus super primo cap. ad Hebreos Hom. II dicit, quod *christianus debet sapere in penuria, non in diviciis, quoniam qui in paucis potest vivere, eo qui non potest multo maior et melior est.* Ut si vocatorum ad regalem civitatem hii nec subiugalibus egent
250a nec famulis nec palliis nec de | versoriis nec calligis nec vasis, sed sufficiat eis panem habere et ex fontibus aquam accipere; illi vero dicunt nisi vehicula, stramenta mollia, numerosam familiam habeamus, non possumus, et adhuc remissis brevibus et interpolatis passibus, civitatem attingere. Si insuper dum civitatem attigerint, sint secundum celeritatem et expedicionem ad civitatem

The clergy should not take stipends without ministering.

They should not accept too much.

18. Codd. in marg.: *Victus parcitas et sumptus* (A: *secundum beatum Crisogonum !*). 21. Codd.: *Morali II.* 26. Codd.: *Diversionis.*

21. Opp. tom. XII, 26.

cum ipsam intraverint premiandi, quis dubitat, quin primi excedent secundos? Correspondenter est de viantibus ad patriam senciendum.

Most of all they must avoid cursing because temporals are refused.

Sed caveatur tercio ne ad querendum nobis bona superflua et itineris ad patriam tardativa menciamur blasfeme de scriptura, dicentes quod de lege Domini debemus anathematizare strictissime pro temporalium negacione, et sic sollicitemur sollicite exequi tradiciones ad hoc conditas, quia hoc nimis ex Antichristi dogmate tardaret a patria, patet destruccio huius heresis Luce IX et per legem pape Gregorii, XXIII, questione IV, *Inter querelas,* ubi docetur non sic pro temporalibus vindicandum.

It is said that if the laity judge they will deprive even the good clergy of their support.

Sed tercio obicitur per hoc quod iuxta hanc viam nedum detinerentur decime et proventus ecclesie a cardinalibus et alienigenis indignis nec solum ab ecclesiis appropriatis religiosis subtrahentibus debitum rectoris officium, sed ab assiduis rectoribus vigilanter residentibus, cum aperta sit via laycis ad iudicandum de ministerio sui prepositi et subtrahendum de stipendio secundum suum iudicium diminuerentur proventus ecclesie ad non quantum.

All money withdrawn should be applied to pious uses.

Quoad istud argumentum videtur michi quod primo deficientibus satrapis in casibus | duobus 250b prioribus, et secundo deficiente rege ac secularibus dominis, qui ex officio prohiberent ne decime regni et bona pauperum taliter ad discolos devolvantur; populus debet decimas et oblaciones suas ab eis concorditer et constanter subtrahere et in alios pios usus expendere, cum predicti discoli Antichristi discipuli non sunt illi, quibus

4. Codd. in marg.: *Exigere per excommunicacionem decimas.* 11. B: *tardaret* deest. 16. B: *detineretur.*

13. Decreti Secunda Pars Causa XXII, Quaest. IV, Cap. XXVII.

decime et obligaciones sunt debite. Ideo omnes tradiciones ecclesie malignancium non possunt fundare quod propter istam decenciam populus per censuras ecclesiasticas ad sui dispendium est terrendus, quin pocius propter omissionem negligentem defensionis legum ecclesie et consensum vecordem tradicionibus sathane est a Christo nisi resipiscendo peniteat condempnandus. Unde regi et regno debet esse principium quod quicumque clericus vel laycus intraneus vel extraneus istam veritatem edoctus et remanens mediator vel procurator subtraccionem istam precipuorum bonorum regni procurans post monicionem legitimam tamquam proditor vel hostis regni subdolus est censendus.

Appropriations should cease where duty is not done.

Ad destruendum itaque hanc antichristianam heresim debet tota ecclesia laborare. Et idem videtur michi iudicium de appropriatis elemosinis vel prebendis, quibuscumque communitatibus vel personis extraneis vel intraneis debitum ecclesie officium notabiliter subtrahentibus, ymo de perpetuis redditibus collatis clericis, ut sepe tetigi.

Tithepayers might err, but there is more danger on the other side. In the worst case the clergy might be maintained like Christ and the apostles.

Et quantum ad ultimum membrum, in quo iacet difficultas, conceditur quod occasione male ac- 250c cepta | decimantes erranter excederent. Sed in parte altera iacet incomparabiliter maius periculum ut, posito quod tollatur a clero decimacio, sicut tollebatur a Christo et suis apostolis, cum fuit legale legis veteris, cum non debuit tunc remanere nisi secundum moralitatem inclusam, adhuc viveret clerus secundum privatas elemosinas ut tempore Christi, et postmodum magis fructificans nec tot episcopis egerent, ut modo propter penuriam; et sic concesso maximo inconvenienti huius partis foret modicum in com-

25. Codd.; *excedere.* 29. Codd. in marg.: *Decime sunt legales legis veteris.*

paracione ad inconveniens quod insurgit ex legibus et practicis circa ecclesiasticas porciones. Quamvis autem oportet quod senex sacerdos sit sumptuosior, tamen non vidi senem talem sine pena peccati sui a Domino quoad temporale subsidium derelictum. Ille enim, qui non derelinquit in bonis maximis non potest deficere in bonis minimis. Presbiter igitur talis decrepitus debet cavere de avaricia, de omni assistencia familiari vel ministeriali superflua, et dare se oracioni, contemplacioni et omni modo quo sufficit prodesse ecclesie; et sic vite sanctitas ac ecclesie edificacio erit carta, procuratorium ac medium interpellans ad Deum et populum, propter temporale subsidium acquirendum, sic quod sacerdos moriatur clericus, deserto seculo in spe spiritualis porcionis dominice, sicut vixit corporaliter ex porcione domini temporali.

Non igitur sequitur: Multum malum exinde contingeret, igitur non hoc, sed eius contrarium est tenendum. Sic enim de | strueretur maior pars 250d legum et sermonum Christi et facienda forent mala ut bona eveniant. Propter talia igitur inconveniencia expedit, quod fidelis teneat se in limitibus legis Christi, videlicet non exigendo plus vel attencius de temporalibus quam hec docet.

The pope is bound to be the holiest of men,

Quantum vero ad gravandos videtur quod a summo pontifice usque ad minimum sacerdotem omnes peccant in recipiendo bona pauperum et ecclesiasticas dignitates, nam quilibet papa in quantum talis tenetur esse sanctissimus viatorum, et sub illo colore accipit illud nomen; quod videtur

3. Codd. in marg.: *Vivere de quo posset sacerdos, si decime non essent.* 10. A: *instrumentali;* B: *in sacramentali.* 24. B: *se* deest. 25. B: *non* deest. 31. Codd. in marg.: *Sanctissimus viatorum debet papa esse.*

esse nimis magna presumpcio. Nam iuxta decretum beati Jeronymi recitatum X capitulo et testimonium Bernhardi et Lyncolniensis papa debet esse qualis ibi reputative describitur; sed tunc foret sanctissimus viatorum, igitur ad hoc tenetur; non enim est evidens quod tam sancti et scioli doctores oleo adulacionis linirent pontificem menciendo de illo, pronunciantes de ipso laudes que nec insunt nec inesse debeant. Ideo planum est ex eorum sentencia quod papa debet esse sanctissimus et per idem quilibet papa.

if not, he should not take the name of pope.

Item, beatus Gregorius libro II De Cura Pastorali cap. primo dicit quod pastor ecclesie debet se habere ad subditos sicut pastor bestiarum se habet ad bestias quas custodit. Sed constat quod nulla earum equiparatur pastori in prudencia vel virtute, igitur pastor ecclesie debet in virtute omnes subditos suos excellere, quia alia excellencia non est pertinens. Cum igitur papa sit pastor tocius residue universitatis fidelium, videtur quod debet supponi ipsum in prudencia et virtute
51* cunctos illos excellere. | Aliter enim eque maneret et pasceret eum subditus ut econtra.

Item, papa consentit multipliciter, quod vocetur *pater beatissimus* et vendicat honores ultra omnes mortales alios; cum igitur supponi debet quod hec facit religiose et debite, vel quod sit apostata Antichristus, videtur quod approbantes hec facta papalia, tenentur in istis supponere veritatem et laudis talis materiam. Si igitur veritas est quod ipse est hic pater beatissimus, tunc est viator sanctissimus; et idem sequitur si sit maxime honorandus, cum honor sit ex quo premium vir-

So too of the honours that he claims,

20. B: *pastor* deest.

12. Greg. l. c. 24. Cf. Hussii Opp. I, 229*.

tutis, ut dicunt philosophi et beatus Jacobus II cap. Et patet ex hoc principio quod Deus honorat hominem proporcionaliter ad virtutem; videtur igitur quod papa, cum dicit se digne consentire antecedenti consentire debeat consequenti.

and of the powers that he is supposed to wield.

Item, papa (ut ipse et sui fautores asserunt) gerit singulariter vicariam vicem Christi in terris, sic quod ipse infinitum excedit alios quoscumque episcopos, sicut Christus infinitum excessit apostolos, ut patet de indulgenciis et equiparanciis quotquot aliis episcopis et sibi in excellencia; sed totum illud foret mendacium, nisi eos proporcionaliter excederet in virtute, igitur hoc debet supponi. Non enim debet supponi quod papa propter fastum et questum seculi mendaciter debeat ad talia aspirare. Ideo dicit Gregorius ubi supra: *Oportet namque ut pastor metiri sollicite studeat, quanta tenende rectitudinis necessitate constringitur, sub cuius estimacione populus grex vocatur; igitur necesse est ut sit cogitacione mundus, accione precipuus, pre cunctis contemplacione suspensus.*

To be a true pope he must be chosen by God.

Item, ad esse veri pape requiritur originalis Dei eleccio, sed Deus non eligit ad papale officium nisi dignum et virtute cunctos ceteros preeminentem, igitur aliter non est papa. Maior ex fide | sepe dicta supponitur; oportet enim 251'
Deum concurrere cum quolibet agente creato et omne opus creature legitimum primitus approbare; cum igitur secundum humanitatem non eligit regulariter papas, patet quod oportet eum secundum divinitatem eleccione eterna eligere

11. B: *et* deest. Hic locus corruptus est. 17. Codd. in marg.: *Pastor qualis esse debeat per totum hic.*

18. Cap. I.

quemlibet verum papam. Minor autem patet ex hoc, quod pastor (in quantum huiusmodi) debet esse medium inter Deum et populum et per consequens in virtute Deo propinquior, ut diffuse declarat beatus Gregorius ubi supra. Et patet ex hoc quod distribuere beneficia, decidere causas civiles et cetera, que non sunt preeminencie virtutum officia, sunt abiectum officium laycale, ideo iuxta beatum Gregorium ad papam non pertinent. Deus igitur eligit eum in papam qui ad iuvandum populum preeminet potestate, et aliter in isto deficiens est Antichristus et pseudopapa, ex ficcione mendacii et fraudacione officii.

Hence none should take papal honours who does not know himself called of God; but none can know this.

Ex istis videtur quod nemo sumeret sibi honorem papalem, ut dicit Apostolus, nisi a Deo revelacione abscondita sit vocatus; nam debet cognoscere quod nisi virtute preemineat est contrarius veritati. Sed quis scit hoc? Cum igitur gracia fastus vel questus accipiens dignitatem huiusmodi se ipsum excommunicat in principio, patet quam magnum periculum est in presumpcione talis officii. Ideo dicit Gregorius primo Pastoralium IX: *Cum curam populi electus presul suscipit, quasi ad egrum medicus accedit. Si igitur adhuc in eius corpore passiones vivunt qua presumpcione percusso mederi properat, qui in facie vulnus portat.* Et infra XI: *Sollerter se quisque meciatur, ne locum regiminis assumere audeat, si adhuc in se vicium dampnabiliter regnat. Et hinc superna voce Levit. XXI. 17 ad Moysen dicitur, homo de semine tuo per familias qui habuerit*
251ᶜ *maculam non offerat panes Deo* | *suo nec accedat ad ministerium eius.* Et forte si prelati forent a Deo examinati radicitus, cognosceretur quod ex

23. Rectius: *Cum causam.* 34. Codd.: *ex* decst.

23. De Cura Past. I, 9.

perversa affeccione pocius preessendi quam promerendi suscipiunt illud onus. Quod evidenter convincitur ex hoc quod amplectentes temporalia dimittunt officium promerendi, quod oportet laycos si volunt memores esse salutis proprie iudicare. Et sic videtur melius fore ecclesie quod non foret prelatus cesareus. Sic enim Petrus et ceteri apostoli instar Christi preeminenciam illam aufugerant et ministerialiter propter meritum apud Deum absconditum subesse elegerant. Unde Gregorius primo Pastoralium III: *Hec breviter diximus, ut quantum sit pondus regiminis monstraremus, ne temerare sacra regimina quisquis impar his est audeat et per concupiscenciam culminis ducatum suscipiat perdicionis. Hinc etenim Jacobus pie prohibet dicens: Nolite plures magistri fieri, fratres mei. Hinc mediator Dei et hominum percipere regnum vitavit in terris, qui supernorum spirituum scienciam sensumque transcendens ante secula regnat in celis. Scriptum quippe est, Ihesus cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent et facerent eum regem, fugit in montem. Quis enim principari hominibus tam sine culpa potuisset quam is, qui inculpate regeret illos quos creavit? Sed quia idcirco in carne venerat, ut non solum nos per passionem redimeret, verum eciam per conversacionem doceret, exemplum se sequentibus prebens rex fieri noluit, ad crucis vero patibulum sponte convenit, oblatam gloriam culminis fugit, penam probrose mortis expeciit, ut mem | bra eius* 231 *discerent favores mundi fugere, terrores hominum non timere, pro veritate adversa diligere, timendo prospera declinare.*

13. Codd.: *ne intrare.* 13, 14. Cod.: *quisquis est is nuper audeat.* Correxi.

11. l. c. 15. Jac. III, 1. 20. Joh. VI, 15.

Hic possumus palpare si plus diligimus Christum sequendo eius vestigia, quam sacerdotes cesareos propter mundum. Et hec racio (ut credo) movit Augustinum epistola ad Cirillum, quando dixit, postquam allocutus est beatum Jeronymum iam mortuum: *Testor Deum, quod a tempore illo pocius desideravi subesse quam preesse.* Nam iuxta legem et diffinicionem Christi Matth. XX: Maior, superior vel prelatus ecclesie, debet subesse ministerio suis subditis, que servitus dum defuerit prelato cesareo non est papa, non enim habet cesar vel Deus potestatem sic mutandi officia prelatorum ecclesie, stante vero nomine eorum quod Christus instituit; Deus enim non potest in contradiccionem, cum tunc foret contrarius sibi ipsi. Ideo licet cesar ordinet, quod regulariter episcopus suus presit aliis episcopis, recipiendo a toto populo honores mundanos, et totus populus subsit generaliter suo decreto, non propterea sequitur quod sit papa; hoc enim potest competere layco ut cesari vel alii abiecto membro dyaboli. Racio igitur papatus consistit in humiliori officio ministrandi, sicut stetit in beato Petro et ceteris, quod solius Dei est creature concedere.

The true papacy consists in service.

Et patet, quod magis periculosa mutacio regis superbie stat in hoc quod excecat homines, mutando sacerdotes ad contrarium officii quod Christus eis instituit. Equivocato enim officio necesse est ut producant ecclesiam et fructus equivocatos. Et patet generaliter de omni curato
252ª sive | presbitero quod a signo valde probabili indigne appetit pastoris officium, quando tam

Ambition of office shews that a man has been blinded by Satan.

4 Codd.: *Augustinus.* 8. B in marg.: *Prelatus vere non est dum viciose deficit a ministerio.*

4. Videtur esse Ep. CXXXIV ad Apringium, ubi leges: Cuius utilitatibus servio, cui non tam praeesse quam prodesse desidero.

remote, tam sumptuose et periculose laborat ad primatum ecclesiasticum obtinendum, quia si pure vel principaliter intendit edificacionem ecclesie, plana est via, brevior, securior et Deo placencior, laborando indiffinite sicut fecerunt apostoli. Quod si primatum pure aut primo intendit, inhabilitat se ad omnem statum ecclesie, cum preponit regem superbie regi vero; et sic videtur quod ecclesia regulanda ut olim eligeret sibi presbiterum vel quod apostoli infidelis gentis constituant sibi presbiteros, quos percepto veneno dyaboli debent abicere.

The pope should not appoint prelates.

Et patet quam extraneum est a Romano pontifice, symoniace principatus ecclesiis assignare; hoc enim foret minus dissonum in milite vel alio populari; ex quibus convincitur quod papa tam perplexe se onerans in tam alieno officio atque ambiguo, propter reputatum commodum temporale nimis gravat suum officium, cum fatue reddit se participem criminis hominum, quos sic prefert. Sic eciam dicitur ampliare potestatem eorum quam Deus minuit vel non causat, et restringere potestatem eorum, quam Deus amplificat. Quomodo igitur respondebit Deo stultus tam precipitanter et blasfeme sibi contrarius; non enim est fundabile quod habet potestatem in episcopis, ipsis sciencioribus et copiosius claves ecclesie habentibus potestatem ordinis sic restringere vel laxare. Nam de potestate propria hoc non potest, quos igitur funes habet circa potestatem alienam maiorem sua potestate, quam Deus dat appropiate ad prodessendum ecclesie? Non igitur valet fingere blasfemiam ad magnificandum suam potenciam, sed necesse habet stabilire ecclesiam in statu et religione | primeva, quam Christus in- 252b

5. B: *indefinite*. 14. Codd.: *prima primatus*.

stituit, non excedendo limites in sacramentis et sacramentalibus evangelicis, quia tunc est indubie Antichristus.

Objection: The pope would be subject to deprivation for every sin.

Sed obicitur per hoc quod, si papa debet esse sanctissimus viatorum et aliter non est papa, sequitur quod omne peccatum mortale vel veniale debet degradare papam, quod est contra legem distinccione XL: *Si papa,* in qua dicitur *quod solum debet deponi pro heresi.* Et iterum videtur idem de regibus, episcopis et quibuscumque ministris ecclesie, ymo summus sacerdos in lege veteri non fuit regulariter sanctissimus, cum sepe fuit pollutus.

In this matter much depends on the meaning of Pope;

whether it connotes holiness or worldly supremacy.

Hic dicitur quod maior pars huius difficultatis stat in signacione termini magistralis, ut aliqui intelligunt papam, ut dicit autonomastice super quoscumque alios mirabilem sanctitatem, sicut Christus se habuit ad suos apostolos. Et sic intelligunt homines de Romano pontifice in hiis que lucrum et honorem mundanam sapiunt, sed non in vita secundum forum consciencie quoad Deum. Et isto modo loquuntur tres sancti doctores predicti. Alii autem intelligunt papam, ut dicit episcopum supereminentem in aliqua sanctitate, ut Ambrosius, Augustinus et ceteri vocati sunt pape. Sed postquam declinavit clerus ad civilitatem, vocati sunt quicumque pape, qui ad decidendum principaliter causas ecclesie seculares sunt humanitus instituti. Et super ista equivocacione currunt raciones, nam Christus fuit papa, quem degradaret quodcumque peccatum, ideo stultum foret christianum ea intencione assumere

8. B in marg.: *Papa si debet esse sanctissimus solum sequitur inconveniens.* 15. *magistralis;* A: *ingracilis.* 10. B in marg.: *Papa quid signat.*

8. Decreti Prima Pars, dist. XL, cap. VI.

nomen pape. Ideo caverunt de hoc Petrus, Gregorius et alii sancti, ignorantes si sunt membra dyaboli. In medio vero acceperant sibi sancti episcopi nomen pape, et in tercio propter blasfemum fastum et questum assumpserunt sibi confuse illud nomen | prelati cesarei ultra auctoritatem 252c novi vel veteris testamenti. Unde secus est de nomine pape et aliis nominibus primo officiorum, cum papa dicit principaliter preeminenciam sanctitatis. Et patet ex equivocacione solucio.

Objection: Every one ought to be pope, since every one ought to attain the highest holiness.

Secundo obicitur per hoc, quod iuxta hanc viam quilibet debet esse papa, ut debet esse sanctissimus viatorum. Debet enim esse papa et quocumque iam viante sanctior.

Even among the saints there are degrees of holiness,

and it is devilish presumption to claim the highest.

Hic dicitur quod logica secundum sensum compositum et divisum in ista materia est cavenda. Non enim est aliqua sanctitas qua prepolleret peccator, quin debet esse sanctior, quia aliter non peccaret. Verumtamen nec in statu vie nec statu lapsus debet homo composite esse sanctissimus viatorum, quia subducto omni peccato foret gradus excessuum sanctitatum. Sed post lapsum non est alius sanctus vivens vitam communem quin debet esse sancior. Sed ut credo quilibet predestinatus debet finire in gradu sanctitatis non summo sed sibi debito. Unde luciferina presumpcio videtur quod christianus accipiat sibi nomen talis preeminencie sanctitatis. Ideo sancti concorditer illud respuerant. Quid igitur moveret Romanum episcopum ultra obligacionem apud Deum absconditam ex professione humana spontanea sibi assumere tale nomen; professio namque et officium mutantur ab officio et more apostolico ad legem et officium Antichristi.

19. Codd. in marg.: *Sanctissimus si debet esse omnis homo.* 31. *et*; B: *ex*.

Pope Nicholas is said to have ordained that the Pope should always be a Franciscan.

Sed tercio obicitur per hoc, quod Nicolaus de ordine fratrum Minorum dicitur de comuni consensu cardinalium et cleri ordinasse, quod non erit amplius papa nisi de suo ordine; quod videtur racionabile, cum ille sit status perfectissimus viatoris, ut patet in Sexto: *Exiit qui seminat.* Cum
[52a] igitur illa | ordinacio non potest dissolvi nisi per fratrem minorem papam, quod nunquam contigit, videtur quod abhinc non fuit aliquis verus papa.

This ordinance can be repealed only by a franciscan Pope and has not been so repealed.

Pro isto supponuntur leges ecclesie, primo quod hec ordinacio fuit valida, secundo quod illa non potest tolli nisi per papam et clerum, et tercio quod nunquam in aliqua synodo tollebatur; tunc videtur quod repugnat ipsam tolli nisi per papam fratrem minorem, quia esto quod cras tolleretur per papam secularem. Sed contra repugnat stante lege ista quod papa huiusmodi sit electus, igitur repugnat legibus predictis quod ordinacio illa taliter dissolvatur.

All such decrees are void.

Hic patet quod ecclesia humanis tradicionibus insolubiliter cathenatur; et utinam non forent leges alique papales minus racionales quam est ista. Stat igitur solucio in duobus, primo quod decretalis talis non valuit, secundo quod ordines et alia sacramenta possunt ministrari licite, nullo papa cesareo existente, nec oportet plus dilatare istam materiam. Quantum ad tercium punctum de necessitate privilegiorum et regiminis capitalis in fide catholica, patet quod Christus cum lege sua per se sufficit. Signa autem ut cruces, baculum et similia, que Cesar instituit, ut

1. Codd. in marg.: *Nicolaus papa de ordine Minorum statuit ut solum de suo ordine fiat papa.* 10. A: *supponentur.* 22. Codd.: *irracionales.* 26. B in marg.: *Solucio.* 31. B: *suffecit.* 31. Codd. in marg.: *Insignia pape vel aliorum.*

1. De ordine fratrum Minorum. Cf. Polychronicon Ranulph Higden VIII, 268. 6. Tit. XII, Cap. III.

It is madness to set symbols above the virtue symbolized.

Let us be content with the rites which the apostles learned from Christ.

Rulers should withdraw endowments abused by the clergy.

patet XCVI distinccione *Constantinus*, non vocamus privilegia, sed deliramenta, et, ut Crysostomus loquitur super epistolam ad Thym., racionabiliter deridenda. Si enim videres senem puerilibus ornamentis indutum non gracia ludendi, sed maniace necessaria regimini sui corporis repudiantem, nonne deridendo diceres huiusmodi insanire? Multo magis presbiter vel prelatus, qui preponderat signa muta | et putrida ante virtutes 253* signatas est ut maniacus deridendus, et per tutorem tamquam decrepitus insaniens regulandus. Ideo necesse est reges et principes honorem melancolicum, ut puta copiam temporalium suorum subtrahere, quia ille facit omnes tales prelatos, ultra hoc quod sapuerunt apostoli vel primitiva ecclesia insanire. Contentemur igitur de paucis ritibus quos ex doctrina Christi servarunt apostoli, et omnino honeste superadditos vere et modeste non preponderanter vel ypocritice observemus. Omnia enim talia non expediunt vel sunt licita, nisi de quanto iuvant ad observanciam mandatorum. Unde videtur adulterina degeneracio, quod mandata Dei quasi neutra respicimus, et cum tradicionibus hominum sumus insolubiliter desponsati. Domini igitur, quorum bonis abutimur, debent sua subtrahere, ne ex alieni peccati participio maculentur; nec obest huic sed prodest quod principibus limitatum est a Deo officium ad tuendam ecclesiam, ut patet in decreto beati Ysidori in de summo bono libro III. Et hic notant multi quod dicit ad tuendum, non spoliandum ecclesiam.

30. Codd. in marg.: *Auferre temporalia a clero delinquente.*

1. Cap. XIV. 3. Chrysostomus l. c. 30. Decreti Sec. Pars, Causa XXIII, Quaest. V, cap. XX, ex Isidori De Summo bono III, cap. LIII.

To do so is not to rob the Church but to protect it.

Sed constat sciolos quod non est color: Si beatus iste dicit quod principes debent tueri, et non dicit quod debent spoliare ecclesiam, igitur non licet eis ex caritate medicinaliter auferre temporalia ab ecclesia delinquente. Sicut enim magna est distancia inter celum et terram, sic multum distant predanter spoliare et medicinaliter sic auferre. Ideo notaret sic arguens, quod sanctus doctor dicit: *Principes debere tueri ecclesiam, non dicit dotare temporaliter vel ditare.* | [253b] Unde maior elemosina foret principibus tueri ecclesiam in limitibus religionis quam Christus instituit quam dare sibi quantamlibet elemosinam corporalem; et hoc possunt, cum possunt culpabiliter hos privilegii limites per accidens destruere, et per consequens possunt meritorie eosdem privilegii limites stabilire. Qui enim habet secundum leges dyaboli facultatem peccandi, habet pocius facultatem secundum leges Dei sibi et ecclesie promerendi. Ideo sicut seculares possunt obesse ecclesie per stultam et secularem dominorum dotacionem, sic possunt facilius atque licencius prodesse ecclesie per prudentem eorum subtraccionem. Pro declaracione autem conclusionis predicte capio quod status exproprietarie vivendi, in quo vixit clerus ante dotacionem, sit melior clero atque perfeccior quam quotquot seculares mundi divicie; quod probo per hoc quod proporcionaliter ut aliquid adiacet viatori plus ipsum habilitans ad beatitudinem acquirendam est ipsum melius atque utilius; sed status ille ad finem illum magis habilitat, igitur est habenti plus utilis.

Minor probatur tripliciter: primo per hoc quod Ihesus noster aliter inconvenienter daret ecclesie

24. Codd. in marg.: *Status exproprietarius est melior clero.*

illum statum, cum posset eque faciliter dotasse quantumcumque clerum suum in mundi diviciis; non enim est potentis, prudentis et benevolentis sic magis bonum postponere, quia tunc vel foret invidus vel ignarus.

Similiter, quantumcumque divicie accumulentur, eciam cum securitate mundana perpetua non ponunt possessionatum nisi profundius in statu proprietario minus perfecto. Cum igitur status ille ideo dicitur principaliter minus perfectus, quia est plus a beatitudine tardativus, (ut sepe patet | ex fide evangelii) sequitur quod status 253
ille sit proprietate contraria clero utilior. Contrariorum enim oportet unum esse perfeccius tamquam habitus et reliquum imperfeccius tamquam privacio.

To maintain the ordinances of Christ is a work of charity far higher than worldly gifts.

Similiter, omne opus misericordie vel elemosine spiritualis est pocius quam opus misericordie vel elemosine corporalis, sed dare tuicionem quoad statum et privilegia que Christus instituit est opus misericordie spirituale, non comparacione ad ditacionem mundanam, igitur est ipsa prestancius. Aliter enim Christus invide peiorasset apostolos, vocando eos a mundi diviciis ad purum statum exproprietarium, sicut et fratres contra caritatis regulas dampnificarent pueros et alios divites seculares, dum faciunt eos fratres, ymo procurarent et laudarent plus homines qui facerent eos proprietarios quam conditores suorum ordinum, vel patres qui fecerant eos fratres; quod credo eos dicere esse apostatarum sentenciam; vel aliter sequitur, quod donantes ordinibus illis loca et domicilia ad habitandum et contractas, peccarent graviter, et sic ipsi suum ordinem observando; debent enim iuxta falsigraphum vivendo

Otherwise the state of possessioners is higher than that of Friars.

33. *Contractas* = contratas = country. 35. Codd.: *ad* deest.

in statu possessionato meritorius plus prodesse ecclesie. Ideo stulte et sine causa quam Deus approbat viverent sic parce atque penaliter, si sic deficiat perfeccio sui status. Ideo ipsi debent esse singulariter pugiles huius sentencie, nedum quia est fundamentum sui ordinis, sed quia leges ecclesie et fides scripture cum racionibus idem dicunt.

As the world grows older avarice increases and needs to be more resisted.

Et per idem sequitur quod in dominis temporalibus et tota ecclesia foret status ille utilior, quia aliter religiosi stulte et irreligiose facerent
253d multos fratres. Et patet ex eodem quod suc | cessio temporis non impedit, sed requirit quod debemus sic vivere, ymo temporis periculositas, temptacionis crudelitas et temporalium detestabilitas docent nos nunc pocius mundana relinquere; nam senescente mundo est homo pronior ad avariciam, et hinc dyabolus temptans in hoc acucius est caucius obviandus. Et patet, quod est contra racionem hec avaricia, quia res mundane sunt plus solito magis flexibiles, et peiores homines sunt plus debiles ad gaudendum in illis et vita breviores; cum igitur non faciant sed excitant ad sitibundius appetendum, patet ex doctrina in caritate sapiencie quod illis remotis sunt futura spiritualia appetenda, et illi qui ex obligacione vivunt vitam exproprietariam nimis degenerant, si isti sentencie tacite vel expresse contradicant.

The fifth commandment teaches us to honour our mother the church and remove all blots from her.

Ex istis colligitur talis racio ex lege primi mandati secunde tabule, omnis homo debet honorare sanctam matrem ecclesiam, sed honor eius precipuus foret auferre ab ea turpitudinis maculam, servando in ea statum tam dignum et nobilem et tuendo pristinam libertatem, igitur omnis homo et specialiter secularis dominus ac

23. *faciant;* ita codd. 29. Codd. in marg.: *Auferre bona temporalia argumentum bonum.*

superior clericus hoc tenetur. Si igitur homo sit excommunicatus atque gravis sacrilegus qui spoliat ecclesiam bonis fortune et sacris ecclesie ornamentis, quanto magis qui extinguit in ecclesia vel aufert ab ea iocale preciosius et infinitum quodammodo magis sacrum, cuiusmodi sunt status, privilegium et libertas, que Christus dedit ecclesie cleri sui. Et hec excommunicacio sacrilega perturbat nimirum totam ecclesiam militantem; nam tam | auferentes quam consencientes sunt heretici 254' a Deo maledicti, et eo gravius quo sic honorare matrem suam foret facilius. Nam via Domini est consolativa, plana et facilis, sed via dyaboli est litigativa, sumptuosa atque difficilis. Et istum scrupulum detegeret clerus mundi principibus, quia illorum est extirpare hos nidos hereticos. Melius enim foret et plus ad pacem nostram, quod non foret in Anglia domus vel prepositus sic possessionatus, quam quod sic duraret in ipsa hoc excomunicatum et hereticum sacrilegium antiquatum. Licet enim sit tam contrarium profectui populi et possessioni secularium dominorum induratum et tam diutine vix potest nisi per miraculum semoveri, et illi quos rex conduxit carius ad instruendum eum in hac fide proditorie plus resistunt. Et idem est iudicium de fratrum collegiis, que in magna parte fovent hoc facinus vel defendunt. Sicut enim Machomed habuit duos complices, scilicet Hebreum peritum in lege veteri, et Sergium monachum subdolum christianum, ita dicitur hodie prelatos cesareos habere ex uno latere peritos in lege cesarea et ex alio latere ypocritam exproprietarium, vocatum sacre pagine

Those who should advise the king mislead him.

Prelates maintain false counsellors, lawyers and theologians.

3. A in marg.: *Ornamenta sacra ecclesie.* 5. B: *aufer.* 28. B in marg.: *Machomet habuit duos complices.*

30. De Sergio monacho vide De Ecclesia p. 290, 333, 511.

professorem; foret (inquam) copia cleri purgati, ut in vitis patrum priorum, clero Christi secundum eius privilegia, libertates Christi et regulas conservante. Nichil enim utile, iustum atque legitimum est alicui statui ecclesie vel legi, quem Christus instituit, contrarium, dampniferum vel nocivum, quia sic Christus foret in membris et legibus sibi ipsi contrarius. Dotacio igitur cleri non foret plus [254b] hodie quam tempore Christi contraria | dominio seculari, et multo evidencius non foret contenciosa contraria sibi ipsi. Regum itaque est ad pacificacionem regni sui tales sectas et ritus novellos extinguere. Vel aliter quomodo stabit regnum? Domus enim supra domum cadet, tam in contencionibus quam pugnis spiritualibus aut corporalibus, tam inter religiosos quam laycos ac mixtim, cum forent sibi ipsis contrarii ex consensu peccati, quod omnino facit subiectum contrarium sibi ipsi. Nec dissonat sed consonat istis dictum Augustini in de Duodecim Gradibus Abusionum nono capitulo ubi dicit, quod *regem non iniquum sed correctorem iniquorum esse oportet. Inde in semet ipso dignitatem sui nominis custodiret, nomen enim regis intellectualiter retinet, ut subiectis omnibus rectoris officium procuret.* Ex isto plane sequitur: Si totus clerus regni habet aliquem regem suum, debet subesse eius regimini, ut patet super Jeronymum Omelia XI. Consequenter ponit iste sanctus viginti duas proprietates, que debent regibus convenire. *Qualiter,* inquit, *alios corrigere poterit, qui proprios mores, ne iniqui sint, non corrigit, quoniam iusticia regis exaltatur solium*

It is the duty of kings to put down new sects and ceremonies.

19. Codd. in marg.: *Regi subesse debet clerus.* 20. Codd.: *abusionis.* 24. Codd. in marg.: *Regis condiciones 22.*

20. Opp. tom. VI, App. p. 214. 30. Nonus abusionis gradus l. c. p. 214.

et in veritate solidantur gubernacula populorum. Iusticia vero regis est neminem iniuste per potenciam opprimere, sine personarum accepcione inter virum et proximum suum iuste iudicare, advenis, pupillis et viduis defensorem esse, cohibere furta, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos et histriones non nutrire, impios de terra perdere, patricidas et prave viventes vivere non sinere, ecclesias defendere, pauperes elemosinis alere, iustos super regni negocia constituere, senes sapientes et sobrios consiliarios habere, magorum, ariolorum, | 254c *phitonissarum supersticionibus non contendere, iracundiam differre, patriam fortiter et iuste contra adversarios defendere, per omnia in Deo confidere, prosperitatibus animam non elevare, cuncta adversa pacienter tollerare, filios suos non sinere impie agere, certis horis oracionibus insistere, ante horas congruas non gustare cibum. Ve enim terre, cuius rex puer est et cuius principes mane comedunt. Hec regni prosperitatem in presenti faciunt et regem ad celestia regna meliora perducunt.* Et post narrat iste sanctus duodecim condiciones, que ex opposito consequuntur: *Qui,* inquit, *regnum non secundum legem hanc dispensat, multas nimirum adversitates in imperio tollerabit. Idcirco enim pax sepe ipsorum rumpitur, offendicula eciam de regno suscitantur, terrarum fructus diminuuntur, servicia populorum prepediuntur, multi et varii dolores prosperitatem regni inficiunt, carorum et liberorum mors tristiciam confert, hostium incursus et provincias undique vastant, bestie armentorum et pecorum greges dilacerant, tempestas aeris et hyemis turbata rerum fecunditatem et maris mini-*

15. Rectius: *animo non elevari.* 30. Recte: *mortes . . . conferunt* ib. Codd.: *cursus.* 33. Codd.: *fecunditate et morts.*

19. Eccl. X, 16.

steria prohibent et aliquando fulminum ictus segetes, arborum flores et pampinos exurunt. Super omnia vero regis iniusticia non solum prosperitatem presentis imperii fuscat, sed eciam filios suos et nepotes, ne post se hereditatem teneant, obscurat. Propter piaculum enim regis Salomonis domus Israhel Dominus de manibus filiorum Israhel dispersit et propter iusticiam regis David lucernam de semine eius in Jerusalem semper reliquit. Ecce
54a *quantum iusticia regis seculo valet, in | tuentibus perspicue patet. Est enim pax populorum tutamentum patrie, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aeris, serenitas maris, terre fecunditas, solacium pauperum, hereditas filiorum et sibimet ipsi spes future beatitudinis. Attamen sciat rex: sicut in throno hominum primus constitutus est, sic et in penis, si iusticiam non fecerit, primatum habiturus est, omnes namque quoscumque peccatores in presenti sub se habuerit, supra se modo plagali in pena futura habebit.* Et ista bona duodecim cum pena decima tercia moverent regem et populum altrinsecus se iuvare.

The king of England should enforce a right life in his prelates and clergy.

Et ex istis primo patet quod rex Anglie primo et principaliter daret operam ad regulandum clerum suum et specialiter episcopos ut vivant similius legi Christi; totum enim regnum est unum corpus, quod tueri atque mederi spectat ad regis officium, ut dicit iste sanctus. Ideo oportet secundum beatum Crysostomum Omelia XXXI Operis Imperfecti incipere a clero, cum sit pars principalis et stomachus corporis, per quem cibi digestio et sanitas sunt ad cetera membra corporis derivanda. Oportet enim regem ab illis in-

11. Codd.: *Est enim* deest. 12. Codd.: *immunimentum*.

30. Opp. tom. VI, 792.

cipere secundum leges ordinis naturalis. Unde quantum ad illas viginti duas condiciones regis, omnes sonant implicite quod rex debet ad regimen cleri sui magis attendere; tunc enim defendit ecclesiam, regnum, viduas et pupillos. Quod si exaltat et fovet indignos episcopos, heresiarcha et autor sui facinoris est censendus.

The pope or any other who hinders this action is Antichrist.

Secundo patet quod sive Romanus pontifex sive quicumque alius ex presumcione infundabili impedierit hoc sacrum regis officium, habet | (255a) racionem heretici et pessimi Antichristi. Patet ex hoc quod talis est capitalis in heresi talis regis, nam nec Petrus nec Paulus nec eciam dominus Ihesus Christus habet potestatem ad dampnificandum, sed meliorandum ecclesiam; ideo hoc temptans contra reges, qui sunt Dei vicarii, temptat sacrilege contra sanctam ecclesiam et per consequens contra Deum; eciam sic potest sinistre intelligi maledicta glossa ordinaria super

Accursed error in the Gloss.

XXV questione *Sunt quidam,* ubi dicit quod papa habet potestatem nedum dispensandi contra Apostolum sed eciam contra Christum, et tunc indubie est Christo contrarius et pessimus Antichristus. Non enim fingi potest quomodo haberet a Deo potenciam ad tollendum vel impediendum potestatem regum, qua edificaretur ecclesia; si enim non liceret regi regere suum clerum, cum ille potest totum residuum regni inficere, ymo residuum populi superare, alias non foret rex regni integri. Et sic, ut dicit Augustinus De Antichristo XX De Civitate Dei, XXIV capitulo, ipse destrueret quartum regnum.

8. Codd. in marg.: *Regis officium impediens peccat.*

20. Causa XXV, Quaest. I, Cap. VI. Glossa ord. I, p. 1347 (ed. Ven. 1595): Papa utrum possit contra Apostolum dispensare.
30. Aug. Opp. tom. VII, 606.

It is the sin of the clergy that most disturbs peace.

Tercio patet ex verbis sancti doctoris, quod pax regnorum est precipue per cleri maculas perturbata, non propter regis culpam in regendo subiectos; primo enim, ut dicit, pax populorum dissolvitur. Sed defectus illius regiminis a defectu regiminis cleri exoritur; ibidem enim primo pax cum Deo destruitur, et per consequens oportet destrui pacem cum homine, quia Yob IX 4 scribitur: *Quis sibi restitit et pacem habuit?* Patet igitur quod venenato clero, qui mediaret inter Deum et homines, necesse est pacem in populo perturbari; in cuius signum, ubi clerus insolencius et nequius conversatur, est maior tranquillitatis
55b distancia. Et ut notat quidam | intuens successus seculi in diocesi Dunelmiensi, est maior turbacio et minor episcoporum et cleri religio. Ideo gaudent quidam de iusto Dei iudicio, quod ibidem ponuntur pestilencie, fames et unius gentis in alteram insultacio. Surgant itaque et pacificent, qui facto et consensu sextuplici tam cupide et irregulariter ecclesiam Christi turbaverant. Melius enim est pugnare contra hostes extrinsecos quam contra iustos domesticos.

Durham is an evidence of this.

Dissensions will not cease till the king brings the clergy back to the state ordained by Christ.

Sed certum est quod nunquam tolletur regnorum dissensio, antequam rex clerum rexerit in statu quem Christus instituit, ut patet Daniel II. Omne enim tale peccatum Deus regi imputat ex consensu. Expergiscat igitur rex prudencia et non permittat maniacos per privilegia consumere bona sua et bona pauperum regni sui, nam reducere ad statum primevum ecclesiam regi principaliter spectat ad suum officium. Non autem potest fundari in lege Domini tale privilegium et specialiter emptum cum gravi consumpcione bonorum pauperum. Ideo bona illa ne sic depopu-

15. Cf. De Ecclesia p. 217.

The ornaments of the clergy are of small importance.

lentur, ad regem pertinet sequestrare. In scriptura siquidem legitur de duplici tali privilegio sacerdotis et cetera. Ieremias enim ex mandato Domini appendit ad collum cathenam ligneam, ut patet Jeremie XXVII, et post fracturam illius cathene per pseudoprophetam Ananiam accepit cathenam ferream, ut patet XXVIII capitulo. Sedechias vero pseudopropheta cesareus libro III Regum XXII et II Paralipomenon XVIII fecisse sibi ornamentum ex parte dyaboli concessum | ad fin- 255'
gendum mendacium. *Fecit,* inquit, *sibi Sedechias filius Canaan cornua ferrea, et ait: Hec dicit Dominus Deus: Hiis ventilabis Syriam, donec deleas eam.* Et revera sicut contra Micheam erant multi pseudoprophete, false ferentes signa mendacii, sic contra paucos sacerdotes Christi sunt multi cesarei longe falsius ferentes ornamenta cesarea, quibus de victoria contra dyabolum se et suos decipiunt. Cum igitur cessarunt in nobis legalia legis veteris, debemus ad moralia virtutum figurata attendere et videre quid in Christo et suis discipulis invenitur secundum legem suam induere. Nam Psal. CXXXI, 9 per prophetam dicitur: *Sacerdotes eius induantur iusticiam.* De ornamentis autem corporalibus non legi Christum vel suos apostolos legem particulariter tradidisse, sed sine dissensione vel scandalo nunc unum ornamentum nunc aliud leviter acceptasse, docendo nos ut faciamus similiter.

Quantum igitur ad privilegia ornamentorum debet christianus ipsa attendere quasi neutra et nullo modo preponderare illa suis signatis, scilicet vir-

23. Codd. in marg.: *Ornamenta clericorum.* 32. Codd. in marg.: *Dispensacio ad clericatum.*

8. III. Reg. XXII, 11.

tutibus datis a Domino, licet tamen eis uti pro tempore, ut patet de Apostolo Act. XXI.

Dispensations as to ordination or matrimony are lawful only when they express the will of God.

Et quantum ad alia privilegia, ut licenciam varie celebrandi dispensacionem cum irregularibus, bigamis et coniugatis ad sacerdocium vel matrimonium cum infinitis huiusmodi adinventis, videtur michi quod Deus sepe dispensat cum talibus. 255d Sed hoc ex fide capio quod non | licet pape vel homini dispensare in quocumque cum aliquo, nisi Deus dispenset ante ea in eodem, sic quod vicarius Christi dispensans in talibus est nudus divine sentencie promulgator, quia cum non dependent sacramentaliter a suo officio, non restat sibi medium dispensandi nisi per modum meriti vel discrecionis promulgandi non esse periculum. Unde quia solet esse in papa maior sanctitas atque discrecio, ideo solet laycus in talibus ad papam recurrere, et modo reputatum est ut sacramentum divinissimum quod ad eum spectat singulariter ista concedere; videtur enim quod ista primo discerneret, si sint racionabilia et edificativa ecclesie, quia stante contrario non obstante sua concessione, tam ipse quam privilegiatus deceptorie est in culpa. Quod si sint racionabilia et edificatoria, quicumque promulgaverit eorum licenciam, ymo sola racione movente est licitum secundum illa procedere, cum Deus per se faciat hec licere, nec potest fundari ex humanis tradicionibus adinventis quod oportet capere generaliter sic a prelatis licenciam, vel quod licet eis sic restringendo potestatem populi vel presbiteri in neutris vel licitis ex fide scripture, servare sibi licenciam ad procedendum in talibus singulariter vel quod aliter obedienciam istam non faciens, eciam plus quam propter prevaricacionem decalogi puniatur, quia cuiuslibet christiani et specialiter prelati est ampliare atque defendere

We may do what is reasonable and edifying without license of prelates.

privilegia et libertates, quas Christus concessit ecclesie, | ut patet Act. XV, sic quod peccatum 256a antichristianum foret libertatem illam tollere vel limites in altero extremo excedere. Ideo oportet fidelem videre secundum legem scripture, exprimendo vel tacendo sic licitum, et procedere secundum doctrinam huius exemplaris generaliter et licenter. Unde pene et dispensacionum reservaciones sive licencie nimis excecant populum, sicut dicam, si Deus voluerit, in materia de sacramentis. Dicitur enim quod sacerdos benedicens in secundis nupciis nedum suspenditur, sed eo ipso irregularitatem incurrit, sed faciendo mille enormitates Deo odibiles nedum reputatur immunis, sed pro pecunia collaudatur; et fundamentum in hiis omnibus est ficta obediencia, sic quod non foret tam grave benedicendo implorare super prius nuptis divinam graciam, nisi quia leges papales precipiunt quod non fiat. Inobediencia, inquiunt, facta statutis papalibus, est gravissime punienda, et sic Christus cum lege sua postponitur. Sic enim papa posset in tollendo vel difficultando legem Christi decernere quod nullus christianus licite faciat aliquod opus neutrum, nisi quod ipse posterius approbando ratificat, et consequenter ordinare satrapas suos ad citandum quoscumque comparere responsuros in suo iudicio, cum legem consimilem ordinat Ihesus noster, ut dicunt parificatur Christo humanitus; sic enim possent ad votum vexare et mulctare populum, ut faciunt in absolucionibus, in reservacionibus et in dispensacionibus, et, ut creditur, practizarent hec amplius, nisi quia timent sibi

Obedience to papal law is falsely made the test of righteousness.

Rapacity of the popes.

2. B: *quod* deest.

27. Citacio auctoris alluditur.

256b quod populus percipiens suam versuciam | rebellaret.

Unde logici multiplicant in ista materia argumenta, ut posito quod papa vel alius prelatus iniungat cuicumque clerico sibi subiecto virtute sacre obediencie et sub obtentu absolucionis a pena et culpa vel alterius suffragii spiritualis quod obviet primo plene pape obedienti et iniungat cuicumque layco sub forma consimili, quod obviet primo pape inobedienti, et fiat ista iniunccio sub gravissimo anathemate, et posito cum hoc quod omnis clericus vel laycus pape isti subiectus fuit primo plene sibi obediens, et quod omnis clericus obviet primo singulariter layco et econtra, et videtur sequi contradiccio. Quia da quod non, de Petro clerico et de Paulo layco sibi primo obviantibus, et quero utrum Petrus pro instanti obvie sit pape obediens; si sic, tunc in casu oportet dicere quod Paulus pro illo instanti sit pape inobediens, quia cum primo obviat Petro, qui est plene pape obediens, et iniunctum est sibi quod primo obviet pape inobedienti, sequitur quod Paulus incurrit notam inobediencie et sic Petrus, si in casu isto Petrus sit pro instanti obvie pape inobediens, tunc oportet concedere Paulum esse obedientem et consequenter Petrum, quia ante obviam fuit uterque obediens, et Petrus ex obvia non fit inobediens, sed confirmatur eius obediencia iuxta dicta. Nec valet negare casum propter tria: primo quia solum neutrum vel possibile est preceptum, secundo

Logical difficulty.

2. A in marg.: *Nota casum pulchrum.* 3. Codd. in marg.: *Casus.* 4. Codd. in marg.: *Spoliat clerus populum suum mirabiliter.* 11. *posito;* B: *post.* 23. B in marg.: *Obediencia pape in neutris.*

4. Quae supra narrantur: *ut posito* usque pag. 384 l. 14 *sit solutus* in Johannis Hus De Ecclesia capit. XXI verbotenus habes.

quia prelatus potest precipere simpliciter impossibile et omnino irracionale, igitur per idem vel a maiori potest istud precipere, ideo non restat responsio nisi veritas | quod propter suum pre- 256c cipere nec magis nec minus incurrit clerus vel laycus penam vel premium, quia oportet preceptum cui obedietur esse prius racionabile apud Deum; et tunc fieret, licet nemo sub obediencia humana illud preciperet, cum aliter foret homo inobediens racioni. Et patet quod sicut in isto casu non restat expectare plenam remissionem vel anathema, sic generaliter in papali iudicio, nisi de quanto quis meruerit apud Deum; oportet enim quod obiectus sophisticus sit solutus.

Orders of pope or prelate cannot affect reward or punishment, which depends on God's judgment.

Quotlibet sunt tales casus longe coloraciores quam obligaciones obediencie humanitus adinvente, ut posito quod Petrus prior habeat duas duodenas claustrales, omnes sibi obedientes, et precipiat stabiliori duodene, quod non colloquatur cum reliqua, nisi forte inobediente Petro ad obedienciam reducendum; et quod secunda duodena non colloquatur cum reliqua, nisi obediente Petro ad obedienciam confirmandum, et incipiat Paulus prioris duodene loqui cum Lino secunde duodene, utroque prestante in hoc obedienciam observare, sic quod continue ante illud colloquium uterque fuit rite Petro obediens.

Dispensation as to prohibited degrees useless.

Ulterius quantum ad dispensacionem affinitatis vel consanguineitatis patet quod fabricatur ut plurimum zophistarum illusio, nam si contractus sit racionalis et consentaneus legi Dei, non ob-

17. Codd. in marg.: *Nota casum.* 28. Codd. in marg.: *Dispensacio n affinitate et consanguineitate.*

17. Quae supra explicantur videas in Opere Joh. Hus De Eccl. l. c. p. 246b incipiendo a: *quod Petrus prior* usque ad vocem *obediens.*

stante prohibicione papali est validus; nec licet pape illum dissolvere, quia Matth. XIV, 6 dicitur: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Si autem huiusmodi coniugium foret dissolutivum legi Dei, papalis dispensacio utramque partem seduceret. Videtur itaque mihi quod coniugium parentis ad
256d prolem proximam | contrariaretur legi nature et sic Dei, quia honor et subieccio debetur parentibus, sed coniugibus amicicia socialis. Fratres autem et sorores oportuit in principio mundi contrahere, ut patet de patriarchis, quibus limitatum est de cognacione propria coniugari; tempore autem legis gracie toto genere gencium converso ad Dominum, racionaliter ordinatum est quod extra cognacionem matrimonium contrahatur, ut liga federis cognacionis habeat aliam ligam affinitatis ex desponsacione carnali, et sic forcius atque extensius sit triplex vinculum pro humani generis federe colligando, et sic dimissa liga fraternitatis spiritualis in Domino multiplicantur tradiciones hominum de gradu contractus liciti et alias revocantur; et dispensacio pro pecunia et de cognacione potencie incurrit. Certum est tamen quod non valet dispensacio papalis nisi subsit racio scripture, sed ad tantum valet diffinicio papalis, de quanto ipse racionem prudenter dilucidat et non ultra. Mille conclusiones ex istis sequuntur, quas omnes oportet concedere; unde stulticia facit quod homines plus appreciantur tradiciones hominum de coniugio cognatorum quam mandata decalogi.

Reason for the gradual extension of such prohibitions.

Ulterius quantum ad decisiones heresum, pro quibus dicitur esse necessarium esse papam, patet quod a tempore dotacionis cesaree alii fuerant

Pope's judgment as to heresies valueless.

2. Cod.: *Matth. XIX.* 9. B: *amiciciam.* 11. *contrahere;* Adde: *matrimonia.* 32. Codd. in marg.: *Hereses decidere ad quem spectat.*

apciores ad discernendum veritatem catholicam quam papa cesareus. Et si dicitur quod auctoritate sui debent vocati decidere, cum solus papa potest synodum congregare, picta et ficta tradicio balbutitur; nam auctoritate illius debet christianus ad edificacionem ecclesie proferre sentenciam a quo capit scienciam; quod est pape impertinens, cum singulariter fit a Deo; | debet igitur fieri 257* synodus ex mocione divina consensu unanimi. Ad quem consensum debet papa precipue laborare et in defectu sui alius fidelis ecclesie, ut cesar vel alius magis ydoneus. Unde credo quod facta synodo ad discernendum quid est naturaliter hostia consecrata Robertus et multi prelati cesarei proferrent satis nudam sentenciam nec excederent in diccione procuratoria cesarem vel simplicem ydiotam. Alii autem dicunt quod est quantitas, alii vero quod est qualitas, et tercii quod est panis et sic de aliis variis sentenciis, quas non probant. Ideo sanum videtur fideles se tenere in limitibus quos lex Christi edocet et in aliis curiositatibus non musitare vel plus sapere quam oportet; sufficit enim fides scripture certificare quoad omnia agibilia vel credibilia, que necesse est viantes cognoscere. De toto isto patet diffuse alibi et cetera.

Twelve abuses of the pope. 1. Method of election.

Possunt autem abusiones Romani pontificis reduci ad numerum duodecim, ut alie abusiones communiter reducuntur. Prima quod institutis ad hoc cardinalibus dimissis ministeriis que Christus instituit, eligant unum caput, quem ex institucione cesarea papam vocant. Hoc nedum caret auctoritate scripture, sed videtur societati apostolorum et eleccioni Mathie singulariter facte per Dominum repugnare.

19. Codd.: *de aliis de variis.* 27. Cod I in marg.: *Abusiones pape.* 29. Codd. in marg.: *1*

Secunda quod mundanos honores contra Christum et apostolos tantum affectant. Debet enim recolere, quia ex Matth. XX debet esse omnibus fratribus suis servus, unde Gregorius II. Pastoral. VI: *Petrus*, inquit, *autore Deo sancte ecclesie principatum tenens a bene agente Cornelio, et sese ei humiliter prosternente, inmoderacius* 257b *venerari recusavit seque illi | similem recognovit dicens: Surge, ne feceris, et ego ipse homo sum. sicut et tu.* Patet historia Act. X, 26. Et sequitur: *Paulus bene agentibus fratribus prelatum se esse nesciebat, cum diceret: Non quia dominamur fidei vestre sed adiutores sumus gaudii vestri. Atque illico adiunxit: In fide enim statis, ac si id quod pretulerat, aperiret dicens: Ideo non dominamur fidei vestre, quia fide statis; equales enim vobis sumus, in quo vos stare cognoscimus; quasi prelatum se esse fratribus nesciebat, cum diceret: Facti sumus sicut parvuli in medio vestrum, prima Tess. II, 7.* Et rursum, *nos autem servos vestros per Christum.* Patet . . . .

2. Claims of worldly honours,

Tercia est quod papa innitatur seculari dominio. Unde Gregorius ubi supra: *Ne presidentis animus ad elacionem potestatis sue delectacione rapiatur.* Recte Ecclesiastici XXXII, 1 dicitur: *Ducem te posuerunt, noli extolli sed esto in illis quasi unus ex illis.* Hinc eciam Petrus ait: *Non dominantes in clero sed forma facti gregis. Hinc eciam Veritas per semetipsam dicit: Scitis quia principes gencium dominantur eorum, non sic erit inter vos.*

3. and of secular rule.

1. Codd. in marg.: 2. 5. Codd. perperam: *II Past. XVII.* 6. Codd.: *benedicente.* 10. Codd.: *Historia.* 11. Codd.: *benedicentibus.* 20. Codd.: *vestri.* 21. *Patet* . . . Adde: *historia II Cor. IV*, 5. 22. Codd. in marg.: *3.* 24. B: *rapiatur* deest. A in marg. addit. 25. Codd.: *Eccl. XXXI.*

5. Gregorii De Cura Pastorali II, 6. 14. II Cor. I, 23. 23. Cap. VI. 27. I Petri V, 3.

Ideo secundum Bernhardum: ***Nihil intoxicat animum pape plus quam dominandi libido.***

4. Much boasting with little performance.

Quarta quod papa sit dux loquens grandia, magnificando suam potenciam et faciens modicum in effectu. Ex hinc itaque docet beatus Gregorius, ut patet XCIX distinccione: ***Quod papa non debet vocari universalis episcopus.*** Hec enim est condicio Antichristi, cum Christus cepit facere et docere, celans suam potenciam, nisi de quanto est necessarium ipsam detegere et credere ad salutem. Mendax autem potestatis ostensio inducit perfidiam Antichristi.

5. Encouragement to war, especially in support of his own power.

Quinta quod papa, dimissa arte paciendi iniurias et facta evangelica | inducendi timorem filialem 257c subiectis, innitatur crudeliter pugnis corporalibus et vindictis non solum in causa Christi ad vindicandum suas iniurias, sed precipue in causa propria ad magnificandum suas potencias, et ad hoc allegat Gregorius II Pastor ubi supra, illud Matth. XXIV, 48: ***Quod si dixerit malus ille servus in corde suo: Moram facit Dominus meus venire, et ceperit percutere conservos suos, Dominus suus inopinate veniet et ponet partem eius cum ypocritis. Inter ypocritas,*** inquit, ***iure deputatur, qui ex simulacione discipline ministerium regiminis vertit in usum dominacionis.*** Deficiente enim spirituali armatura et specialiter gladio spiritus, necesse est quod papa cesareus innitatur refrigescentibus armis timorem servilem inducentibus prepostere contra Christum.

6. Unauthorized claims to rule.

Sexta quod papa appetat dominari nedum pecunia et prediis sed suis fratribus, non secundum racionem, qua similantur bestiis ad brutalitatem

3. Codd.: *IV.* 13. Codd. in marg.: *5.*

1. St. Bernardi De Consideracione III, 1. 6. Cap. III. *Primae Sedis.*

in honorem Domini expurgandam, sed, dimissa illa sollicitudine vicaria pro Christo, nitatur modo Luciferi secundum omnem racionem que sapit excellenciam suam fratribus suis et specialiter in testinacionem veritatis precellentibus dominari. Istam materiam declarat Gregorius II Pastor. VI notans primo quod culpa ex insufficiencia proprii regiminis induxit huiusmodi prelaciam, secundo quod prelatus debet esse humilis socius bonis subditis, et tercio quod regimen suum debet exercere cum debita severitate in feras egentes regimine, ut puta contra eos in quibus Ihesus contempnitur. Et adducit ad hoc illud Genesis XLVI, 34: *Pastores ovium sumus.* Secundo Genes. IX, 1 dicit Deus *terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terre;* in quo esse super
7[d] homines | prohibetur. *In hoc enim, quod metum sibi a perverse viventibus exigunt, quasi non hominibus sed animalibus dominantur.* Ex istis elicit sanctus tercio multas demonstrabiles veritates, prima quod contra naturam est et superbia Luciferi velle ab equalibus in natura et moribus dominari, secunda quod curatus ut prosit debet appetere illud officium, non ut presit, et tercia quod nemo assumeret pastoris officium nisi evidenter haberet artem spiritualis medici ad prodessendum anime subditorum.

7. Failure to make intercession for his subjects.

Septima quod papa negligat disponere se in mentis mundicia, ut pro subiectis debite interpellet. Hoc enim est inseparabiliter papale officium, cum talis debet tamquam intercessor pacificans inter Deum et populum mediare. Inficitur autem oratoris officium per superbiam, ut patet in sex abusionibus predictis et per avariciam

5. *testinacionem;* ita codd. 6. Codd.: *Cap. XVII.* 28. Codd. in marg.: 7.

19. St. Gregorius l. c.

que est alia radix malicie. Sicut enim fistula per quam transiret liquor inficitur per metalli rubiginem inherentem, sic inficitur rectoris fistula ad orandum, quando temporalibus nimis afficitur, cum ad hoc consequitur servitus ydolorum; et sicut liquor non descendit per fistulam ad subiectum, nisi proporcionaliter ad scaturiginem sit depressa, sic sacerdos orando non mediat inter Deum et populum nisi deponendo elacionem de se ipso humiliter senciat, subiciendo se debite quoad Deum. Ideo caveret papa, quomodo de necessitate salutis tenetur orare pro populo, et precipue emundare spirituale organum ab istis duobus criminibus; aliter enim nedum omittendo peccaret, sed mediando inficeret gregem suum, dicente Gregorio primo Pastoralis X: *Cuncti*, inquit, *liquido novimus,* | *quia cum is qui displicet ad* 258a *intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur. Qui igitur adhuc desideriis terrenis astringitur, caveat ne districti iram iudicis gravius accendens, dum loco delectatur glorie fiat subditis autor ruine.*

8. Readiness to accept undue burdens for the sake of honour or reward.

Octava abusio est quod papa oneret se infundabiliter onere alieno. Hic autem exprimit Gregorius primo Pastoralis sub hiis verbis: *Hinc precipites colligant cum quanta culpa ex proprio appetitu ceteris preferri non metuunt, si sancti viri plebium ducatum suscipere Deo eciam iubente timuerunt. Moyses suadente Domino trepidat, infirmus quisque, ut honoris onus suscipiat, anhelat; et qui ad casum valde urgetur ex propriis, humerum libenter opprimendus submittit ponderibus alienis; que egit ferre non valet, eciam auget, quod*

21. B: *gloriose.* 23. Codd. in marg.: *8.* 33. Codd.: *quem eger ferre.*

16. St. Gregorius l. c. 28. De Cura Past. I, cap. V, 1.

portet. Ex istis videtur quod prelacia ecclesiastica sine peccato saltem veniali non poterit acceptari. Omnes enim quotquot venerunt sunt fures et latrones, qui accipiunt illud propter honorem vel commodum temporale, quod plus prelaciam quesitam sollicitudo et actus eorum diiudicant. Si igitur sine tali obligacione superaddita possumus plus vel tantum prodesse populo, ad quid querimus vincula temporalium et professione superaddita colligari?

9. Claims of patronage.

Et sub ista octava stulticia sunt mille alie germinantes, ut nona abusio est, quod papa presumit per totum christianismum statuere duces spirituales et medicos, pro quorum ducatu oportet ipsum summo iudici respondere. Sic, inquam, non fecerunt Petrus, Gregorius et ceteri sancti ecclesie primitive, sed permiserunt aliorum apostolorum instituciones et expertorum elecciones procedere. Nam hoc debet populus plus curare, dicente Gregorio primo Pastoralis IX capitulo: *Cum curam populi electus presul suscipit, quasi ad egrum medicus accedit.* Unde creditur quod provisiones, reservaciones et privilegiaciones tam amplas induxit non amor salutis subditi vel excellens specularis prudencia sed mater cupiditas; cum ubi lucrum tollitur cessant constituciones huiusmodi, eciam licet magis prodessent ecclesie.

10. False grants of indulgence.

Decima abusio est, quod papa presumit ultra Christum vel sanctos apostolos concedere sic cece indulgencias et privilegia, cum ignorat communiter si Deus hec approbat, vel ad utriusque partis deterius reprehendit. Nam vel est indulgencia talis sophistica vel personalis et empta vel dignis quibus proficeret nimis parca. Si igitur

2. Codd.: *sine puncto.* 12. Codd. in marg.: *9.* 28. Codd. in marg.: *10.*

servus timeret sibi expendere corporalem thesaurum domini dominorum, et specialiter presumendo blasfeme potestatem et modum proprium regi regum, cum enim talis non humiliter intrat per ostium, sed ascendit superbe dirumpens tectum ecclesie caritatem, et sophisticat thesaurum Domini, restat ut in finali iudicio condempnetur.

11. Grants of patronage for selfish ends.

Undecima abusio est quod papa in preficiendo duces christiani exercitus contra dyabolum, in preiudicium Christi acceptat personas vel respicit suum commodum temporale. Nichil enim convinceret evidencius quod venit proditor Antichristus, cum subdole seducit christianum exercitum per capitaneos subdolos secte sue, ymo cum Christus in paciendo accipit denominaciones membrorum suorum, ut patet Matth. XXV, manifestum est quod falsius, nequius et multiplicius quam Scarioth crudelioribus hostibus legis veteris | tradunt Christum, ut tangit Crysostomus 258ᶜ Omelia XXVII Operis Imperfecti.

12. Opposition in study and deed to Christ's law.

Duodecima abusio est quod papa tam in persona sua quam in suis satrapis innititur tam studio quam praxi contrariis legi Christi, cum lex Dei et ars curandi sua postponitur et ars cesarea vel antichristiana inducitur. Et istum abusum Gregorius sepe conquiritur, unde mandat libro II cap. primo: *Quod rector sit pre cunctis contemplacione suspensus internorum, curam in exteriorum occupacione non minuens.* Cum enim predicare verbum Dei et curare animas secundum artem Christi sit precipuum pape officium, patet quod ad eum spectat dimissis curis terrenis verbo illi intendere. Et idem credit iste sanctus in monitu legis Dei.

7. A: *iudicio* in marg. additur. 9. Codd. in marg.: *11*. 22. Codd. in marg.: *12*. 30. B: *non* deest.

Unde libro II cap. XVIII: *Dum*, inquit, *per animarum presulem terreni exercetur officium iudicis, a gregis custodia vacat cura pastoris et subiecti veritatis lumen apprehendere nequeunt, quia dum pastoris sensus terrena iudicia occupant, vento temptacionis impulsus, ecclesie oculos pulvis cecat. Quod cum Christus a ventris voracitate compesceret, adiunxit dicens: Attendite igitur vobis, ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate, illico sic adiunxit: Aut in curis huius vite. Ubi pavorem adiciens, ne forte, inquit, superveniat dies illa repentina, cuius qualitatem denuncians: Tamquam laqueus, inquit, veniat super omnes, qui habitant super faciem omnis terre. Hinc iterum dicit: Nemo potest duobus dominis servire; hinc Paulus religiosorum mentes a mundi consorcio conveniendo suspendit dicens: Nemo militans Deo implicat se negociis secularibus, ut ei placet cui se probavit. Hinc ecclesie rectoribus et vacandi studia precipit et consulendi remedia ostendit | dicens: Secularia ergo iudicia, si habueritis contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum, ut illi videlicet dispensacionibus terrenis inserviant, quos dona spiritualia non exornant, ut, quia penetrare intima nequeunt saltem foris necessaria operentur. Hinc Moyses a Getro alienigena iudicatur quod terrenis negociis populorum stulto labore deserviat, cui consilium mox prebetur, ut pro se alios ad iurgia dirimenda constituat, et ipse liberius ad erudiendos populos spiritualia archana cognoscat.*

A subiectis vero inferiora gerenda sunt, arccioribus celestia cogitanda ut scilicet oculum, qui pro videndi gressibus preeminet, cura pulveris non obscuret.

1. Est cap. VII sec. partis. 8. Luc. XXI, 34. 10. Luc. XXI, 34. 14. Luc. XXI, 35. 15. Luc. XVI, 13. 17. I Tim. II, 4. 20. I Cor. VI, 4. 29. Exod. XVIII, 17, 18.

False position of the endowed; they owe more service for gifts which make them less capable of service.

Caput namque subiectorum et oculi sunt cuncti qui presunt. Et hinc creditur quod dotati sunt exinde more peccancium ad contradictoria obligati. Tenentur enim racione superaccepti doni a mundi principibus amplius servire illis quam prius, et debent minus deservire eis, cum non illuminantur ex accepcione temporalium sed cecantur et per ante tenebantur servire illis secundum totum ingenium vel donum, quod a Deo habebant, quia in toto illo eis proficere quoad Deum, et aliud mundanum ac laycale servicium est abhominabile dominis et sui meriti tardativum. Cum igitur tenentur habere aliquam providenciam et gubernacionem circa bona collata et ingeniacio sua sit tantum finita, videtur quod oportet ipsam quoad servicium meritorium post dotacionem diminui, cum exinde fracta sit et debilitata, quia circa contraria est dispersa. Et hoc creditur movisse apostolos constituisse dyaconos ad ministrandum mensis, apostolis ipsis intendentibus |
verbo Dei, ut legitur Act. VI. Et revera illud 25c
mensarum ministerium videtur habere maiorem racionem meriti quam occupacio qua dotati sunt circa temporalia preter necessaria occupati. Et ex istis videtur quod sicut dotati ad onus dampnosum spiritus receperant coniugium cum temporalibus monstruosum, sic dotantes ex ceca pietate dampnificarunt ambas partes altrinsecus directe ad contrarium meriti, quod stulte intenderant. Unde creditur beatum Gregorium non obstante reliccione tocius patrimonii, quod reliquerat, habens omnia in communi, nec obstante humilitate tota ac parcitate post pinguem dotacionem ecclesie, nec obstante tota suspensione

St. Gregory's gift of all his patrimony involved venial sin.

30. Codd. in marg.: *Dotacionem sanctus Gregorius admittens non excusatur quin peccat venialiter.* 31. Codd.: *patrimonium.*

sollicitudinis circa temporalia et inveccione contra philargiam, propter admissionem temporalium venialiter peccavisse et hinc ad purgacionem sui et augmentum meriti Deum ipsum in febribus et dolore capitis per longa tempora punivisse. Alii autem fingunt quod hoc accidit, quia oravit temere pro Trayano.

Why Constantine is not canonized as in the Eastern Church.

Sed mirantur nonnulli, quare Romana ecclesia non canonizat Constantinum magnum, qui dotavit ecclesiam nec tantum sollempnizat eum, ut orientalis ecclesia, ut notat Cestrensis libro IV, cap. CXII quomodo Greci sollempnizant eius festum XI die Maii. Sed audivi ad hoc poni causam triplicem, prima fundatur super mendacem blasfemiam, quod debuit dedisse totum imperium suum clero, et quia eius medietatem iniuste detinuit ac in sacrilegio illo sine satisfaccione obiit. tamquam hereticus est dampnandus et per consequens a sanctorum cathalogo semovendus, et sic forent dampnandi omnes morientes reges vel domini temporales.

Secunda causa videtur coloracior quod canoni-
3b zacio videtur fuisse alieno Cesari nimium sumptuosa, ideo ut papa habeat cesares magis subiectos suo imperio noluit tantum colere servum suum, fecit tamen magis mirabilia in vita sua. quam illi reges fecerant in morte quos ex nuda relacione vel gracia pecunie canonizat.

Because he burdened the church with endowments

Tercia causa realis ponitur quod hoc ideo non evenit. quod tantum onerando ecclesiam cum temporalibus stulte, tantum dampnificaverat se et clerum, quod dispendium quia subtraxit ab

13. Codd. in marg.: *Constantinum magnum dotatorem quare non canonizat ecclesia.* 17. A: *sacrilego.*

6. Cf. De eccl. p. 531—534. 11. Cf. Ranulphi Polychr. V, 148/9.

which he took from the Eastern Church.

orientali ecclesia, propterea ipsum laudat. Ipsi enim ut fratres de statu expproprietario cum iubilo Deum laudant. Nec est color, si talis dominacio vel mundi gloria videatur preciosa febricitanti in animo cuius affeccio discrasiata non sapit celestia, propterea sic est de illo et eius opposito senciendum, quia oportet fidelem credere in omnibus sano palato et iudicio Ihesu nostri. Nec cecemur in isto, quod dominari sic seculariter sit licitum ac meritorium, ideo congruit clero nostro, quia sic purgare latrinas foret eis conveniens. Sed (si non fallor) facere illud officium foret clero minus inconsonum, quam sic dominari terrestribus. que Apostolus vocat stercora, cum nec foret Deo tantum displicens nec adeo ledens mentem.

Wyclif's protest of intention to honour and serve the Church;

Ista pauca dixerim, alia recitative, alia reputative, assertive ad honorem matris ecclesie; unde super omnibus dictis meis in ista materia testem consciencie mee invoco Deum meum, quod intendo primo honorem et utilitatem sancte matris ecclesie; ad hoc enim obligatur strictissime ex mandato Domini quilibet christianus, cum | quoddammodo infinite plus debemus matrem illam diligere 250 quam parentes carnales vel temporalia aut nosmet ipsos. Intendo secundo quod honor et profectus predicte femine stat principaliter in similitudine conversandi et sequendi sponsum ecclesie, excuciendo omnes tradiciones humanas extraneas que ab expedicione illius itineris retardarent. Et cum ista ambo sint articuli fidei christiane, que cuncti fideles ultra opinionem magnificare tenentur ac cum in mediis ad hunc finem contingit

which is most honoured and advanced by following the Bridegroom.

19, 20. C. (Cod. XI, E. 3): *quia intendo primum.* 23. C: *infinito.* 24. C: *carnalia.* 32. Codd.: *ac tamen.*

15. Cf. Wyclif's Protestationes (e cod. univ. **Pragensis XI E 3**) impressae per Condentinum Höfler, Anna von Luxemburg, Denkschriften der Wiener Akademie XX, 147.

multipliciter oberrare, intendo tercio et protestor quod docto per papam, per quodcumque membrum ecclesie vel aliquam creaturam quod erro in mediis, volo humillime ac paratissime revocare; unde ut procedam securius innitor fundamentaliter summo lapidi, qui est via, veritas et vita, domino Ihesu Christo, capiens testimonium a sanctis doctoribus, de quanto consonant legi sue. Alia vero ab istis tamquam tardativa vel contraria parvipendo; unde credo ut fidem ecclesie, quod quicumque non observat statum et legem quam Christus instituit, quam eciam in se et suis apostolis vita et verbo docuit et servavit, non sequitur Christum per artam viam, que ducit ad celum, sed incedit per latam viam, que ducit membrum dyaboli ad infernum.

Explicit tractatus de potestate pape Johannis W.

1. A in marg.: *Nota. Protestatio.* 9. C: *retardancia.* 12. C: *in suis.* 13. C: *vite et racio.* 17. B: *Wyk.* A fol. 262, col. 2: *Scriptoris cuncti memores sint ista legentes atque precentur ei requiem iubilei.* Neb gest toho dobrze hoden *(= isto namque dignissimus est).*

Incipit Sentencia libri de Potestate Pape.

Sentencia libri ultimi in compendio sic habetur: 263[a]
Capitulum primum premittens equivocacionem quadruplicem potestatis dividit ipsam, declarans quomodo ex scriptura non docetur, quod est potestas preter racionalis nature potenciam, et quomodo aliquid alterius subiacet potestati. Secundo descendendo ad divisionem Hugonis elicit descripcionem potestatis secularis et spiritualis et obiciendo dissolvit. Tercio principaliter arguitur quod superfluit ponere aliam potestatem preter liberum arbitrium, secundo quod potestas ordinis, cum nunc potest laxari et nunc restringi sufficit sine potestate regiminis vel iurisdicionis superaddita. Et tercio arguitur per hoc, quod creatura non cooperatur cum Deo comproducendo quantitatem indivisibilem in mente, quo tripliciter confirmat et respondet, quod potestas nunc accipitur simpliciter et nunc aggregative superaddita humana promulgacione autentica, et illam necesse est ponere post lapsum, quando Deus autenticat, et sic sunt multe potestates, que non fuissent in statu innocencie; secundo docet quomodo potest augeri vel minui, et tercio docet quid creatura coefficit cum Deo et quid non, et exponendo scripturas multiplices notat qualiter Christus tacuit, Joh. XIX tacendo doctrinas multiplices.

Capitulum secundum obicit tripliciter et dissolvit, primo suadet tripliciter, quod nemo habet potestatem ad faciendum aliud nisi quod Deus intendit quod faciat, quod concedit declarans sensum, et quomodo potestas talis perditur ad non gradum. Secundo obiciens de potestate faciendi miracula ostendit quid est miraculum, et non potest creature ut talis competere, docet quomodo est de miraculis senciendum, secundo 263b principaliter docet quomodo senciendum est | de potestate spiritus sancti et gracie, et tercio diffuse declarat quomodo sacerdos non tollit peccata, sed dum fuerit conformis divino iudicio quodammodo remittit et absolvit hominem a peccato. Quarto declarat potestatem excomunicandi et puniendi subiectos, et quinto tractat de modo committendi potestates, de origine et perdicione earum et que sit alia maior.

Capitulum tercium probat via triplici, quod P. habuit primatum inter apostolos primo octuplici testimonio evangelii, et exponit, quomodo sathan expetivit ut cribraret apostolos. Secundo probat illud octuplici testimonio factorum Petri, et tercio octuplici testimonio sanctorum. Quarto vero narrando triplicem fructum huius sentencie declarat quod Petrus propter humilitatem in moribus constitutus est a Christo caput ecclesie, et declarando quomodo Petrus precellebat fide, humilitate et caritate, declarat quomodo Petrus Johanne magis dilexerat.

Capitulum quartum declarat primo quod Petrus non solum accepit illum primatum pro se ipso, sed pro eius vicariis succedentibus in ecclesia militante. Secundo declarat quod, sicut Petrus exhinc fuit per se Christi vicarius, quod suum

22. Codd.: *et expetivit* 29. B: *et declaret* 34. *Petrus*; A: *P.* sic et in seqq.

magistrum quoad actus et mores secutus fuit conformius, sic oportet P. vicarium similius sequi ipsum. Tercio docet, quod humana eleccio non valet, nisi de quanto promulgaverit conformiter ad divinam. Quarto quod precise de tanto debet subditus sequi suum privatum prepositum, de quanto ipse sequitur Ihesum nostrum. Quinto sive electores bene vel male elegerint operibus meritoriis est credendum, et quicumque modus noster eligendi prepositum fuerit eleccioni Dei conformior est eo melior, et obicit quadrupliciter et dissolvit, declarans quod de quatuor modis eligendi prepositum eleccio per sortem foret modo securior. Sexto notat, quod non docetur | ex 263a
scriptura, quomodo preeminencia Petri super alios apostolos stat in universali iurisdicione super totam militantem ecclesiam, aut quod particularis potestas iurisdicionis debet esse in alios apostolos per illam potestatem ad locum et populum limitata.

Capitulum quintum declarat quintupliciter sextam sentenciam, quod Romanus pontifex debet racione officii vicarii sequi Christum in altissima paupertate, et post obicit tripliciter et dissolvit. Primo per hoc quod papa non posset perficere suum officium nec honorifice tenere statum papalem sine tali dominio, et declarat oppositum per Bernhardum. Secundo obicit per hoc, quod multi sancti episcopi approbarunt dotacionem huiusmodi et dissolvit, declarans quantum malum contingit ex isto porismate, cum sequimur mixtim bona secundum racionem qua sunt mala. Tercio obicit per hoc, quod est distinccio inter potestatem iurisdicionis et ordinis, eo quod solus papa habet potestatem super universalem ecclesiam; non enim est aliud proprium pape officium, et dissolvit, concedens distinccionem et negans

illam universalem potestatem et obiciendo tripliciter ex domino Ardmacano dissolvit, declarans quod Paulus non habuit a Petro sed a Christo licenciam predicandi, et concludit quod, sicut apostoli erant socii et amici, sic debet esse hodie, cum ditacio non dissolveret amiciciam, eo quod Christus non inveniret amicos inter nostros episcopos conversando et declarat in tribus conclusionibus pastoris officium.

Capitulum sextum connectit cum declaracione septimam sentenciam et octavam, quarum prior dicit sic: Quod sicut nullus apostolorum habuit tantam potestatem quantam habuit Christus humanitus, sic nec omnis papa habuit tantam potestatem quantam habuit beatus Petrus vel alius Christi apostolus, et declarando utrumque membrum tripliciter obicit et dissolvit. Octava sentencia dicit quod Romano pontifice vel quocumque alio fingente se gerere primatum vicarie potestatis Christi in terris ab eius semita declinante secundum sensum scripture nullus plenius |
263d vel periculosius gerit nomen et opus Antichristi; quod probat ex condicionibus undecim, annectens materiam de quiditate et divisione status, quomodo componitur ex non quantis et, declarans quomodo status potest alterari, tangit quomodo subditus potest prelatum corripere et dissolvit.

Capitulum septimum discurrit per illa octo argumenta, quibus probatur ex scriptura quod Petrus debet habere primatum super alios apostolos et per consequens papa super alios episcopos; primo igitur declarat quod primatus iste non infert dominacionem vel preeminenciam secularem, quod probat ex triplici testimonio Bernhardi, Augustini et Crysostomi. Secundo declarat

27. B: *dissonit.*

quod papa debet esse capitaneus, precedens in spirituali exercitu pacificando, et declarat quod est clavis ad sensum scripture et sanctorum doctorum. Tercio ostendit quomodo papa debet ambulare super aquas ad Dominum instar Petri, et exponit propheciam Apocalipsis XII de dracone stante ante mulierem parituram. Quarto exponit ad quadruplicem sensum quomodo Christi vicarius debet cum Petro se mittere in mare. Quinto declarat quomodo papa debet vigilare cum Christo, et quod aliter est secundum Crysostomum Antichristus, et quomodo illud Matth. XXIV: *Multi venient in nomine meo, dicentes quia ego sum Christus,* verificatur de falsis Christi vicariis et quomodo regna istis papis concertantibus racionabiliter responderent, et quomodo pastores ex dicto beati Gregorii periculosius maculant gregem Dei. Sexto declarat prelati periculum ex dictis Lyncolniensis et quod foret remedium, et quomodo CLIII magni pisces signant totam ecclesiam Christi, et quomodo papa niteretur facere similiter. Septimo declaratur superioritas pape per hoc, quod in prima synodo, de qua Act. XV, primo sentenciavit pro libertate ecclesie, in quo sunt tria pape diligencius annotanda, sicut et ex precepcione Christi Matth. XVIII in qua correpcio fraterna singulariter Petro precipitur. Octavo docetur quomodo papa debet preeminenter amare Christi ecclesiam et stare pro privilegio | vite exproprietarie quod Christus in- 264*
iunxerat et describendo vitam exproprietariam probat tripliciter quod nemo habet a Deo potestatem clericos degradandi.

Capitulum octavum declarat primo de nomine pape, quomodo inolevit, secundo declarat tripli-

2. B: *et deest.* 20. B: *signat.* 22. B: *declarat.*

citer quod non propter capitalitatem Rome oportet generaliter eius episcopum esse papam. Tercio probat tripliciter quod non propter mutuum iuvamen cleri et milicie oportet papam esse cum cesare, et convincit triplici testimonio mendacium, fingens quod non a cesare sed Christo vel Petro ecclesia est dotata. Quarto probat tripliciter, quod non ex loci sanctitate oportet Romanum pontificem esse papam. Quinto tollit tripliciter secundum fucum, quo fingitur quod per institucionem Petri Clemens et generaliter Romani pontifices forent pape. Sexto tollitur tripliciter tercia ficticia, qua fingitur quod eleccione humana oportet Romanum pontificem esse papam. Septimo narrat ex cronicis quomodo regula et preeminencia pape originabatur a cesare et irreligiose ac fraudulenter continuabatur a brachio seculari. Octavo narrat tres condiciones Antichristi ex testimonio Augustini. Nono narrat quomodo tres pape occisi sunt a beatis et tercius papatu deposito gloriose occiditur a tyranno. Decimo narrando pericula Romani pontificis exponit quomodo debemus tempus redimere.

Capitulum nonum declarat primo quomodo erit necessario unus papa, et declarat tripliciter, quomodo ritus eligendi papam cesaree introductus est nocivus ecclesie: primo racione novelli et infundabilis cetus cardinalium, secundo per hoc quod non licet recedere a ritu quem Christus instituit, in quo declarat sextupliciter quod idem est episcopus et sacerdos, et tercio per hoc quod occasione eleccionis officium predicandi suspenditur, in quo narrando de quantitate potestatis episcopi declarat primo quam vanum est pompare de preeminencia huiusmodi potestatis, secundo

12. Codd.: *tollit.*

quod stul | tum est pompare de dignitate status, 264b et tercio quod non est pompacio ex titulo sanctitatis, et exponens diffuse descripcionem sextuplicem pseudochristi ex epistola Yude exponit tripliciter quid dicit Crysostomus de primatu, et confirmando per legem triplicem quod humana eleccio non facit membrum ecclesie, inculcat quomodo sedes mutantur, quomodo oportet adorare Deum in spiritu et veritate et quomodo abhominacio desolacionis catholice potest intelligi.

Capitulum decimum arguit sextupliciter contra dicta: primo per hoc, quod sine tali dominio non sufficeret quis ad papale officium, et narrando cronicam de irregulari peticione subsidii cuiusdam pape de ecclesia Anglicana respondet detegendo versuciam. Secundo obicit per hoc quod papa habet illum primatum immediate a Deo, ut allegat decretum XXII distinccione; et respondet declarans quomodo papa ex dotacione insolubiliter involvitur et quomodo papa excidit a privilegio conferendi dignitates ecclesie per hoc quod preficit indignos, et tercio narrans de absolucione a pena et a culpa declarat quomodo in isto credi debet doctoribus, et obiciendo dissolvit. Tercio obicit principaliter per hoc quod multi sancti episcopi et seculares approbarunt dotacionem cesaream; et respondet, dicens quod in hoc peccaverant plus vel minus; ideo cum solus Christus vel christianus secundum racionem qua sequitur Christum est sequendus patet, quod non sequitur, si sancti qui peccaverunt continue sic fecerunt, tunc in hoc est licitum sequi illos, et respondet ad obiectum quo fingitur quod sancti non penituerunt de isto delicto, et ad obiectum

4. B: *et epistola.* 15. Codd.: *irregularia.*

quo fingitur quod melius foret corrigere cleri cupidinem, et declarat primo quomodo debemus in Deo confidere, secundo quomodo Deus dat dupliciter bona sua et tercio quomodo est dare duplicem clericorum ordinem, scilicet cesareum 264c et divinum. Quartum argumentum | tangit de iuramento facto Romane ecclesie et dissolvens tangit perplexitatem ecclesie atque remedium istorum paparum. Quintum argumentum obicit per decretum Jeronymi de excellencia Romane ecclesie, et declarans quid est Romana ecclesia docet quod Jeronymus credibiliter et reputative locutus est, et narrando de novellis heresibus et fatuis earum inposicionibus ponit quid est et qualiter senciendum de istis papis. Sextum argumentum est dictum floridis Lynconiensis de preeminencia pape et cardinalium quod primo exponit, secundo docet tripliciter quod non est tam necessarius articulus fidei credere isti pape, in quo declarat quid est fides. Tercio probat tripliciter quod licet subditis papam corripere; et tollit obiectum triplicem.

Capitulum undecimum obicit primo per hoc quod de lege nature et lege veteri oportet unicum esse rectorem principalem ecclesie, et dissolvit concedendo conclusionem. Sed pro materia docet primo quomodo necesse est esse papam cesareum, et distinguens de duplici peccato ordinis, adducit triplex testimonium Bernhardi qualis debeat esse papa, et describens sacerdotem cesareum, dicit quod foret expediens ecclesie nullum talem esse.

Et obiciendo contra descripcionem datam de papa, declarat quomodo oportet rite electum ab homine a Deo preeligi, et declarat tripliciter quo-

16. Rectius: Florum Historiarum. Vide supra p. 223.

modo turpatur argucia concludendo eleccionem pape cesarei ex elleccione summi sacerdotis veteris testamenti, primo racione libertatis ecclesie, qua legalia cessare debuerant, secundo quomodo potestates ordinum in cunctis sacerdotibus sunt equales, et tercio quomodo potestas iurisdicionis racionabiliter restringi poterat et tam restringi quam laxari irracionabiliter ad onus ecclesie, secundo principaliter arguit per hoc quod ex officiis et ornamentis sacerdotum . . .

10. B: *sacerdotum* etc. Cetera desunt.

I. Index of Bible-Quotations.

II. Index of Names.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

III. General Index.

(Printed in the orthography of the text.)

A.

B.

C.

D.

R.

S.

Corrections.

Page	4	line	14	for	mutatum	read	mutativum
„	6	„	11	„	hos	„	hoc
„	14	„	12	„	quantitatem	„	qualitatem
„	72	„	8	„	quartum	„	tercium
„	89	„	8	„	pecavit	„	peccavit
„	115	„	12	„	elergy	„	clergy
„	150	„	29	„	docto	„	doctus
„	160	„	35	„	deduxit	„	seduxit
„	172	„	3	„	capit	„	sapit
„	180	„	35	„	ordinario	„	ordinacio
„	308	„	35	„	potes	„	potest
„	367	„	20	„	mundanam	„	mundanum
„	368	„	24	„	sancior	„	sanccior
